

KRONOLOGIJA

SVJETSKJE

POVIJESTI

PREGLED PO RAZDOBLJIMA

davoralfa@warezhr.org

davoralfa@warezhr.org

KRONOLOGIJA SVJETSKJE POVIJESTI

SADRŽAJ

Uvod	6		
DREVNI SVIJET		PETNAESTO STOLJEĆE	
Prvi »moderni« ljudi	10	Pad Carigrada	72
Prvi ratari	12	Stogodišnji rat	74
Graditelji megalita sa sjevera	14	Geografska otkrića (1): Henrik Pomorac	76
Drevni Egipat	16	Geografska otkrića (2): Diaz, da Gama i Magellan	78
Drevne religije Egipta i Sumera	18	Tiskarska djelatnost i knjige	80
Drevna Mezopotamija	20	Renesansa: otkrivanje antičkoga znanja	82
Drevna Kreta	22	Renesansa: umjetnost	84
Mikena i Trojanski rat	24	Rat ruža	86
Rana Kina: dinastije Shang i Qin	26		
Arijska Indija i utemeljenje budhizma	28	ŠESNAESTO STOLJEĆE	
Hebreji i utemeljenje judaizma	30	Osnivanje Mogulskoga carstva	90
Drevni grčki gradovi - države	32	Konkvistadori i pad dvaju carstava	92
Grčki filozofi	34	Leonardo i Michelangelo	94
Grčko naslijeđe	36	Reformacija	96
Stari Rim	38	Protureformacija i inkvizicija	98
Rimsko naslijeđe	40	Galileo i Kopernik	100
Isus iz Nazareta i utemeljenje kršćanstva	42	Shakespeare i kazalište	102
		Ivan Grozni i ruska ekspanzija	104
		Španjolska armada	106
		Utemeljenje Japanskoga carstva	108
		Ratovi, oružje i oklop	110
SREDNJI VJEK		SEDAMNAESTO STOLJEĆE	
Barbari i pad Rima	46	Doseljenici i engleske kolonije u Sjevernoj Americi	114
Drevni Japan	48	Kardinal Richelieu i sjaj Francuske	116
Polinezija	50	Razvoji prometnih i komunikacijskih sustava	118
Bizant	52	Nizozemsko carstvo	120
Prorok Muhamed i utemeljenje islama	54		
Anglosaksonska kolonizacija	56		
Karlo Veliki i kršćanska misija u Europi	58		
Vikińska ekspanzija	60		
Aztec i Inke	62		
Seljački ustanci: bune i represija	64		
Gotička umjetnost i arhitektura	66		
Khmersko carstvo i Angkor Vat	68		

Engleski građanski rat	122
Barokna arhitektura: neustrašivi duh	124
Progoni vještica i praznovjerje	126
Trgovina robljem	128
Luj XIV. i apsolutizam	130
Autorizirana verzija Biblije	132
Doba razuma: znanstvena revolucija	134
Newton: novi pogled na svemir	136

OSAMNAESTO STOLJEĆE

Industrijska revolucija	140
Poljoprivredna revolucija	142
Jakobitska pobuna	144
Umjetnost	146
Propast i pad Mogulskoga carstva	148
Borba za Sjevernu Ameriku	150
Promet: kanali, baloni, makadamske ceste	152
Prosvjetiteljstvo	154
Romantizam	156
Putovanja kapetana Cooka: Australija i Tihi ocean	158
Američki rat za nezavisnost	160
Francuska revolucija	162

DEVETNAESTO STOLJEĆE

Promet: parobrodi i parne lokomotive	166
Napoleon i napoleonski ratovi	168
Izumi: električna struja i fotografija	170
Kraj ropstva	172
Put suza: stradanja američkog domorodačkog stanovništva	174
1848. - europska revolucionarna godina	176
Književnost: Stendhal, Dickens i Tolstoj	178
Glazba: Beethoven i Wagner	180
Američki građanski rat	182
Revolucija u prometu i komunikacijama	184
Utrka za Afriku: imperijalizam i stradanja Afrikanaca	186
Britansko Carstvo	188
Znanost i medicina	190

DVADESETO STOLJEĆE

Utrka u naoružanju	194
Prvi svjetski rat (1)	196
Prvi svjetski rat (2)	198
Ruska revolucija	200
Arhitektura	202
Promet i veze	204
Uspon fašizma	206
Dugi marš: Čang Kai-šek i predsjednik Mao	208
Velika gospodarska kriza i početak globalizacije	210
Kina protiv Japana	212
Znanost i tehnologija 1900.-1960.	214
Drugi svjetski rat (1): početak rata	216
Drugi svjetski rat (2): kraj rata u Europi	218
Drugi svjetski rat (3): rat na Tihom oceanu	220
Kraj Britanskoga Carstva	222
Hladni rat	224
Svemirska utrka	226
Jugoistočna Azija: područje lokalnih ratova	228
Umjetnost	230
Šezdesete i društvene promjene	232
Književnost	234
Ekološka svijest	236
Raspad Sovjetskoga Saveza i kraj hladnoga rata	238
Eksplוזija stanovništva: neutemeljeni strahovi?	240
Rasizam i genocid	242
Glazba: eksperimentiranje stilovima	244

DVADESET I PRVO STOLJEĆE

Scenarij sudnjega dana	248
11. rujna: globalni terorizam	250
Kazalo	252
Vlastništvo fotografija	256

UVOD

Velika sfiga i piramide u Gizehu

PRIČA O ljudskome rodu može se usporediti s rijekom ili putovanjem brodom preko oceana; beskonačan je to slijed događaja od kojih svaki vodi onom sljedećem. Dug je to niz radnja i rezultata, uzroka i posljedica, no ta je priča o čovjeku katkad napredovala poprilično naglo i skokovito. Povremeno se javlja neki značajniji događaj, primjerice rat, koji u vrtlog uvlači cijele zajednice, katkad i cijele kontinente. Ti događaji, koje opisuje

Napoleon Bonaparte
1769. - 1821.

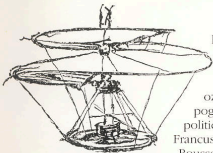
ova knjiga, uzrokuju promjene u životima ljudi.

Neke su promjene rezultat slučajnih otkrića, neke ljudske domišljatosti, a neke, pak, rezultat volje nekog pojedinca ili skupine ljudi. Podrobnijom analizom proizlazi da je do tih promjena katkad došlo prilično neočekivano. Nedavno se, primjerice, vodila rasprava je li Kristof Kolumbo doista «otkrio» Ameriku. Naime, izneseno je mišljenje kako je Atlantski ocean već preplavljen, a Novi svijet poznat kad se 1492. godine Kolumbo otisnuo na svoje pomno planirano putovanje; to je bila neka vrsta ceremonije službenog otvorenja.

Neke su promjene bile rezultat djelovanja pojedinaca. Thomas Carlyle, veliki povjesničar iz 19. stoljeća, vjerovao je kako je »povijest svijeta biografija velikih ljudi«, a mnoge kasnije napisane knjige polaze s tog gledišta usredotočujući se na životne priče istraživača poput Kolumba, izumitelja poput Watta ili velikih vođa poput Napoleona. No, mnogi procesi u pozadini usmjeruju razvoj i utiru put velikim događajima. Katkad poticaj dolazi iz same sredine. Svakako je bilo velikih izuma

Parni stroj Jamesa Watta, oko 1775.

Skica stroja za letenje Leonarda da Vincija, oko 1500.

kao što je parni stroj, bez kojih industrijska revolucija ne bi bila moguća. Njih su poticale ozbiljne nestašice sirovina, poglavito drva. Velike političke promjene, poput Francuske revolucije, ubrzali su Rousseauovi tekstovi te

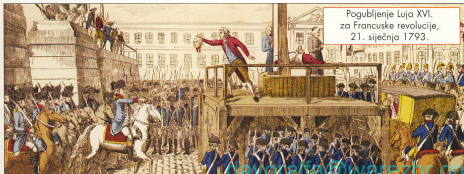
William Shakespeare
1564. - 1616.

postupci karizmatičnih vođa, poput Dantona i Robespierrea, no u pozadini su bile ozbiljne gospodarske krize i velika nejednakost u načinu života bogatih i siromašnih.

Poput vulkanskih otoka povremeno u priči o ljudskom rodu izbiju velike civilizacije od kojih svaka odražava nov i originalan način života. Činilo se korisnim i erupcije tih kulturnih vulkana u ovoj knjizi prikazali kao svjetske događaje.

Rat nesumnjivo uzrokuje promjene u životu pojedinaca i cijelih naroda te uvijek izaziva nepodnošljive gubitke i strašnu patnju. Kako bismo razumijeli prošlost i pripremili se za budućnost, moramo shvatiti uzroke i posljedice ratova. Povijest nam može pokazati važne stvari o nama samima i o onome što nam se može dogoditi. Moramo učiti na pogreškama iz prošlosti. O «lekcijama iz povijesti» često se govori još od 1831. kad je pjesnik Coleridge napisao:

»Kad bi ljudi mogli učiti iz povijesti, kakvim bi nas ona lekcijama mogla poučiti! Ali strast i stranka zatvaraju nam oči, a svjetlo koje nam daje iskustvo svjetiljka je na krmi koja obasjava samo valove iza nas!«

Pogubljenje Luja XVI.
za Francuske revolucije,
21. siječnja 1793.

DREVNI SVIJET

Prvi »moderni« ljudi

40 000. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Čovjekolika bića postojala su već tri milijuna godina, ali tek su se 38 000 godina prije Krista pojavili ljudi slični nama čiji su mozgovi funkcionirali kao i naši, znali su stvarati umjetnička djela, a vjerojatno su se sporazumijevali jezicima.

Pojava čovjeka

Prva stvorenja slična čovjeku, hominidi, poznati su kao australopiteci. Napredni tipovi poznati kao *homo erectus* (uspravan čovjek) znali su izrađivati alate od kamena, hodali su uspravno i koristili su se vatrom, no njihovi su mozgovi bili prilično maleni. Prvi pravi čovjek, poznat kao *homo habilis* (spretan čovjek), pojavio se u Africi prije otprilike dva milijuna godina. Neandertalac, poznat kao *homo sapiens*, vrsta mnogo bliža modernom čovjeku, pojavio se prije 200 000 godina. Bio je dobro prilagođen životu u hladnome

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Homo sapiens sapiens

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Slike u špiljama pokazale su se kao vrijedan izvor podataka o pretpovijesnome životu.

podneblju te je uspio naseliti sjevernu Europu koja je u više navrata bila prekrivena ledom. Prvi -moderni- čovjek, *homo sapiens*, pojavio se prije otprilike 38 000 godina.

Prije 35 000 godina, kad je razina mora bila niža nego danas, ljudi su prešli kopnenim mostom Beringova prolaza iz Azije u Ameriku. Ubrzo nakon toga prvi su ljudi stigli i u Australiju, također iz Azije i također preko kopnenih mostova, no dio su puta morali prijeći čamcima.

Homo sapiens sapiens - »Mudar mudar čovjek«

Ti su si novi ljudi znali napraviti zaklon i odjeću, ali i razne vrlo složene predmete. Stvarali su i umjetnička djela. Oslikane špilje u Lascauxu u Francuskoj prikazuju životinje koje su lovili. Te su slike možda bile povezane s lovačkom magijom. Ljudi su lovili u skupinama te bi stjerali velike životinje poput bizona i mamuta u gudure ili niz litice kako bi ih ubili radi mesa i kože.

Neke kosti, kljove i rogovi koristili su se za rezbarenje, npr. figurica sobova, bizona i konja. Glava žene izrezbarena u bjelokosti u Francuskoj prije otprilike 25 000 godina možda je prvi portret na svijetu.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

130 000. - 8000. g. pr. Kr.

130 000. g. pr. Kr.

Neandertalci u Aziji.

60 000. g. pr. Kr.

Vjerojatan dolazak modernih ljudi (*homo sapiens*) u Australiju.

38 000. g. pr. Kr.

Moderni ljudi (*homo sapiens sapiens*) u Africi, Europi i Aziji.

30 000. g. pr. Kr.

Uporaba kamenog oruđa u Japanu.

26 000. g. pr. Kr.

Obredna spaljivanja u Australiji.

15 000. g. pr. Kr.

Zidne slike u špiljama kod Lascauxa, Chauveta i Cosquera u Francuskoj.

12 000. - 8000. g. pr. Kr.

Most između Azije i Aljaske u ledenome dobu omogućio je barem tri vala seobe iz Sibira u Ameriku: staroindijansku (paleoindijansku), Na-Dene te Aleut-eskimsku seobu.

Izbor kamenih šiljaka i koštanoga oruđa koja su se mogla rabiti za rezbarenje i urezivanje.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Prvi ratari

8000. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Ratarstvo se javilo na Bliskom istoku prije nešto manje od 10 000 godina. Ljudi su počeli pripitomljivati biljke i životinje koje su im bile korisne. Prvi su se put osnivala trajna naselja - prva sela što su se sastojala od čvrstih, dobro izgrađenih kuća.

Kroćenje prirode

Nakon posljednjega hladnog razdoblja ledenog doba oko 10 000. g. pr. Kr. došlo je do zatopljenja. Te su klimatske promjene izmijenile okoliš u srednjim geografskim širinama.

Sennedjem i njegova žena siju i obrađuju polja; slika na zidu Sennedjemove grobnice.

Ljudi su tada postali svjesniji okoliša te su odlučili okružiti se biljkama i životinjama. Za uzgoj su odabrali pšenicu i ječam. Orali su jednostavnim plugovima što su na vrhu imali rog, kost ili kamen. Ti plugovi nisu preokretali zemlju, nego bi je samo izbrazdali. Srpove načinjene od kremenja koristili su za žetvu.

Sa životinjama je bilo drukčije. Psi su prihvatili ljude hraneći se njihovim otpacima, a zauzvrat su im pomagali u lovu.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

8000. g. pr. Kr.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

davoral@warez.hr.org

Stoka koja je pripadala princu Mourhetu;
crtež iz grobnice princa Mourheta u Gizehu.

Plodni polumjesec

Prvi ratari živjeli su u »Plodnome polumjesecu«, području što se protezalo od doline Nila preko Izraela i Libanona do Mezopotamije koju su medile doline rijeka Eufrata i Tigrisa (današnji Irak).

Ratarstvo je dovelo do vrlo važnih promjena. Ljudi su se zadržavali na jednome mjestu kako bi bili blizu svojih uroda i stoke pa su se prvi put podignula trajna naselja, što znači da se isplatilo uložiti vrijeme u izgradnju solidnih kuća. U Europi je oko 5000. godine pr. Kr. bilo mnogo brvnara s visokim slamnatim krovovima. Imale su kućna ognjišta za grijanje i kuhanje te pregradne zidove koji su kuće dijelili na nekoliko soba.

Još je jedan izum bio vrlo značajan - navodnjavanje koje je osiguralo opskrbu vodom u vrućim i suhim zemljama Bliskog istoka. Tako je u Egiptu bila izgrađena mreža kanala što su vodili od obala rijeke i kolotura kojima se voda podizala preko obale.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

10 000. - 2200. g. pr. Kr.

10 000 g. pr. Kr.

Veliko klimatsko zatopljenje nakon posljednjeg hladnog razdoblja ledenoga doba. Na Bliskom istoku javlja se ratarstvo. Ljudi pripitomljuju biljke i životinje koje im koriste.

6000. g. pr. Kr.

Osnovan Catal Hüyük, ratarsko naselje u Anatoliji. Ratarska naselja pojavljuju se u Grčkoj.

5000. g. pr. Kr.

Ratarstvo se javlja u srednjoj Europi. Ratarska naselja su od solidno sagrađenih brvnara s visokim slamnatim krovovima. Ratarstvo sa sustavima za navodnjavanje javlja se na Bliskom istoku. U Meksiku se uzgaja kukuruz.

4800. g. pr. Kr.

Skromni počeci ratarstva u Britaniji.

2300. g. pr. Kr.

Sjeverna Kina preuzima rižu od civilizacije u dolini Inda.

2200. g. pr. Kr.

Kinezi pripitomljuju ovce, koze, svinje, goveda i pse te prvi put melju žito.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Časopis o životu u prošlosti

Graditelji megalita sa sjevera

5000 g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Od 5000. do 2000. g. pr. Kr. ljudi koji su živjeli na obalama zapadne Europe gradili su spomenike od velikog kamena. Teško je razumjeti namjenu ovih kamenih blokova, krugova i grobnica, ali su oni bili važna mjesta tim prvim poljoprivrednim zajednicama. Imali su i vjerska značenja povezana sa smrću, Suncem i božicom.

Kameni spomenici

Duž atlantske i sredozemne obale Europe nalaze se ostaci drevnih spomenika načinjenih od golemih kamenih blokova ili megalita. Jedan takav kameni blok mogao je biti idol ili oznaka teritorija. Kameni krugovi bili su hramovi, a grobnice s komorama služile su kao grobovi za cijele zajednice. Često ih se podizalo tako da stoje u ravni s izlaskom ili zalaskom Sunca najdužeg ili najkraćeg dana u godini. Bili su važna središta za zajednice koje su posvetile mnogo vremena njihovoj gradnji.

Obično ih se veže uz prve ratare, ali prvi pravi megalitni spomenici sagrađeni su u sjeverozapadnoj Francuskoj gdje su grobovi - hodnici kod Dissignaca i komorna

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g. pr. Kr.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Megalitni hram,
oko 30 000. - oko 25 000.
pr. Kr., Hagar Qim, Malta

grobница Kercado podignuti
oko 5000. g. pr. Kr., malo prije
nego što se javilo ratarstvo.

Najveći ikada podignuti megalit bio je divovski kamen u Bretanji poznat kao Veliki slomljeni menhir. Težio je 348 tona i bio je visok 20 metara. Danas leži razlomljen u nekoliko dijelova kao i neki drugi megaliti, a čini se da su ih namjerno prevrnuli već u pretpovijesno vrijeme. Graditelji megalita često su mijenjali mišljenja o svojim spomenicima.

Malta, Stonehenge i skrivena značenja

Malta ima veličanstven niz megalitnih hramova od isklesanih vapnenačkih blokova. Hram u Tarxienu ima složene rezbarije i kip božice. Najpoznatiji

megalitni spomenik je Stonehenge napravljen od kamenih blokova koje su morali dovući s udaljenosti od 30 km. Poslagani su u obliku kruga oko pet trilita oko 2400. godine pr. Kr. Svaki je trilit možda predstavljao ulaz u grobnu komoru. Grobni humak West Kennet Long Barrow kraj Aveburyja ima pet tako posloženih komora. Cjelokupna konstrukcija kamenoga spomenika, koji uključuje pješčenjake iz Walesa, simbolizira kružnu građevinu, zajedničku nastambu. Vjerojatno sva megalitna arhitektura sadrži takav skriveni simbolizam.

Stonehenge kraj
Salisburyja

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

5000. - 2000. g. pr. Kr.

5000. g. pr. Kr.

Prvi megaliti, grobovi - hodnici kod Dissignaca te grobna komora Kercado, sagrađeni u Bretanji.

3880. g. pr. Kr.

Divovski kameni blok od 348 tona, Veliki slomljeni menhir, podignut u Bretanji.

3800. g. pr. Kr.

Grob - hodnik Maes Howe sagrađen u Orkneyu.

3300. g. pr. Kr.

Hramovi kod Tarxienu i Hypogeum sagrađeni na Malti.

3200. g. pr. Kr.

Kameno naselje Skara Brae sagrađeno u Orkneyu.

2600. g. pr. Kr.

Postavljeni kameni krugovi kod Aveburyja.

2400. g. pr. Kr.

Podignuti kameni krugovi i triliti kod Stonehengea kraj Salisburyja.

2100. g. pr. Kr.

U Bretanji postavljene kamene aleje kod Carnaca.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Drevni Egipat

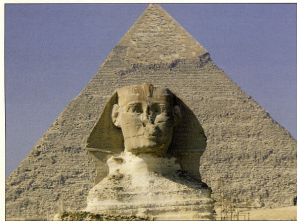
3500. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Bogata civilizacija starog Egipta temeljena na navodnjavanju trajala je od 3500. g. pr. Kr. do 30. g. pr. Kr. (Kleopatrina smrt), a nastavila se i kasnije. Njezinim složenim i slojevitim društvom vladali su kraljevi (faraoni) koji su živjeli vrlo raskošno. Pokapali su ih u veličanstvenim grobnicama s obiljem grobnih priloga koji nam mnogo govore o životu u starome Egiptu.

Navodnjavanje i društvo

Drevna egipatska civilizacija razvijena u dolini Nila ovisila je o irigacijskome sustavu koji je zahtijevao složen politički i administrativni sustav da bi se njime učinkovito upravljalo. Oko 3100. g. pr. Kr. Egipat je ujedinjen pod vlašću jedinstvenog vladara ili faraona koji se smatrao bogom. Postojalo je mnogo službenika, uključujući činovnike i svećenike. Na dnu «piramide» toga društva nalazili su se radnici. Grobnice vladara sadrže brojne rezbarije i slike što prikazuju svakodnevni život, uključujući obrađivanje polja pomoću volova.

Velika sfiga i piramide u Gizehu

Piramide

Egipćani su vjerovali u zagrobni život. Balzamirali su mrtve, a za svoje vladare podizali su složene grobnice. Katkad su se one nalazile u umjetnim

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

3500. g. pr. Kr.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Amenofis IV., poznat kao Ehnaton, pokrenuo je novu vjeru u Atona, Sunce na nebu.

špiljama usječenima u padinu neke doline, a katkad u jamama prekrivenima jednokatnicama koje se nazivaju mastabama. Kako bi grobnice postale još impozantnije, građene su stepeničaste piramide koje su zapravo bile višekratne mastabe. Konačan je oblik

bila prava piramida s glatkim stranicama.

Faraoni

Najpoznatiji vladar je Tutankhamon jer se njegova grobnica očuvala od pljačke sve do 1922. godine kad je otkrivena zajedno s njegovom veličanstvenom zlatnom maskom. No, povijesno je Tutankhamon bio beznačajan vladar; ubijen je sa samo 18 godina. Najneobičniji faraon je bio Amenofis IV. (Amenhotep) koji je obožavao boga Sunca Ra i Sunce na nebu Atona promijenivši svoje ime u Ehnaton. Pokušao je preobratiti Egipćane, mnogobošce, na obožavanje jednoga boga, ali nakon njegove smrti Egipat se vratio starim bogovima.

Najpoznatija vladarica Egipta bila je Kleopatra (69. - 30. pr. Kr.). Vladala je u vrijeme propadanja egipatske civilizacije čiji je sjaj preuzeo Rim. Počinila je samoubojstvo u Aleksandriji kako je ne bi odveli u Rim kao dio Augustova trijumfa.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

3500. - 30. g. pr. Kr.

3500. g. pr. Kr.

Početak egipatske civilizacije temeljene na navodnjavanju.

3100. g. pr. Kr.

Menes ujedinjuje Egipat.

1801. g. pr. Kr.

Amenofis IV. dolazi na prijestolje.

1792. g. pr. Kr.

Umire Amenofis IV. koji je promijenio ime u Ehnaton.

1540. g. pr. Kr.

Ahmosis zauzeo Nubiju i borio se s Libijcima i Sirijcima da bi osigurao egipatske granice.

1483. - 1450. g. pr. Kr.

Egipat došije vrhunac pod Tutmozisom III.

1358. g. pr. Kr.

Devetogodišnji Tutankhamon postaje kralj.

1350. g. pr. Kr.

Harenhab zauzima prijestolje, a Tutankhamon je ubijen i pokopan u Tebi s golemim bogatstvom.

1237. g. pr. Kr.

Ramzes II. umire nakon 67-godišnje vladavine.

30. g. pr. Kr.

Kleopatra počinila samoubojstvo.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

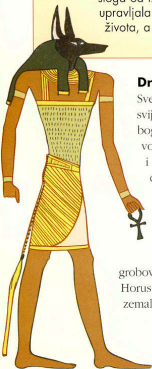
2000. g.

Drevne religije Egipta i Sumera

3000. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Božanstva Egipta i Sumera su među najstarijim zabilježenim bogovima te su stoga od iznimnoga arheološkog i religijskog značenja. Religija je upravljala svakim vidom starog egipatskog i sumerskog života, a temeljila se na politeizmu - obožavanju velikog broja bogova.

Drevna egipatska religija

Sve civilizacije imaju svoje priče i mitove o stvaranju svijeta koje često obuhvaćaju i nekoliko generacija bogova. Egipćani su vjerovali kako je svijet nastao iz vodenoga kaosa. Bog sunca Aton izašao je iz kaosa i stvorio bogove zraka i vode, Šua i Tefnut, čija su djeca bili božica neba Nut te bog zemlje Geb. Nut i Geb postali su muž i žena.

Egipćani su vjerovali u mnogo bogova. Jedan od najstarijih bio je Oziris, mitski prvi kralj Dviju zemalja (Gornjeg i Donjeg Egipta) te kralj mrtvih. Anubis s glavom šakala je zaštitnik grobova koji je na posljednjem sudu vagao ljudsko srce. Horus je bog neba sa sokolovom glavom i utjelovljuje zemaljsko kraljevsko dostojanstvo; za faraone se

Gore: Egipćani su mumificirali svoje mrtve tijekom većeg dijela ranoegipatske povijesti. Vjerovali su da tijela sadrži dušu te se stoga mora očuvati kako se duh ne bi uništio.

Lijevo: Anubis, bog mrtvih, prikazan sa šakalovom glavom.

govorilo da stoluju na Horusovu prijestolju. Ptah je bio zaštitnik graditelja i kipara, a njegova žena Sekmet s glavom lavice bila je božica rata i pošasti. Božica Majet personificirala je istinu i božanski poredak.

Enkidu, Gilgamešev suparnik i prijatelj, silazi na Zemlju u obliku kometa kojega su poslali bogovi.

Egipćani su vjerovali u zagrobni život te su mumificirali svoje kraljeve i prinčeve, a često su im davali i pogrebne čamce kako bi putovali na drugi svijet.

Drevna sumerska religija

Sumerani su obožavali mnoštvo bogova i božica.

Glavna božanstva bila su Anu, bog neba, Enlil, bog vjetera koji je sve pokretao, Enki, bog mudrosti, te Inana, božica ljubavi i rata.

Ep o Gilgamešu iz 3000. g. pr. Kr. opisuje mitsku poplavu koju su poslali bogovi da bi kaznili ljude. Upozorili su jednoga čovjeka - Utnapištima da sagradi brod. Poplava je uništila je sve osim tog broda. Utnapištim je poslao ptice da nađu kopno. Kad se jedna nije vratila, bio je to znak da je kopno u blizini. Utnapištim i njegova obitelj bili su spašeni.

Gilgameš i njegov prijatelj Enkidu ubili su Humbaba, čuvara cedrove šume. Božica Inana poslala je nebeskoga bika protiv njih, ali su i njega ubili. Enkidu je umro, a Gilgameš je našao Utnapištima koji mu je dao čarobnu biljku koja je jamčila vječnu mladost. No, nju je ukrala zmija. Naposljetku se Gilgameš pomirio sa svojom smrtnošću: »Vječni život nije tvoja sudbina.«

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

3000. - 2100. g. pr. Kr.

3000. g. pr. Kr.

Ep o Gilgamešu potječe iz ovoga vremena.

2900. g. pr. Kr.

Imhotep je sagradio stepeničastu piramidu kod Sakkare u Egiptu; to je prva velika kamena građevina na svijetu.

2675. g. pr. Kr.

Sagrađena velika Keopsova piramida u Gizehu.

2610. g. pr. Kr.

Sagrađena treća i najmanja piramida u Gizehu.

2500. g. pr. Kr.

Sagrađen zigurat Urnamua u Uru.

2100. g. pr. Kr.

Sagrađen Enlikov hram u Nipuru u današnjem Iraku.

Drevna Mezopotamija

5000. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Dolina između Efrata i Tigrisa (Mezopotamija = zemlja između rijeka) bila je kolijevka rane civilizacije. Poljoprivreda temeljena na ekstenzivnim plodnim naplavinama, visokoorganizirani irigacijski sustav i trajna naselja dovela su do nastajanja gradova - država kojima su vladali moćni i ratoborni svećenici - kraljevi.

Sumerani

Sumerska civilizacija, nastala 5000. g. pr. Kr., razvila se uz plodne doline Efrata i Tigrisa te u vrijeme razvoja sela u gradove - države. Svaki grad - država imao je osiguranu opskrbu vodom, sustav kanalizacije, javne građevine, kraljevsku palaču i zigurat. Zigurat je bio

stepeničasta piramida od glinenih opeka, visoka najmanje dva kata, sa stubama što su vodile do hrama na vrhu. Ovdje je kralj, koji je bio i vrhovni svećenik, predvodio vjerske obrede koji su sadržavali i prinošenje žrtve. Oko javnih zgrada nalazile su se nastambe običnih ljudi. Izvan gradskih zidina nalazila su se polja ratarâ. Iza njih bile su močvare. Današnji Arapi u južnom Iraku još žive u crvenim kućama kao i prije 5000 godina. Oko 3200. g. pr. Kr. Sumerani su izumili prvi sustav pisma na svijetu. Tisuće glinenih pločica služile su za izvještaje,

Iskopine zidova stambenih kuća i dio rekonstruiranoga zigurata u Uru.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g. pr. Kr.

4000. g.

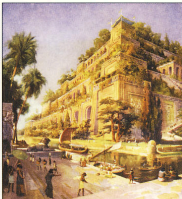
500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Babilonske viseće
vrtove navodno je
sagradio
Nebukadnezar II. za
svoju ženu Amyitis
kojoj je nedostajala
domovina Medija,
sjeverozapadni Iran.
Bili su smješteni na
terasama, a natapali
su se vodom iz rijeke
Eufrat.

priče i priručnike.

Sumerani su prvi
izumili kotač koji
su rabili za proizvodnju keramike i jednostavnih kola.
Sumer je dosegnuo vrhunac u razdoblju između 2800. -
2400. g. pr. Kr.

Babilonci

Babilonci, koji su živjeli sjeverno od Sumerana,
oslobodili su se sumerske vlasti 1800. g. pr. Kr. Oni
su osmislili brojevni sustav temeljen na broju 60, što
se još rabi za mjerenje vremena i kutova.
Nebukadnezar II. na vlast je došao 605. g. pr. Kr. i
vladao 43 godine. Obnovio je veličanstven grad
Babilon i dodao viseće vrtove na vratima božice Ištar
koja su bila popločana glaziranim plavim pločicama.

Asirci

Dok su Babilonci gospodarili južnom
Mezopotamijom, Asirci su dominirali sjeverom
stvorivši golemo carstvo. Između 950. i 625. g. pr. Kr.
Babilon i Asirija bili su u stalnome ratu. Asurbanipal,
jedan od velikih asirskih vladara (668. - 627. pr. Kr.),
bio je surov ratnik, ali i velik pokrovitelj umjetnosti.
Stolovao je u veličanstvenoj palači u Ninivi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

5000. - 550. g. pr. Kr.

5000. g. pr. Kr.

Nastala sumerska civilizacija.

3200. g. pr. Kr.

Sumerani izumljuju prvi sustav pisma
na svijetu (piktogrami).

2800. g. pr. Kr.

Vrhunac staroga Sumera.

2500. g. pr. Kr.

Sumerani razvijaju klinasto pismo od
600 znakova umjesto tisuća
piktograma.

2000. g. pr. Kr.

Decimalni sustav nastaje u Babilonu koji
je zamijenio Sumer kao dominantnu silu
na Bliskom istoku.

1800. g. pr. Kr.

Babilonci se oslobađaju sumerske vlasti.

605. g. pr. Kr.

Na vlast dolazi babilonski kralj
Nebukadnezar II.

588. - 586. g. pr. Kr.

Nebukadnezarova vojska zauzima
Jeruzalem i uništava jeruzalemski
Hram.

560. g. pr. Kr.

Neistomišljenici su ubili Avil-Marduka,
babilonskog kralja, nakon što je pustio
Jojakina, kralja Jude, koji je 36 godina
bio zarobljen u Babilonu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Drevna Kreta

2500. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Minojska civilizacija, nastala 2500 g. pr. Kr., bila je prva europska civilizacija. Dugujući svoje bogatstvo pomorskoj trgovini, stvorila je gradove s velikim kraljevskim palačama i svećenicama koje su zauzimale visok položaj. Jedan od vjerskih obreda bio je i ples s bikovima koji je, pretpostavlja se, kulminirao prinošenjem žrtve.

Gradovi i hramovi

Civilizacija brončanoga doba na Kreti, koja se zasnivala na poljodjelstvu (proizvodnji maslina i vina) te pomorskoj trgovini, dosegla je vrhunac između 2000. i 1400. g. pr. Kr. Naselja zasnovana na ratarstvu razvila su se u gradove temeljene na viškovima hrane, zanatima i trgovini. Gradovi poput glavnoga grada Knososa imali su kamenom popločane ulice, kanalizaciju i velike građevine, hramove (ili palače kako ih neki nazivaju) koji su uglavnom služili za vjerske obrede. Hramovi nalik labirintima bili su bogato urešeni muralima što su prikazivali ples s bikovima, očito vjerski obred koji se održavao na središnjem trgu hrama, a vjernici su u procesijama nosili darove vrhovnoj svećenici koja je predstavljala božicu. Darovi su vjerojatno bili obvezatni danak - svojevrstan porez, iako se to nije tako nazivalo. Plan Knososa sličan labirintu potaknuo je legendu o Tezeju i Minotauru.

Linearna pisma A i B

Minojci, kako ih je nazvao arheolog Sir Arthur Evans, imali su svoj jezik i linearno pismo A koje još nije dešifrirano. Svaki simbol predstavlja jedan slog. Glinene pločice iz završnog razdoblja civilizacije napisane su linearnim

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

2500. g. pr. Kr.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Ruševine palače u Knososu na Kreti

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

3200. - 1000. g. pr. Kr.

3200. g. pr. Kr.

Osnovano neolitsko naselje na mjestu Knososova labirinta.

2500. g. pr. Kr.

Početak urbane minojske civilizacije.

1900. g. pr. Kr.

Izgrađena prva palača - hram u Knososu, knososki labirint.

1800. g. pr. Kr.

Nastalo linearno pismo A.

1520. g. pr. Kr.

Erupcija Santorinija - početak propasti minojske civilizacije.

1400. g. pr. Kr.

Nastalo linearno pismo B (danas se zna da je to početni oblik grčkog alfabeta).

1380. g. pr. Kr.

Propast Knososa. Labirint je napušten nakon dolaska Mikenjana.

1000. g. pr. Kr.

Napušteno posljednje utočište Krećana, utvrda Karfi na brdu.

pismom B koji je početni oblik grčkog pisma. Ti arhivi hrama sadrže popise darova bogovima i božicama kojih je bilo mnogo. Neke pločice spominju i «gospodaricu labirinta», lokalnu božicu.

Trgovačko carstvo

Bogatstvo Krećana, koji su sebe zvali Keftima, potjecalo je od mora. Bili su graditelji brodova i pomorci koji su putovali do drugih otoka u Egejskome moru noseći sa sobom keramiku i metalne predmete. Ta napredna civilizacija u kojoj su neke žene, vrhovne svećenice, zauzimale

visok položaj, počela je propadati oko 1520. g. pr. Kr. Knosos je propao 1380. g. pr. Kr.

Višebojna keramika iz palače u Minosu na Knososu

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Čavotifalotwazhino

Mikena i Trojanski rat

1600. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Homer je pisao oko 800. g. pr. Kr.. Imao je pristup dugoj usmenoj tradiciji koja je sezala u stariju civilizaciju. Njegova se priča o mikenskom napadu na Troju vjerojatno temelji na povijesnim događajima. Ratoborna mikenska civilizacija zasnivala se na trgovini i suparništvu između susjednih gradova - država od kojih je svaki imao svoju tvrđavu. Kad je minojska civilizacija propala, Mikenjani su preuzeli njihovu trgovinu.

Kraljevi - ratnici

Mikena je bila citadela iz brončanoga doba u južnoj Grčkoj. Nije se nalazila na obali, već se radi zaštite, slično kao Knosos, smjestila između brda. Civilizacija je postojano napredovala od 1600. g. pr. Kr. često posuđujući ideje za umjetnost i arhitekturu iz onodobne minojske kulture na Kreti. Naselja koja su hranile plodne ravnice proširila su se u gradove. U početku su se kraljevi - ratnici pokapali u bogatim grobovima što se nazivaju grobnim oknima. Kasnije su se pokapali u raskošnijim kamenim komorama s impresivnim svodovima nalik na košnicu, ulaznim hodnicima i velikim pokrivnim humcima (grobnice tholos). Vrata jedne grobnice kraj Mikene, poznate kao Atrejeva riznica, visoka su šest metara, dok je golema komora visoka trinaest metara.

Ova snažna ratnička kultura proizvela je čvrsto utvrđene citadele kao što su Gla, Tirint i Mikena.

Opsada Troje

Prema legendi, Grci su sagradili divovskoga drvenog konja u čiju su se unutrašnjost sakrili grčki vojnici. Ostavili su ga pred vratima Troje kao navodni zalog mira. Trojanci su odveli konja u grad te počeli slaviti kraj rata i pobjedu nad Grcima. Kad je pala noć i cijeli je grad pijančevao, Grci su iskočili iz konja, otvorili vrata grada svojoj vojsci i opljačkali Troju ubivši sve muškarce i dječake te porobivši sve žene i djevojčice.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

1600. g. pr. Kr.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Mikensko carstvo

Poslije propasti minojske civilizacije, nakon 1500. g. pr. Kr., Grci s kopna preuzeli su trgovinu na Egejskome moru. Mitski Trojanski rat možda sadrži sjećanja na stvarni vojni pohod Mikenjana pod vodstvom kralja Agamemnona protiv Troje koja se nalazila na strateški važnome položaju s kojega se nadzirao ulaz u Crno more. Trojanski se rat vodio 1193. g. pr. Kr. Na povratku kući u Mikenu Agamemnona je ubio Egist,

ljubavnik njegove žene (prema Homeru), a istočno je krilo njegove kraljevske palače spaljeno (prema arheolozima).

Mikenska je civilizacija propala ubrzo nakon te pobjede, oko 1100. g. pr. Kr. Ne zna se zašto, ali vjerojatni uzroci su unutrašnji politički i gospodarski problemi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

2600. - 1190. g. pr. Kr.

2600. g. pr. Kr.

Osnovano ranobrončano naselje kraj Mikene.

1600. g. pr. Kr.

Početak mikenske (kasnoheladske) civilizacije.

Izum novog načina pokapanja: grobna okna, grobnice tholos, grobne komore.

1400. g. pr. Kr.

Mikenska civilizacija postaje dominantna na Egejskome moru potisnuvši minojsku.

1380. g. pr. Kr.

Pad glavnoga grada Krete, Knososa. Smatra se da su ga osvojili Mikenjani.

1350. g. pr. Kr.

Možda je u to vrijeme živio Perzej, legendarni osnivač Mikene. On je utemeljio prvu kraljevsku dinastiju u Mikeni. Sagrađene prve zidine u Mikeni.

1240. g. pr. Kr.

Mikenjani pokušavaju destabilizirati zapadnu Anatoliju. Atenska je akropola čvrsto utvrđena. Mikenske se utvrde proširuju, a sagrađena su i Lavlja vrata.

1193. g. pr. Kr.

Trojanski rat. Mikenjani pod vodstvom kralja Agamemnona pobjeđuju Trojance.

1190. g. pr. Kr.

Gradanski rat ili revolucija u utvrđenim središtima. Prema legendi, Agamemnon je ubijen nakon povratka iz Troje. Mikenska civilizacija počinje propadati i uništena je 1100. g. pr. Kr.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Rana Kina: dinastije Shang i Qin

1500 g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Velike plodne doline istočne Kine bile su kolijevka nekoliko ranih civilizacija. Dinastija Shang stvorila je prvo carstvo u dolini Žute rijeke i rijeke Yangtze. Godine 221. pr. Kr. slavni car iz dinastije Qin, poslije pokopan s vojskom izrađenom od terakote, stvorio je još veće carstvo koje je štitio veliki Kineski zid.

Dinastija Shang

Prve su kineske civilizacije, poput egipatske i sumerske, izrasle na plodnim dolinama velikih rijeka: Huang He (Žuta rijeka), Chang Jiang (rijeka Yangtze) i Xi Jiang (Zapadna rijeka). Seljaci su zbog uroda ovisili o rijekama, a i plovili su njima.

Prva dinastija o kojoj imamo pouzdanih podataka je dinastija Shang koja je vladala Kinom 1500. g. pr. Kr. Prvi se car zvao Tang. Narod je uzgajao proso, pšenicu i rižu, od životinja ovce, pse, kokoši i

6000 km dug, Kineski je zid najveća građevina ikad izgrađena. Građen je isključivo ljudskom snagom i to gotovo 1 000 000 ljudi.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

1500. g. pr. Kr.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

stoku, a lovio je divlje svinje i jelene. Također su se služili konjima koji su vukli plugove i bojna kola. Bili su izvrsni obrađivači kovina, a izrađivali su istančano urešene brončane posude za vjerske obrede.

Dinastija Qin

Snažna vojnička dinastija Qin (Chin) pojavila se u sjevernozapadnoj Kini. Do 221. g. pr. Kr. utemeljila je carstvo po kojem je Kina dobila ime. Shih Huang Ti, prvi car, organizirao je upravu tako da je sve bilo pod njegovim nadzorom. Standardizirane su mjere, uvedena je jedinstvena valuta. Pokušao je uništiti Konfucijeve tekstove, kao i sve tekstove koji nisu govorili o dinastiji Qin. To se naziva »spaljivanjem knjiga«.

Shih Huang Ti je naredio gradnju Kineskoga zida (214. - 204. g. pr. Kr.) kako bi zaštitio svoje carstvo. Kineski se zid nakon izgradnje protezao gotovo na 6000 km duž sjeverne granice. Kad je Shih Huang Ti umro 210. g. pr. Kr., u 50. godini u Xianyangu je sagrađen golemi grobni kompleks da se u nj položi njegovo tijelo i imovina. Čuvala ga je vojska ratnika od terakote i konja u prirodnoj veličini. Ubrzo nakon njegove smrti dinastija Qin je zbačena i Kina se raspala u nekoliko malenih država, no ideja jedinstvene Kine već je bila rođena.

Zadivljujuća vojska tisuća ratnika od terakote čuvala je grobnicu cara Shiha Huang Tija iz dinastije Qin više od 2000 godina.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1500. - 210. g. pr. Kr.

1500. g. pr. Kr.

Početak dinastije Shang, a time i prvo povijesno razdoblje Kine.

1122. g. pr. Kr.

Vojska Wuwanga porazila je vojsku dinastije Shang i dovela dinastiju Zhou na vlast.

1000. g. pr. Kr.

Zapadna dinastija Zhou utemeljuje svoj glavni grad u Haou.

722. g. pr. Kr.

Istočna dinastija Zhou počinje stvarati labave konfederacije.

221. g. pr. Kr.

Shih Huang Ti, slavni car dinastije Qin, dolazi na vlast.

214. - 204. g. pr. Kr.

Sagrađen Kineski zid prema naredbi Shih Huang Tija.

210. g. pr. Kr.

Shih Huang Ti umire u 50. godini života. Sagrađena golema grobnica u Xianyangu koju su čuvali vojnici od terakote u prirodnoj veličini.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Ustav i Zakon

Arijska Indija i utemeljenje budhizma

1500. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Dolazak Arijske u Indiju 1500. g. pr. Kr. doveo je do sloma civilizacije Harappa. Novi je narod donio novi jezik, sanskrt, sustav kasta i usmenu književnost koja je utemeljila hinduizam. Godine 563. pr. Kr. rodio se indijski princ koji je postao Budha te stvorio jednu od velikih svjetskih religija.

Arijci

Oko 1500. g. pr. Kr. nomadski su stočari prešli Hindukuš i ušli u današnju Indiju i Pakistan. Ti su Ariji ili Indoeuropljani napustili svoju domovinu u Turkmenistanu i Uzbekistanu vjerojatno bježeći od bolesti ili suše.

Arijci su svoje bogatstvo brojili u stoci i ovcima, a bili su na nižem stupnju razvoja od prijašnjih stanovnika ovoga potkontinenta - no, bili su otporniji. Bili su ratnici, jeli su govedinu i pili vino. Čini se da je njihov prodor odgovoran za propast civilizacije Harappa u dolini Inda.

Arijci su postali sjedilački narod prihvativši način života domaćih Dravida, ali su donijeli i neke svoje običaje, uključujući sustav kasta. Do 500. g. pr. Kr. arijski jezik, sanskrt, proširio se cijelim indijskim potkontinentom. Ariji nisu imali pisma pa su svoju povijest i vjerovanja prenosili usmenom predajom.

Šiva se naziva razarateljem, ali s uništenjem dolazi i obnavljanje.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

1500. g. pr. Kr.

1. g. poslije Kr.

200. g.

400. g.

Jedan od mnogih prikaza Budhe kojeg štiju diljem Azije.

Ta predaja, zvana Vede (Knjige znanja), zapisana je mnogo kasnije.

Vede su postale temelj hinduizma, jedne od najstarijih svjetskih religija, koja se postupno razvijala tijekom tisućljeća. Hindusi štiju mnogo bogova. Tri su glavna: Višnu, koji vraća red, Brahma, stvoritelj, i Šiva, razaratelj. U hinduizmu ima mnogo svetih tekstova, uključujući dvije epske pjesme, Mahabharatu i Ramayanu, koje pripovijedaju o borbi bogova protiv zla.

Budhizam

Princ Siddhartha Gautama (563. - 483. g. pr. Kr.) bio je radžin sin koji je živio 160 km sjeverno od Benaresa. Gautama je bilo ime obiteljskoga klana. U dobi od 29 godina napustio je obitelj i odlučio se za asketski život. Dok je meditirao pod drvetom bengalske smokve kod Gaye u Biharu, doživio je prosvjetljenje i postao Budha, onaj koji je prosvjetljen. Propovijedao je vjeru dobrote i poštovanja prema svim živim bićima te je ubrzo okupio mnogo sljedbenika, a budhizam je postao jedna od velikih svjetskih religija.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1500. - 50. g. pr. Kr.

1500. g. pr. Kr.

Dolazak Arijsaca u Indiju. Uništenje grada Mohenjo-Daro.

563. g. pr. Kr.

Rođen princ Siddhartha Gautama koji će poslije postati Budha.

500. g. pr. Kr.

Arijski jezik sanskrit proširio se diljem cijeloga indijskog potkontinenta.

483. g. pr. Kr.

Smrt princa Siddhartha Gautame.

321. - 184. g. pr. Kr.

Dinastija Maurya vlada sjevernom Indijom.

273. g. pr. Kr.

Kralj Ašoka vlada carstvom Maurya i ujedinjuje Indiju. Postaje budhist i uvodi budhizam.

232. g. pr. Kr.

Kralj Ašoka umire.

50. g. pr. Kr.

Budhizam se širi u Kinu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Hebreji i utemeljenje judaizma

2000. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Hebreji su bili nomadsko pleme koje se pojavilo u Mezopotamiji, lutalo Sirijom, Kanaanom, Egiptom pa se vratilo u Kanaan gdje se napokon skrasilo, ali tek nakon razdoblja progonstva u Babilonu. Taj žilavi narod, koji se najprije nazivao Hebrejima, potom Izraelcima i napokon Židovima, utemeljio je jedinstvenu vjeru zasnovanu na jednome Bogu i Deset zapovijedi.

Podrijetlo Židova

Hebreji, pleme iz južne Mezopotamije, naselili su Kanaan (Palestinu) oko 2000. g. pr. Kr. Njihovo je ime značilo «narod s druge strane» rijeke Eufrat. Prema Starom zavjetu, prvi je Hebrej bio Abraham, pastir koji se rodio u gradu - državi Uru i koji je putovao s obitelji u Siriju te potom u Kanaan. Abrahamov unuk Jakob imao je dvanaest sinova koji su dali imena dvanaest hebrejskih plemena. Glad je Hebreje navela da potraže utočište u Egiptu, gdje su postali robovi dok ih njihov vođa Mojsije nije ponovo doveo u Kanaan.

Mojsije pokazuje ploče
s Deset zapovijedi.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

2000. g. pr. Kr.

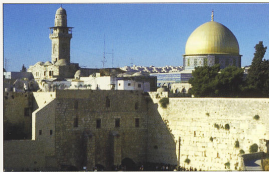
1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Prvi izraelski kralj

Od 1020. g. pr. Kr. Hebreji (ili Izraelci, kako su se također nazivali) doživjeli su procvat za vladavine triju velikih kraljeva: Saula, Davida i Salomona. Saula, koji je obranio Izraelce od Filistejaca, prorok Samuel je pomazao za prvoga kralja Izraelaca. Poginuo je u Bitki kod Gilboe 1012. g. pr. Kr. Kralj David je ujedinio izraelska plemena u jedinstven narod, a 994. g. pr. Kr. preselio je prijestolnicu u Jeruzalem. Salomon, koji je oca Davida naslijedio 961. g. pr. Kr., stekao je ugled jednoga od najmudrijih kraljeva u povijesti. Donio je red i mir Izraelu te sagradio prvi hram u Jeruzalemu gdje su pohranili najveće blago Izraelaca, Zavjetni kovčeg, koji sadrži Deset zapovijedi. Zapovijedi su postale temeljem njihove religije koja je štovala jednoga boga Jahvu (Jehovu). Nakon Salomonove smrti kraljevstvo se podijelilo na Izrael i Judu. Asirci su osvojili Izrael 722. g. pr. Kr., a Judu 683. g. pr. Kr. Otad se Izraelci nazivaju Židovima.

Grad Jeruzalem sveto je mjesto za židove, muslimane i kršćane.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1700. - 538. g. pr. Kr.

1700. g. pr. Kr.

Abraham se iz Ura seli u Kanaan (Palestinu) i osniva novu vjeru u jednoga Boga.

1650. g. pr. Kr.

Porobljeni Izraelci izlaze iz Egipta i započinju seobu koja će ih dovesti u Kanaan.

1275. g. pr. Kr.

Abrahamov unuk Jakov razvija židovsku religiju.

1025. g. pr. Kr.

Prorok Samuel pomazao Saula za kralja Hebrona.

1012. g. pr. Kr.

Bitka na brdu Gilboa. Saul i njegov najstariji sin Jonatan pogibaju. David postaje kralj Hebrona.

1005. g. pr. Kr.

David zauzima Jeruzalem i Samuel ga pomazuje za kralja Judeje. David seli prijestolnicu u Jeruzalem.

961. g. pr. Kr.

Salomon nasljeđuje oca Davida.

722. g. pr. Kr.

Asirci zauzimaju Izrael.

597. g. pr. Kr.

Izraelsko sužanštvo u Babilonu.

538. g. pr. Kr.

Izraelci pušteni iz Babilona; otad se nazivaju Židovima.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Drevni grčki gradovi - države

500. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Drevna se Grčka sastojala od nekoliko odvojenih gradova - država. Najvažnije su bile Atena i Sparta. Te su suparničke države znale ratovati, ali su se i udružile radi obrane od perzijske invazije. Atenjani su razvili demokraciju i veličanstveni stil u arhitekturi.

Gradovi - države

Klasična se Grčka, kao i mikenska Grčka, sastojala od nekoliko nezavisnih gradova - država. Karakteristike reljefa, s plodnim dolinama koje razdvajaju planine, pogodovale su razvoju ovakve političke strukture. Planine su pružale zaštitu, no gradovi su se i sami utvrđivali visokim zidinama, a svaki je imao akropolu, tvrđavu na brežuljku. U središtu grada nalazila se agora, otvoreni trg koji je, osim za trgovinu, služio i za javne rasprave.

Atena i Sparta

Najvažniji gradovi - države bile su Atena i Sparta. Atena je kolijevka demokracije (vladavine naroda) za vrijeme Perikla u 6. stoljeću pr. Kr., no bila je daleko od suvremenog shvaćanja demokracije jer su mnogi, primjerice žene i robovi, bili isključeni iz sudjelovanja u političkom odlučivanju. Božica Atena je zaštitnica grada, a bila je ratnica i božica pravde.

Sparta je bila snažna suparnica Ateni, ali su se obje udružile u obrani od

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g. pr. Kr.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

490. - 400. g. pr. Kr.

490. g. pr. Kr.

Poraz Perzijanaca na Maratonskom polju.

480. g. pr. Kr.

Bitka u Termopilskom klancu. Leonida i 300 Spartanaca poginuli su čuvajući leđa Greima koji su se povlačili. Bitka kod Salamine: perzijska flota prisiljena je na uzmak.

479. g. pr. Kr.

Grci porazili Perzijance kod Plateje.

477. g. pr. Kr.

Početak zlatnoga doba u Ateni.

448. g. pr. Kr.

Iktin i Kalikrat projektiraju Partenon.

431. g. pr. Kr.

Početak Peloponeskoga rata između Atene i Sparte.

404. g. pr. Kr.

Kraj Peloponeskoga rata i zlatnoga doba Atene uz ponižavajući poraz Atenjана. Sparta pobjeđuje pod Lisandarovim vodstvom.

400. g. pr. Kr.

Atena ipak ostaje vodeći grčki grad - država.

Partenon u Ateni. Ime Partenon odnosi se na štovanje Atene Partenonske, »Atene djevice«, koja se kao već odrasla rodila iz glave vlastitoga oca Zeusa.

perzijske najezde u Bitki kod Termopila, na Maratonskom polju i kod Salamine. U Peloponeskom ratu (431. - 404. g. pr. Kr.) borile su se jedna protiv druge.

U 5. stoljeću pr. Kr. Atenjani su svoju akropolu iz utvrde pretvorili u sveto mjesto s veličanstvenim svetištima i hramovima, uključujući prekrasni Partenon koji su projektirali Iktin i Kalikrat 448. g. pr. Kr. U njemu se nalazio divovski Atenin kip od zlata i bjelokosti koji je isklesao glasoviti kipar Fidija. Grčka je arhitektura možda najveličanstvenija arhitektura uopće. Arhitekt Poliklet projektirao je kazalište u Epidauru koje je moglo primiti 13 000 ljudi. Ono još postoji i koristi se kao kazalište.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Grčki filozofi

500. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Grci su prvi zapisali svoja propitivanja o svijetu i razložnim su argumentima proučavali probleme. Narodi prije njih su sastavljali popise kraljeva, žrtava prinesenih bogovima, ali Grci su stvarali potpune opise svojih života. Prvi su pisanim putem istraživali smisao života i prirodu svemira, što su nazivali filozofijom.

»Novo učenje« i Sokrat

To »novo učenje« dobilo je zamah u 5. stoljeću pr. Kr. kad je religijsko promišljanje izostavljeno iz raspravljanja.

Sokrat (469. - 399. g. pr. Kr.) je cijeli život proveo u Ateni. Ništa nije zapisao, nije osnovao nikakvu školu i nije imao službene sljedbenike, a ipak je uz svojega učenika Platona i njegova učenika Aristotela jedan od triju najvećih filozofa antičkoga svijeta.

Odgovoran je za skretanje interesa s promišljanja o prirodnome svijetu i kozmologije na etiku i konceptualnu analizu. Dokazivao je u obliku dijaloga. Prema proročištu u Delfima bio je najmudriji živući čovjek. Platon je upečatljivo opisao Sokratovo suđenje i prisilno samoubojstvo.

Platon (oko 428. - oko 348. g.

Kritičkim promišljanjem, predanošću istini i zornim primjerima iz svojega života, Sokrat je postavio mjerilo za cjelokupnu buduću zapadnjačku filozofiju.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g. pr. Kr.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Atenska škola, Platon i Aristotel s učenicima

pr. Kr.) je bio Sokratov učenik i Aristotelov učitelj. Napisao je oko 30 dijaloga koji su snažno utjecali na sva buduća promišljanja. Njegova *Republika* opisuje utopiju, hijerarhizirano društvo kojim vladaju kraljevi - filozofi. Napisao je i kontroverzni opis potonulog kontinenta Atlantide.

Aristotel (384. - 322. g. pr. Kr.) je utemeljio prvo sveučilište, Licej u Ateni (335.). Njega bismo mogli nazvati snobom: gajio je snažne klasne predrasude i prijezir prema onima niskoga podrijetla te fizičkom radu. «Je li dolično», pitao je, «da gospodin svira glazbala?» Njegov intelektualni elitizam i interes za apsolutnu moć vode poput njegova učenika Aleksandra Velikoga, danas djeluje deprimirajuće. Vjerojatno je tako bilo i u njegovo vrijeme. Nakon razvoja u proteklih 200 godina, Aristotel je danas polako stvar prošlosti. Njegovi su tekstovi enciklopedijski, obuhvaćaju sva područja, no preživjele su zapravo samo bilješke učenika s njegovih predavanja koje je uredio Andronik iz Rodosa.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

469. - 322. g. pr. Kr.

469. g. pr. Kr.

Rođen je Sokrat.

428. g. pr. Kr.

Rođen je Platon.

413. g. pr. Kr.

Atenjani pokušavaju zauzeti Siciliju, ali gube flotu.

411. g. pr. Kr.

Revolucija u Ateni.

399. g. pr. Kr.

Sokratova smrt; osuđen je zbog «kvarenja mladeži».

384. g. pr. Kr.

Rođen je Aristotel.

380. g. pr. Kr.

Platon piše *Republiku*.

348. g. pr. Kr.

Platonova smrt.

335. g. pr. Kr.

Aristotel osniva Licej u Ateni.

322. g. pr. Kr.

Aristotelova smrt.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Grčko naslijeđe

500 g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Grci su prvi pisali o povijesti i zemljopisu. Napisali su prve tragedije i komedije te su time utemeljili dugu književnu tradiciju Europe i Sjeverne Amerike. Cijenili su natjecateljski duh, kako u športu, tako i u drami, a bili su i među prvima koji su slavili ljepotu ljudskoga tijela u skulpturi. Grčka je umjetnost duboko utjecala na svu buduću umjetnost.

Povijest i matematika

Herodot je prvi pisao o pravoj povijesti i o pravom zemljopisu. Tukidid je prvi detaljno opisao rat i njegove uzroke. Grčka je dala i prve matematičare, Euklida i Pitagoru, koji su postavili mnoge danas važeće aritmetičke i geometrijske zakone.

Drama i igre

Grci su izuzetno cijenili dramu. Mnoge su velike drame nastale u 5. stoljeću prije Krista. Eshil (525. - 456. g. pr. Kr.) je napisao izvanredne tragedije poput trilogije *Orestija*. Rodio se u Eleuzini 525. g. pr. Kr., a umro je 456. g. pr. Kr. *Agamemnon* se smatra najvećom sačuvanom dramom antičke Grčke. Sofoklo (oko 496. - 405. g. pr. Kr.), atenski dramatičar koji je Eshila pobijedio u dramskom natjecanju 468. g. pr. Kr., napisao je tragedije poput *Elektre*, *Antigone* i *Kralja Edipa*. Euripid (480. - 406. g. pr. Kr.) je iz arhaičnih i zloglasnih mitova izvukao

humanističke poruke lukavo izbjegavajući da ga pobožni i konzervativni Atenjani progone zbog hereze. Sačuvano je osamnaest Euripidovih drama, što je više nego Eshilovih i Sofoklovih zajedno. Grčka književnost, počevši s

Klasične grčke glumačke maske odražavale su razne izraze i osjećaje.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g. pr. Kr.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Olimpijski se plamen nosi iz Grčke do mjesta gdje se igre održavaju te se njime pali glavni plamen.

Homerovom *Ilijadom* i *Odisiejom*, početak je duge tradicije europske i sjevernoameričke književnosti te vrelo nadahnuća za sve buduće generacije pisaca.

Drame su se pisale i izvodile u čast bogova. U istome su duhu organizirane i razne igre. Najpoznatije su bile olimpijske igre koje su se održavale svake četiri godine kod Zeusova svetišta u Olimpiji. Pentatlon se sastojao od bacanja diska, skoka u dalj, bacanja koplja, hrvanja i utrivanja. Atleti su se natjecali goli, a savršenstvo atletske golog tijela slavilo se mnogim prekrasnim skulpturama. Grčka je umjetnost duboko utjecala na svu buduću umjetnost.

Arhitektura

Velike javne zgrade sadržavale su složene geometrijske oblike i uvijek su bile simetrične. Neizostavno su imale kolonade, redove elegantnih stupova što su podupirali ukrašen krovni vijenac. Stupovi urešeni kanelirama mogli su biti dorskog (jednostavan kapitel), jonskog (kapitel u obliku dvostruke volute) i korinskog sloga (kapitel ukrašen akantovim lišćem). Izvanrednu ljepotu i profinjenost tog stila u arhitekturi oponašali su umjetnici u mnogim sljedećim stoljećima.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

525. - 265. g. pr. Kr.

525. g. pr. Kr.

Rođen dramatičar Eshil.

496. g. pr. Kr.

Rođen dramatičar Sofoklo.

486. g. pr. Kr.

Rođen povjesničar i geograf Herodot.

438. g. pr. Kr.

Iktin i Kalikrat dovršavaju Partenon.

437. g. pr. Kr.

Fidija gradi veličanstven spomenik Ateni Partenonskoj od zlata smješten u Partenonu.

428. g. pr. Kr.

Euripid piše *Hipolita*.

422. g. pr. Kr.

Aristofan piše *Ose*.

265. g. pr. Kr.

Arhimed izumljuje Arhimedov vijak.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Stari Rim

500 g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Grad Rim osnovali su Etrurci te su u početku njime i vladali etruski kraljevi. Godine 510. pr. Kr. Rim je postao republikom kojom je početku vladao senat, a zatim carevi. Do 100. g. posl. Kr. Rimsko je Carstvo pokrivalo cijelu južnu Europu i afričku obalu Sredozemnog mora.

Osnivanje Rima

Prema rimskoj predaji, grad Rim osnovali su Etrurci 753. g. pr. Kr. U početku su Rimom, podignutim na sedam brežuljaka, vladali etruski kraljevi, a naseljavala ga je mješavina Etruraca, naroda koji je živio sjeverno od Rima, i Latina, koji su živjeli južnije.

Godine 510. pr. Kr. etruski su vladari protjerani i Rim je postao republika kojom je upravljao senat, skupština starih uglednika. Svake je godine birao dvojicu konzula kao vođe, a sam je zadržao savjetodavnu ulogu.

Vojnička i gospodarska sila

Veličina Rima ležala je u njegovoj vojnoj snazi.

Rimska se vojska sastojala od stalnih profesionalnih vojnika koji su plaću primali u gotovini, a nagrađivani su i građanskim pravima. Vojska je bila organizirana u legije od 6000 vojnika, a svaka se dijelila na deset kohorti. Svaka se kohorta dijelila na centurije u kojima je bilo po 100 vojnika, a na čelu im je bio centurion.

Rimski vojnici s
ukrašenim šljemovima i
štitovima

Rim se također obogatio osvajanjima, pljačkom i robovima. Osvajanja su iznjedrila opasno ambiciozne vojskovođe, poput Julija Cezara, koji je upotrijebio svoj vojni uspjeh kao odskočnu dasku do političke moći. Uspio je da ga proglase doživotnim diktatorom, što je uzbunilo mnoge senatore koji su ga ubili u uroti 44. g. pr. Kr.

Carevi

Usljedila je snažna borba. Cezarov nećak August bio je *de facto* car, iako je lukavo tvrdio da je samo *princeps*, prvi građanin.

Linija nasljeđivanja careva, uključujući Kaligulu, Klaudiju, Nerona, Hadrijana i Trajana, manje je ovisila o rodbinskim vezama, a više o sposobnosti. Samo je Rimsko Carstvo raslo do 100. g. posl. Kr. kad je bilo golemo i protezalo se od Britanije do Sirije i Egipta.

Gore: Zemljovid Rimskoga Carstva na vrhuncu moći (crveno)
Desno: Gaj Julije Cezar, rimski državnik

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

753. g. pr. Kr. - 100. g. posl. Kr.

753. g. pr. Kr.

Prema rimskoj tradiciji, osnovan Rim.

510. g. pr. Kr.

Iz Rima su protjerani etruski vladari.
Grad Rim postaje republika.

60. g. pr. Kr.

Julije Cezar formira vladajući trijumvirat s Pompejem i Krasom.

44. g. pr. Kr.

Ubijen je Julije Cezar.

27. g. pr. Kr.

Oktavijan utemeljuje Rimsko Carstvo i uzima ime August Cezar.

40. g. posl. Kr.

Ubijen je Kaligula, a Klaudije postaje carem.

54. g. posl. Kr.

Klaudije umire otrovan prema naredbama carice Agripine koja je željela vladati preko svojega sina Nerona.

100. g. posl. Kr.

Rimsko Carstvo proteže se cijelom južnom Europom.

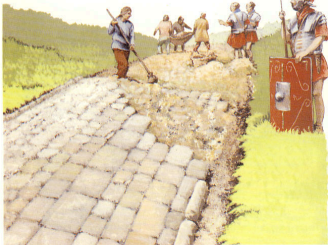
Rimsko naslijeđe

200 g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Rimljani su prenijeli i održali grčku arhitekturnu tradiciju dodajući uporabu betona i velikih kupola 200. g. pr. Kr. Utemeljili su i europski sustav cesta od kojeg je veliki dio još u upotrebi te visoke standarde u stambenoj arhitekturi. Uveli su centralno grijanje i zahode s odvodnim cijevima. Ideja profitabilnog »rimskog mira« ponovo je oživljena u 19. stoljeću kako bi se opravdalo britansko kolonijalno carstvo.

Rimljani su gradili ravne ceste ne samo da bi olakšali brzo kretanje na velikim udaljenostima, nego i da budu pregledne u oba smjera smanjujući time opasnost od napada iz zasljepe.

Ceste

Rimljani su sagradili mrežu cesta preko cijeloga kontinenta spajajući svoje gradove ravnim trasama gdje je god to bilo moguće. Čvrstim lučnim mostovima premostili su doline. Time su željeli omogućiti brzo kretanje vojske. Mnoge od tih cesta, obnavljane i asfaltirane zbog suvremenih potreba, upotrebljavaju se i danas.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

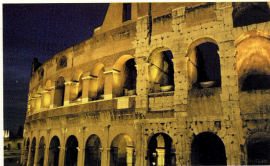
4000. g.

200. g. pr. Kr.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Kolosej je jedan od najboljih primjera rimske arhitekture i građevinarstva. Sagrađen kao arena za razne javne svečanosti, mogao je primiti 50 000 gledatelja.

Zgrade

Rimljani su sagradili i mnoge veličanstvene javne zgrade često poslužujući za stilom klasične Grčke. Gradovi su uglavnom imali plan rimskoga vojničkog tabora s pravilnom uličnom mrežom, što su poslije oponašale mnoge kulture, od anglosaksonske Engleske do Amerike u 19. stoljeću. U starome Rimu kamen i cigla redovito su se rabili. Od 200. g. pr. Kr. rabio se i beton, najprije za temelje, a potom i za goleme kupole. Zaobljeni lukovi i njihovi produžeci, bačvasti svodovi, bili su popularni: Kolosej je labirint prolaza s bačvastim svodovima. Te su značajke postale temelj normanske ili romaničke arhitekture nakon stotine godina.

Rimska je stambena arhitektura također postavila ambiciozne standarde svojim četverokatnim stambenim blokovima. Kuće su bile pomno uređene freskama i imale su centralno grijanje. Odvodne cijevi za zahode smatrale su se nužnima.

Pax romana

Premda su rimska osvajanja i vladavina mogli biti surovi, nametnuta je vlast bila apsolutna: zaustavila je lokalne ratove te omogućila mirno obrađivanje zemlje i trgovinu. Taj *pax romana* (rimski mir) poslužio je kao uzor za *pax britannica* britanskoga kolonijalnog carstva.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

220. g. pr. Kr. - 312. g. posl. Kr.

220. g. pr. Kr.

Sagrađena Flamijeva cesta između Rima i Riminija.

200. g. pr. Kr.

Sagrađene su prve velike kupole.

120. g. pr. Kr.

U Rimu sagrađen Konkordijin hram (prva znatnija uporaba betona).

51. g. pr. Kr.

Julije Cezar piše *O galskome ratu*.

50. g. posl. Kr.

Sagrađena Acqua Claudia, akvedukt od Campagne do Rima.

71. g. posl. Kr.

Podignut Titov slavoluk.

80. g. posl. Kr.

Sagrađen Kolosej prema naredbi cara Tita.

114. g. posl. Kr.

U podignut Trajanov stup.

120. g. posl. Kr.

U Britaniji sagrađen Hadrijanov zid.

312. g. posl. Kr.

U Rimu podignut Konstantinov slavoluk.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Isus iz Nazareta i utemeljenje kršćanstva

7. g. pr. Kr.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Isus je bio židovski učitelj i iscjelitelj iz 1. stoljeća. Njegovi su sljedbenici vjerovali da je on dugoočekivani Mesija koji će spasiti židovski narod od rimske vlasti, ali je Isusa zanimalo samo spašavanje ljudskih duša pripremajući ih za očekivani kraj svijeta. Nakon njegova pogubljenja zbog podriivanja u Jeruzalemu, njegovi su učenici proširili njegov nauk diljem rimskoga svijeta.

Mesija

Nekoliko stoljeća Židovi su živjeli u iščekivanju da će se pojaviti Spasitelj, Mesija, koji će ih izbaviti. Kad je Isus iz Nazareta odrastao i preuzeo ulogu vjerskoga učitelja, Judeja je bila pod rimskom vlašću. Razumljivo je da su neki od njegovih sljedbenika, koji su vjerovali da je on Mesija ili Krist (pomazanik), pretpostavili da će on povesti pobunu

Isusova posljednja večera s apostolima; slika Leonarda da Vincija.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

7. g. pr. Kr.

200. g.

400. g.

protiv Rimljana, ali je Isus to odbio učiniti.

Isusov život i smrt

Isus se vjerojatno rodio u Betlehemu oko 7. g. pr. Kr. Kad je odrastao u Nazaretu, vjerojatno je postao tesar poput oca. Započeo je djelovati kao vjerski iscjelitelj propovijedajući u živopisnim parabolama. Govorio je o dolasku kraljevstva Božjeg i očito je očekivao kako će ubrzo nestati postojeći red. Zbog svoje kritike vjerskih vlasti i nemira što ih je izazvao u Jeruzalemu, Isus se zamjerio i vjerskim vođama i rimskim vlastima. Rimljani su ga uhitili uoči važne vjerske svečanosti i nakon suđenja raspeli na križu.

Širenje kršćanstva

Isusovo učenje proširili su njegovi sljedbenici, pogotovo Pavao koji je tu, sada novu religiju, pronio izvan židovskoga svijeta. Govorili su kako i nežidov može postati kršćaninom. Godine 250.

počeli su progoni kršćana jer nisu bili odani prvenstveno caru i Rimu. Car Konstantin je legalizirao kršćanstvo 313. g., a 380. ono je postalo službenom vjerom Rimskoga Carstva.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

7. g. pr. Kr. - 400. g. posl. Kr.

7. g. pr. Kr.

Isusovo rođenje, vjerojatno u Betlehemu.

4. g. pr. Kr.

Umire judejski kralj Herod Veliki.

20.-25. g. posl. Kr.

Isus počinje javno djelovati kao vjerski iscjelitelj i učitelj.

25.-30. g. posl. Kr.

U ovo vrijeme Isus sa svojim sljedbenicima putuje iz Galileje u Jeruzalem radi blagdana Pashe. Rimski prokurator Poncije Pilat daje razapeti Isusa na križ zbog dizanja pobune.

63. g. posl. Kr.

Požar uništava pola grada Rima. Kršćani su optuženi za podmetanje. Petar je vjerojatno zbog toga razapet.

250. g. posl. Kr.

U vrijeme cara Decija započinju masovni progoni kršćana.

301. g. posl. Kr.

Armenski kralj proglašava kršćanstvo službenom religijom. On je prvi državni poglavar koji je to učinio.

313. g. posl. Kr.

Car Konstantin legalizira kršćanstvo.

400. g. posl. Kr.

Kršćanstvo postaje službenom religijom Rimskoga Carstva.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

SREDNJI VIJEK

Barbari i pad Rima

200. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Dugo propadanje Rimskoga Carstva započelo je kad su se zaredali carevi koji su kratko vladali slabeći time rimsku moć. To je narode na rubovima carstva ohrabrilo na napad. Odgovor cara Dioklecijana bio je podjela carstva na dva dijela. Time ga je samo još više oslabio. Naposljetku su ga uništili strašni napadi Vizigota i Vandala na sam Rim 410. i 455. godine.

Unutrašnje urušavanje

Rim je počeo propadati u 3. stoljeću. Zaredali su se carevi koji su kratko vladali jer ih je uklanjala ili vojska ili dinastičke borbe, što je slabijelo sposobnost Rima da održi carstvo na okupu. Car Dioklecijan je 286. g. odlučio kako carstvom ne može vladati jedan čovjek pa ga je podijelio na dva dijela. Za drugog cara postavio je Maksimilijana koji je vladao Zapadnim Rimskim Carstvom. Nakon nekoliko godina pokušao je podijeliti carstvo na četiri dijela, a Konstancija Klora i Galerija

Pad Rima - Alarikovi Vizigoti ulaze u Rim.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

proglasio cezarima. Nakon Dioklecijanove abdikacije 305. g., njegov nasljednik Konstantin preselio je prijestolnicu u Bizancij na Crnome moru nazvaši ga Konstantinopol, što je povećalo podjelu između dvaju carstava pri čemu je Istočno postalo sjajnije, a Zapadno je još više oslabijelo.

Vanjski napadi

Osjećajući nedostatak nadzora, mnoge plemenske skupine na sjevernim granicama carstva prešle su u napad. Vandali, Huni, Goti (Ostrogoti i Vizigoti) upali su sa sjeveroistoka, a Franci i Sasi sa sjevera. Vizigotske su horde 410. g. pod vodstvom Alarika (oko 370. - 410.) opustošile grad Rim, što je snažno odjeknulo diljem Europe. Rim je vandalska vojska ponovo opustošila

455. g., što je dovelo do propasti Zapadnog Rimskog Carstva. Posljednji je car zbačen 476. godine.

Istočno Rimsko Carstvo trajalo je duže. Justinijan je uspio ponovo zauzeti teritorij što su ga barbari otieli u Španjolskoj, Africi i Italiji te pokušao obnoviti staro Rimsko Carstvo, ali vraćeni teritoriji ubrzo su opet izgubljeni.

Barbari

Takozvani «barbari» bili su počesto jednako civilizirani kao i Rimljani, ali ih nije toliko zanimala središnja uprava. Mnogi su preuzeli rimske običaje, prihvatili latinska imena, pa čak i latinske titule. Neki su se i vjenčali s rimskom aristokracijom. Stilihon (oko 365. - 408.), veliki vojskovođa na čelu zapadnorimske vojske od 393. do 408. godine, bio je napola Rimljanin, a napola Vandal. Glavna je razlika između barbara i Rimljana bila pismenost.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

286. - 476. g.

286. g.

Novi rimski car Dioklecijan shvaća da jedan čovjek ne može vladati carstvom pa ga dijeli na dva dijela.

305. g.

Dioklecijan abdicira u 60. g.

405. g.

Zatvaranje Koloseja, siguran znak zalaska Rima.

410. g.

Vizigotska horda pod Alarikovim vodstvom pustoši Rim.

455. g.

Carstvo uništava vandalski napad na Rim. Odsad germanski barbari vode carstvo.

475. g.

Rimski zapovjednik Orest zbacuje cara Julija Nepota i postavlja vlastita sina Augustula za cara Zapadnog Rimskog Carstva.

476. g.

Zapadno Rimsko Carstvo koje je utemeljio August formalno je okončalo u Raveni. Posljednjega cara Augustula zbacio je saski vojskovođa Odoakar. S mladim Augustulom dobro se postupalo: poslali su ga u Napulj gdje su mu dodijelili visoku rentu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Drevni Japan

200. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Japan kao država postoji od 167 g. posl. Kr. kad se ujedinilo oko 30 država pod svećenicom Himiko. Kina, tada naprednija civilizacija, snažno je u to vrijeme utjecala na Japan. U sljedećim stoljećima dominirao je niz moćnih obitelji uključujući obitelji Yamato i Fujiwara. Prije tisuću godina u Japanu je dominirala religija šintoizam, inačica budhizma.

Japanske su maske impresivna umjetnička djela koje stvaraju vješti obrtnici.

Od 4. stoljeća Japanom vlada car. Do 646. većim dijelom Japana vladali su carevi iz plemena Yamato. Sljedeći carevi, sve do današnjega, tvrdili su da potječu od careva obitelji Yamato koji su pak tvrdili da potječu od božice Sunca.

Razdoblje Fujiwara

U 9. stoljeću obitelj Fujiwara je postala vrlo moćnom kad se kći Fujiware Yoshifuse udala za cara. Nakon careve smrti 858. godine, njihov je sin postao carem, a Fujiwara prvim regentom izvan carske obitelji. To je obilježilo početak razdoblja Fujiwara. Sve se više

Rani Japan i razdoblje Yamato

Japan je bio kontinuirano naseljen od otprilike 30 000 g. pr. Kr. Oko 250. g. pr. Kr. pleme Yayoi je postalo najutjecajnije u Japanu. Služili su se bronzom i željezom što su vjerojatno donijeli iz Koreje. Godine 167. ujedinilo se oko 30 nezavisnih državnica, a svećenica Himiko postala im je vladaricom. Himiko je odaslala poslanike da zatraže potporu i prijateljstvo od Kineza. Kineska je civilizacija bila jaka i tijekom sljedećih nekoliko stoljeća snažno je utjecala na Japan.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

2200. g. pr. Kr. - 1192. g. posl. Kr.

2200. g. pr. Kr.

U Japanu cvjeta jomonska kultura.

200. g. pr. Kr.

Pleme Yamato dominira Japanom.

167. g. posl. Kr.

Oko 30 različitih država ujedinjuje se pod svećenicom Himiko.

390. g.

Japanci su pokorili Koreju.

646. g.

Većim dijelom Japana vladaju carevi iz plemena Yamato.

858. g.

Klan Fujiwara postaje vladajućom elitom.

1192. g.

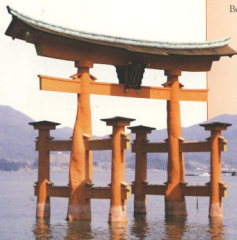
Bezobzirni vojskovođa Yoritomo Minamoto dovodi klan Minamoto na vlast. Otad do 1868. g. šoguni (vojskovođe) vladaju Japanom kao vojni diktatori.

Prolaz Torii simbolizira shinto (put bogova), a postavljen je na svetom mjestu kako bi označio prisutnost bogova.

djevojaka iz obitelji Fujiwara udavalo za careve te je postao običaj postaviti regenta iz obitelji Fujiwara koji je postao stvarnim vladarem, dok je car posvećivao svoje vrijeme vjerskim poslovima. U razdoblju Fujiwara, koje je potrajalo do 11. stoljeća, cvale su umjetnost i književnost. Dvorske su dame pisale knjige koje se u Japanu i danas čitaju. Prijestolnica Kyoto pretrpjela je mnoge požare i potrese za koje se smatralo da ih izazivaju duhovi službenika koje su protjerali Fujiware. Kako bi se duhovi primirili, izgrađena su im svetišta.

Šintoizam

Većina Japanaca sljedbenici su šintoizma, religije na koju je snažno utjecao budhizam. Budhistički se obredi služe na sprovodima i drugim prilikama. Glinene figure krvoločnih ratnika služile su za obranu hramova i svetišta od demona.

Polinezija

300. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

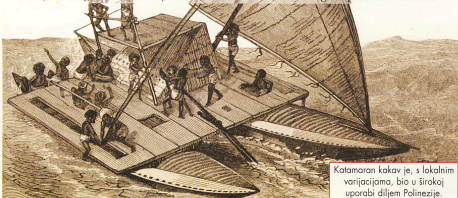
Polinežani su kolonizirali golemu regiju koja obuhvaća otoke središnjeg i zapadnog dijela Tihog oceana koji prije njihova dolaska nisu bili naseljeni. Na taj su se pothvat odvažili krenuvši s Nove Gvineje 1600. g. pr. Kr., a središnji dio Tihog oceana naselili su do 300. g.

Veliki kolonizatori i pomorci

Polinežani potječu iz Istočne Azije odakle su naselili Novu Gvineju. Od 1600. g. pr. Kr. počeli su naseljavati otok po otok prema istoku (Melanezija), od Nove Britanije do Novih Hebrida, Fidžija i Tonge noseći sa sobom kokoši, svinje, kokose, slatki krumpir i banane. Trag urezane lapitske keramike, koja je datirana metodom radioaktivnog ugljika, zabilježio je njihovo brzo kretanje prema istoku dosegnuvši do 1000. g. pr. Kr. Samou i Tongu te njihovu kolonizaciju golemoga, do tada nenastanjenog područja.

Nakon toga su okušali sreću u srednjem dijelu Tihog oceana nastanivši Tahiti oko 500. g. Odande su stigli do Uskrašnjih otoka te Havaja 600. g., a do Novoga Zelanda 800. godine.

Iako je 1947. godine Thor Heyerdahl dokazao kako je bilo moguće ploviti iz Perua na

Katamaran kakav je, s lokalnim varijacijama, bio u širokoj uporabi diljem Polinezije.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

300. g.

zapad do otočja Tuamotu, arheolozi su uvjerljivo dokazali kako je polinezijski pravac seobe započelo na drugoj strani Tihoga oceana.

Polinežani su bili sjajni pomorci. Naučili su prepoznavati specifične oblake koji se stvaraju iznad svake skupine otoka te razlučiti položaj pojedinog otoka čak i kad ga se ne vidi na obzoru. Izradili su zvjezdane karte koje su tkali od prirodnih vlakana kako bi im pomogle u noćnoj plovidbi. Uspijevali su se snalaziti na pustoj pučini oceana u svojim kanuima s paralelnim plovcima.

Kipovi s Uskršnjih otoka

Na Uskršnjim su otocima Polinežani stvorili svoja najdojmljivija umjetnička djela: goleme kamene glave do 12 metara visoke koje teže i do 50 tona. Stoje u redovima blizu obale i zagonetno gledaju u more. Neke od njih još imaju »punde« na vrhu glave od crvenog kamena. Isklesane su i postavljene između 1000. i 1600. godine, a imale su neko vjersko značenje koje je odavno zaboravljeno.

Kipovi s Uskršnjih otoka

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1600. g. pr. Kr. - 1600. g. posl. Kr.

1600. g. pr. Kr.

Polinežani kreću prema istoku iz Nove Gvineje u otvorenim kanuima.

1000. g. pr. Kr.

Dolaze do Samoe i Tonge.

300. g. posl. Kr.

Polinežani dolaze do središnjeg dijela Tihog oceana.

400. g.

Polinežani dolaze do Uskršnjih otoka.

500. g.

Polinežani nastanjuju Tahite.

600. g.

Dolaze do Havaja.

800. g.

Dolaze do Novoga Zelandia i nastanjuju se uglavnom na Sjevernom otoku kao Maori.

1000. - 1600. g.

Polinežanski kolonisti klešu i podižu goleme kamene glave na Uskršnjim otocima.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

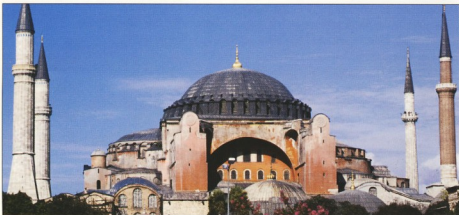
2000. g.

Bizant

400. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kad je u 5. stoljeću palo Zapadno Rimsko Carstvo, tu prazninu moći popunilo je Istočno Rimsko Carstvo koje je postalo poznato pod imenom Bizantsko Carstvo. Iako je nakon 565. godine zauzimalo malo područja, Bizantsko se Carstvo obogatilo trgovinom. Postalo je i žarištem kulture i znanosti te sjedištem dinamične kršćanske crkve, Pravoslavne crkve.

Justinijan i Teodora

Glavni je grad starog Istočnog Rimskog Carstva bio Konstantinopol. Sagrađen je na mjestu još starije grčke luke Bizancij. Kad je Zapadno Rimsko Carstvo propalo 476. godine, Konstantinopol je postao glavnim gradom onoga što se počelo nazivati Bizantskim Carstvom.

Pod carem Justinijanom I. (vladao je 527. - 565.) golemo je područje ponovo osvojeno: južna Španjolska, Italija te sjeverna Afrika. Justinijanu je spretno pomagala njegova

Sveta Sofija (Aja Sofija), crkva Svete Mudrosti, koju je dao sagraditi car Justinijan između 532. i 537. g.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

400. g.

Bizantski novčići

suvladarica i žena, bivša glumica i velika ljepotica, carica Teodora. Do 565. Justinijan i njegov veliki vojskovođa Belizar uvelike su proširili novo carstvo koje je tada obuhvaćalo i cijelo istočno Sredozemlje.

Trgovačko carstvo

Nakon što je Justinijan umro, velik je dio njegove zemlje ponovo izgubljen, ali je Konstantinopol ostao ključno trgovačko središte. Nalazio se na izvanrednome položaju gdje je važni morski pravac od Crnoga mora prema Sredozemlju presijecao veliki kopneni pravac iz Europe u Aziju. Kao i prijašnje minojsko carstvo, Bizant nije ovisio o posjedovanju golemoga teritorija, već o dobrome položaju i trgovačkim vezama.

Bizantsko je Carstvo proizvodilo žito, masline, vino, svilu i zlato te njima trgovalo u zamjenu za bjelokost, začine, krzna te drago kamenje iz Afrike i Dalekog istoka.

Kulturno središte

Konstantinopol (Carigrad) je bio veliko kulturno središte, središte znanosti. Razvio je i svoju vrstu kršćanstva u obliku Pravoslavne crkve. Premoć Bizantskoga Carstva bila je toliko da je Sveta Sofija, sa svojom golemom kupolom, bila najveća crkva u kršćanskome svijetu. Aju Sofiju ili crkvu Svete Mudrosti gradilo je prema Justinijanovoj naredbi 10 000 radnika između 532. i 537. godine.

Začini i vino bili su neki od proizvodima kojima je Bizant trgovao s Afrikom i Dalekim istokom.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

476. - 578. g.

476. g.

Pad Zapadnog Rimskog Carstva. Konstantinopol postaje glavnim gradom Bizantskog Carstva.

527. g.

Justin I., istočnorimski car, uzima svojega nećaka Justinijana kao suvladara. Justin umire i Justinijan postaje jedini car.

537. g.

Aja Sofija u Carigradu (Konstantinopolu) dovršena je prema Justinijanovim naredbama.

541. g.

Justinijan priprema planove za pokoravanje Galije i Britanije, ali odustaje od njih kad oboli od kuge. Velika kuga hara Europom.

565. g.

Do kraja svoje vladavine Justinijan i njegov veliki vojskovođa Belizar proširili su novo carstvo na cijelo istočno Sredozemlje. Justinijan umire.

578. g.

Car Justin II. umire pomračena uma. Nasljeđuje ga njegov vojskovođa Tiberije kao Tiberije I. Konstantin.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Prorok Muhamed i utemeljenje islama

570. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Muhamed (570. - 632.) je utemeljio novu religiju koja se dijelom zasniva na judeokršćanskom monoteizmu, a dijelom na režimu redovite molitve te izbjegavanju zabranjene hrane i pića. Obuzet oduševljenjem prema islamu, arapski se svijet pretvorio u carstvo ravnopravno ostalima.

Prorok Muhamed

Muhamed se rodio u Meki 570. godine kao nećak glavaru malenoga plemena. Potom je radio za bogatu udovicu Kadiju kojom se poslije vjenčao. Imali su šestero djece. Kad je imao 40-ak godina, oko 610. godine, ukazao mu se arkandeo Gabrijel koji mu je naredio da propovijeda kako postoji samo jedan bog koji se zove Alah te je on počeo propovijedati u Meki. Kad mu je život postao ugrožen, pobjegao je u Medinu. Taj se bijeg naziva hidžrom i početak je muslimanskoga kalendara.

Muhamedov nauk

U Muhamedovo vrijeme arapski su narodi štovali mnogo bogova. Na Muhamedova uvjerenja snažno je utjecalo židovsko-kršćansko vjerovanje u jednoga boga te mu je upravo monoteizam ugrozio život. U Medini su Muhamed i njegovi

Stranica iz svetoga Kurana prekrasno urešena do najsitnijega detalja.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

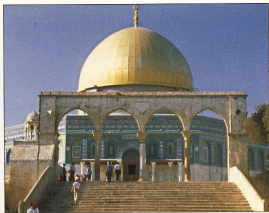
4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Kupola Hrama na stijeni u Jeruzalemu sveto je mjesto i svetište za muslimane.

sljedbenici organizirali prvu muslimansku državu i sagradili prvu džamiju. Propovijedao je kako se svi mogu spasiti redovitom molitvom te ako budu jeli i pili samo propisanu hranu i piće. Ta su učenja, zajedno s Muhamedovim proročanstvima, zapisana u svetu knjigu islama, Kuran.

Širenje islama

Muhamedovih je pristaša bilo sve više. Siromašni Arapi Medine u njegovu su nauku vidjeli mogućnost pravednijeg društva. Godine 630. Muhamed se vratio u Meku i postao njezinim vladarem zabranivši obožavanje idola i prognavši nevjernike - koji ni danas ne smiju u grad. Islamsko se carstvo brzo proširilo diljem Arabije. Nakon Muhamedove smrti 632. godine, njegova se nova religija proširila na istok prema Indiji i na zapad u Europu. Muhameda je kao islamskog vođu naslijedio otac njegove žene Ajše, prvi kalif Abu Bekr.

Godine 634. i 636. ohrabreni idejom kako ih smrt u bitki vodi izravno u raj, Arapi su porazili bizantsku vojsku i do 643. pokorili Perziju. U trenutku najveće moći islamsko se carstvo protezalo od Pakistana do Španjolske, a njegovo je napredovanje zaustavljeno kad je franačka vojska porazila Arape i Berbere iz Maroka kod Poitiersa 732. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

570. - 732. g.

570. g.

Muhamed je rođen u Meki.

610. g.

Muhamedu se ukazao arkadeo Gabrijel i naredio mu da propovijeda kako postoji samo jedan bog - Alah.

622. g.

Hidžra: Muhamed bježi u Medinu.

630. g.

Muhamed se vraća u Meku.

634. g.

Ohrabreni vjerom da ih smrt u bitki vodi izravno u raj, Arapi pobjeđuju bizantsku vojsku.

643. g.

Arapi pokoravaju Perziju.

732. g.

Širenje islamskog carstva u Europi je zaustavljeno kad franačka vojska pobjeđuje arapsku i berbersku vojsku kod Poitiersa.

570. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Anglosaksonska kolonizacija

500. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Germsanska su plemena prešla Sjeverno more i naselila istočnu Englesku u 5. i 6. stoljeću. Suprotstavili su im se Briti. Dvije su se strane organizirale pod vrhovnim zapovjednicima. Sedam anglosaksonskih kraljevstva vremenom je postalo jedno - Engleska - 954. godine.

Prodor

Kada je rimska vojska ostavila Britaniju bez obrane u 5. stoljeću, germanski su osvajači počeli naseljavati Englesku. Juti su kolonizirali Kent, Angli istočnu obalu od Istočne Anglije do Northumbrije, a Sasi su nastanili Sussex, Hampshire, Dorset i Wiltshire.

Engleska je bila podijeljena na sedam anglosaksonskih kraljevstva: Wessex (zapadni Sasi), Sussex (južni Sasi), Essex (istočni Sasi), Kent, Istočnu Angliju, Merciju i Northumbriju.

Britanski otpor

Lokalne britanske zajednice pružale su otpor, a vodio ih je vrhovni kralj (overking) ili dux bellorum. Prvi tekstovi spominju Artura kao vrhovnoga kralja početkom 6. stoljeća. Arturova velika pobjeda u Bitki na Mount Badonu (Bath) zaustavila je anglosaksonsku kolonizaciju na dva-tri desetljeća. Anglosasi su tada pak organizirali svoje vojske pod vrhovnim zapovjednikom kojega su nazivali bretwalda, gospodar Britanije. Prvi bretwalda bio je Aelle, kralj Sussexa, koji je možda bio Arturov protivnik na bojnome polju.

Narod

Dugo se smatralo da su Briti nestali nadiranjem Anglosasa, ali razna istraživanja (DNK i struktura kostiju) pokazuju kako je stara aristokracija zamijenjena novom, dok su obični ljudi preživjeli.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Žestoka bitka prsa o prsa između Alfredovih ljudi i Vikinga.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

440. - 954. g.

440. g.

Rimska se vojska povlači iz Britanije kako bi branila Rim.

441. g.

Saski doseljenici utemeljuju naseobinu u Essexu.

449. g.

Englesku postupno naseljavaju Angli, Juti i Sasi.

516. g.

Bitka na Mount Badonu. Arturova velika pobjeda zaustavila je anglosaksonsko napredovanje.

537. g.

Bitka kod Camlanna: poraz Brita pod Arturom.

789. g.

Počinju vikinški upadi.

878. g.

Kralj Alfred pobjeđuje Vikinge.

954. g.

Sedam anglosaksonskih kraljevstva postaju jedno - Engleska.

Imena mjesta

U istočnoj Engleskoj većinu toponima zamijenila su germanska imena. Anglosaksonske toponime često se može prepoznati po nastavcima: -ing, -ham, -ton, -fold, -den i -hurst.

Vikinška prijetnja

Prije njezina dovršetka, Vikinzi su zaprijetili anglosaksonskoj kolonizaciji. Počevši od 789. godine, vikinški su napadi i upadi učestali. Tek je 878. godine vikinšku prijetnju uklonio kralj Alfred te se anglosaksonsko kraljevstvo konačno moglo utemeljiti. To se zbilo 954. godine i otad se Engleska više nikada nije podijelila.

500. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Karlo Veliki i kršćanska misija u Europi

771. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kad je palo Zapadno Rimsko Carstvo, nastalu prazninu u Francuskoj i Njemačkoj popunili su Franci čiji je karizmatični kršćanski car Karlo Veliki izgradio novo Sveto Rimsko Carstvo. Tom su pothvatu znatno pridonijeli misionari i redovnici.

Klodovig, Karlo Veliki i Franci

Praznina koja je u Francuskoj nastala padom Zapadnog Rimskog Carstva prvi su popunili Franci. Merovinsku dinastiju, koju je utemeljio Klodovig (465. - 511.), zbacio je 751. godine Pipin Mali (oko 715. - 768.) koji je osnovao karolinšku dinastiju. Nakon Pipinove smrti 768. godine, njegovi sinovi Karloman (751. - 771.) i Karlo (747. - 814.) naslijedili su Franačku. Kad je Karloman umro 771. godine, Karlo je postao jedinim vladarem. Bio je veliki vojskovođa te je proširio kraljevstvo na cijelu današnju Francusku, Beneluks, Njemačku i dijelove sjeverne Italije učvrstivši time najmoćnije kraljevstvo u Europi.

Karlo je dobio pridjevak Veliki, a podupirao je papu i ojačao Kršćansku crkvu u svojem kraljevstvu. Zauzvrat, na Božić 800. godine, papa Lav III. okrunio je Karla Velikoga za svetoga rimskog cara.

Karlo Veliki, franački kralj i sveti rimski car

Karlo Veliki je poticao učenost u samostanima i opatijama. Dvorska škola u njegovoj prijestolnici Aachenu bila je glavno središte učenja na Zapadu.

Winfrith i ostali misionari

Većinu karolinških postignuća omogućile su aktivnosti kršćanskih misionara i diplomata. Samostani su bili sigurno sklonište u nesigurnom svijetu. Pružali su smještaj putnicima, a bili su i središta učenja. Redovnici su pisali povijest. U sjeveroistočnoj Engleskoj Beda (oko 673. - 735.) je napisao Crkvenu povijest engleskoga naroda (731.) Ključna je osoba bio Winfrith, poslije Sv. Bonifacije (oko 680. - 754.), koji je pokrstio 100 000 Germana. Susretao se i dopisivao s nevjerojatno velikim brojem ljudi: svećenicima, biskupima, nadbiskupima, kraljevima i nizom papa. Winfrith se koristio svojim golemim utjecajem kako bi ujedinio srednju Europu u upravno sredenu regiju pod vlašću kršćanskih vladara. Organizirao je Pipinovu krunidbu i pripremio put Karlu Velikome. Winfritha su ubili pljačkaši u današnjoj sjevernoj Nizozemskoj. Poslije su ga slavili kao najvećeg Engleza.

Prijestolje Karla Velikoga u aachenskoj katedrali u Njemačkoj

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

747. - 814. g.

747. g.

Rođen je Karlo Veliki, najstariji sin Pipina Malog.

768. g.

Pipin umire; nasljeđuju ga sinovi Karloman i Karlo Veliki.

771. g.

Karloman umire te Karlo Veliki postaje jedini franački vladar. Karlo Veliki ulazi u rat sa Sasima.

774. g.

Karlo Veliki posjećuje Rim.

782. g.

Saska postaje franačkom pokrajinom pod Karlom Velikom.

800. g.

Papa Lav III. okrunio Karla Velikog za svetoga rimskog cara.

814. g.

Karlo Veliki umire od upale porebnice u 72. godini. Nasljeđuje ga sin Luj I.

771. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Vikinška ekspanzija

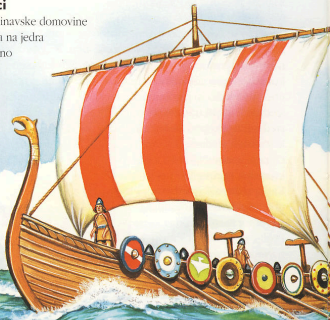
800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Od 800. g. Vikinzi su se počeli seliti morem iz Skandinavije u Francusku, Britaniju i Rusiju. Pljačkali su samostane i gradove, ali su također razvili snažnu trgovinu s Rusijom i Istokom.

Migranti, kolonisti i trgovci

Vikinzi su počeli seliti iz svoje skandinavske domovine oko 800. godine. U brzim brodovima na jedra plitkoga gaza mogli su prijeći otvoreno more, kao i uploviti u rijeke poput Rajne, Seine i Loire pljačkajući samostane i gradove. Naselili su se u Normandiji koju je 911. godine vikinški vođa Rollon dobio od francuskoga kralja. Vikinzi su se nastanili i u istočnoj Engleskoj gdje se njihove naseobine mogu prepoznati po imenima koja često završavaju na -by i -thorpe te u sjevernoj Škotskoj. Godine 1013.

Vikinški brod

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr. 10 000. g. 5000. g. 4000. g. 500. g. 1. g. posl. Kr. 200. g. 400. g.

danski kralj Svend Rašljobradi postao je engleskim kraljem. Naslijedio ga je sin Knut (1016. - 1042.) te je stao na čelo golemoga vikinškoga carstva koje je obuhvaćalo Dansku, Švedsku, Norvešku i Island.

Vikinzi su se služili Islandom kao kažnjeničkom kolonijom: onamo su slali zločince. Neki su odande otišli u kratkotrajnu koloniju na Grenland. Moguće je da su grenlandski Vikinzi potom istraživali Sjevernu Ameriku, a možda je i naselili, iako se sada smatra kako je Vinlandski zemljovid, koji je to trebao dokazati, krivotvorina.

Švedski Vikinzi plovili su na istok preko Baltičkoga mora 850. godine i počeli trgovati s Rusima osnivajući trgovačke baze u Novgorodu i Kijevu. Došli su i do Crnoga mora te do Carigrada i Bagdada uporabom čvrstih brodica četvrtastih jedara koje su se zvale *knarr*. Uz Arape, Vikinzi su bili najveći trgovci svojega vremena (800. - 1100. g.).

Kultura i religija

Vikinška je kultura ovisila o romantičnosti pustolovina koje su domaću poljoprivredu nadopunjavale pljačkom i gusarstvom u inozemstvu. Pisali su štapićastim znakovima zvanim rune. Vikinzi su imali mnogo bogova. U engleskom su jeziku dani u tjednu imena dobili upravo prema njima: Tiw's day = Tuesday, Woden's day =

Wednesday, Thor's day = Thursday, Frigg's day = Friday. Vjerovali su u ratnički raj koji se zvao Valhala.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

800. - 1016. g.

800. g.

Vikinzi se počinju seliti morem iz Skandinavije.

850. g.

Švedski Vikinzi plove prema istoku preko Baltičkoga mora i počinju trgovati s Rusima. Rjurik se proglašava kraljem Kijeva.

862. g.

Kralj Rjurik osniva Novgorod, proglašava se velikim knezom i utemeljuje ono što će postati ruska kraljevska obitelj.

865. g.

Ruski Vikinzi pljačkaju Carigrad.

911. g.

Francuski kralj daje Normandiju vikinškom vodi Rollonu.

1013. g.

Danski kralj Svend postaje kraljem Engleske.

1016. g.

Svendov sin Knut postaje engleski kralj i staje na čelo golemoga vikinškoga carstva koje obuhvaća Dansku, Švedsku, Norvešku i Island.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Azteci i Inke

1500. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Dva su se domorodačka carstva učvrstila u Novome svijetu: azteško carstvo u Srednjoj te carstvo Inka u Južnoj Americi. Azteci su surovo žrtvovali tisuće zatočenika u prijestolnici Tenochtitlánu. Carstvo Inka pamtí se po njihovu zlatu te kako ga je lako pokorio vrlo malen broj španjolskih pustolova.

Tenochtitlán i Azteci

Do 1500. godine Azteci su stvorili veliko carstvo u Srednjoj Americi. Azteška prijestolnica Tenochtitlán bila je golemi grad sagrađen na otoku na jezeru. Kako bi se prehranili svi građani, hrana se proizvodila na umjetnim otocima ili *chinampasima*. Pokoreni ljudi morali su donositi hranu kao danak. Također su donosili sirovine poput zlata, srebra i žada.

Azteška kultura

Ova je ratnička kultura dostignula svoj vrhunac u 16. stoljeću. Svi mladići morali su služiti vojsku pet godina počevši od sedamnaeste godine života. Neki su ostajali u vojsci jer je svatko mogao napredovati prema svojim sposobnostima. Jedna od zadaća azteške vojske bila je hvatati zatvorenike te ih odvoditi u Tenochtitlán radi žrtvovanja.

Azteci su štovali bogove Sunca, rata, vjetrova i kiše. Svi su oni zahtijevali ljudske žrtve koje su se prinosile na vrhovima golemih piramida u središtu Tenochtitlána. Svećenici su žrtvama vadili srca kamenim noževima.

Prikaz orlovskog viteza, jednog od najviših vojnih činova.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pos. Kr.

200. g.

400. g.

Machu Picchu, zabačeno uporište Inka, ostalo je skriveno od španjolskih pustolova.

Azteško naslijeđe

Na svojim *chinampasima* Azteci su uzgajali avokado, limetu i rajčice, hranu koja u Europi nije bila poznata dok europski istraživači nisu došli u dodir s njom u 16. stoljeću.

Carstvo Inka

Carstvo Inka razvilo se u Južnoj Americi, a obuhvaćalo je današnji Peru i sjeverni Čile te je svoj vrhunac dostiglo oko 1500. godine. Kad je 1525. umro vladar Huayna Kapak, carstvo su podijelili njegovi sinovi Huascar (južno od Cuzca) i Atahualpa (sjeverni dio). To je dovelo do građanskoga rata što su ga uspjeli iskoristiti španjolski konkvistadori. Razmjerno slaba vojska na čelu s Franciscom Pizarrom uspjela je zauzeti carstvo Inka. Pizarro je zatočio samoga Atahualpu i izdajnički ga dao zadaviti. Inke su bili ratari, obrtnici i sjajni graditelji. Ruševine jednoga od njihovih veličanstvenih planinskih gradova, Machu Picchu, još stoje visoko u Andama.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1480. - 1531.

1480. g.

Rođen je posljednji azteški car Montezuma II.

1500. g.

Carstva Azteka i Inka dosežu svoje vrhunce.

1502. g.

Montezuma II. dolazi na prijestolje azteškoga carstva u Tenochtitlánu.

1519. g.

Cortez kreće s Kube u osvajanje Nove Španjolske (Meksika). Cortez zarobljava Montezumu.

1520. g.

Azteci protjeruju Corteza iz Meksika.

1521. g.

Cortez osvaja veliki grad Tenochtitlán nakon borbe od 85 dana. Montezuma pogine u borbi.

1525. g.

Vladar Inka Huayna Kapak umire u Quitu. Njegova dva sina Huascar i Atahualpa dijele carstvo.

1531. g.

Atahualpa daje ubiti svojega brata. Pizarro osvaja carstvo Inka, a kralja Atahualpu daje zadaviti.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1500. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Seljački ustanci: bune i represija

1300. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U Europi u 14. stoljeću seljaci su bili siromašni i zlostavljani. Dizali su bune protiv zemljoposjednika na čijoj su zemlji radili te protiv kraljeva, ali uzalud. Bune su se veoma surovo gušile.

Bune u 14. stoljeću

Odmah nakon crne smrti 1347. - 1349. u Europi je došlo do nestašice radne snage te su seljaci zbog toga bili bolje plaćeni. No ratovi, poput Stogodišnjega rata između Engleske i Francuske, povećali su poreze. Sve veće siromaštvo izazvalo je tri bune u 14. stoljeću. Prva je buna buknuła u Flandriji (Belgiji) 1323. - 1328. kad su kmetovi i seljaci odbili plaćati

poreze. Sukob seljaka i zemljoposjednika doveo je do građanskoga rata, a tek je intervencija francuske vojske ugušila pobunu.

Drugi je ustanak izbio na sjeveru Francuske 1358. godine, ovaj put

Wat Tyler vodi narod na seljački ustanak.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

1323. - 1450. g.

1323. g.

U Flandriji buknuo prvi seljački ustanak.

1358. g.

Jacquerie, drugi seljački ustanak, izbija na sjeveru Francuske.

1359. g.

U Brugesu prevratnici s crvenim kapama pokušavaju svrgnuti vladu.

1380. g.

John Wycliffe prevodi Bibliju na engleski, što se smatra subverzivnim činom.

1381. g.

Na jugoistoku Engleske podignut seljački ustanak zbog glavarine pod vodstvom Wata Tylera i svećenika Johna Balla. Tyler je ubijen.

1450. g.

Pobuna Jacka Cadea. Cade podiže u Kentu seljačku vojsku od 40 000 ljudi i kreće prema Londonu. Pobuna se stišava i propada. Cadea uhvate i ubiju u Heathfieldu u Sussexu.

protiv horda plaćenika koji su harali zemljom. Poznata je pod imenom jacquerie (Žakerija) prema posprdnom izrazu za francuskoga seljaka, Jacques Bonhomme - Ivan Dobričina. Francuske su vlasti veoma krvavo ugušile bunu ubivši 20 000 seljaka.

Glavarina i seljački ustanak

Treći je ustanak buknuo u Engleskoj; ovaj je izazvala glavarina. Porez od jednog šilinga na godinu bio je jednak tjednoj nadnici i seljaci ga nisu mogli plaćati. Nadničari na farmama u svakoj grofoviji na jugoistoku Engleske dignuli su se na seljački ustanak 1381. godine pod vodstvom Wata Tylera koji je vjerojatno bio crijevar iz Essex-a i svećenika Johna Balla. Seljaci iz Essex-a i Kenta zauzeli su dvorac Rochester, otišli u Canterbury, a potom u London gdje ih se 60 000 okupilo na mjestu zvanom Blackheath. Tylera je kod Smithfielda primio

četnaestogodišnji kralj Richard II. i gradonačelnik Londona William Walworth. Kralj je dao obećanja koja nije održao, a pobunjenike su uvjerili da se razidu. Buna nije potpuno propala jer je pokazala kako radnička klasa neće zavijek prihvaćati nepravdu.

John Ball se nalazio u zatvoru Maidstone kad je izbila buna te su ga seljaci oslobodili s namjerom da ga proglase nadbiskupom od Canterburyja. Na Blackheathu je održao nezaboravnu propovijed: »Kad je Adam orao, a Eva prela, tko je tada bio gospodin?« Nakon bune objesili su ga zbog izdaje.

Wata Tylera je bodežom ranio Walworth kad se suprotstavio kralju. Otkrivši da su Tylera preveli u bolnicu Sv. Bartolomeja, Walworth ga je odatle dao izvući i odrubiti mu glavu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1300. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Gotička umjetnost i arhitektura

1200. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Gotički je stil (1200. - 1500.) u arhitekturi zamijenio rimski (romanički), odnosno umjesto okruglih lukova i svodova uveo je šiljaste. Crkve i katedrale postale su više i lakše. Utjelovljivale su i sadržavale većinu umjetničkih djela koje su mogli vidjeti obični ljudi.

Crkvena arhitektura

Romanički stil u arhitekturi, koji se u Europi razvio između 9. i 11. stoljeća, bio je težak, običan i jednostavan stil što se uvelike temeljio na rimskoj arhitekturi. Posebno su se isticali okrugli lukovi, okrugli stupovi te poluokrugli bačvasti svodovi.

Gotički stil u arhitekturi zamijenio je okrugle lukove šiljastima te višim, užim i elegantnijim stupovima. Crkve i katedrale postale su više, a njihove površine razvedene, što je često stvaralo dojam lakoće. Rani engleski stil počeo se razvijati oko 1200. godine.

Nakon sto godina pojavio se dekorativni stil, a treća je faza (okomiti stil) započela oko 1370. godine. U toj posljednjoj fazi prozori su bili veći, često ostakljeni, zbog čega su crkve izgledale prozračnije nego ikad prije.

Crkve i katedrale bile su najveće i

Katedrala u Wellu u Somersetu bila je prva engleska katedrala u cijelosti sagrađena u gotičkom stilu.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

najvažnije građevine u većini zajednica visoko se izdižući iznad sirotinjskih drvenih jednokatnica i dvokatnica. Velika zdanja zahtijevala su goleme skupine radnika, uključujući nekvalificiranu radnu snagu, kao i visokokvalificirane obrtnike, često i tijekom više generacija. Ti su veliki pothvati zajednice bili izraz njezina identiteta.

Crkvena umjetnost

U unutrašnjosti srednjovjekovnih crkva nije bilo klupa ni stolica. Za vrijeme mise ljudi su stajali, iako je bilo izbočina na koje su se stari i bolesni mogli osloniti. Prozori su često bili bogato ukrašeni vitrajima. Zidovi su bili urešeni slikama s biblijskim prizorima. Omiljena tema bio je posljednji sud, često naslikan na svodu oltarskoga prostora. Čak su i stupovi i pročelja katedrala bili živo obojeni. Crkvena je umjetnost bila važna za zajednicu: svi su je mogli vidjeti, a mnogima je to bila jedina dostupna umjetnost.

Slike, često na drvenim pločama, prikazivale su vjerske teme. Neki su aristokrati i trgovci naručivali osobne portrete. Naslikano je i nekoliko prizora iz svakodnevnoga života te pejsaža.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

800. - 1540. g.

800. - 1200. g.

U europskoj se arhitekturi razvija romanički stil.

1163. g.

Započinje izgradnja gotičke katedrale Notre-Dame u Parizu.

1200. g.

U Britaniji započinje rani engleski stil.

1225. g.

Započinje izgradnja katedrale u Rheimsu.

1258. g.

Salisburyjska katedrala.

1300. g.

Pojava dekorativnoga stila.

1370. g.

Pojava okomitoga stila.

1420. g.

Brunelleschi započinje raditi na firentinskoj katedrali.

1540. g.

Kraj okomitoga stila u Britaniji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Khmersko carstvo i Angkor Vat

800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Khmersko carstvo (oko 800. - 1500.) se razvilo kad se khmerski narod ujedinio i osvajanjima proširio svoj teritorij. Khmeri su sagradili glavni grad Angkor Tom s čudesnim hramom koji se zove Angkor Vat. Njegove se impresivne ruševine mogu vidjeti i danas.

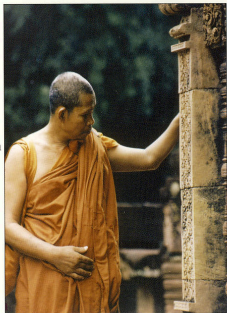
Khmersko carstvo

Godine 802. u današnjoj Kambodži kralj Jayavarman I. ujedinio je khmerski narod i stvorio Khmersko carstvo. Bio je to ratoboran narod koji je pokorio okolne zemlje nakon mnogih bitaka služeći se i s 200 000 slonova.

Khmeri su pisali knjige na različitim materijalima: pergamentu, palminu lišću i papiru, ali one su oдавно nestale zbog požara, termita i zuba vremena. Pa ipak, mnogo se toga može saznati preko kineske povijesti. Khmeri su također ostavili bogate rezbarije u ostacima veličanstvenih građevina u Angkor Tomu (Velikom Gradu) i Angkor Vatu (Velikom hramu).

Khmerski način života

Khmeri su bili ratari i ribari, a mnogi su živjeli na obalama jezera Tonle Sap u kućama na stupovima poput današnjih Kambodžana. Glavna hrana bila im je riža, a irigacijski sustav osiguravao im je tri žetve godišnje. Khmeri su

Kambodžanski redovnik zastaje da se odmori kraj jednog od stupova Angkor Vata.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Ruševine stare khmerske kulture kod Battambanga u Kambodži.

s Kinezima trgovali luksuznom robom mijenjajući začine i rogove nosoroga za lakirane predmete i porculan.

Začudo, khmerski su kraljevi bili hinduisti dok je većina podređenih ljudi bila budhistička. Vjerske svečanosti obilježavale su određene dane ratarske godine poput oranja i žetve.

Aristokratkinje su nosile suknje, ali su gornji dio tijela ostavljale otkriven. Muškarci su nosili tkaninu oko bokova.

Angkor Vat

Angkor Tom je sagrađen do 900. godine, dok se Angkor Vat gradio između 1113. i 1150. godine. Khmersko je carstvo doseglo vrhunac svoje moći nedugo nakon toga, za vladavine Jayavarmana VII. (1181. - 1220.). Golem, impresivan i rezbarijama bogato ukrašen hramski kompleks okružuju zidine i jarak 4 km dug te 180 m širok. Sastoji se od tri glavna ograđena područja koja simboliziraju vanjski svijet te od unutrašnjega svetišta.

U 15. stoljeću agresorske su vojske iz Tajlanda prisilile Khmere da napuste Angkor. Ruševine je progutala prašuma, a ponovo su otkrivene 1860. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

802. - 1860. g.

802. g.

Kralj Jayavarman I. ujedinjuje khmerski narod kako bi stvorio carstvo.

900. g.

Izgrađen grad Angkor Tom.

1113. g.

Počinje se graditi hram Angkor Vat.

1150. g.

Dovršen Angkor Vat.

1181. g.

Kralj Jayavarman VII. dolazi na prijestolje.

1220. g.

Kralj Jayavarman VII. umire.

1500. g.

Kraj Khmerskoga carstva.

1860. g.

Ruševine Angkora ponovo su otkrivene.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

The background is a detailed painting of a medieval battle. In the foreground, a knight on a dark horse is shown in profile, wearing full plate armor and holding a long spear. Behind him, another knight on a brown horse is visible. Large flags with various patterns, including a prominent orange cross on a white field, are flying in the background against a blue sky with clouds. The overall style is that of a classical oil painting.

PETNAESTO STOLJEĆE

Pad Carigrada

1453. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U 15. stoljeću u istočnoj Europi sukobila su se dva carstva: kršćansko Bizantsko Carstvo i muslimansko Osmansko Carstvo. Novo agresivno Osmansko Carstvo malo-pomalo preotelo je teritorij Bizantskome Carstvu sve dok nije ostao samo Carigrad, a on je osvojen 1453. godine.

Suparnička carstva

Krajem srednjeg vijeka dva su se velika carstva nadmetala za premoć u istočnoj Europi. Jedno je bilo kršćansko Bizantsko Carstvo u razdoblju propadanja, a drugo je bilo muslimansko Osmansko Carstvo u usponu. Bio je to sukob političkih sila, kao i sukob ideologija. Osmansko se Carstvo ubrzano širilo od 1326. godine otkad su Turci počeli zauzimati sve više teritorija Bizantskoga Carstva. Do 1450. godine veći dio Grčke, Albanije, Bosne i Bugarske potpao je pod njihovu vlast. Bizantsko je Carstvo u međuvremenu odumiralo dok od njega nije ostao samo grad Carigrad.

Opsada Carigrada

Mehmed II. poveo je čak 150 000 vojnika u konačan i odlučujući napad na Carigrad 1453. godine. Carigrad je branilo samo 10 000 vojnika pod posljednjim bizantskim carem Konstantinom XI. te je pravo čudo što su tako dugo mogli odolijevati osmanskoj sili.

Turci nisu mogli svojim brodovima uploviti u Zlatni rog, morski tjesnac što je protjecao kroz Carigrad, a štitio ga je golemi željezni lanac. Stoga su ljudskom snagom uz pomoć volova dovukli 70 galija (ratnih brodova na vesla) preko kopna kako bi povelu napad. Carigradske

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

zidine izdržale su 54 dana prije nego što su Mehmedove elitne postrojbe janjičara provalile i zauzele grad. Bizantsko je Carstvo slomljeno; bila je to prekretnica u europskoj povijesti.

Turci su pretvorili veliku kršćansku crkvu Svete Sofije u džamiju.

Pad Carigrada - osmanski Turci provaljuju, 1453.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1299. - 1481. g.

1299. g.

Turski sultan Osman I. osniva muslimansko Osmansko Carstvo.

1326. g.

Osmansko se Carstvo počinje ubrzano širiti na račun Bizantskoga Carstva.

1413. g.

Mehmed I. učvršćuje snagu Osmanskoga Carstva.

1450. g.

Veći dio Grčke, Albanije, Bosne i Bugarske pada pod vlast Osmanlija.

1453. g.

Turske snage pod Mehmedom II. zauzimaju Carigrad.

1478. g.

Turci pokoravaju Albaniju.

1481. g.

Veliki osmanski vladar, sultan Mehmed II. Osvajač, umire u 52. godini.

Mehmed II.,
turski sultan koji
je osvojio
Carigrad 1453.
godine.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1453. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Stogodišnji rat

1337. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U Stogodišnjem ratu engleski su kraljevi pokušali ostvariti svoje pravo na francusko prijestolje. Eduard III. i Henrik V. bezuspješno su pokušavali pokoriti Francusku.

Grb Eduarda III.

Engleske težnje

Stogodišnji se rat između Engleske i Francuske sastojao od nekoliko kraćih ratova između 1337. i 1453. godine. Engleski su kraljevi više puta pokušavali zauzeti francusko prijestolje, dok su Francuzi očajnički nastojali istjerati Engleze iz Francuske. Spor seže još iz vremena normanskoga vojvode Vilima I. koji je postao engleskim kraljem.

Kad je 1328. godine umro francuski kralj Karlo IV. bez nasljednika, francuski su baruni predali prijestolje njegovu rođaku Filipu VI., ali engleski je kralj Eduard III. to osporio. Filip je na to odgovorio pljenidbom Eduardovih posjeda u Francuskoj, što je dovelo do rata. Englezi su pobijedili u dvije poznate bitke kod Sluisa i Crecyja, ali je objema stranama ponestalo novca pa su

sklopile primirje 1347. godine.

Godine 1355. Englezi su pod vodstvom Edwarda, princa od Walesa, zvanog Crni princ, povelili novi napad pobijedivši u Bitki kod Poitiersa i zarobivši Filipova nasljednika Ivana II.

Henrik V. i Azincourt

Nakon dugoga primirja rat je ponovo buknuo 1415. godine kad je Henrik V. oživio stare engleske pretenzije na francusko prijestolje. Osvojio je luku Le Havre i pobijedio u slavnoj Bitki kod Azincourta u kojoj je poginulo samo 1600 Engleza, a čak 10 000 Francuza. Francuski je kralj Karlo VI. bio prisiljen imenovati Henrika V. svojim nasljednikom

Grb Henrika V.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

te mu dopustiti da se oženi njegovom kćeri Catherinom Valois. Henrik V. umro je nakon nešto više od godine dana te nije uspio zauzeti francusko prijestolje. Vojvoda od Bedforda je ipak odlučio boriti se za francusko prijestolje u ime malodobnog engleskog kralja Henrika VI.

Ivana Orléanska

Francuski otpor u ovom novom napadu povela je sedamnaestogodišnja seljanka Ivana Orléanska (1412. - 1431.) koja je imala vizije i čula glasove koji su je pozvali da oslobodi Francusku. U tome je uspjela te je odvela neokrunjenoga francuskog kralja Karla VII. na krunidbu u

Rheims. Nedugo zatim zarobili su je Burgundi i prodali Englezima koji su je spalili kao vješticu. Borbe su se nastavile još

neko vrijeme dok Francuzi nisu naposljetku istjerali Engleze iz Francuske.

Ivana Orléanska

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1328. - 1453. g.

1328. g.

Francuski kralj Karlo IV. umire bez nasljednika; francuski baruni nude prijestolje njegovu rodaku Filipu VI., što Englezi osporavaju.

1337. g.

Eduard III. se proglašava francuskim kraljem. Početak Stogodišnjega rata između Engleske i Francuske.

1346. g.

Bitka kod Crecyja.

1347. g.

Engleska i Francuska sklapaju primirje.

1355. g.

Englezi pod vodstvom Crnoga princa ponovo napadaju Francusku.

1356. g.

Bitka kod Poitiersa.

1360. g.

Mirom iz Brétignya Engleska dobiva veliki teritorij u Francuskoj.

1415. g.

Ponovo izbija borba nakon dugoga primirja. Bitka kod Azicourta.

1431. g.

Ivana Orléanska spaljena kao vještica.

1453. g.

Kraj Stogodišnjega rata. Englezi su istjerali iz cijele Francuske osim iz Calaisa.

600. g.

800. g.

1000. g.

1337. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Geografska otkrića (1): Henrik Pomorac

1400. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Princ Henrik Pomorac utemeljio je pomorsku školu u Portugalu u kojoj su se planirala putovanja duž atlantske obale Afrike. Njezina izvorna namjera bila je doprijeti do bogatstava zapadne Afrike, a da se ne prelazi Sahara. Poslije je cilj bio naći morski put na istok te utemeljiti novi trgovački put dobave začina.

Škola za pomorce

Princ Henrik Pomorac (1394. - 1460.) je bio treći sin portugalskoga kralja Ivana I., a upravitelj Algarvea postao je 1419. godine. Kad je imao 21 godinu, poveo je ekspediciju u osvajanje luke Ceuta u sjevernoj Africi koja je tada bila u rukama Maura. Ondje je našao bogatstvo dopremljeno preko Sahare iz područja rijeke Senegal u zapadnoj Africi. Stoga se počeo pitati može li se do Senegala doći morskim putem.

Između 1424. i 1434. godine princ Henrik je organizirao 14 putovanja duž zapadne afričke obale. Sva su se zaustavljala kod Rta Bojador.

Kip Henrika Pomorca, portugalskoga princa i pokrovitelja istraživanja

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Pogrešno vjerovanje kako je Zemlja ravna plašilo je mnoge pomorce da bi mogli pasti s ruba svijeta.

Pomorci su se bojali poći južnije da ne bi pali s ruba svijeta za koji su mislili da je ravan. Primijetili su i crne Afrikance na plažama te su se prestrašili da i njih tako ne sprži sve toplije Sunce.

Petnaesta ekspedicija oplovila je Rt Bojador. Princa Henrika je taj uspjeh ohrabrio te je osnovao pomorsku školu u Sagresu na portugalskoj obali gdje je živio. Ondje je okupio najbolje europske geografe i pomorce kako bi planirali buduće ekspedicije te školovali kapetane i kormilare. Sagrađen je nov tip broda, karavela, maleno plovilo s latinskim (trokutastim) jedrima pomoću kojih je moglo ploviti protivno vjetru.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1394. - 1460. g.

1394. g.

Rođen princ Henrik Pomorac.

1421. g.

Princ Henrik osniva pomorsku školu u Sagresu.

1424. g.

Princ Henrik organizira prvo od mnogih putovanja duž zapadne afričke obale.

1444. g.

Portugalci dolaze do rijeke Senegal.

1445. g.

Portugalci oplovljavaju Rt Verde, najzapadniju točku Afrike.

1453. g.

Pad Carigrada. Kopnena trgovina s Istokom potpuno zaustavljena, što povećava hitnu istraživačkih putovanja.

1460. g.

Princ Henrik Pomorac umire; njegovi brodovi stižu do obale Sierra Leonea.

Prodor do zapadne Afrike

Do 1460. godine kad je Henrik Pomorac umro, njegovi su brodovi došli do obale Sierra Leonea gdje je obala skretala prema istoku. To je pobudilo nade za istočni put do Dalekog istoka. Prije pada Carigrada 1453. godine začini (za poboljšanje okusa usoljena mesa) su se prevozili kopnom preko Carigrada, zbog čega su bili vrlo skupi. Kad je Carigrad pao, kopnena trgovina s Istokom potpuno je stala, zbog čega je trebalo hitno poduzeti istraživačka putovanja oko Afrike.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Geografska otkrića (2): Diaz, da Gama i Magellan

1488. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Ponovno otkrivanje antičkih tekstova potaknulo je geografska otkrića, a ljudi su shvatili koliko se toga tek treba otkriti. Diaz i da Gama oplovili su Afriku i otvorili morski put prema istoku. Istraživači u službi Španjolske, Kolumbo i Vespucci, plovili su na zapad gdje su »otkrili« Sjevernu i Južnu Ameriku. Ekspedicija Magellana i del Cana prvi je put oplovila svijet.

Polomejeva nebeska sfera. Zemlja je u središtu svemira, a oko nje kruže Sunce, Mjesec i planeti.

Žed za znanjem

Istraživanja su se zahuktala nakon ponovnog otkrića klasičnih tekstova kao što je bila Ptolomejeva *Geografija*. U drugoj polovini 15. stoljeća ljudi su s oduševljenjem otkrivali izgubljeno znanje i žedali za novim.

Oplovljavanje Rta dobre nade

Kada su istraživači otkrili da afrička obala skreće na jug nakon delte Nigera, došlo je do velikoga razočaranja. Tek je 1488. godine Bartolomeo Diaz stigao do Rta dobre nade i oplovio ga. Vasco da

Gama ga je oplovio 1497. godine i došao do Indije pa se vratio kući s teretom začina. Godine 1517. portugalski su pomorci stigli do Kine.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

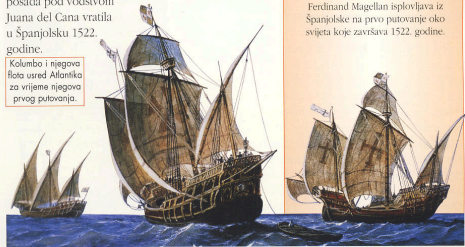
Španjolsko-talijanska putovanja

Dok su Portugalci plovili na istok, Španjolci su se otisnuli na zapad. Godine 1492. unajmili su Kristofa Kolumba, genovskoga pomorca, da prijeđe Atlantski ocean i dođe do Indije. Najistaknutiji znanstvenici onoga vremena smatrali su da je Zemlja okrugla, ali manja nego što zapravo jest. Kolumbo i njegovi pokrovitelji mislili su da je stigao u Aziju, a zapravo je pristao na Karibima, dijelu novoga kontinenta, Sjeverne Amerike, prije nepoznate Europljanima. Giovanni Caboto, također Talijan, isplovio je iz Bristol 1497. i otkrio Newfoundland.

Amerigo Vespucci, još jedan Talijan, istražio je istočnu obalu Južne Amerike 1499. - 1501. godine.

Godine 1519. Ferdinand Magellan je isplovio iz Španjolske na prvo putovanje oko svijeta. Njegova je flota oplovila Rt Horn i prešla Tihi ocean. Magellan je poginuo na Filipinima 1521. godine, ali se njegova posada pod vodstvom Juana del Cana vratila u Španjolsku 1522. godine.

Kolumbo i njegova flota usred Atlantika za vrijeme njegova prvog putovanja.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1488. - 1519. g.

1488. g.

Bartolomeo Diaz stiže do Rta oluja kojem je ime promijenjeno u Rt dobre nade.

1492. g.

Kolumbo isplovjava preko Atlantskog oceana.

1497. g.

Vasco da Gama oplovjava Rt dobre nade i stiže u Indiju.

1497. g.

Giovanni Caboto otkriva Newfoundland.

1501. g.

Amerigo Vespucci istražuje istočnu obalu Južne Amerike.

1517. g.

Portugalski pomorci stižu u Kinu.

1519. g.

Ferdinand Magellan isplovjava iz Španjolske na prvo putovanje oko svijeta koje završava 1522. godine.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1488. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Tiskarska djelatnost i knjige

1440. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kinezi su izumili tiskarski stroj u 9. stoljeću, a rabili su drvene ploče. U Europi, gdje su jezici imali manje slova, izumljen je tiskarski stroj s pomičnim lijevanim slovima. To je znatno smanjilo cijenu knjiga.

Kineski izum

Do 1000. godine Kinezi su tiskali knjige s tekstom i ilustracijama urezanim na drvenim pločama. Najstarija poznata tiskana knjiga je Dijamantna sutra (868.). Dugo je trebalo da se izrezbari jedna stranica, no zatim se moglo otisnuti mnogo primjeraka.

Gutenberg i njegov tiskarski stroj

U Europi su se knjige prepisivale rukom i nakon nekoliko stoljeća pa su stoga bile veoma skupe: mogli su ih si priuštiti samo bogati. Tiskanje s drvenim pločama u srednjem se vijeku rabilo za dokumente od jedne stranice, ilustracije i igraće karte. Godine 1440. Johannes Gutenberg izumio je tiskarski stroj s pomičnim slovima lijevanima u olovnoj leguri koja su se mogla iznova koristiti. Do ovoga je razvoja došlo u Europi, a ne u Kini jer se kineski jezik sastoji od tisuća različitih znakova, dok se europska abeceda sastoji od samo 26 slova. Uključujući velika i mala slova, brojeve i znakove interpunkcije, Gutenbergu je trebalo samo 300 različitih lijevanih slova da tiska svoju prvu knjigu, Bibliju, 1456. godine. Stranice su se morale slagati slovo po slovo, ali ipak, bilo je to mnogo brže od urezivanja u drvene ploče. Gutenberg je također prilagodio vinarsku

Kinezi su prvi počeli tiskati. Kineski je jezik vrlo složen: koristi se više od 2000 simbola od kojih se neki pišu čak s 26 poteza.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

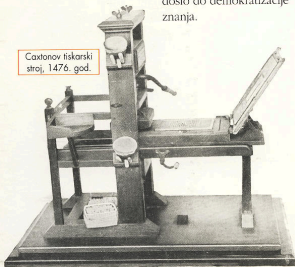

Stranica iz Gutenbergove prve Biblije od 42 reika

prešu u tiskarski stroj.

U Europi je do 1500. godine bilo gotovo 2000 tiskarskih strojeva uključujući onaj Williama Caxtona u Londonu. Pomoću njih je otisnuto više od 40 000 naslova: u opticaju je bilo 20 milijuna knjiga. Taj je razvoj pridonio bržem širenju informacija i ideja pa je to ljudi znalo čitati te je došlo do demokratizacije znanja.

Caxtonov tiskarski stroj, 1476. god.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

868. - 1539. g.

868. g.

Prva poznata tiskana knjiga je Dijamantna sutra (nađena u Kansuu u Kini).

1000. g.

Kinezi tiskaju knjige s tekstom i ilustracijama urezanima u drvene ploče.

1440. g.

Johannes Gutenberg izumio tiskarski stroj.

1456. g.

Tiskana Gutenbergova Biblija.

1470. g.

Njemački tiskari osnivaju prvu tiskaru u Parizu. Nicolas Jenson osniva svoju tiskaru u Veneciji. On je prvi počeo koristiti latinicu, a ne goticu.

1476. g.

William Caxton osniva svoju prvu tiskaru u Westminsteru.

1478. g.

Caxton objavljuje Chaucerove *Canterburyjske priče*.

1490. g.

Aldus Manutius osniva tiskaru Aldine u Veneciji.

1539. g.

Španjolci osnivaju prvu tiskaru u Novom svijetu u gradu Mexico.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1440. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Renesansa: otkrivanje antičkoga znanja

1450. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Ponovno otkrivanje pretrkršćanske znanosti između 1450. i 1600. godine otvorilo je nove mogućnosti, alternative »istini« koju je propovjedala Crkva u Europi. Rađa se humanizam i ideal univerzalnoga čovjeka.

Oživljavanje stare znanosti

Tijekom cijeloga srednjeg vijeka Crkva je bila središte učenja, što je značilo da su crkveni autoriteti mogli cenzurirati znanje. Krajem 14. stoljeća talijanski znanstvenici počeli su ponovo otkrivati tekstove starih Grka i Rimljana. Kad je 1397. godine Manuel Chrysoloras postao profesor grčkog u Firenci, znanstvenici su počeli uvidati kako pretrkršćanski tekstovi odgovaraju na pitanja na koja Crkva nije mogla odgovoriti. To je dovelo do humanizma, shvaćanja kako je čovjek kovač svojega života i sudbine. Tako se proširila i odlučnost da se istine utemelje na znanstvenoj osnovi što je dovelo do osporavanja nekih crkvenih učenja.

Nakon što je Carigrad pao 1453. godine, sve je više znanstvenika dolazilo s Istoka u Italiju donoseći mnoge stare tekstove. Opći preporod zanimanja za znanje naziva se renesansom (ponovnim rađanjem).

Izum tiskarskoga stroja značio je da se i antički tekstovi i njihova tumačenja mogu brzo širiti.

Renesansni čovjek

Ideal renesanse bio je renesansni ili univerzalni čovjek, netko vješt u cijelom nizu umjetnosti i znanosti. Najbolji primjer takvoga renesansnoga čovjeka svakako je Leonardo da Vinci. Bio je genijalan slikar i graditelj te sposoban inženjer, anatom, botaničar, glazbenik i izumitelj. Bio je očaran idejom letenja. Projektirao je stroj koji je

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

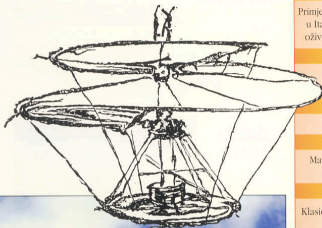
500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

nazvao *ornitopter*, a imao je pokretna krila. Nacrtnu nije bio savršen, ali je anticipirao prve uspješne eksperimente u letenju za gotovo 400 godina.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1397. - 1513. g.

1397. g.

Manuel Chrysoloras postaje prvi profesor grčkog jezika u Firenci.

1406. g.

Primjerak Ptolomejeve *Geografije* donesen u Italiju iz Carigrada. Ptolomej ponovo oživljava zamisao da je Zemlja okrugla.

1450. g.

Jača otkrivanje pretrkršćanske znanosti.

1452. g.

Rođen Leonardo da Vinci.

1492. g.

Martin Behaim izradio prvi globus što predstavlja Zemlju.

1506. g.

Klasična skulptura *Laokoontova skupina* otkrivena u Rimu.

1513. g.

Geografi su se složili da su s druge strane Atlantika otkrivena dva nova kontinenta. Prema tom otkriću revidiraju Ptolomeja.

1513. g.

Ponovno jača otkrivanje pretrkršćanske znanosti.

Skica letećeg stroja Leonarda da Vincija oko 1500. godine. Stroj je na neki način bio preteča našem suvremenom helikopteru, iako njegova tehnologija nije sasvim jasna.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1450. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Renesansa: umjetnost

1450. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Ljudi su se divili rimskoj arhitekturi pa su firentinsku katedralu i katedralu Sv. Petra u Rimu ukrali veličanstvenim kupolama. U likovnim umjetnostima cilj je bio realizam. Bogati politički vođe nadmetali su se u naručivanju velikih umjetničkih djela od umjetnika poput Leonarda, Michelangela, Rafaela i Botticellija.

Arhitektura

Još jedan renesansni ideal bio je preporod klasične arhitekture. Jednostavne simetrične linije klasičnih grčkih i rimskih zgrada obnovljene su u novim građevinama poput Tempietta u Rimu kojim se obilježilo vjerojatno mjesto raspeća Sv. Petra. Kupolu firentinske katedrale projektirao je 1420-ih Filippo Brunelleschi (1377. - 1446.), a dovršena je 1461. godine. Toranj katedrale bio je toliko širok da nitko nije znao kako ga pokriti krovom, no Brunelleschi je riješio problem nakon što je proučio ostatke rimskih građevina. Neke su se građevine očuvale netaknute, primjerice rimski Partenon s kupolom. Godine 1547. Michelangelo Buonarroti (1475. - 1564.), vjerojatno najveći genij među renesansnim umjetnicima uopće, postao je glavnim graditeljem katedrale Sv. Petra za koju je također projektirao veličanstvenu kupolu.

Kupola bazilike Sv. Petra u Rimu

Realizam i svakodnevni život

Slike i skulpture, isprva temeljene na klasičnim uzorima, postale su realističnije. Kad je Michelangelo islesao Mojsija, dodao mu je vene na nadlanci. Usavršene su linearna i zračna

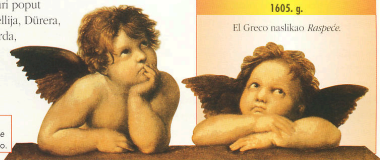
perspektiva kako bi slike djelovale što stvarnije. Mnoga su umjetnička djela i dalje prikazivala religijske teme, ali sada su se javljale i svjetovne teme, portreti trgovaca i prizori iz svakodnevnog života seljaka.

Bogati i moćni pokrovitelji

Bogate i moćne talijanske obitelji poput obitelji Borgia i Medici postale su velikim pokroviteljima umjetnosti te su naručivale veličanstvena djela umjetnosti i arhitekture. Lorenzo de Medici (1449. - 1492.) postao je suvladarem Firence 1469. godine, a kad mu je umro brat, postao je poznat kao Lorenzo Veličanstveni, mudar državnik i veliki pokrovitelj umjetnosti. U njegovo je vrijeme Firenca postala vodeći talijanski grad - država. I pape su naručivali umjetnička djela: papa Siskto IV. (1414. - 1484.) naručio je od Giovannija de Dolcija 1473. godine Sikstinsku kapelu, a njegov nasljednik papa Julije II. (1443. - 1513., papa od 1503.) zatražio je od Michelangela da oslika njezin svod, što je on učinio u razdoblju od 1508. do 1512. godine. Naručivanje umjetničkih djela postalo je mjerilo društvenoga statusa.

Bilo je to razdoblje kada su likovne umjetnosti cvale. Veliki slikari poput Bruegela, Botticellija, Dürera, Holbeina, Leonarda, Michelangela, Rafaela i Tiziana stvarali su u to vrijeme.

Putti, detalj sa
Sikstinske Bogorodice
1513. Rafaelovo djelo.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1493. - 1605. g.

1493. g.

Posljednja večera Leonarda da Vinci.

1497. g.

Dürerov *Autoportret*.

1504. g.

Michelangelov *David*,
Leonardova *Mona Lisa*.

1505. g.

Rafaelova *Bogorodica s djetetom na prijestolju sa svecima*.

1508. g.

Michelangelo počinje oslikavati svod
Sikstinske kapele.

1547. g.

Michelangelo postaje glavni graditelj
katedrale Sv. Petra u Rimu.

1565. g.

Bruegelove *Žetva i Seljačka svadba*.

1600. g.

Shakespeare napisao *Hamleta*.

1605. g.

El Greco naslikao *Raspeće*.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1450. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Uzorak@vareszhi.org

Rat ruža

1453. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Između 1453. i 1485. godine međusobno su se borile dvije loze engleske kraljevske obitelji Plantageneta: kuće York i Lancaster. Lordu Protektoru, pripadniku kuće York, ludoga kralja Henrika VI. suprotstavili su se njegovi savjetnici iz kuće Lancaster. Čini se da je Rikard III. iz kuće York ubio vlastite nećake (također pripadnike kuće York) kako bi se domogao prijestolja. Kad je poražen i ubijen u Bitki kod Boswortha, pobjednik Henry Tudor udružio je dvije kuće oženivši se s kćeri Eduarda IV.

Borba za prevlast u dinastiji Plantagenet

U Engleskoj su borbe za prevlast između dviju pobočnih loza dinastije Plantagenet, a obje su potekle od Eduarda III., trajale dulje od 130 godina. Rat ruža dobio je ime prema grbovima zaraćenih kuća: crvene ruže označavale su obitelj Lancaster, a bijele ruže kuću York.

Ratovi su počeli kad je 1453. godine kralj Henrik VI. poludio te je njegov rođak Richard, vojvoda od Yorka, postao Lord Protektor (zaštitnik). Savjetnici Henrika VI. iz kuće Lancaster pobunili su se protiv Richarda od Yorka i njegovih sljedbenika. Richard je poginuo u ratu, ali je 1461. njegov sin postao kralj Eduard IV. Henrik VI. je pogubljen 1471. godine u londonskom Toweru po naredbi Eduarda IV. Kad je ovaj iznenada umro 1483. godine ostavivši malodobnoga sina koji ga je trebao naslijediti kao Eduard V., dječakov stric Richard, vojvoda od

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Gloucester, zatočio je dječaka u londonskom Toweru te ga je nakon nekoliko tjedana proglasio nezakonitim i sam zauzeo prijestolje kao Rikard III. Vrlo je vjerojatno da je Rikard III. dao ubiti svoga nećaka Eduarda V. kao i njegova mlađeg brata, vojvodu od Yorka. Neki smatraju da je bio prisutan i prilikom ubojstva Henrika VI.

Bitka kod Bosworta obilježila je kraj Rata ruža.

Bitka na polju Bosworth

Preostali nasljednik iz kuće Lancaster, Henry Tudor, sukobio se 1485. godine s Rikardom III. u Bitki kod Boswortha u grofoviji Leicestershire. Rikard je izgubio bitku i glavu jer je obitelj Stanley prešla na drugu stranu za vrijeme bitke, a Henry Tudor je postao kralj kao Henrik VII.

Kada se Henrik VII. oženio Elizabetom od Yorka, kćeri Eduarda IV., spojio je grbove dviju loza i stvorio tudorsku ružu koja je simbolizirala ujedinjenje dviju obitelji.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1453. - 1485. g.

1453. g.

Henrik VI. počinje gubiti razum, što destabilizira monarhiju. Lordi Protektori iz kuće York suprotstavljaju se frakciji iz kuće Lancaster.

1460. g.

Bitka kod Northamptona. Henrik VI. je zarobljen.

1461. g.

Bitka kod Towtona učvršćuje prevlast Eduarda IV.

1470. g.

Henrik VI. nakratko opet zauzima prijestolje.

1471. g.

Bitka kod Tewkesburyja. Vojvode od Clarencea i Gloucester ubili su bodežom princa Eduarda, sina Henrika VI. Henrik VI. je tajno pogubljen u londonskome Toweru.

1483. g.

Eduard IV. neočekivano umire u 41. godini te ga nasljeđuje 12-godišnji sin Eduard V. Njegov ga stric proglašava nezakonitim te ga nasljeđuje kao Rikard III.

1485. g.

Bitka kod Bosworta. Rikard III. pogiba. Nasljeđuje ga pobjednik Henry Tudor kao Henrik VII.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1453. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

ŠESNAESTO STOLJEĆE

Osnivanje Mogulskoga carstva

1526. g.

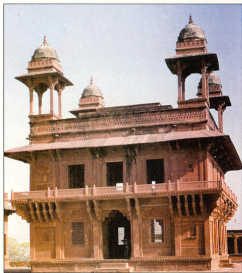
PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Baber (Babur), prvi afganistanski vladar, napao je Indiju 1526. godine uz pomoć Osmanskoga Carstva. Porazio je Indijce te je postao prvim mogulskim (ili mongolskim) carem. Njegov je unuk Akbar stvorio veliko carstvo koje se protezalo od Pakistana do Bangladeša, a zapamćen je i po vjerskoj snošljivosti.

Baber, prvi mogulski car

Mogulsko carstvo utemeljeno je 1526. godine kad je Baber ili Babur (1483. - 1530.), sin samarkandskog sultana, porazio indijsku vojsku u Bitki kod Panipata. Baber se nije uspio nametnuti kao vladar Samarkanda te je 1504. godine otišao u Afganistan kako bi ondje stvorio bazu vlasti. Pokušao je zauzeti Samarkand 1511. godine, ali nije uspio te je svoj interes usmjerio prema Indiji kada je ondje izbio građanski rat. Napao je Indiju 1517. godine.

U vrijeme invazije Baber i njegovi sljedbenici dobivali su oružje i vojsku iz Osmanskoga Carstva jer su bili muslimani. Baberova invazija je uspjela i stoga što su njegovi ratnici jahali na konjima koji su bili brzi i okretni, dok su Indijci jahali na

Diwan-i-Khas kod Fatehpur Sikrija gdje se Akbar obraćao mnoštvu.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

davoralac@valerion.org

Akbar, mudri vladar
Mogulskoga carstva.

sporim i glomaznim
slonovima. Baber je
tako uspio poraziti
brojčano
nadmoćniju
vojsku u Bitki
kod Panipata
1526. godine i
ubiti
delhijskoga
sultana. Nakon
pobjede Baber je
postao prvim
mogulskim carem
Indije, a za svoju je
prijestolnicu izabrao
Delhi.

Duga Akbarova vladavina

Baber je umro 1530. godine te je prijestolje zauzeo njegov sin Humayun koji nije naslijedio očevu sposobnost pa je protjeran iz Indije 1540. godine. 1555. godine uspio se vratiti na prijestolje, ali je ubrzo umro. Umjesto njega carem je postao Akbar, njegov 14-godišnji sin koji je vladao od 1556. pa do svoje smrti 1605. godine.

Pod Akbarovom vladavinom Mogulsko je carstvo cvalo i razvijalo se. Bio je darovit vojskovođa te je uspio pokoriti Rajasthan, Gujarat i Bengal, najbogatiju indijsku pokrajinu. Iako je bio musliman, priznao je da su mnogi njegovi podanici hinduisti te se vjenčao rajasthanskom hinduističkom princezom 1562. godine kako bi osigurao mir, a svojim je podanicima dopustio vjerske slobode. Također je odobrio da se ljudima sudi prema njihovim vlastitim vjerskim zakonima. Akbar je podigao novu prijestolnicu kod Fatehpur Sikrija koja je ujedinila hinduistički i muslimanski stil u arhitekturi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1495. - 1605.

1495. g.

Baber postaje vladarem Fergane u
Afganistanu.

1504. g.

Baber osvaja Kabul u Afganistanu.

1526. g.

Baber napada sjevernu Indiju. Bitka
kod Panipata: Baber pobjeđuje mnogo
veću indijsku vojsku te osniva
Mogulsko carstvo.

1530. g.

Baber umire u Agri, a nasljeđuje ga sin
Humayun.

1540. g.

Humayun protjeruju iz Indije.

1555. g.

Humayun se vraća u Indiju, no ubrzo
umire. Njegov 14-godišnji sin Akbar
postaje carem.

1562. g.

Kako bi osigurao mir, Akbar se vjenčao
rajasthanskom hinduističkom princezom.

1605. g.

Akbar umire.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1526. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Konkvistadori i pad dvaju carstava

1519. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Španjolski pustolovi iz 16. stoljeća s bazom na Karibima iznenađujuće su lako pokorili Azteke i Inke, djelomično zato što su imali puške i konje, a djelomično jer su bili hladnokrvni i nemilosrdni.

Pad carstva Azteka

Dolazak španjolskih pustolova zvanih konkvistadori (osvajajući) doveo je do pada carstva Azteka i Inka. Iako ih je bilo vrlo malo, bili su nemilosrdni, naoružani puškama i imali su konje. Ni jedno ni drugo američki domorodci nisu nikada vidjeli. Motiv konkvistadora bila je samo pohlepa. Čuli su za bogatstva koja su prikupili carevi Azteka i Inka te su im ga naumili oduzeti.

Godine 1519. skupina od 500 španjolskih vojnika pod zapovjedništvom Hernána Cortésa (1485. - 1547.) stigla je s Kariba i napala aztešku prijestolnicu Tenochtitlán. Azteški car Montezuma II. (1466. - 1520.) očekivao je povratak boga - kralja Quetzalcóatl te je pomislio kako su Španjolci bogovi zbog njihove neobične odjeće. Mislio je da je Cortés sâm Quetzalcóatl.

Montezuma je božanske posjetitelje zasuo darovima i spremno ustupio prijestolje Cortésu. Sâm se azteški narod pobunio protiv

Cortésa koji se povukao na obalu prije nego što se vratio uništiti Tenochtitlán 1521. godine. Nakon što je pokorio Azteke, Cortés se vratio u Španjolsku gdje je umro u siromaštvu.

Quetzalcóatl, azteški bog - kralj, kojim je Montezuma zamijenio Cortésa i Španjolce.

Montezuma, poražen i u lancima, kleči pred prijestoljem osvajača Cortésa.

Pad carstva Inka

Francisco Pizarro (1475. - 1541.), još jedan konkvistador s Kariba, napao je Peru 1532. godine želeći pokoriti carstvo Inka. To je carstvo na području Perua i sjevernoga Čilea dostiglo vrhunac dok je njime vladao jedanaesti vladar, ili *Sapa Inca*, Huayna Kapak (1493. - 1525.). Nakon njegove smrti carstvo je podijeljeno između njegova dva sina Huascara i Atahualpe, što je dovelo do građanskoga rata koji je oslabio carstvo. Atahualpa je ubio Huascara, a potom je Pizarro zauzeo prijestolnicu Inka, Cuzco, i zarobio Atahualpu.

Car je pokušao kupiti svoju slobodu zlatom, no unatoč tomu Pizarro ga je dao pogubiti. Ostavši bez cara, Inke su se brzo predali te je manje od godinu dana nakon dolaska Pizarro u svojim rukama držao carstvo Inka. No, nije u njemu dugo uživao. Ubio ga je suparnik 1541. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1475. - 1547. g.

1475. g.

Rođen Francisco Pizarro.

1485. g.

Rođen Hernán Cortés.

1493. g.

Rođen Huyana Kapak, jedanaesti car Inka.

1519. g.

Cortés predvodi 500 Španjolaca s Kariba u pohod na carstvo Azteka. Napada prijestolnicu Tenochtitlán; Azteci odbijaju Cortésa.

1521. g.

Cortés se vraća kako bi uništio Tenochtitlán i pokorio Azteke.

1532. g.

Pizarro s Kariba napada i pokorava Peru.

1541. g.

Pizarro ubija suparnik.

1547. g.

Cortés umire u Španolskoj u siromaštvu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1519. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Leonardo i Michelangelo

1452. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Renesansu obilježavaju svestrani talenti i vrhunska umjetnička djela dvaju suvremenika, Leonarda i Michelangela.

Leonardo da Vinci (1452. - 1519.)

Rođen kao nezakoniti sin notara, Leonardo je 1470. godine stupio u radionicu slikara Verrocchija. Njegovo prvo veliko djelo, koje su zajedno naručili Lodovico de Medici i redovnici samostana S. Maria delle Grazie, bila je freska *Posljednja večera* (1497.). Tehnički djelo nije zadovoljavalo jer je rađeno temperom na vlažnoj žbuci pa je odmah počelo propadati. Restaurirano je mnogo puta, a ipak se smatra jednim od svjetskih remek-djela.

Za ukrašavanje dvorane Sala del Consiglio u Palazzo della Signoria u Firenci angažirani su i Leonardo i Michelangelo. Leonardo je osmislio skicu (detaljan crtež olovkom) *Bitke kod Anghiarija*, ali je ponovo rabio lošu tehniku boje na žbuci te je odustao od projekta ne završivši ga. *Mona Liza* je naslikao 1504. godine. Među kasnijim djelima ističe se *Bogorodica u špilji*.

Jednako slavne poput slika su i njegove brojne skice koje pokazuju koliko je bio svestran, pravi renesansni čovjek. Njegovo poznavanje znanosti bilo je ispred onoga vremena. Pisao je pomoću ogledala kako drugi ne bi mogli čitati njegove bilješke.

Leonardo da Vinci,
autoportret

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Michelangelo Buonarroti (1475. - 1564.)

Michelangelo je rođen u Capreseu u Toskani gdje je njegov otac bio gradonačelnik. Predan je na skrb klesaru kod Settignana gdje je njegov otac imao kamenolom mramora. Godine 1488., suprotno očevu savjetu, Michelangelo je postao naučnikom u radionici slikara Ghirlandaija koji ga je ubrzo preporučio Lorenzu de Mediciju. Kad je 1492. godine Lorenzo umro, njegov sin Pietro nije pokazao zanimanje za umjetnika pa je ovaj na neko vrijeme otišao u Bolognu.

Skulptura *Pietà* (1497.) iskazuje novi realizam, jedan je od prvih prikaza novoga humanizma. Slijedila je poznata skulptura *David*. Godine 1503. Michelangelo je trebao izgraditi grobnicu za papu Julija II., ali je dovršio samo dijelove, primjerice kip *Mojsija* (1513.)

Michelangela se najviše pamti po golemim i zornim freskama u Sikstinskoj kapeli koje je počeo slikati 1508. godine.

Michelangelov
David

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1452. - 1564. g.

1452. g.

Rođen Leonardo da Vinci.

1470. g.

Leonardo postaje naučnikom u radionici slikara Verocchia.

1475. g.

U Capreseu u Toskani rođen Michelangelo Buonarroti.

1488. g.

Michelangelo postaje naučnikom kod slikara Ghirlandaija.

1497. g.

Leonardo slika mural *Posljednja večera*.

1504. g.

Leonardo slika *Mona Liza*. Michelangelo kleše *David*.

1508. g.

Michelangelo počinje raditi na freskama u Sikstinskoj kapeli.

1513. g.

Michelangelo kleše *Mojsija*.

1519. g.

Leonardo da Vinci umire.

1564. g.

Michelangelo umire.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1452. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Reformacija

1517. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Reformaciju, pokret za reformiranjem Rimokatoličke crkve, pokrenuo je Luther u Njemačkoj, a nastavili su je Zwingli u Švicarskoj i Knox u Škotskoj. U Engleskoj je Henrik VIII. iskoristio vjersku reformu kao izliku da prekine veze s Rimom. Nova vjera, protestantizam, smatrala je Bibliju, a ne svećenika, stvarnim posrednikom između vjernika i Boga.

Martin Luther, 1483. - 1546.

Luther, Zwingli, Knox i Henrik VIII.

Nove ideje što su se pojavile u renesansi navele su neke ljude da ospore učenja Rimokatoličke crkve.

Osuđivao se način života svećenstva: redovnici i redovnice više nisu živjeli u siromaštvu, a biskupi i pape živjeli su u izobilju. Mnogi su smatrali da Crkvu treba reformirati.

Pokret poznat kao reformacija počeo je 1517. godine kada je svećenik Martin Luther pribio 95 teza - sve što je mislio da ne vrijedi u Crkvi - na vrata crkve u Wittenbergu. Luther je optužen za herezu i ekskomuniciran (izbačen iz Crkve) 1521.

godine. No, dotad je Luther već stekao sljedbenike u Njemačkoj i Švicarskoj koji su utemeljili Luteransku crkvu. Od 1529. godine nazivali su se protestantima.

U Švicarskoj je od 1519. godine reformaciju predvodio Ulrich Zwingli koji je bio radikalniji od Luthera. U Zürichu je zabranio katoličku misu, što je dovelo do građanskoga rata (1530.) između protestantskih i katoličkih kantona u kojem je sam Zwingli poginuo, a protestanti poraženi. Jean Calvin je nastavio Zwinglijev rad u Švicarskoj, dok je John Knox predvodio reformaciju u Škotskoj. U Engleskoj je reformacija bila politički motivirana: Henrik VIII. je želio prekinuti veze s Rimom kad je

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

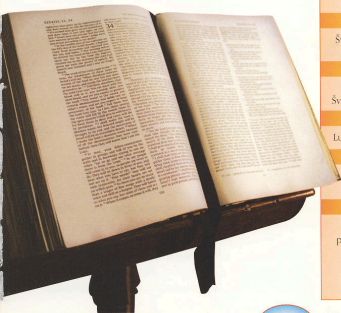
200. g.

400. g.

papa odbio odobriti kraljevu rastavu braka s Katarinom Aragonskom (1529.).

Nova vjera

Protestantska je vjera postala važnom pojavom u sjevernoj Europi šireći se iz Njemačke i Švicarske kroz Nizozemsku, Englesku, Wales i Škotsku prema Skandinaviji. Ključni je element u novoj religiji bilo čitanje Biblije na narodnome jeziku, a ne latinskom, kako bi je svi mogli razumijeti te je naglasak postavljen na vjeru u Bibliju, umjesto na vjerske obrede. Biblija je zamijenila svećenika kao posrednika između vjernika i Boga.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1483. - 1529. g.

1483. g.

Martin Luther rođen u Eislebenu.

1484. g.

Ulrich (ili Huldreich) Zwingli rođen u Wildhausu.

1507. g.

Luther se zaređuje.

1513. g.

John Knox, predvodnik škotske reformacije, rođen u Haddingtonu.

1517. g.

Martin Luther pribija popis svega onoga što ne valja u Crkvi na vrata wittenberške crkve.

1519. g.

Švicarsku reformaciju predvodi Ulrich Zwingli.

1520. g.

Lutherovi sljedbenici u Njemačkoj i Švicarskoj utemeljuju Luteransku crkvu.

1521. g.

Luther je ekskomuniciran zbog hereze.

1523. g.

Zwinglijevih 67 članaka napadaju autoritet pape.

1529. g.

Luterani postaju poznati kao protestanti. Papa odbija Henriku VIII. odobriti rastavu braka s Katarinom Aragonskom; Henrik VIII. želi prekinuti veze s Rimom.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1517. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Protureformacija i inkvizicija

1530. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Papa Pavao III. je 1530-ih godina pokrenuo program promjena koje su trebale reformirati i ojačati Katoličku crkvu - protureformaciju. Utemeljena je inkvizicija radi otkrivanja i kažnjavanja heretika. Taj je pokret označio početak razornoga razdoblja vjerskog ekstremizma i progona.

Kapucini i isusovci

Papa Hadrijan VI. je bio prvi papa koji je priznao (1522. godine) kako Rimokatoličku crkvu treba reformirati, ali je umro prije nego što je mogao išta poduzeti. Godine 1534.

Pavao III. postao je papom i pokrenuo protureformaciju. Poticao je misionarsko djelovanje kapucina, talijanskoga reda, a potom odobrio Družbu Isusovu (isusovce) koju je utemeljio Ignacije Loyola (1491. - 1556.). Loyola se posvetio vjeri nakon što je bio ranjen u jednoj bitki. Družbu Isusovu utemeljio je s ciljem širenja katoličke vjere osnivajući misije u Južnoj Americi, Indiji i Kini.

Kapucinski redovnik
iz ogranka
franjevačkoga
reda

Inkvizicija

Godine 1545. Pavao III. sazvao je koncil u Trentu, sabor koji je trebao

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

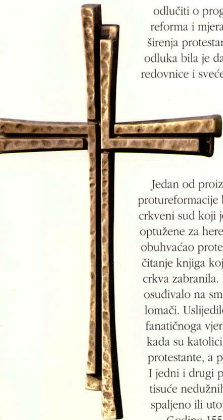
4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

odlučiti o programu crkvenih reforma i mjerama za sprječavanje širenja protestantizma. Jedna od odluka bila je da redovnici, redovnice i svećenici moraju

poštovati zavjet siromaštva.

Koncil se sastao tri puta između 1545. i 1563. godine.

Jedan od proizvoda protureformacije bila je inkvizicija, crkveni sud koji je ispitivao ljude optužene za herezu. Taj je zločin obuhvaćao protestantska uvjerenja i čitanje knjiga koje je Katolička crkva zabranila. Heretike se često osuđivalo na smrt spaljivanjem na lomači. Uslijedilo je razdoblje fanatičnoga vjerskog ekstremizma kada su katolici progonili protestante, a protestanti katolike. I jedni i drugi progonili su vještice: tisuće nedužnih žena bilo je spaljeno ili utopljeno.

Godine 1554. španjolski se prijestolonasljednik Filip vjenčao katoličkom engleskom kraljicom Marijom I. Brak je propao, a kad je Marija umrla, Engleska je postala protestantska zemlja pod Elizabetom I. Filip, sada španjolski kralj, odlučio je silom uvesti katoličanstvo u Englesku (i Nizozemsku). Njegovi naponi (uključujući španjolsku Nepobjedivu armadu) nisu uspjeli te su teško oštetili španjolsko gospodarstvo.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1522. - 1588. g.

1522. g.

Papa Hadrijan VI. priznaje da treba reformirati Rimokatoličku crkvu.

1534. g.

Pavao III. postaje papa i pokreće protureformaciju. Ignacije Loyola utemeljuje Družbu Isusovu (isusovce). Sam je Loyola dva puta odgovarao pred inkvizicijom.

1537. g.

Španjolska inkvizicija, koja postoji od srednjega vijeka, formalno preuzima zadaću osiguravanja crkvenoga sklada.

1545. g.

Papa Pavao III. saziva koncil u Trentu (Tridentnski koncil), sabor koji je trebao odlučiti o programu reforma i mjera za sprječavanje širenja protestantizma.

1554. g.

Španjolski prijestolonasljednik Filip vjenčao se engleskom katoličkom kraljicom Marijom I.

1588. g.

Filip, sada španjolski kralj, šalje Nepobjedivu armadu s namjerom da silom ponovo uvede katoličanstvo u Englesku.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1530. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Galileo i Kopernik

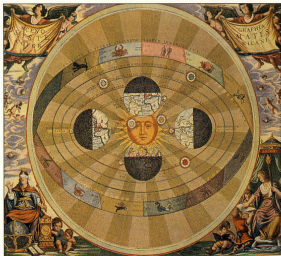
1473. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U renesansi neki su ljudi počeli preispitivati sliku svemira kakvu je zastupala Kršćanska crkva, ali je strah gušio svaku raspravu. Mnogi, poput Kopernika, nisu se usudili objaviti svoje zamisli. Do 17. se stoljeća renesansa proširila diljem Europe te izazvala znanstvenu revoluciju koja se naziva »dobom razuma«, no Crkva je i dalje kažnjavala znanstvenike poput Galilea zbog hereze.

Nikola Kopernik (1473. - 1543.)

S humanizmom se javilo i veliko zanimanje za proučavanje svijeta novim očima. Mnogo se novoga otkrilo u geologiji i astronomiji, što je neke znanstvenike dovelo u izravan sukob sa Crkvom. Nikola Kopernik je shvatio da se Zemlja okreće oko Sunca, ali je znao da je to preopasno izjaviti. Svoja je otkrića objavio tek kad je postao svjestan da umire. Crkva je naučavala da je Zemlja središte svemira, a suprotstaviti se Crkvi značilo je izložiti se opasnosti od utamničenja, mučenja i smrti.

Kopernikova slika svemira postavila je Sunce u središte. Postoje mnoge sličnosti između njegove slike svemira i Sunčeva sustava kakav danas poznajemo.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

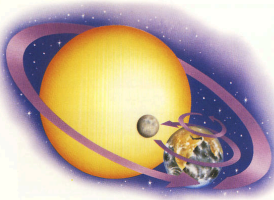
4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Galileo je podupirao Kopernikovu teoriju da se Zemlja kreće oko Sunca te je zbog tog uvjerenja bio uhićen.

Galileo Galilei (1564. -1642.)

Talijanski astronom i matematičar Galileo promatrao je zvijezde jednim od prvih teleskopa 1610. godine te je došao do mnogih važnih znanstvenih otkrića.

Promatrao je Mjesec kako kruži oko Zemlje i shvatio da on ne daje svjetlost, već da je obasjan Sunčevom svjetlošću. Također je na Mjesečevoj površini primijetio doline i planine. Skicirao je površinu kakvu je vidio teleskopom te (pogrešno) zaključio kako su tamna područja mora zbog čega se ona i danas tako nazivaju, poput Mora tišine. Galileo je otkrio da se Mliječni put sastoji od bezbroj zvijezda, da Jupiter ima najmanje četiri mjeseca te da na Suncu postoje pjeg.

Godine 1632. Galileo je hrabro objavio svoju potporu Koperniku. Sljedeće je godine zbog svojih uvjerenja osuđen na trajni kućni pritvor te je bio prisiljen pred inkvizicijom povući svoju teoriju kako se Zemlja okreće oko Sunca. Nastavio je istraživati dok nije izgubio vid 1637. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1473. - 1642. g.

1473. g.

U Torunu u Poljskoj rođen Nikola Kopernik.

1530. g.

Kopernik završava svoje djelo *De Revolutionibus* dokazujući da je Sunce središte svemira, ali ga ne objavljuje odmah.

1543. g.

Nikola Kopernik objavljuje svoje djelo *De Revolutionibus* i umire.

1564. g.

Rođen Galileo Galilei.

1610. g.

Galileo promatra zvijezde služeći se jednim od prvih teleskopa.

1632. g.

Galileo objavljuje svoje djelo *Dialogo*, potporu Koperniku.

1633. g.

Galileo osuđen na kućni pritvor zbog svojih uvjerenja te ga inkvizicija prisiljava da povuče teoriju prema kojoj se Zemlja okreće oko Sunca.

1642. g.

Galileo umire.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1473. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Shakespeare i kazalište

1564. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Shakespeare je bio izvanredan renesansni dramatičar koji je napisao mnogo kazališnih djela (od kojih su neka izgubljena) sa širokom lepezom tema i tonova: povijesnih, komičnih i tragičnih.

William Shakespeare, 1564. - 1616.

Najveći pisac 16. stoljeća

U renesansi je procvjetala i književnost. Kazalište je bilo osobito popularno te su napisana brojna nova kazališna djela za različita kazališta.

Najveći europski pisac 16. stoljeća bio je pjesnik i dramatičar William Shakespeare (1564. - 1616.) čija djela zadivljuju bogatstvom pjesničkoga jezika i istinskim humanizmom.

Bio je sin bogata rukavičara i trgovca vunom, a školovao se u mjesnoj školi u Stratfordu gdje je vjerojatno vidio mnoge predstave koje su

izvodile putujuće glumačke družine. Postao je glumcem u jednoj londonskoj glumačkoj družini 1580-ih i ubrzo počeo pisati djela koja su bila veoma popularna i bilježila komercijalni uspjeh: tri dijela *Henrika VI.* (1592.), *Rikard III.* i *Kralj Ivan*. Godine

1594. kad su se kazališta ponovo otvorila nakon stanke od dviju godina zbog epidemije kuge, Shakespeare se pridružio uglednoj glumačkoj družini *The Lord Chamberlain's Men* te ubrzo postao njezinim suvlasnikom. Između 1593. i 1600. godine napisao je komedije poput *Sna ivanjske noći* i *Ukroćene goropadnice*.

Kad je 1603. godine na prijestolje došao Jakov I., Shakespeareova se družina

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

preimenovala u *The King's Men*. Njegova sljedeća djela uključuju tragedije poput *Hamleta* i *Macbetha*, a posvetio je mnogo pozornosti osmišljavanju djela koja se mogu izvoditi na različitim pozornicama. Njegova su se djela i dalje prikazivala u otvorenim kazalištima poput *Globea*, ali i u zatvorenim prostorima poput dvorana velikih kuća gdje je bilo moguće postaviti umjetno osvjetljenje i neke složenije efekte.

Shakespeare se povlači

Shakespeare je bio vrlo plodan pisac: 37 djela je sačuvano, a nekoliko ih je izgubljeno. Posljednje djelo, *Oluja*, prikazuje slabo prerušenoga Shakespearea koji se oprašta od pozornice. Formalno je ulogu glavnoga dramatičara družine *The King's Men* predao Johnu Fletcheru i povukao se 1612. godine. Umro je na svoj rođendan, 23. travnja, na dan Sv. Jurja 1616. godine u svome domu u Stratfordu.

Kazalište Globe u South Banku u Londonu

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1564. - 1616. g.

1564. g.

U Stratfordu rođen William Shakespeare.

1582. g.

Shakespeare se vjenčao s Anne Hathaway.

1592. g.

Tri dijela *Henrika VI.*

1593. g.

Rikard III., *Zabune* te *Venera* i *Adonis*.

1594. g.

Tit Andronik. Kazališta se otvaraju nakon dvogodišnje stanke zbog kuge.

1597. g.

Romeo i Julija, *Rikard II.* te *Kralj Ivan*.

1603. g.

Hamlet, *See je dobro što se dobro svrš.*
Shakespeareova glumačka družina preimenuje se u *The King's Men*.

1612. g.

Shakespeare se povlači predavši formalno ulogu glavnog dramatičara Johnu Fletcheru.

1616. g.

Shakespeare umire na svoj 52. rođendan, 23. travnja u Stratfordu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1564. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Ivan Grozni i ruska ekspanzija

1533. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U 15. je stoljeću veliki moskovski knez Ivan III. uspio izboriti neovisnost od Tatara. U 16. stoljeću njegov je nasljednik Ivan Grozni proširio rusku vlast na istok preuzevši Sibir od Zlatne horde 1580-ih godina.

Ivan III.

U 15. stoljeću veći dio južne Rusije nadzirali su tatarski mongolski vladari (poznati i kao Zlatna horda). Godine 1462. na prijestolje malene Moskovske kneževine došao je Ivan III. Uspio se izboriti za neovisnost od vlasti Zlatne horde. Godine 1472. Ivan se oženio nećakinjom posljednjega bizantskog cara te se proglasio zaštitnikom pravoslavlja. Ta je ideja

ruskih careva živjela sve do pogubljenja posljednjega cara u 20. stoljeću. Ivan III. je preuzeo bizantskoga dvoglavog orla za svoj grb.

Do 1480. godine Ivan III. je stekao nadzor nad Novgorodom i ostalim gradovima nazivajući se velikim knezom svih Rusa, a Moskva je postala prijestolnicom. Obnovio je moskovsku utvrdu, Kremalj, nakon što je bila oštećena u požaru.

Pogled na Kremalj s druge strane
rijeka

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Ivan Grozni

Kad je Ivan umro, naslijedio ga je sin Vasilij koji je vladao do 1533. godine. Njega je pak naslijedio sin Ivan IV. koji je postao poznat pod nadimkom Ivan Grozni (točnije: onaj koji ulijeva strahopoštovanje) te je vladao Moskovskom državom 51 godinu (1533. - 1584.). Okrunio se za prvoga ruskog cara 1547. godine.

Reformirao je pravni sustav, lokalnu upravu i trgovačke odnose s ostalim europskim državama. Također je proširio carstvo preuzevši Kazahstan i Astrahan od Tatara, a 1580-ih zauzeo je čak i Sibir.

Bio je surova i nepredvidiva osoba: ubio je najstarijega sina u napadu gnjeva 1581. godine. Naslijedio ga je mladi sin Fjodor. Boris Godunov je bio regent do Fjodorove smrti 1598. godine, a onda je i sam postao carem.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1462. - 1598. g.

1462. g.

Ivan III. postaje knezom Moskovske države.

1494. g.

Ivan III. zauzima Novgorod; naziva se velikim knezom svih Rusa.

1505. g.

Ivan umire u 66. godini te ga nasljeđuje sin Vasilij III.

1533. g.

Vasilij III. umire u 55. godini te ga nasljeđuje trogodišnji sin Ivan IV., poslije poznat kao Ivan Grozni.

1547. g.

Ivan IV. okrunjen za prvoga ruskog cara.

1584. g.

Ivan Grozni umire u 54. godini; nasljeđuje ga mladi sin, 27-godišnji Fjodor.

1598. g.

Nakon Fjodorove smrti carem postaje Boris Godunov.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1533. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Španjolska armada

1588. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Borba za vlast između katoličke Španjolske i protestantske Engleske djelomično je bila vjerski sukob, a djelomično borba za prevlast na moru. Englezi su Španjolsku izazvali gusarstvom, savezom s protušpanjolskim pobunjenicima u Nizozemskoj te pogubljenjem škotske katoličke kraljice Marije Stuart. Španjolski kralj Filip pokrenuo je napad na Englesku 1588. godine, ali su ga Englezi porazili.

Borba za prevlast

U doba engleske kraljice Elizabete I. neki su se engleski moreplovci počeli baviti gusarstvom napadajući španjolske brodove koji su prevozili srebro iz Amerike u Europu. Bio je to izravan izazov španjolskoj prevlasti na otvorenom moru. Zatim je Elizabeta I. poslala vojsku u pomoć Nizozemskoj u ratu protiv španjolske vlasti. Bio je to još jedan izazov koji je toliko razbjesnio španjolskoga kralja Filipa II. da je ovaj počeo pripremati golemu flotu bojnih brodova za napad na Englesku. Godine 1587. godine Elizabeta je naredila pogubljenje škotske kraljice Marije Stuart, što je u španjolskoj prikazano kao mučeništvo katoličke kraljice te je Filipu pružilo "pravedan povod" za sveti rat. Francis Drake je uništio španjolsku flotu kod Cadiza i "osmudio bradu španjolskoga kralja".

Francis Drake, 1545. - 1596., engleski admiral koji je oplovio svijet.

Španjolska armada

Španjolski je kralj Filip napokon poslao svoju armadu na Englesku u kolovozu 1588. godine. Mislio je kako su njegovi sjajni brodovi nepobjedivi, ali engleski kapetani nisu dijelili

Nepobjediva armada: španjolska flota u Biskajskom zaljevu na putu za napad na Englesku.

to mišljenje. Iako su engleski brodovi bili manji, njima se moglo lakše upravljati nego glomaznim španjolskim galijama te su lakše mogli umaknuti topovima.

U kanalu La Manche engleska je flota pod zapovjedništvom lorda Howarda, Francis Drakea i Johna Hawkinsa odlučno porazila armadu.

Drake (1543. - 1596.) je već bio slavan nakon što je kao prvi Englez oplovio svijet brodom *Golden Hind* godine 1580. Englezi su se služili sustavom svjetionika na brdima kojim su na kopnu brzo slali upozorenja o dolasku Nepobjedive armade.

Rat sa Španjolskom se povremeno nastavio i nakon smrti Elizabete I. 1603. godine.

Prema predaji, kada je primijećeno da Nepobjediva armada ploví kanalom La Manche prema Engleskoj, Drake je mirno završio partiju boća u Plymouthu Hoeu prije nego što je krenuo u bitku.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1516. - 1603. g.

1516. g.

Za vrijeme španjolskog kralja Karla V. Nizozemska je postala španjolski posjed.

1556. g.

Filip II. postaje španjolskim kraljem. Bojeći se protestantizma, pokušava proširiti vlast nad Nizozemskom. Protestantica Elizabeta I. šalje vojnu pomoć Nizozemskoj u ratu protiv španjolske vlasti.

veljača 1587. g.

Elizabeta I. naređuje pogubljenje škotske kraljice Marije Stuart.

travanj 1587. g.

Drake uništio španjolsku flotu kod Cadiza.

srpanj 1588. g.

Španjolski kralj Filip šalje flotu u napad na Englesku.

kolovoz 1588. g.

Poraz španjolske Nepobjedive armade.

1603. g.

Kraljica Elizabeta I. umire, ali rat između Engleske i Španjolske se povremeno nastavlja.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1588. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Utemeljenje Japanskoga carstva

1568. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Stogodišnji građanski rat koji je u Japanu započeo 1467. godine djelomično je okončalo vatreno oružje doneseno iz Europe. Ono je omogućilo malobrojnom pješastvu da pobijedi mnogo veće konjaničke snage naoružane lukovima, strijelama i mačevima. Šogun Hideyoshi (vladao u razdoblju 1585. - 1598.) pokušao je stvoriti golemo Japansko carstvo, ali nije uspio pokoriti Kinu.

Mušketi. Vatreno je oružje uvelike povećalo snagu manjih vojska protiv neprijatelja naoružanih samo lukovima i strijelama ili mačevima.

Građanski rat

Godine 1467. u Japanu je izbio građanski rat između feudalnih vlastelina. Carevi su izgubili svoju moć, a šoguni nisu mogli nadzirati događaje. Cijelo jedno stoljeće privatne su se vojske samurajskih ratnika borile jedna protiv druge u borbi za prevlast. Usred takve situacije stigli su Europljani te donijeli kršćanstvo i vatreno oružje. Neki su samuraji s prijezirom odbili novo oružje, dok su drugi brzo uvidjeli njegovu prednost. Samuraj Oda Nobunaga dao je svojim ljudima muškete i osvojio Kyoto 1568. godine. U Bitki kod Nagashina 1575. godine Nobunaga je naoružao 3000 vojnika mušketama zahvaljujući čemu su uspjeli pobijediti mnogo veću konjaničku silu samuraja naoružanih lukovima, strijelama i mačevima.

Hideyoshi i carski planovi

Nobunagini naponi da ponovo ujedini Japan završili su njegovom smrću, ali je plan nastavio Toyotomi Hideyoshi koji je postao šogunom (zapravo diktatorom) 1585. godine. Hideyoshi je u početku spremno prihvatio dolazak kršćana jer su smanjili moć budhista kojima nije

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pos. Kr.

200. g.

400. g.

vjerovao, no poslije je shvatio da je i kršćanstvo prijetnja japanskim vjerovanjima. Od 1587. godine kršćanstvo je zabranjeno, a kršćani pogubljeni.

Hideyoshijeva je ambicija bila stvoriti golemo Japansko carstvo koje bi progutalo i Kinu. Napao je Koreju 1592. i 1597. godine, ali ju nije uspio pokoriti. Golema cijena borbe s Japancima u Koreji destabilizirala je Kinu; glad je prouzročila nemire te su je uskoro osvojili Mandžurci sa sjevera.

Nakon Hideyoshijeve smrti 1598. godine, Tokugawa Iyeyasu postaje skrbnikom njegova sina te praktički regentom. Povukao je snage iz Koreje nakon katastrofalnoga ratnog pohoda koji je odnio 260 000 života. Ponovo je izbio građanski rat, ali je Iyeyasu porazio svoje neprijatelje u Bitki kod Sekigahare 1600. godine. Postao je šogunom 1603.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1467. - 1603. g.

1467. g.

U Japanu izbija građanski rat između feudalaca.

1568. g.

Oda Nobunaga zauzima Kyoto.

1575. g.

Bitka kod Nagashina. Nobunaga naoružava 3000 vojnika mušketama te oni pobjeđuju mnogo veću konjaničku silu samuraja.

1585. g.

U Japanu Toyotomi Hideyoshi postaje šogun (vojni diktator).

1587. g.

Kršćanstvo je zabranjeno, a kršćani pogubljeni.

1592. g.

Hideyoshi napada Koreju.

1597. g.

Hideyoshi ponovo napada Koreju, ali je ni ovaj put ne uspijeva osvojiti.

1598. g.

Hideyoshi umire; nasljeđuje ga sin. Tokugawa Iyeyasu postaje regent.

1600. g.

Bitka kod Sekigahare; Tokugawa Iyeyasu pobjeđuje svoje neprijatelje.

1603. g.

Iyeyasu postaje šogunom.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1568. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Ratovi, oružje i oklop

1500. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Srednjovjekovni je burg, kao i opsada, postao zastarjelim zbog sve češće uporabe baruta i topova. Borbe na otvorenom postale su učestalije. Vojnici su živjeli u vrlo teškim uvjetima, a češće su umirali od bolesti nego u bitkama.

Kraj burgova

U srednjem se vijeku većina borba vodila oko čvrsto utvrđenih burgova (dvoraca), a tehnika opsadnoga ratovanja bila je slična antičkoj. Najveća je opsada možda bila opsada Carigrada 1453. godine.

Do 14. stoljeća uporaba baruta se proširila iz Azije u Europu. Izum topova i sve češća uporaba baruta značili su da se zidine burgova lako mogu probiti te su oni uskoro postali zastarjelima. Sve je manje bilo dugih opsada koje su obilježile srednji vijek, a sve više otvorenih bitaka. Rabili su se topovi i pištolji te je dodana i treća divizija - topništvo - uz postojeću konjicu i pješadiju. Prvo vatreno oružje bilo je

primitivno i nepouzđano.

Puške na fitilj u 14. i

muškete u 15. stoljeću

jednako su često ranjale

vojnike koji su pucali, kao i

neprijatelje. Također je vrlo

teško bilo precizno ciljati.

Dvorac Arundel u zapadnome Sussexu

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Vojske, oružje i oklop

Većina europskih vojska sastojala se od stalnih profesionalnih vojnika. Mnoge je njihov kralj iznajmljivao drugima kao plaćenike te su ratovali i izvan Europe, a neki čak i u jugoistočnoj Aziji.

Vojnici su obično bili slabo plaćeni i pothranjeni, živjeli su u teškim uvjetima, a češće su umirali od bolesti nego u bitkama. Kralj je bio vrhovni zapovjednik vojske te je i dalje, kao i u srednjem vijeku, prisustvovao bitkama. Portugalski je kralj tako poginuo u bitki protiv Marokanaca 1578. godine.

Vatreno je oružje u Japan stiglo tek krajem 16. stoljeća pa su dvorci, poput Hideyoshijeva, ondje i dalje bili važni.

Europski vitezovi i njihovi konji nosili su težak i pomno izrađen metalni oklop. Vitezovi u punom oklopu bili su tako teški da su ih na konje morali stavljati pomoću kolutura. To je bilo opasno jer ukoliko bi pali s konja, više ne bi mogli uzjahati, pa čak ni ustati.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1350. - 1578. g.

1350. g.

Barut stiže u Europu. Otad opsade postaju kraće i sve je više otvorenih bitaka. Burgovi gube svoju obrambenu ulogu.

1400. g.

Oklopi su jednostavniji: čunjasti šljem nalik svinjskoj glavi te oklop od pletene žice za zaštitu tijela.

1430. g.

Trupovi španjolskih brodova oblažu se metalnim oklopom.

1453. g.

Opsada Carigrada, posljednja duga opsada.

1460. g.

Pojavljuje se puni metalni oklop za cijelo tijelo.

1540. g.

Vrijeme izrade najboljih oklopa. Oružarstvo doživljava svoj vrhunac.

1578. g.

Portugalski kralj pogiba u bitki protiv Marokanaca.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1500. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

SEDAMNAESTO STOLJEĆE

Doseljenici i engleske kolonije u Sjevernoj Americi

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Prve engleke naseobine u Sjevernoj Americi naišle su na poteškoće: nestašicu hrane, bolesti i sukob s autohtonim stanovništvom (Indijancima).

Sve je to odnijelo mnoge živote. Nakon prve uspješne kolonije u Jamestownu u Virginiji (1607.), slijedile su ostale, uključujući Plymouth u Novoj Engleskoj (1620.).

Engleske kolonije

Europljani su u 16. stoljeću Sjevernu Ameriku uglavnom smatrali preprekom na trgovačkom putu prema Dalekom istoku. Tek su stotinu godina nakon Kolumba shvatili kako bi ta zemlja sama po sebi mogla biti vrijedno bogatstvo. Prva uspješna naseobina utemeljena je 1607. godine u Jamestownu u Virginiji. Nestašica hrane, bolesti i sukobi s autohtonim stanovništvom gotovo su je uništili, ali spasio ju je njezin vođa, kapetan John Smith. Kolonisti su počeli uzgajati duhan kao kulturu namijenjenu trgovini te su se počeli bogatiti. Kako se potražnja za duhanom povećavala, kolonisti su domorocima otimali sve više zemlje. To je neizbježno dovelo do borbe za zemlju.

Mayflower

Brod Mayflower je 1620. godine sa 102 puritanca isplovio iz Plymoutha u Engleskoj za Sjevernu Ameriku.

Engleski puritanac

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Mayflower II, kopija staroga broda kojim su došli prvi doseljenici.

Vjerska nesnošljivost u Engleskoj natjerala ih je u potragu za novom zemljom gdje bi bili vjerski slobodni. Godine 1620. doseljenici su pristali uz Cape Cod te su osnovali malenu koloniju koju su nazvali Plymouth. Ta je naseobina bila prva uspješna kolonija u Novoj Engleskoj, a njezino se osnivanje smatra početkom Sjedinjenih Država. Do 1700. godine toliko je Europljana došlo u Sjevernu Ameriku da su počeli preuzimati kontinent od domorodačkih Indijanaca.

Dan zahvalnosti

Međutim, kolonisti nisu bili dobro pripremljeni za život u divljini niti za oštre zime Nove Engleske. Zalihe hrane su se iscrpile, a mnogi su kolonisti prve zime umrli od hladnoće i raznih bolesti. Do proljeća 1621. godine preživjelo ih je samo 54. Prvi Dan zahvalnosti 1621. godine bila je proslava prve uspješne žetve. Dan zahvalnosti se i dalje slavi svake godine u cijeloj Americi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1584. - 1620. g.

1584. g.

Walter Raleigh preimenuje prvu englesku koloniju na otoku Roanoke u Virginiju.

svibanj 1607. g.

Kapetan Christopher Newport osnovao prvu uspješnu englesku koloniju u Sjevernoj Americi kod Jamestowna u Virginiji.

prosinac 1607. g.

Kapetan John Smith, kojemu je Newport predao zapovjedništvo, trguje s algonquinskim Indijancima za hranu; kolonisti skapavaju od gladi.

rujan 1608. g.

Newport se vraća u Jamestown sa svježim zalihama hrane.

1610. g.

Stanovnici Jamestowna napuštaju koloniju, ali nakon susreta s brodom Virginija, koji je prevozio 150 novih kolonista, odlučuju se vratiti.

16. rujna 1620. g.

Mayflower isplovlja iz Plymoutha u Engleskoj sa 102 puritanaca.

11. studenoga 1620. g.

Doseljenici osnivaju Plymouth u Novoj Engleskoj.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Kardinal Richelieu i sjaj Francuske

1624. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kardinal Richelieu je bio prvi ministar Luja XIII. od 1624. do svoje smrti 1642. godine. Nastojao je uništiti sve u Francuskoj koji su mu se suprotstavljali uključujući hugenote (protestante), a vodio je i energičnu agresivnu vanjsku politiku zahvaljujući kojoj je Francuska postala velikom silom. Ipak, Richelieu su se u Francuskoj mnogi bojali pa je bio omražen.

Kardinal Richelieu

Kad je 1610. godine francuski kralj Henrik IV. ubijen, naslijedio ga je njegov devetogodišnji sin Luj XIII. i djetetova majka Marija de'Medici kao regentica. Godine 1614. Armand du Plessis (poslije kardinal Richelieu, 1585. - 1642.) postao je kraljičinim savjetnikom, a 1616. promaknut je u ministra rata i vanjskih poslova. Richelieu je bio i svećenik i političar te se na neko vrijeme vratio u svoju biskupiju (Luçon). Godine 1622. postao je kardinalom. Sam je sebe smatrao i dramatičarem.

Kad je Luj XIII. postao punoljetan, postavio je Richelieu za ministra (1624.). Premda je Richelieu bio crkveni velikodostojnik, njegova je istinska ambicija bila stvoriti od Francuske veliku državu. Uništio je svoje suparnike u Francuskoj, strogo vladao i vodio agresivnu vanjsku politiku.

Hugenoti

Godine 1628. Richelieu je osobno nadgledao uništenje hugenota, francuskih protestanata, koji su se dugo opirali kraljevoj vlasti. Nakon jednogodišnje opsade razorio je njihovo uporište kod La Rochellea kad ih je glad natjerala na predaju. Richelieu je potom uništio i njihovo posljenje utočište kod Montaubana. Protestanti su tada bili preslabi da bi Richelieuu zadavali ikakve nevolje.

Potom je postavio nadglednike koji su putovali zemljom i nadzirali

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

prikupljanje poreza, javni red i sudove. Oni su bili neka vrsta špijuna: prijavljivali su svako podrivačko djelovanje. Tko se god bunio protiv Richelieua, mogao je završiti u tamnici ili čak na stratištu.

Kada je 1631. godine habsburška Austrija zauzela Njemačku i zaprijetila cijeloj Europi, Richelieu je platio Danskoj, Švedskoj i Nizozemskoj da se bore protiv Habsburgovaca. Godine 1635. Richelieu je poveo rat

protiv Španjolske koji se nastavio i nakon njegove smrti. No, dotad se francuska vojska već dokazala

kao jedna od najboljih u

Europi. Richelieu je uspio od Francuske stvoriti jednu od najsnažnijih europskih sila, ali ga je francuski narod mrzio iz dna duše - zbog okrutne vladavine, a ne zbog loših kazališnih djela.

Armand Jean du Plessis, vojvoda od Richelieua, francuski kardinal i državnik

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1585. - 1642. g.

1585. g.

Richelieu rođen kao Armand Jean du Plessis.

1610. g.

Ubijen francuski kralj Henrik IV; nasljeđuje ga devetogodišnji sin Luj XIII. čija majka Marija de'Medici postaje regenticom.

1614. g.

Richelieu postaje kraljičinim savjetnikom.

1622. g.

Richelieu postaje kardinalom.

1624. g.

Richelieu postaje prvim ministrom Luja XIII.

1628. g.

Richelieu osobno nadgleda uništenje hugenota u jednogodišnjoj opsadi kod La Rochellea gdje ih je glad natjerala na predaju.

1631. g.

Richelieu plaća Danskoj, Švedskoj i Nizozemskoj da se bore protiv Habsburgovaca.

1634. g.

Richelieu osniva Francusku akademiju.

1635. g.

Richelieu pokreće rat protiv Španjolske.

1642. g.

Richelieuova smrt.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1624. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Razvoj prometnih i komunikacijskih sustava

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

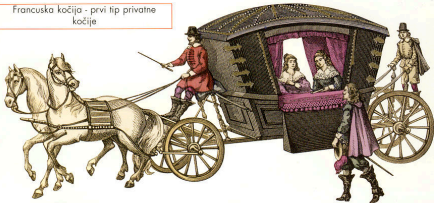
U 17. stoljeću u Europi je došlo do napretka u načinu putovanja: fijakeri su prevozili ljude po gradovima, konjske su kočije povezivale velike gradove, a brodovi i tegljači su prevozili robu morem, rijekama i kanalima. Osnovane su poštanske službe, kao i prve novine.

Putovanja

U 17. stoljeću kopnena su putovanja u Europi postala brža, udobnija i pouzdanija. U gradovima bogati su mogli unajmiti zatvorene nosiljke u kojima bi se kretali po blatnjavim ulicama. Prve su se konjske kočije pojavile u Londonu 1620. godine. Prvi fijakeri na četiri kotača pojavili su se u Parizu 1650. godine.

Konjske kočije povezivale su i velike gradove, a moglo se putovati i do 65 km na dan. Brodovi su vozili sirovine i tešku robu uz obalu, a tegljači u unutrašnjosti rijekama i kanalima.

Francuska kočija - prvi tip privatne kočije

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. post. Kr.

200. g.

400. g.

Pošta

Kuriri su unutar gradova pješice prenosili pisma na male udaljenosti, a na veće udaljenosti konjima služeći se sustavom zamjene konjskih zaprega. Redovita je korespondencija između znanstvenika i trgovaca sada bila moguća, što je znatno pogodovalo znanosti i trgovini. U zapadnoj je Europi 1601. godine utemeljen sustav poštanskih sporazuma, 1643. u Francuskoj je organizirana otprema pošiljaka, a u Engleskoj je pošta utemeljena 1680. godine.

Novine

Mnogi nisu znali čitati pa su ovisili o prepričavanju vijesti. Vlasti u europskim gradovima morale su

izvještavati građane o važnim događajima.

Bubnjar bi pozivao ljude na ulicu gdje bi im gradski oglašivač naglas čitao vijesti.

Poslovne su se vijesti i u Europi i u Sjevernoj Americi često prenosile u kavanama gdje bi se političari i poslovni ljudi okupljali radi okrijepe i rasprave o dnevnim događajima.

U 17. stoljeću pojavile su se prve novine. Bio je to list *Nieuwe Tydingen* u Antwerpenu. Druge rane novile bile su antverpenska *Gazette* koja se sastojala od samo jednoga lista sa slikom i pregledom glavnih vijesti. Prvi broj pariškoga *Gazette de France* objavljen je 1631. godine. Prve londonske novine, *Daily Courant*, izašle su 1702. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1601. - 1702. g.

1601. g.

U Zapadnoj Europi je utemeljena mreža poštanskih sporazuma.

1604. g.

Početak rada na kanalu Briare koji povezuje rijeke Loireu i Seineu.

1605. g.

Prva željeznička pruga postavljena u ugljenokopu u Nottinghamshireu u Engleskoj.

1605. g.

Prve novine, *Nieuwe Tydingen*, objavljene u Antwerpenu.

1609. g.

Redovite novine pojavljuju se u Saskoj i Strashbourgu.

1617. g.

U Londonu se pojavio prvi jednosmjerni ulični sustav.

1620. g.

U Londonu su se pojavile prve kočije.

1680. g.

U Engleskoj utemeljena pošta.

1702. g.

Osnovane prve londonske novine *The Daily Courant*.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Nizozemsko carstvo

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Nizozemci su osnovali dvije velike trgovačke kompanije. Nizozemska istočnoindijska kompanija kontrolirala je trgovinu začinima s istoka. Nizozemska zapadnoindijska kompanija nadzirala je trgovinu šećerom, duhanom i robovima s Karipskog otočja te osnovala Novi Amsterdam na rijeci Hudson koji su 1664. g. preuzeli Englezi i promijenili mu ime u New York. Zahvaljujući prihodima ovoga trgovačkog carstva Nizozemci su se veoma obogatili.

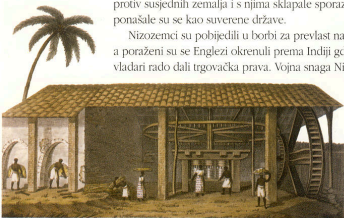
Nizozemska istočnoindijska kompanija

Engleska istočnoindijska kompanija osnovana je 1600. godine, a budući da je konkurencija u trgovini s Dalekim istokom bila jaka, Nizozemci su utemeljili svoju istočnoindijsku kompaniju nakon dvije godine. Te su organizacije postale vrlo snažne: naoružavale su svoje brodove, a imale su i privatne vojske koje su ih štatile; uz trgovačke posjedovale i vojne baze; borile su se protiv susjednih zemalja i s njima sklapale sporazume. Zapravo, ponašale su se kao suverene države.

Nizozemci su pobijedili u borbi za prevlast nad trgovinom začinima, a poraženi su se Englezi okrenuli prema Indiji gdje su im mogulski vladari rado dali trgovačka prava. Vojna snaga Nizozemske

istočnoindijske kompanije bila je tako velika da je uspjela istjerati Portugalce i Engleze, osvojiti

Robovi rade u šećerani na Karipskom otočju.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Trgovinu začina nadzirala je Nizozemska istočnoindijska kompanija.

Cejlon (Šri Lanku) te 1652. godine zauzeti Rt dobre nade kao postaju na putu između Europe i Istoka.

Nizozemska zapadnoindijska kompanija

Nizozemska zapadnoindijska kompanija osnovana je 1621. godine. Ubrzo nakon toga čak je 800 nizozemskih brodova dopremalo šećer, duhan, životinjske kože i robe s Karipskog otočja. Nizozemci su osnovali koloniju u Gijani i zauzeli sjeveroistočni Brazil. Godine 1624. osnovali su koloniju Nova Nizozemska na rijeci Hudson s trgovačkim središtem Novi Amsterdam na otoku Manhattan. Njegov je upravitelj u razdoblju 1647. - 1664. bio strogi Peter Stuyvesant kojega su jednako prezirali i Indijanci i kolonisti. Godine 1664. kolonisti su se spremno predali malenoj engleskoj floti, a ovi su koloniji promijenili ime u New York.

Sedamnaesto je stoljeće za Nizozemce bilo zlatno doba. Budući da se njihovo trgovačko carstvo širilo, oni su uživali najviši životni standard na svijetu.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1600. - 1664. g.

1600. g.

Osnovana Engleska istočnoindijska kompanija.

1602. g.

Osnovana Nizozemska istočnoindijska kompanija.

1616. g.

Nizozemski kapetan Hartog postaje prvi Europljanin koji je pristao uz zapadnu obalu Australije.

1621. g.

Osnovana Nizozemska zapadnoindijska kompanija.

1622. g.

Nizozemci pristaju na nekoliko mjesta na jugoistočnoj obali Australije.

1624. g.

Nizozemci osnivaju koloniju Nova Nizozemska na rijeci Hudson s trgovačkim središtem Novim Amsterdamom na otoku Manhattan.

1647. g.

Peter Stuyvesant postaje upraviteljem Novog Amsterdama.

1652. g.

Nizozemska istočnoindijska kompanija zauzima Rt dobre nade.

1664. g.

Englezi zauzimaju Novi Amsterdam na rijeci Hudson i mijenjaju mu ime u New York.

Trgovinu duhanom nadzirala je Nizozemska zapadnoindijska kompanija.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Engleski građanski rat

1642. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Engleski građanski rat (1642. - 1651.) je bio velika ideološka borba između onih koji su vjerovali u apsolutnu vlast monarhije i onih koji su vjerovali u vlast parlamenta. Isprva se nije namjeravalo protjerati kralja ili ukinuti monarhiju, ali Karlo I. nije htio priznati poraz; naposljetku se činilo da je jedini izlaz pogubiti kralja. Alternativa monarhijskom državnom uređenju nije postojala pa je Oliver Cromwell postao Lordom Protektorom, svojevrsnim ustavnim monarhom. Eksperiment (možda preuranjen) nije dugo trajao te su Englezi uskoro pozvali sina Karla I. da se vrati iz prognostva.

Građanski rat

Karlo I. (1600. - 1649.) vjerovao je u božansko pravo kraljeva; nije bio odgovoran parlamentu. To je dovelo do građanskoga rata između kraljevih pristaša, rojalista, i pristaša parlamenta, parlamentaraca. Karlo I. pokušao je od 1629. do 1640. godine vladati bez parlamenta koji je sazvaio samo jedanput kako bi od njega zatražio novac za gušenje pobune u Škotskoj. Borbe su počele 1642. godine Bitkom kod Edgehilla, a isprva je prednost bila na kraljevoj strani. Kako se rat nastavljao, do izražaja je dolazila bolje uvježbana i financirana vojska parlamenta. Vojska Olivera Cromwella potukla je vojsku Karla I. kod Nasebyja 1645. godine.

Karlo je nakon toga bio u kućnom pritvoru na nekoliko mjesta, ali je i dalje odbijao prihvatiti poraz. Dok je bio zatočen u dvorcu Carisbrooke na otoku Wight, pokušao je pregovarati sa Škotima

Oliver Cromwell 1599. - 1658.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

nadajući se da će oni pokrenuti rat u njegovu korist. To je dovelo do drugog građanskog rata koji je ubrzo prekinut. Parlament nije imao izbora nego suditi kralju zbog izdaje. Osuđen je na smrt i pogubljen 1649. godine. Rojalisti su se još neko vrijeme borili. Nakon Bitke kod Worcestera (1651.), posljednje bitke, kraljev nasljednik Karlo II. morao je napustiti zemlju.

Protektorat i restauracija

Pogubljenje kralja dovelo je do meteža. Pokušalo se s nekoliko rješenja. Godine 1653. Oliver Cromwell (1599. - 1658.) postao je Lordom Protektorom. Bio je kralj po svemu osim po tituli, a nudili su mu i krunu. Cromwell je umro 1658. godine, a naslijedio ga je nesposobni sin Richard Cromwell. Njega je uklonila vojska koja je pozvala Karla II. da se vrati iz prognostva. Ponovno uvođenje monarhije naziva se restauracijom.

Karlo I. 1600. - 1649.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1625. - 1660. g.

1625. g.

Karlo I. postaje kraljem u 25. godini.

1629. g.

Karlo I. počinje vladati bez parlamenta.

studenj 1640. g.

Kralj saziva parlament (Dugi parlament) da zatraži novac za gušenje pobune u Škotskoj.

srpanj 1641. g.

Dugi parlament ukida dvorski sud nastojeći obuzdati apsolutizam Karla I.

23. listopada 1642. g.

Izbija građanski rat. Rojalisti pobjeđuju u Bitki kod Edgehilla.

14. lipnja 1645. g.

Bitka kod Nasebyja. Vojska Olivera Cromwella pobjeđuje vojsku Karla I.

30. siječnja 1649. g.

Osuđen zbog izdaje, Karlo I. pogubljen je u Whitechallu u Londonu.

1653. g.

Oliver Cromwell postaje Lordom Protektorom.

3. rujna 1658. g.

Cromwell umire; nasljeđuje ga sin Richard Cromwell.

7. svibnja 1659. g.

Krnji parlament se sastaje kako bi prisilio Cromwella na ostavku.

8. svibnja 1660. g.

Restauracija: Karlo II. proglašen kraljem.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1642. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Barokna arhitektura: neustrašivi duh

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Barokni je stil od renesanse preuzeo simetriju i klasične arhitektonske detalje, ali je dodao novu smjelost u omjerima. Arhitekti poput Berninija i Wrena projektirali su mnoge reprezentativne javne građevine - katedrale, palače i trgove.

Versailles i Trg Sv. Petra

Stil europske arhitekture 17. stoljeća naziva se barok. Veličanstvene javne građevine projektirali su veliki arhitekti poput Lorenza Berninija i Francesca Borrominija u Italiji te Iniga Jonesa, Christophera Wrena, Nicholasa Hawksmoora i Johna Vanbrughu u Engleskoj.

Palača Luja XIV. u Versaillesu u Francuskoj

Najveličanstvenija je građevina bila palača Luja XIV. u Versaillesu čija je izgradnja započela 1662. godine, a njezin najznačajniji arhitekt bio je Jules Hardouin-Mansart (1646. - 1708.). Najsavršeniji dio palače je oružarija. Prekrasne parkove u Versaillesu projektirao je André Le Nôtre (1613. - 1700.) koji je također projektirao parkove St. James's Park i Kensington Gardens u Londonu. Te su građevine bile strogo i izrazito

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

I. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

simetrične, a većina je detalja, poput trokutastih zabata nad prozorima, bilo klasičnog podrijetla, što jasno pokazuje renesansni utjecaj. No, bilo je i određene smjelosti u novome stilu. Čak su i manje građevine, poput knjižnice Bodleian u Oxfordu (1615.), uspjele biti provokativne i impozantne. Zgradu Banqueting House u Whitehallu projektirao je Inigo Jones (1573. - 1652.), a završio ju je 1622. godine. Postavši arhitektom bazilike Sv. Petra u Rimu 1629. godine, Bernini je projektirao baldahin i fasadu bazilike, kolonadu na Trgu Sv. Petra i mnoge druge rimske građevine.

Obnova Pariza i Londona

Kad je u požaru 1666. godine uništena stara katedrala Sv. Pavla u Londonu, Christopher Wren (1632. - 1723.) je projektirao novu. Njegov prvi plan katedrale u obliku grčkoga križa (krakova jednake dužine) odbijen je kao presmion pa je Wren morao dodati konvencionalnu crkvenu ladu. Izgradnja je počela 1675. godine.

Gradovi poput Pariza i Londona obnovljeni su u novome stilu: vatrostalna cigla i kamen zamijenili su drvo. Pročelje kamenih zgrada često je bilo ukrašeno reljefima. U Amsterdamu su zgrade zbog nedostatka zemljišta bile uske. Moralo se štedjeti na zemljištu između kuća pa su čak i domovi bogatih bili spojeni u nizu. Možda je najveličanstvenija privatna kuća u baroknome stilu palača Blenheim koju je 1705. godine projektirao John Vanbrugh za vojvodu od Marlborougha.

Katedrala Sv. Pavla
u Londonu

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1615. - 1705. g.

1615. g.

Sagrađena knjižnica Bodleian u Oxfordu.

1622. g.

Inigo Jones projektirao zgradu Banqueting House u Whitehallu.

1633. g.

Bernini projektirao baldahin u bazilici Sv. Petra u Rimu.

1638. g.

Inigo Jones projektirao Covent Garden, prvi planirani trg u Londonu.

1662. g.

Početak izgradnje palače Luja XIV. u Versaillesu.

1675. g.

Christopher Wren započinje izgradnju katedrale Sv. Pavla u Londonu.

1687. g.

Christopher Wren projektira palaču Kensington u Londonu.

1705. g.

John Vanbrugh projektira palaču Blenheim.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Progoni vještica i praznovjerje

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Mnoga su praznovjerja preživjela i u »dobu razuma«. U nekim su ruralnim europskim područjima cijela sela i dalje štovala pretkršćansku vjeru svojih dalekih predaka. Kada je izbio sukob između katolika i protestanata u 16. i 17. stoljeću, te se navodne »štovatelje vraga« progonilo, mučilo i pogubljivalo.

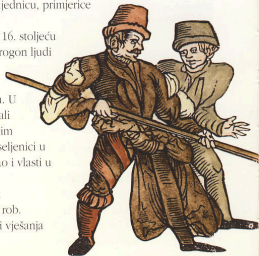
Stara vjerovanja i progoni vještica

«Doba razuma», uza sva znanstvena otkrića, nije raskinulo sa starim praznovjerjima koja potječu još iz srednjega vijeka, pa čak i prije. Tisuće ljudi je i dalje nosilo djecu s kožnim bolestima monarhu da ih dotakne. Vjerovalo se da «kraljev dodir» ima čarobno iscjeljujuće djelovanje.

Ljudi su i dalje vjerovali da su svakodnevni događaji Božje nagrade ili kazne za dobra ili loša djela. Kada se dogodilo nešto loše za cijelu zajednicu, primjerice loš urod, trebalo je kazniti nekoga u toj zajednici.

Vjerski sukobi između katolika i protestanata u 16. stoljeću izazvali su histeriju koja je navela obje strane na progon ljudi koje su smatrali vješticama. Krajem 17. stoljeća tisuće je osoba u Engleskoj i Novoj Engleskoj izvedeno pred sud i pogubljeno zbog čarobnjaštva. U većini zemalja doneseni su zakoni koji su obvezivali ljude da slave Boga na određeni način; u kršćanskim zemljama obveza je bila ići u crkvu. Puritanski doseljenici u Sjevernoj Americi postali su jednako nesnošljivi kao i vlasti u Europi od kojih su pobjegli.

Godine 1692. nekoliko je djevojaka u Salemu u Massachusettsu izjavilo kako ih je začarao karipski rob. To je dovelo do histerije, suđenja za čarobnjaštvo i vješanja 19 žena.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Stara vjera

Postojale su i osobe, »mudraci«, koje su zadržale pogansku religiju još iz pretkršćanskih vremena. U nekim mjestima, osobito zabačenim ruralnim područjima, cijela su sela štovala vjeru svojih predaka. Pogansko božanstvo često se prikazivalo u liku životinje, a predstavljao ga je čovjek sa životinjskom maskom; sve to seže unatrag 7000 godina. Jelenji ukras za glavu s rogovima naveo je kršćanske vjerske suce u srednjem vijeku da ga poistovjete s vragom. Naravno, kad je došlo do podjele Kršćanske crkve, i protestanti i katolici osjetili su se ugroženima te su okrutno progonili one koje su smatrali sljedbenicima stare vjere.

Tri vještice na
lamači u
planinama
Harz u
Njemačkoj

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1200. - 1712. g.

oko 1200. g.

Prva suđenja vješticama u Engleskoj.

1315. g.

Nekoliko je ljudi u Francuskoj optuženo za čaranje protiv Luja X. Jedna je vještica spaljena, a de Marigny, jedan od kraljevih ministara, obješen.

1324. g.

U Coventryju su vještice optužene da pokušavaju ubiti Eduarda II. ubađanjem bodeža u voštane luke. Odušalo se od suđenja.

1372. g.

Papa Grgur XI. ovlastio inkviziciju da se bavi vješticama i čarobnjacima.

1483. g.

Lordu Hastingsu, koji je prihvatio slučaj prinčeva iz londonskoga Towera, zbog čarobnjaštva odrubljena glava po naredbi Rikarda III.

1484. g.

Papa Inocent VIII. izdaje bulu protiv čarobnjaštva. Kramer i Sprenger izdaju svoj priručnik za lovce na vještice, *Malleus Maleficarum*.

1692. g.

Vješniča histerija u Salemu. 19 žena obješeno zbog čarobnjaštva.

1712. g.

Posljednji progon vještica po zakonima o čarobnjaštvu u Engleskoj.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Trgovina robljem

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Trgovina robljem u afričkim zemljama bila je veoma živa i prije nego što su Europljani došli i počeli prevoziti pune brodove afričkih robova u Novi svijet. U 16. stoljeću Englezi su počeli trgovati robljem; tekstil i razna roba prevozila se iz Engleske u Afriku, robovi na Karibe, a šećer, duhan i poslije pamuk u Englesku. Europljani nisu lošim smatrali postupati s ljudima na ovako barbarski i okrutan način.

Afrički i portugalski trgovci robljem

Prvi afrički robovi stigli su u Ameriku 1502. godine, ali je trgovina robljem već bila dio afričke kulture. U 10. stoljeću, kad je kraljevstvo Gane proživljavalo svoj vrhunac, ljude zarobljene u južnoj Africi otpremalo se u Ganu i prodavalo kao robove. Kupovali su ih arapski trgovci, vodili preko Sahare te prodavali bogatašima na Sredozemlju ili Bliskom istoku. Europski trgovci trgovali su sa zapadnoafričkim poglavicama koji su im rado prodavali svoje zarobljenike. Ljude se već smatralo robovima.

Na Molučkim otocima portugalski su se kolonisti služili lokalnom ropском snagom za uzgoj muškatnoga oraščića i klinčića. Portugalci su isprva osnivali kolonije na atlantskoj obali

Robove se odvodilo iz Gane preko Sahare do Sredozemlja i Bliskog istoka.

Afrike. Posjedovali su plantaže šećera na otoku São Tomé, ali nakon pobune robova 1570-ih godina, podigli su nove plantaže šećera u Brazilu te onamo prevezli robove kao radnu snagu. Robovi su često nosili željezne ogrlice s bodljama da ne bi pobjegli. Portugalsko se carstvo zasnivalo na ropstvu. Kolonisti u Brazilu i Indiji živjeli su u luksuzu, okruženi slabo plaćenim slugama.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

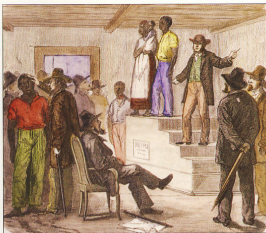
4000. g.

500. g.

1. g. poslije Kr.

200. g.

400. g.

Prodaja robova u Americi

Englezi i njihova trgovina robljem

Englezi su počeli trgovati robljem za Elizabete I. Godine 1562. John Hawkins je kupio robove u Sjevernoj Leoneu, odveo ih u Hispaniolu gdje ih je zamijenio za šećer i životinjske kože koje je odnio u Englesku. Bio je to početak engleskog trgovačkog trokuta: putovanje bi počelo, primjerice, u Bristolu, čime bi se u zapadnu Afriku donijelo tekstilnu i drugu robu; odande bi se robovi prevezli na Jamaicu ili Floridu, a ondje bi se utovarilo šećer, duhan i poslije pamuk za Englesku.

Životni uvjeti robova bili su strašni. Trećina bi ih umrla na putu preko Atlantskog oceana. Druga bi trećina umrla za manje od tri godine nakon dolaska u Novi svijet zbog bolesti, surovosti njihovih vlasnika ili općeg nemara. Europljani su Afrikance smatrali manje vrijednim bićima i nisu mislili da je loše tako s njima postupati.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

55. g. pr. Kr. - 1786. g.

55. g. pr. Kr.

Julije Cezar prodaje 63 000 Gala u roblje, što je bilo dio redovite trgovine u rimskome svijetu.

950. g.

Kraljevstvo Gane je na vrhuncu moći. Zarobljenike iz južne Afrike otprema se u Ganu i prodaje u roblje. Trgovina robljem već je dio afričke kulture.

1494. g.

Kolumbo šalje 500 indijanskih zarobljenika da ih se proda kao robove u Sevilli.

1502. g.

Prvi afrički robovi otpremljeni su u obje Amerike.

1562. g.

John Hawkins kupuje robove u Sjevernoj Leoneu i odvodi ih u Hispaniolu. To je početak engleske trgovine robljem.

1786. g.

Vrhunac trgovine robljem. 2 130 000 robova prevezeno je u obje Amerike u posljednjih sto godina.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Luj XIV. i apsolutizam

1638. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Luj XIV. (1638. - 1715.) je bio majstor vlastite promidžbe. Njegovao je kraljevski sjaj koji nikada nije premašen. Zbog svoje veličanstvene palače Versailles i apsolutne vlasti, postao je poznat kao *Le Roi Soleil*, Kralj Sunce. Njegova je vladavina najduža u europskoj povijesti: 1643. - 1715.

Apsolutna monarhija

Kad je 1643. godine umro Luj XIII., naslijedio ga je sin Luj XIV. koji je tada imao samo 5 godina. Lujeva majka, Ana Austrijska, vladala je u njegovo ime zajedno sa svojim ljubavnikom kardinalom Mazarinom do 1651., a sam Mazarin još do 1661. godine. Teret visokih poreza izazvao je 1648. godine pobunu građana Pariza koja se naziva frondom pa je Luj morao na neko vrijeme napustiti grad. Fronda je propala 1652. godine te su građani oduševljeno dočekali povratak Luja XIV. Luj XIV. je čvrsto odlučio kako neće dopustiti da se ikada dogodi nešto poput fronde. Kada je 1661. godine Mazarin umro, Luj je preuzeo vlast i pretvorio Francusku u apsolutnu monarhiju u kojoj je sva vlast bila u njegovim rukama. Luj XIV. je jednom rekao: «L'état c'est moi.» - «Država, to sam ja.»

Luj XIV. je postavio Jeana Colberta za ministra financija, a ovaj je Francusku pretvorio u najbolje vođenu europsku državu. Utemeljio je razne privredne grane, izgradio nove ceste, mostove i kanale te ojačao pomaricu. Godine 1662. Luj XIV. je kupio 200 godina staru tvornicu Gobelins u Parizu te ju pretvorio u umjetničku tvornicu za proizvodnju tapiserija koje su veličale kralja.

Raskoš koju je Luj XIV. pružao gostima u Versaillesu također je trebala promicati kult njegove veličine zadivljujući podanike i strane

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pr. Kr.

200. g.

400. g.

Francuski kralj
Luj XIV. u
kazališnom
kostimu kao Le Roi
Soleil - Kralj Sunce

poslanike.

Nova je palača
izgrađena izvan
Pariza iz
sigurnosnih razloga.
Nakon fronde Luj
nije potpuno
vjerovao

Parizanima
da bi
živio u
njihovu
gradu.
Palaču
je 47
godina
gradilo
36 000

radnika, a
bila je okružena
veličanstvenim
parkovima.

Luj XIV. je bio
poput Sunca, cijela
se Francuska okretala
oko njega. Zbog te
činjenice, kao i blistava sjaja u mladosti i sredovječnosti,
dobio je pridjevak «Kralj Sunce». U starosti se izopao u
ćudljiva tiranina; za svoje je podanike predugo živio.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1638. - 1715. g.

1638. g.

U St. Germain-en-Layeu rođen Luj XIV.

1643. g.

Luj XIII. umire; nasljeđuje ga
petogodišnji sin Luj XIV.

1648. g.

Počinje ustanak fronda.

1651. g.

Lujeva majka, Ana Austrijska, umire. Vladala je
u njegovo ime zajedno sa svojim ljubavnikom,
kardinalom Mazarinom.

1652. g.

Slom fronde.

1661. g.

Mazarin umire. Luj preuzima vlast u
Francuskoj.

1711. g.

Umire Lujev najstariji sin, prijestolonasljednik.

1712. g.

Umire Lujev najstariji unuk, vojvoda
od Burgundije.

1715. g.

Luj XIV. umire. Njegova je vladavina
najduža zabilježena u europskoj
povijesti.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1638. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Autorizirana verzija Biblije

1611. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Prevođenje Biblije na engleski jezik dugo je vremena bilo protuzakonito. Do 1604. godine pokazala se potreba za usuglašenim i pouzdanim prijevodom. Autorizirana verzija Biblije izdana je 1611. godine.

Autorizirana verzija Biblije

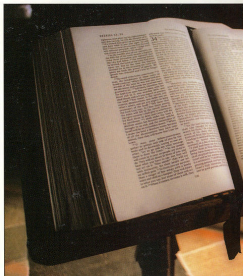
Engleski kralj Jakov I. (VI. za Škote) odobrio je službeni prijevod Biblije na engleski jezik.

Poznat je pod nazivom Autorizirana verzija (ili katkad Biblija ili Verzija kralja Jakova - Jamesa) te se općenito smatra, uz Shakespeareove zrele komade, jednim od najvećih engleskih postignuća u doba kralja Jakova.

Godine 1604. vijeće vodećih engleskih kršćana u Hampton Courtu zaključilo je kako je nužno objaviti novi i pouzdani prijevod Biblije. Kralj je dao svoj pristanak te se počelo prevoditi. Pedeset je učenih ljudi sudjelovalo na tom projektu sedam godina te je 1611. godine objavljen novi prijevod.

William Tyndale i Miles Coverdale

Biblija je prevedena i prije, ali protuzakonito. U 16. stoljeću su Tyndale i Coverdale riskirali živote prevodeći Bibliju. Crkvene su vlasti približavanje Biblije običnome puku smatrali podrivačkim činom.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

William Tyndale (1494. - 1536.) nije uspio u Engleskoj naći potporu za svoj prijevod Novoga zavjeta 1524. godine. Strahujući za svoj život, napustio je zemlju i posjetio Luthera u Wittenbergu prije nego što je objavio svoju Bibliju u Wormsu 1526. godine. U Engleskoj su njegovo djelo osudili moćni neprijatelji poput *Sir* Thomasa Morea. Vjerojatno je sam More stajao iza njegova uhićenja u Antwerpenu 1536. gdje je bio osuđen i živ spaljen.

Ironijom sudbine, samo je godinu dana prije Miles Coverdale (1488. - 1568.) u Zürichu objavio prvi cjelovit prijevod Biblije na engleski jezik.

Vremena su se mijenjala. Godine 1539. u Londonu je pod pokroviteljstvom Thomasa Cromwella izdana Velika Biblija koju je uredio Coverdale. Ovaj je preživio, ali je morao napustiti zemlju kad je na prijestolje došla katolička kraljica Marija I.

Većina Tyndaleova i Coverdaleova rada našlo se i u Autoriziranoj verziji.

U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga - i riječ bijaše Bog. Ona u početku bijaše kod Boga, Sve je po njoj postalo i ništa što je postalo nije bez nje postalo. U njoj bijaše Život i Život bijaše svjetlo ljudima. I Svjetlo svijetli u tami, i tama ga ne obuze.

To su Tyndaleove riječi. Postao je mučenikom jer je Bibliju približio običnomu puku.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1488. - 1611. g.

1488. g.

Rođen Miles Coverdale.

1494. g.

Rođen William Tyndale.

1524. g.

William Tyndale završava svoj prijevod Novoga zavjeta.

1526. g.

Tyndaleova Biblija objavljena u Wormsu.

1535. g.

Coverdaleova Biblija, prvi cjelovit prijevod Biblije na engleski jezik, objavljena u Zürichu.

1536. g.

William Tyndale uhaćen u Antwerpenu i živ spaljen.

1539. g.

Velika Biblija, koju je uredio Coverdale, objavljena je u Londonu.

1568. g.

Umire Miles Coverdale.

1604. g.

Vijeće Hampton Courta zaključuje kako postoji potreba za ujednačenim prijevodom Biblije. Jakov I. odobrava službeni prijevod Biblije na engleski jezik.

1611. g.

Objavljena Autorizirana verzija Biblije.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1611. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Doba razuma: znanstvena revolucija

1600. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U godinama kada su živjeli Galileo i Newton, u Europi su cvjetale znanost i filozofija. Otkrića o prirodi svemira i tehnološki napreci doveli su do dalekosežnih promjena, uključujući i industrijsku revoluciju.

Stoljeće genija

Ideje renesanse su se do 17. stoljeća proširile cijelom Europom. Ljudi su propitivali ono što su sada mogli pročitati u Bibliji. Propitivali su i ono što su našli u opisima svijeta klasičnih filozofa. Uzeli su si pravo da sami promišljaju o svijetu. Bertrand Russell je to razdoblje nazvao »stoljećem genija«.

Galilejeva promatranja svemira bila su dio toga pokreta. Do 1700. godine obrtnici su napravili prvi planetarij, pokretni model Sunčeva sustava koji se pokretao navijanjem ručke. Svemir je postao strojem.

Sve veće zanimanje za ljudsku anatomiju dovelo je do novih seciranja; Crkva je prije bila dovoljno jaka da bi to mogla strogo zabraniti. Rad anatomâ doveo je do važnih otkrića o radu ljudskoga tijela. Godine 1628. engleski liječnik William Harvey (1578. - 1657.) otkrio je da krv u tijelu stalno teče u jednom smjeru arterijama i venama. Znanost je postala sve eksperimentalnijom. Francis Bacon je napisao: »Priroda, kao i svjedok, odaje svoje

Planetarij kojim se prikazivao Sunčev sustav.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

tajne kada je se podvrgne mučenju.»

Potreba da se kopaju dublji rudnici dovela je do izuma učinkovitijih crpkâ, što je dovelo do izuma zračne crpke Otta van Guerickea (1601. - 1686.), istraživanja plinova Roberta Boylea (1627. - 1691.) pa čak i Harveyeve interpretacije ljudskoga srca kao crpke. Zbog izuma novih strojeva znanstvenici su počeli razmišljati o samom svemiru u mehaničkim umjesto u vjerskim kategorijama.

René Descartes (1596. - 1650.) je formulirao najjasniju izjavu u dobu razuma: istinite su samo ideje koje se mogu dokazati empirijskim istraživanjem ili rezoniranjem. U sve druge ideje treba sumnjati. To je zapravo i definicija suvremene znanosti.

Znanstvenici su se počeli okupljati kako bi razmjenjivali ideje i objavljivali svoja otkrića u časopisima. Jedno od prvih znanstvenih društava bila je rimska *Academia dei Lincei* utemeljena 1601. godine. U Londonu je 1660. godine utemeljeno Kraljevsko društvo. Nakon šest godina utemeljena je Kraljevska akademija u Parizu. Do 1700. godine znanstvena je revolucija bila potpuna.

William Harvey je otkrio da krv teče tijelom u jednome smjeru.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1596. - 1700. g.

1596. g.

Rođen René Descartes.

1601. g.

Rođen Otto van Guericke, izumitelj zračne crpke.

1601. g.

Osnovano jedno od prvih znanstvenih društava na svijetu, rimska *Academia dei Lincei*.

1627. g.

Rođen Robert Boyle.

1628. g.

Rođen William Harvey koji je otkrio cirkulaciju krvi arterijama i venama.

1660. g.

U Londonu je utemeljeno Kraljevsko društvo.

1666. g.

U Parizu je utemeljena Kraljevska akademija.

1700. g.

Prvi planetarij, pokretni model Sunčeva sustava, načinjen je u ovo vrijeme.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Newton: novi pogled na svemir

1642. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Znanstvena otkrića u 17. stoljeću omogućila su mnoge tehnološke izume koji su pak doveli do novih znanstvenih otkrića i omogućili industrijsku revoluciju. Rad Isaaca Newtona pripremio je put za taj golemi skok u 18. stoljeću - te za raketnu znanost u 20. stoljeću.

Isaac Newton (1642. - 1727.) je bio najveći znanstvenik u povijesti. Na neki način on simbolizira cijelo «doba razuma» jer je bio spreman preispitati sve znanje te stalno naprezati vlastiti um, katkad i preko granica. U jednom je trenutku čak doživio ozbiljan živčani slom.

Newton je bio eksperimentator, kao i matematičar. Konstruirao je malen parni stroj na kotačima kako bi dokazao jedan zakon gibanja. Godine 1665. izumio je diferencijalni račun (koji je nazvao «računom fluksija»). Iste je godine promatrao kako jabuka pada u njegovu vrtu te počeo formulirati teoriju gravitacije. Sljedeće je godine izmjerio Mjesečevu orbitu, ključnu dimenziju u svojoj teoriji, jer je vjerovao kako gravitacija drži Mjesec u orbiti oko Zemlje. Njegov se

Isaac Newton, matematičar i fizičar, 1642. - 1727.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

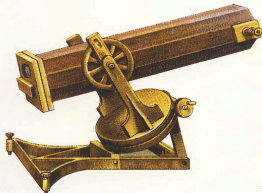
4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Teleskop s konkavnim zrcalom Isaaca Newtona

interes potom okrenuo optici. Godine 1668, izumio je teleskop s konkavnim zrcalom koji je postao standardni tip teleskopa sve do 20. stoljeća, a rabi se i danas. Zaobljenim zrcalom ispravljaju se i izoštravaju nejasne slike obojenih rubova kakve su se vidjele Galilejevim teleskopima. Jednostavnim pokusima s prizmama otkrio je da se bijela svjetlost sastoji od duginih boja (1672.).

Nakon što je Newton objavio teoriju gravitacije 1684. godine, Edmond Halley mu je pristupio i potaknuo ga da napiše epsko djelo u kojem bi protumačio svemir. To ga je djelo i proslavilo: *Principia Mathematica*. Halley ga je sam izdao o svojem trošku 1687. godine.

Glavni dio Newtonova rada bio je iza njega: postavljeno je objašnjenje svemira na kojemu se temelje sva buduća astronomija i fizika. Nakon toga protratio je mnogo vremena baveći se alkemijom. Bio je težak i agresivan čovjek s mnogo obožavatelja i malo prijatelja. No, čovjek koji se odvojio od svijeta postao je slavan. Kada je Vilim III., još jedan nepopularan čovjek, postao kraljem 1689. godine, njegov je prvi zahtjev bio da sutradan ruča s Isaacom Newtonom.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1642. - 1727. g.

1642. g.

Rođen Isaac Newton.

1665. g.

Newton je izumio diferencijalni račun (koji je nazvao «računom fluksija») te počeo formulirati teoriju gravitacije.

1666. g.

Newton mjeri Mjesečevu orbitu, ključnu dimenziju u svojoj teoriji.

1668. g.

Newton izumljuje teleskop s konkavnim zrcalom.

1672. g.

Newton otkriva da se bijela svjetlost sastoji od duginih boja.

1684. g.

Objavljena je Newtonova teorija gravitacije.

1687. g.

Objavljeno djelo *Principia Mathematica*.

1689. g.

Newton ruča s kraljem Vilimom III.

1727. g.

Isaac Newton umire.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1642. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

OSAMNAESTO STOLJEĆE

davoralfa@warezhr.org

davoralfa@warezhr.org

Industrijska revolucija

1700. g.

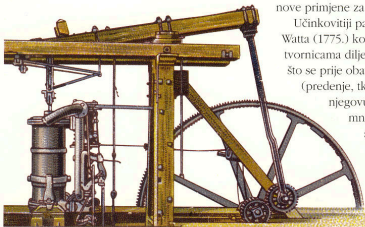
PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Zbog prekomjernoga krčenja šuma u Britaniji je bilo potrebno naći nove industrijske procese koji bi rabili ugljen umjesto drvenog ugljena te izumiti učinkovitije crpke koje bi isušile sve dublje rudnike ugljena. Izum parnoga stroja izmijenio je mnoge procese od kućne radinosti do tvornica. Rast tvornica izravno je utjecao na rast gradova.

Parna snaga

Pokretačke sile industrijske revolucije bile su parna snaga i prorijedenost engleskih šuma. Kako je bilo sve manje drva, povećavala se potreba za ugljenom te su se rudnici kopali sve dublje, ispod podzemnih voda. Bile su nužne učinkovitije crpke koje bi uklonile vodu iz rudnika. Parni stroj je najprije izumio Thomas Newcomen (1712.) da bi pokretao te crpke; potom su nadene nove primjene za nj.

Učinkovitiji parni stroj Jamesa Watta (1775.) koristio se u tvornicama diljem Britanije. Rad što se prije obavljao ručno (predenje, tkanje), sada se uz njegovu pomoć obavljao mnogo brže. Prvi stroj s više motovila, predilica, izumio je James

Parni stroj Jamesa Watta, oko 1775. godine

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Hargreaves (1764.). Isprva se pokretao ručno, ali se uskoro koristio parnim strojem. Leteći čunak Johna Kaya (1773.) udvostručio je proizvodnju tkalaca; tkalački stan Edmunda Cartwrighta (1790.) još više je povećao brzinu tkanja.

Rast gradova

Za rad na strojevima je trebalo mnogo ljudi, a budući da su morali živjeti blizu tvornica, tisuće se ljudi zbog posla preselilo iz sela u gradove. Životni uvjeti na selu bili su vrlo loši. Kuće su bile male i vlažne, izbor poslova ograničen, ljudi slabo plaćeni, a morali su raditi na otvorenom u svim vremenskim uvjetima. Tvornice su bile bučne i opasne, ali barem čiste i suhe. Rast gradova bila je velika posljedica industrijske revolucije.

Zbog nestašice drva više nije bilo moguće taliti željezo služeći se drvenim ugljenom. Abraham Darby izumio je postupak taljenja koristeći se destiliranim ugljenom (koksom), što je utrla put masovnoj proizvodnji željeza koje je bilo potrebno za proizvodnju novih strojeva.

Nove tvornice i novi strojevi plaćeni su uglavnom novcem iz britanskih kolonija - kao i novcem od trgovine robljem; mnogo bogatih trgovaca moglo je uložiti svoj kapital. Mir i goleme rezerve ugljena pomogle su Britaniji da povede industrijsku revoluciju koja se postupno proširila i na druge europske zemlje.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1712. - 1835. g.

1712. g.

Thomas Newcomen konstruirao parni stroj za vadenje vode iz rudnika.

1764. g.

James Hargreaves izumio stroj za pređenje, prvi stroj s više motova (pat. 1770. g.).

1769. g.

Richard Arkwright izumio predilicu na vodu.

1773. g.

John Kay izumio leteći čunak.

1775. g.

James Watt izumio učinkovitiji parni stroj.

1785. g.

Edmund Cartwright izumio mehanički tkalački stan.

1835. g.

Engleska proizvodi više od 60 posto svjetske pamučne robe.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1700. g.

1900. g.

2000. g.

www.davodivarezhni.org

Poljoprivredna revolucija

1700. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U nizinskim krajevima Europe zemljoposjednici su ogradili općinska otvorena polja i počeli eksperimentirati s rotacijom usjeva. Tako su nastali viškovi hrane i profita te se težilo daljnjim poboljšanjima. Poljoprivredna revolucija imala je i negativnu stranu - raseljavanje siromašnih ljudi i slabljenje seoskoga života.

Ograđivanje zemlje

Europske se metode obrađivanja zemlje stoljećima nisu mijenjale. Tek je u 16. stoljeću došlo do važnih promjena kada su zemljoposjednici počeli tjerati siromašne iz njihovih domova, sa srednjovjekovnih otvorenih polja, kako bi se zemlja mogla ograditi. Stara otvorena polja - često tri ili četiri oko svakoga sela - ispresijecali su kameni zidovi, zemljani nasipi, ograde ili živica, mijenjajući reljef većeg dijela nizinske Europe.

Stvaranje velikih ograđenih polja u privatnom vlasništvu omogućilo je poljoprivrednicima da eksperimentiraju s rotacijom usjeva (prvu su godinu sadili pšenicu, drugu repu, treću ječam, a četvrtu djetelinu). Takvom se rotacijom eliminirala neplodna godina kada je zemlja bila na ugaru. Djetelina vraća zemlji hranjive tvari obnavljajući joj plodnost. Pionir rotacije usjeva bio je političar Charles Townshend zvan »Repa« (1674. - 1738.). Starim srednjovjekovnim tropskim sustavom proizvodilo se tek

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

300. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

toliko hrane da bi seljak mogao preživjeti. Novi je sustav omogućio rast stanovništva i proizveo viškove hrane što su se mogli prodavati, često ljudima u sve većim gradovima. Taj pomak od proizvodnje za osobnu uporabu prema komercijalnoj poljoprivredi bio je ruralni ekvivalent industrijskoj revoluciji u gradovima.

Kako su prihodi u poljoprivredi rasli, napredni su poljoprivrednici eksperimentirali s novim metodama. Thomas Coke, grof od Leicestera, poticao je selektivan uzgoj ovaca i stoke na svojim farmama. Za nekoliko godina pojavile su se plemenite pasmine stoke. Coke je održavao godišnje sastanke u svom domu, Holkham Hallu, gdje su se okupljali zemljoposjednici iz cijele Europe kako bi raspravljali i razmijenjivali nove ideje u poljoprivredi.

Razbaštinjeni siromasi

Negativna strana ovog razvoja bilo je istjerivanje siromašnih koji su od početka 16. stoljeća odlazili u gradove u sve većem broju. U Engleskoj se ove jadne ljude nazivalo skitnicama i o njima se nije nimalo brinulo. Smanjenjem seoskoga stanovništva višestoljetni seoski život i običaji počeli su odumirati. I grad i selo zahvatile su goleme promjene.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1644. - 1770. g.

1644. g.

Richard Weston (rojalist bijegunac) u Englesku donosi flamansku ideju o rotaciji usjeva.

1720. g.

Jethro Tull se služi rotacijom usjeva kojom odmaranje zemlje postaje nepotrebno.

1730. g.

Charles Townshend zvan „Repa“ povlači se iz politike kako bi unaprijedio rotaciju usjeva Jethra Tulla.

1733. g.

Jethro Tull objavljuje *Uzgoj konja*. Izumljuje i stroj za sijanje. Uvodi tehniku sijanja u redovima, što olakšava čupanje korova.

1759. g.

Doneseni prvi zakoni o ograđivanju zemlje u Engleskoj, što omogućuje ograđivanje općinske zemlje.

1770. g.

Robert Bakewell eksperimentira sa selektivnim uzgojem stoke; stvara novu pasminu ovce, leicesterku.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1700. g.

1900. g.

2000. g.

Jakobitska pobuna

1715. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kada je George I. postao kraljem nedavno osnovanog Ujedinjenog Kraljevstva, mnogi, poglavito škotski katolici, smatrali su da pravo na prijestolje ima sin Jakova II., James Stuart. Dvije jakobitske pobune izbile su 1715. i 1745. godine s namjerom da se na prijestolje vrati kraljevska kuća Stuart. Engleska je vlast ugušila taj pokret kojim se okrutno htjela svrgnuti protestantska dinastija Hanover.

Jakobitska pobjeda u Bitki kod Prestopansa 1745. godine

Prva jakobitska pobuna 1715. godine

Kad je 1714. godine kraljica Ana umrla ne ostavivši nasljednika, prema sporazumu iz 1701. britanska je kruna trebala pripasti protestantskim nasljednicima Jakova I. Anin brat, George od Hanovera, protestant i praunuk Jakova I. postao je kraljem. Neki su smatrali da James Stuart, praunuk Jakova I. i sin budućeg kralja Jakova II., ima veće pravo na

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pos. Kr.

200. g.

400. g.

prijestolje. Škoti su ga podupirali jer nisu bili zadovoljni nedavnom nasilnom unijom s Engleskom koja je 1707. godine stvorila Ujedinjeno Kraljevstvo.

Pristaše princa Jamesa Francisa Stuarta (1688. - 1766.), koji je tada živio u Francuskoj poznat pod nadimkom Stari Pretendent, nazivali su se jakobitima. Njihova je vojska 1715. godine stigla u Englesku i vodila dvije bitke protiv Engleza. Kod Sheriffmuira grof od Mara predvodio je vojsku od 12 000 ljudi i izgubio od 4 000 engleskih vojnika pod vodstvom vojvode od Argylla. Jakobitska je vojska konačno poražena kod Prestona u grofoviji Lancashire. Sam James Stuart stigao je u Škotsku u prosincu 1715. godine, no osjetivši kako gubi potporu, pobjegao je natrag u Francusku.

Druga jakobitska pobuna 1745. godine

Godine 1745. Jamesov sin Charles Edward Stuart (1720. - 1788.), poznat kao Lijepi Princ Charlie ili Mladi Pretendent, poveo je još jednu pobunu. Isprva je bio uspješan i napredovao prema Londonu. Kod Derbyja je shvatio da mu se engleski katolici ne namjeravaju pridružiti kao što se nadao. Izgubio je hrabrost i povukao se.

Početkom 1746. godine jakobitska je vojska poklana u Bitki kod Cullodena. Lijepi Princ Charlie pobjegao je s bojnoga polja na Hebride. Nakon nekoliko mjeseci provedenih u skrivanju, uspio je pobjeći prerušen u služavku Flore MacDonald (1722. - 1790.)

Odmazde su bile surove kako bi odvratile narod od novih pobuna. U Škotskoj su mnogi stariješine klanova bili pogubljeni, a klanovi nisu smjeli nositi oružje, odijevati tartan ili svirati gajde. Došlo je do sustavnog protjerivanja Škota iz brdovitoga keltskog dijela Škotske.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1715. - 1746. g.

1715. g.

Prva jakobitska pobuna. Jakobitska vojska stiže u Škotsku kako bi poduprla Jamesa Stuarta, sina kralja Jakova II.

13. studenoga 1715. g.

Bitka kod Sheriffmuira; poraz jakobita.

5. veljače 1716. g.

James Stuart uviđa da mu potpora slabi te se vraća u Francusku.

25. srpnja 1745. g.

Charles Edward Stuart, Jamesov sin, dolazi na Hebride i podiže još jednu jakobitsku pobunu.

2. rujna 1745. g.

Bitka kod Prestonpansa; jakobiti pobjeđuju.

16. travnja 1746. g.

Bitka kod Cullodena. Britanska je vojska pod zapovjedništvom vojvode od Cumberlanda teško porazila jakobitsku vojsku.

20. rujna 1746. g.

Princ Charles Edward bježi u Francusku.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1715. g.

1900. g.

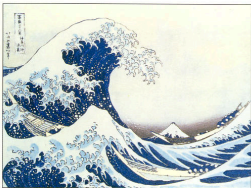
2000. g.

Umjetnost

1700. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U umjetnosti je došlo do izvanrednih promjena i na Istoku i na Zapadu. U Europi se javljaju roman i opera u pravom smislu riječi, a napisana su i prva romantičarska pjesnička djela subjektivnoga tona i zanimanja za prirodu. Slike su uglavnom bile dekorativne, a glazbeni geniji procvali su kao ni u jednom drugom stoljeću.

Val Katsushika Hokusaija (1760. - 1849.)

Likovne umjetnosti

U svim je umjetnostima došlo do čudesnih promjena. U Japanu se razvila litografija, a popularnom je postala i haiku poezija. Možda je najpoznatije japansko umjetničko djelo *Val*, prekrasan Hokusaijev drvorez (umro 1849.). U Kini je obradba žada dosegla nove vrhunce, kao i proizvodnja porculana. Europske tvornice poput one u Meissenu kraj Dresdena pokušavale su oponašati kineske tehnike obradbe porculana. Dekorativnost je bila zaštitni znak mnogih slika Canaletta, Bouchera,

Fragonarda i Watteaua. Djela Goye, Josepha Wrighta i Hogartha bila su realističnija.

Književnost

U književnosti je došlo do važnih promjena. Počeli su se pisati prvi romani. Napisane su ambiciozne drame poput Goetheova *Fausta* (započet 1775., a objavljen 1808. i 1832. godine) te Schilerovih *Razbojnika* (1782.). Neoklasicistički pjesnici pisali su istančanom

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

elegancijom. Krajem stoljeća romantičarski pjesnici Samuel Taylor Coleridge i William Wordsworth (1770. - 1850.) pisali su prirodnim, emotivnim stilom koji je bio izrazito osoban.

Glazba

Veliki napredak postignut je i u glazbi. Johan Sebastian Bach (1685. - 1750.) je bio vrhunski skladatelj prve polovine 18. stoljeća. Njegovi *Brandenburški koncerti* nastali su 1721., a *Muka po Mateju* 1729. godine.

Osobito se razvio umjetnički oblik opere s naglaskom na radnji i razvoju likova. Wolfgang Amadeus Mozart (1756. - 1791.) je bio najpoznatiji i najutjecajniji skladatelj s kraja 18. stoljeća, a napisao je opere poput *Figarova pira* i *Čarobne frule*. Napisao je i izvanrednu 41 simfoniju. Mozart je bio čudo od djeteta: počeo je skladati u 5. godini, a tragično je umro već u 36.

Bachova i Mozartova veličina zasjenila je druge sjajne skladatelje poput Scarlattija (1685. - 1757.), Vivaldija (1678. - 1741.), Rameaua (1683. - 1764.) i Haydna (1732. - 1809.).

Silueta Wolfganga Amadeusa Mozarta za klavirom.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1721. - 1798. g.

1721. g.

J. S. Bach: *Šest Brandenburških koncerata*

1725. g.

Vivaldi: *Četiri godišnja doba*

1729. g.

J. S. Bach: *Muka po Mateju*

1756. g.

Rođen Mozart.

1757. g.

Scarlatti umire; napisao je više od 600 sonata za čembalo.

1773. g.

Mozart: 23. - 29. *simfonija*

1775. g.

Goethe: *Faust*

1782. g.

Schiller: *Razbojnici*

1789. g.

Mozart: *Don Giovanni*

1790. g.

Haydn: *Simfonija br. 104*

1791. g.

Mozart: *Čarobna frula*

1798. g.

Coleridge: *Pjesma o drevnom pomorcu*

1798. g.

Wordsworth: *Tinternska opatija*

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1700. g.

1900. g.

2000. g.

Propast Mogulskoga carstva

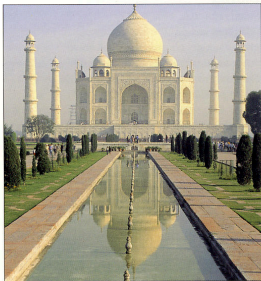
1707. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U 17. i 18. stoljeću Mogulsko je carstvo najprije progutalo veći dio indijskoga potkontinenta, a zatim se počelo raspadati djelomično zbog međusobnih borba indijskih vladara te perzijske invazije, ali uglavnom zbog britanske odlučnosti da zauzme Indiju.

Propadanje carstva

Kad je Akbar, utemeljitelj Mogulskoga carstva umro 1605. godine, naslijedio ga je sin Jahangir koji je trošio vrijeme i bogatstvo podižući veličanstvene građevine i parkove dok je zemljom vladala njegova žena. Šah Jahan (1592. - 1666.) naslijedio je Jahangira 1627. godine te povećao carstvo uključivši u nj i Dekan. Kada je obolio, njegovi su se sinovi borili za nasljedstvo. Jedan od njih, Aurangzeb (1618. - 1707.), ubio je trojicu svoje braće, zatočio oca i preuzeo prijestolje. Šah Jahan je umro u zatočeništvu i pokopan je kraj svoje žene Mumtaz Mahal u Taj Mahalu, prekrasnom bijelom

Taj Mahal, mauzolej mogulске carice Mumtaz Mahal i njezina muža šaha Jahana, tvorca zdanja.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pos. Kr.

200. g.

400. g.

mauzoleju koji je dao sagraditi za nju.

Aurangzeb je bio posljednji veliki mogulski car. Pokorio je veći dio ostatka Indije, ali nije uspio pobijediti Marathe na sjeverozapadu.

Pad

Nakon Aurangzebove smrti 1707. godine, carstvo se počelo raspadati. Lokalni vladari borili su se za vlastita kraljevstva potkopavajući moć mogulskih careva. U zapadnoj Indiji i Punjabu prinčevi Sikha i Marathi podigli su ustanke. Godine 1739. Perzijanci pod zapovjedništvom šaha Nadira napali su Delhi, mogulsku prijestolnicu, i pobili 30 000 stanovnika.

Mogulsko je carstvo uništilo uplitanje Europljana. Britanci su naumili zauzeti Indiju nakon što su im Nizozemci preoteli jugoistočnu Aziju. Francuzi i Britanci dobili su golema područja u Indiji, djelomično silom, djelomično huškajući lokalne vladare jedne protiv drugih. U Bitki kod Plassey kraj Calcutte 1757. godine 3000 vojnika pod vodstvom Roberta Clivea (1725. - 1774.), činovnika Istočnoindijske kompanije, pobijedilo je 50 000 indijskih i francuskih vojnika. Do 1763. godine Britanija je nadzirala bogatu pokrajinu Bengal - danas Bangladeš - te cijelu istočnu obalu Indije. Indija se sada našla u kaosu što su ga uglavnom prouzročili Britanci. Godine 1803. došlo je do konačnog sloma mogulske vlasti kada je Delhi zauzela britanska vojska.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1605. - 1803. g.

1605. g.

Akbar, osnivač Mogulskoga carstva, umire; nasljeđuje ga sin Jahangir.

1627. g.

Šah Jahan nasljeđuje Jahangira.

1657. g.

Šah Jahan se razbolio; njegovi se sinovi bore za nasljedstvo.

1658. g.

Jedan od sinova, Aurangzeb, zatačio oca i preuzeo prijestolje.

1666. g.

Šah Jahan umire u zatočeništvu i bude pokopan u Taj Mahalu.

1707. g.

Aurangzeb umire.

1739. g.

Perzijanci pod vodstvom šaha Nadira napadaju Delhi.

1757. g.

Bitka kod Plassey kraj Calcutte. Britanski vojnici pod vodstvom Roberta Clivea pobjeđuju 50 000 indijskih i francuskih vojnika.

1763. g.

Britanija nadzire bogatu pokrajinu Bengal - danas Bangladeš - te cijelu istočnu obalu Indije.

1803. g.

Kraj mogulske moći: Britanci zauzimaju prijestolnicu, Delhi.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1707. g.

1900. g.

2000. g.

Borba za Sjevernu Ameriku

1759. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Borba za kolonije u istočnome dijelu Sjeverne Amerike dovela je do otvorenoga sukoba između Britanije i Francuske nizom malenih ratova.

Taj je sukob kulminirao nizom britanskih pobjeda kojima su osvojeni Quebec i Montreal 1759., odnosno 1760. godine. Sjeverna Amerika je postala područje uglavnom britanskog utjecaja.

John Dee i britansko carstvo

Španjolci su bili prvi Europljani koji su počeli sustavno kolonizirati Sjevernu Ameriku nakon Kolumbovih putovanja. Dr. John Dee, čarobnjak na dvoru Elizabete I., predložio je da Engleska osnuje kolonije u Sjevernoj Americi. Budući da nije katolička zemlja, podsjetio je kraljicu, Engleska nije obvezna poštivati papinu podjelu Novoga svijeta na španjolsku i portugalsku sferu. Ondje se može stvoriti »britansko carstvo«. Prve su engleske kolonije osnovane duž istočne obale. I Francuzi su željeli osnovati kolonije te su rijekama St Lawrence i Mississippi prodrli u unutrašnjost zemlje zauzevši veliko područje Sjeverne Amerike zapadno od Engleza. Španjolci su zauzeli Floridu.

Borba za prevlast

Borba za prevlast nije se mogla izbjeći. U 17. i 18. stoljeću nastupile su borbe između francuskih i britanskih kolonista: rat kralja Vilima (1689. - 1697.), rat kraljice Ane (1702. - 1713.) te rat kralja Georgea (1744. - 1748.). Borbe je katkad potaknulo nadmetanje za zemlju, a u isto se vrijeme vodila i opća borba za prevlast između Britanije i Francuske.

Rat između Engleza i Francuza ponovo je izbio 1754., a u Europi je postao jednim od problema Sedmogodišnjega rata koji je počeo 1756. godine. Francuzi su zauzeli dolinu Ohio na koju su pravo polagali Britanci. Francuzi se nisu htjeli povući pa se rat proširio na sjever u Kanadu. Francuzi su pobijedili kod Fort Duquesnea (1755.) i Fort Oswega

Zauzeće Quebeca: britanske snage uspinju se Abrahamovim visočjem.

(1756.), a Britanci kod Acadije (1755.), Quebeca (1759.) te Montreala (1760.). Britanci su zauzeli Quebec uspevši se na Abrahamovo visočje u čijem se podnožju smjestio grad. U bitki su poginuli generali na objema stranama: James Wolfe i markiz od Montcalma.

Britanci su pobijedili u ratu i preuzeli mnogo francuskih kolonija.

Prema britanskom zakonu iz 1791. godine, Quebec je podijeljen u dvije kolonije: Gornju Kanadu u kojoj se govorilo engleskim te Donju Kanadu u kojoj se govorilo francuskim jezikom. Sjeverna Amerika je tada postala područje jakoga britanskog utjecaja.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1493. - 1791. g.

1493. g.

Papa Aleksandar VI. utemeljuje granicu između španjolskog i portugalskog područja utjecaja. Španjolci dobivaju Sjevernu Ameriku.

1577. g.

Dr. John Dee, čarobnjak Elizabete I., predlaže da kraljica ospori španjolsko pravo i stvori vlastito -britansko carstvo-.

1584. g.

Na otoku Roanoake osnovana prva kolonija u Sjevernoj Americi.

1754. g.

U Sjevernoj Americi ponovo izbija rat između Engleza i Francuza.

1756. g.

U Europi izbija Sedmogodišnji rat.

1759. g.

Britanci zauzimaju Quebec. Generali na objema stranama ginu - Wolfe i Montcalm.

1760. g.

Britanci zauzimaju Montreal.

1791. g.

Britanci dijele Quebec u dvije kolonije: anglofonu Gornju Kanadu i frankofonu Donju Kanadu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1759. g.

1900. g.

2000. g.

Promet: kanali, baloni, makadamske ceste

1700. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Sve veći razvoj trgovine i ekspanzija industrije zahtijevali su revoluciju u prometu. Sagrađeni su kanali za prijevoz glomaznih sirovina do tvornica. Poboljšane su ceste kako bi se roba lakše dopremala na tržišta. Sustav telegrafa koristio se semaforima kako bi se brzo slale poruke.

Rast industrije i prometa

Sve razvijenija trgovina zahtijevala je revoluciju u prometu. Trebalo je što jeftinije prevoziti goleme količine sirovina potrebne tvornicama. Gotove je proizvode trebalo dopremiti do tržišta u novim gradovima i u prekomorskim zemljama. Bilo je i drugih razloga zbog kojih je trebalo poboljšati promet i sustav komunikacija. Jedan od njih bio je i rat.

Kanali

Po cijeloj Europi gradili su se kanali jer je taj način prijevoza bio jeftin. Tegljače pune ugljena i drugih sirovina vukli su konji stazama uz kanal. Ekspanzija industrije izazvala je i ekspanziju poslovnih ugovora pa je i prijevoz ljudi morao biti učinkovitiji i pouzdaniji.

Makadamske ceste

Zbog povećane potrebe da se roba dopremi na tržišta, a također i zbog potrebe ljudi da poslovno putuju tijekom cijele godine, došlo je do

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Prvi zračni balon Montgolfierâ bez posade lansiran je u Annonay i uzdigao se na visinu od 2000 metara. Pothvat je financirala Kraljevska akademija znanosti.

revolucije u prometu: razvoja makadamskih cesta. John McAdam (1756. - 1836.) se obogatio u New Yorku prije nego što se vratio u rodnu Škotsku 1783. godine kako bi eksperimentirao s izgradnjom cesta. Obnovio je ceste za bristolski Turnpike Trust prema novoj metodi rabeći tucanik te izdižući ih kako bi se poboljšalo odvodnjavanje. Prve moderne ceste s asfaltnom prevlakom izgrađene su 1819. godine.

Letenje

U 18. stoljeću počeli su prvi pokusi s letenjem. Projektiran je i zračni brod, ali je njegov autor umro prije nego što ga je uspio sagraditi. Braća Montgolfier bili su pioniri u letenju balonom na topli zrak; njihov prvi uspješan let nad Parizom 1783. godine bio je dug 9 km. Nakon dvije godine prvi put se balonom preletio kanal La Manche.

Slanje poruka

Od 1794. godine šifrirane su se poruke mogle slati semaforima. To se izvodilo uporabom velikih pokretnih metalnih krakova na vrhu tornjeva. Signali su se mogli vidjeti teleskopima na velikim udaljenostima pa su se mrežom tornjeva poruke mogle brzo prenositi zemljom. Taj se sustav već rabio u vrijeme napoleonskih ratova, a 1804. godine u Španjolskoj je uspješno predstavljen prvi električni telegraf.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1681. - 1819. g.

1681. g.

Dovršen Canal du Midi koji je spajao Sredozemlje s Biskajskim zaljevom.

1761. g.

James Brindley zamislio kanal Bridgewater koji je Manchester spajao s rudnicima u Worsleyu.

1783. g.

John McAdam počinje eksperimentirati s cestogradnjom u Škotskoj.

1783. g.

Iznad Pariza prvi uspješan let balonom dug 9 km.

1785. g.

Prvi let balonom preko kanala La Manche (Francois Blanchard i John Jeffries).

1794. g.

U uporabi semafori koji mogu slati šifrirane poruke.

1804. g.

Prvi uspješan električni telegraf predstavljen u Španjolskoj.

1819. g.

Postavljene prve uspješne ceste s asfaltnom prevlakom.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1700. g.

1900. g.

2000. g.

Prosvjetiteljstvo

1700. g.

PREGLED ✦ PREGLED ✦ PREGLED ✦ PREGLED ✦ PREGLED

U 18. stoljeću mnogi su znanstvenici i pisci smatrali da su ovladali novim znanjima te da su se oslobodili utjecaja prošlosti. Znanost je napredovala, osnovana su nova znanstvena društva, ljudi su se susretali u pariškim salonima, a nove ideje političke slobode nazirale su se i u Francuskoj i u Americi.

ENCYCLOPÉDIE.

01

DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS.

PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES

Mis en ordre et publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences et des Belles-Lettres de Paris; et, après la mort de M. DIDEROT, par M. D'ALANBART, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, et de la Société Royale de Londres.

Taxodium bracteatum (Swamp Pine)

Tantum de malis bonis: quid bonis? Miraris.

TOME PREMIER.

A P A R I S.

Class { BRASSON, rue Saint Jacques, 4 à Sceaux.
DAVID Léon, rue Saint Jacques, 4 la Plaine St.
LE BRETON, Impression officielle du Roy, rue de la Harpe.
DURAND, rue Saint Jacques, 2 Rue Larche, 2 au Griffon.

ML DCC 1.1

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY

Naslovna strana *Enciklopedije znanosti, umjetnosti i obrta* Denisa Diderota (1713. - 1784.) objavljene u Parizu 1751. godine

Znanstvenici, umjetnici i pisci 18. stoljeća vjerovali su kako su došli do novih spoznaja oslanjajući se na moć razuma ili na osobna otkrića. Osjećali su se oslobođenima od predrasuda, vjerskih ideja i praznovjerja prošlosti. Newtonovi optički eksperimenti predstavljali su dio ovoga razvoja. U to je vrijeme nastala moderna kemija, a došlo je i do velikih otkrića u biologiji i arheologiji. Thomas Jefferson u Americi i William Stukeley u Engleskoj odnosili su se prema davnoj prošlosti na sasvim nov način.

Jedno od najvećanstvenijih prosvjetiteljskih djela bila je *Enciklopedija* Denisa Diderota koja je izlazila od 1751. do 1772. godine. To djelo od 28 svezaka s tekstom i brojnim ilustracijama, bilo je zbirka članaka mnogih stručnjaka iz raznih područja koji su tumačili suvremena znanstvena otkrića. Diderotovi su izdavači ipak cenzurirali *Enciklopediju*.

Ostale važne osobnosti toga vremena bili su škotski ekonomist Adam Smith te francuski filozofi Voltaire i Jean-Jacques Rousseau (1712. - 1778.).

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g

1. g. post Kr.

200. g.

400. g

François Marie Arouet Voltaire
(1694. - 1778.).

Voltaire
(1694. - 1778.)
je bio
najpoznatiji
francuski pisac
svojega
vremena, a
stvorio je
filozofska i
kazališna djela
te roman
Candide. U
Francuskoj su
Voltaireove i
Rousseauove
ideje o vlasti
počele utjecati

na političku klimu te naposljetku dovele do Francuske revolucije. Englez Tom Paine (1737. - 1809.) koji je napisao knjigu *Prava čovjeka*, bio je također revolucionarni mislilac. U tom je djelu vidio »praskozorje razuma koje sviće u svijetu«. Prosvjetiteljstvo se proširilo u Ameriku gdje je Benjamin Franklin (1706. - 1790.) 1743. godine osnovao prvo znanstveno društvo u Novom svijetu, Američko filozofsko društvo u Philadelphiji. Nove ideje političke slobode nazirale su se i u Francuskoj i u Americi.

Visokoobrazovani ljudi susretali su se u salonima plemkinja koje su se smatrale pokroviteljima umjetnosti i znanosti; u tim okruženjima vodile su se neformalne rasprave i formalna predavanja. Salon gospode Geoffrin bio je slavan po okupljanju pariških filozofa.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1724. - 1796. g.

1724. g.

William Stukeley: *Itinerarium Curiosum*
(otkrivanje britanskih starina)

1749. g.

Benjamin Franklin osniva Američko
filozofsko društvo.

1751. g.

Denis Diderot: *Enciklopedija* (prvi svezak)

1759. g.

Voltaire: *Candide*

1762. g.

Rousseau: *Društveni ugovor* i *Emile*

1772. g.

Dovršena *Enciklopedija* Denisa
Diderota u 28 svezaka.

1776. g.

Tom Paine: *Common Sense*
Thomas Jefferson: *Deklaracija
nezavisnosti*

1786. g.

Tom Paine: *Dissertations on
Government*

1792. g.

Tom Paine: *Ljudska prava*

1796. g.

Tom Paine: *Doba razuma* (drugi dio)

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1700. g.

1900. g.

2000. g.

Romantizam

1770. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Romantizam je bio vrlo snažan pokret u umjetnosti. Naglašavao je maštu umjetnika, snagu osjećaja, važnost heroja te doveo do buđenja nacionalne svijesti. Prije svega, stvorio je sjajna umjetnička djela: Turnerove slike, Wagnerove opere, Keatsove pjesme, Melvillove romane, Blakeove vizije.

Značenje romantizma

Romantizam je nastao na širokom prostoru, a utjecaj mu je bio dalekosežniji i dugotrajniji od bilo kojeg drugog intelektualnog pokreta u posljednjih 500 godina. Javio se u Engleskoj i Njemačkoj 1770-ih godina, Europom se proširio do 1820., a u glazbi je obišao cijeli svijet.

Romantizam je bio reakcija na prosvjetiteljstvo; naglašavao je osobnu, imaginativnu i vizionarsku stranu. Uspostavio je duboku ljubav prema ljepoti prirode, naglašeno proučavanje ljudske osobnosti te novu zaokupljenost genijem i junakom. Umjetnik je bio vrhovni individualni stvaratelj pun unutarnjih sukoba. Pojačalo se zanimanje za narodnu kulturu i srednji vijek, što je dovelo do buđenja nacionalne svijesti.

Dvorac Norham na rijeci Tweed, ljetno jutro,
Turner, 1837.

Književnost i umjetnost

Engleski romantizam započinje zbirkom pjesme *Lirske balade* Wordswortha i Coleridgea (1798.) te pjesništvom Byrona (1788. - 1824.), Shelleya (1792. - 1822.) i Keatsa (1795. - 1821.) koji su se usredotočili na pjesnikovu osobnu reakciju na život. Blake (1757. - 1827.) je tražio za duhovnom stvarnošću naglašavajući fizičko u pjesmama

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

i slikama koje su jednako privlačile pozornost. Novi odnos prema prirodi zamjetan je u Constableovim (1776. - 1837.) i Turnerovim (1775. - 1851.) slikama.

Romantizam u njemačkoj književnosti predstavljali su Lessing, Hölderlin, Schiller i prije svega Goethe (1749. - 1832.). Francuski romantizam proslavio je Victor Hugo (1802. - 1885.). Među ostalim francuskim piscima ističu se Lamartine, de Vigny, George Sand i Dumas Otac. Predstavnici ruskog romantizma bili su Puškin i Ljermontov.

Romantizam se proširio i u New York djelima Emersona, Poea, Longfellowa i Whitmana (1819. - 1891.) te Hawthorneovim i Melvilleovim (također 1819. - 1891.) romanima.

Romantizam u glazbi

Romantizam se u glazbi najprije pojavio kao snažna slika neukrotivih prirodnih sila kod središnjeg antijunaka Mozartova *Don Giovannija* (1787.). Subjektivni osjećaji našli su svoj izraz u melodiji (u Schumannovim pjesmama) i češnji za prošlosti uporabom narodnih izričaja (u Dvoržakovim simfonijama). Često povezan s nacionalizmom, pokret je doživio vrhunac u operama Richarda Wagnera (1813. - 1883.). Nakon toga romantizam je postao raskošno elegičan, kao u Mahlerovoj (1860. - 1911.) i Rahmanjinovoj (1873.-1943.) glazbi prije nego što se iscrpio u hollywoodskoj filmskoj glazbi.

Wagnerova *Valkira*;

Agnes Borgo kao Brunhilda u pariškoj Operi.

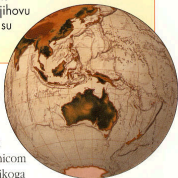
1787.	Mozart: <i>Don Giovanni</i>
1788.	Goethe: <i>Egmont</i>
1789.	Blake: <i>Pjesme nevinosti</i>
1798.	<i>Lirske balade</i> Wordswortha i Coleridgea
1802.	Beethoven: <i>Mjesečera sonata</i>
1804.	Schiller: <i>Wilhelm Tell</i>
1804.	Wordsworth: <i>Preludij</i>
1805.	Beethoven: <i>Fidelio</i> , 3. simfonija - <i>Eroica</i> -
1808.	Beethoven: 5. simfonija, 6. simfonija
1812.	Byron: <i>Putovanje Childea Harolda</i>
1815.	Turner: <i>Brodolom</i>
1819.	Keats: <i>Oda jeseni</i> , <i>Oda slatcuja</i> , <i>Uoči Sv. Agneze</i>
1820.	Weber: <i>Strjelac vilenjak</i>
1820.	Shelley: <i>Oda zapadnom rjetru</i> , <i>To Liberty</i>
1821.	Shelley: <i>Adonais</i>
1821.	Constable: <i>Kola sa sijenom</i>
1824.	Beethoven: 9. simfonija
1826.	Constable: <i>Žuto polje</i>
1826.	Blake: <i>Ilustracije Knjige o Jobu</i>
1828.	Puškin: <i>Egzenij Onegin</i>
1831.	Victor Hugo: <i>Zvonar crkve Notre-Dame</i>
1832.	Mendelssohn: <i>Uvertira Die Hebriden</i>
1836.	Emerson: <i>Priroda</i>
1839.	Turner: <i>The Fighting Temeraire</i>
1843.	Wagner: <i>Ušleli Holandez</i>
1843.	Poe: <i>Zlatni lukac</i>
1844.	Turner: <i>Kiša, para, brzina</i>
1851.	Melville: <i>Moby Dick</i>
1855.	Longfellow: <i>Hauwatha</i>
1855.	Whitman: <i>Vlazi trave</i>
1862.	Victor Hugo: <i>Jadnici</i>
1876.	Wagner: <i>Prsten Nibelunga</i>
1893.	Dvoržak: 9. simfonija - <i>Iz Novoga svijeta</i> -
1894.	Mahler: 2. simfonija, <i>Udarnice</i>
1901.	Rahmanjinov: <i>Klavirski koncert br. 2</i>
1907.	Mahler: 8. simfonija - <i>Symphonie der Tausend</i> -

Putovanja kapetana Cooka: Australija i Tihi ocean

1768. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Nizozemci su otkrili zapadnu obalu Australije, otoke Tasmaniju i Novi Zeland, ali nisu pokazali interes za njihovu kolonizaciju. Tri putovanja kapetana Cooka utvrdila su istočnu obalu Australije i prazninu Tihoga oceana.

Nizozemski istraživači

Nizozemski trgovci koji su plovili Indijskim oceanom 1620-ih godina otkrili su zapadnu obalu Australije i nazvali je Novom Holandijom. Veličina i oblik Australije ostali su i dalje nepoznanicom te su mnogi mislili da je ona dio velikoga južnoga kontinenta za koji se smatralo da se proteže preko Južnoga pola.

Godine 1642. Abel Tasman (oko 1603. - 1659.), nizozemski pomorac, isplovio je s Mauricijusa prema jugoistoku, promašio južni dio Australije te otkrio Tasmaniju. Potom je plovio istočno i otkrio Južni otok Novoga Zelanda, a zatim se okrenuo prema sjeveru. Dokazao je da je Australija otok, no Nizozemci za nj nisu pokazali nikakva zanimanja.

Kapetan Cook

Putovanja kapetana Jamesa Cooka Tihim oceanom i do Australije (1768. - 1779.) bila su prvo sustavno istraživanje ove goleme regije. Cook

Kapetan James Cook,
1728. - 1779.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Kapetan Cook pogiba na Havajima
(otočje Sandwich) u svadi oko
ukradenoga broda.

dio Tihog oceana i dokazao da ondje ne postoji veliki kontinent te je oplovio Novi Zeland. Potom je plovio prema istoku, pristao u zaljevu Botany na istočnoj obali Australije i u ime Britanije položio pravo na dotad neželjenu zemlju. Drugo je putovanje bilo ambiciozno istraživanje južnoga dijela Tihoga oceana u kojem zamalo da nije otkrio Antarktik, ali se nije dovoljno približio tom golemom kontinentu da bi ga opazio. U trećem je putovanju ponovo posjetio južni dio Tihog oceana i doplovio do Beringova prolaza na sjeveru. Potom se vratio zbog leda. Pristao je na Havajima gdje je ubijen u sukobu s otočanima.

Putovanja Jamesa Cooka snažno su odjeknula Europom gdje se otvorio cijeli novi svijet mašte. Europljane su oduševljavali egzotični običaji mnogih naroda koje su na svojim putovanjima susreli Cook i francuski moreplovac La Pérouse.

se osobito skrbio za svoje mornare i njihovu ishranu koja je sadržavala mlijeko, slad i narančin sok. Bavio se i astronomskim promatranjima južnih zvijezda.

Cook je prvim putovanjem (1768. - 1771.) prešao južni

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1620. - 1779. g.

1620. g.

Nizozemski trgovci otkrivaju zapadnu obalu Australije.

1642. g.

Abel Tasman otkriva Tasmaniju i Južni otok Novoga Zelanda.

1643. g.

Tasmana šalju da otkrije Veliku Južnu Zemlju; otkriva Tongu i Fidži.

1755. g.

James Cook pristupa mornarici.

1768.-71. g.

Prvo putovanje kapetana Cooka na kojem je promatrao kretanje Venere.

1770. g.

Cook istražuje istočnu obalu Australije te je zauzima u ime Britanije.

1772.-75. g.

Cookovo drugo putovanje; ambiciozno istraživanje južnoga dijela Tihog oceana.

1776.-79. g.

Cookovo treće putovanje Tihim oceanom; istražuje sve do Beringova prolaza.

1779. g.

Cook pristaje na Havajima gdje pogiba u sukobu s otočanima.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1768. g.

1900. g.

2000. g.

Američki rat za nezavisnost

1775. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Britanska je vlada zahtijevala od američkih kolonista da plaćaju poreze za održavanje vojne obrane Amerike, ali nakon povlačenja Francuza iz kolonija 1763. godine, engleski su kolonisti smatrali kako nema više potrebe za britanskim vojnicima. Nisu željeli plaćati poreze Britaniji te su se u kratkom i uspješnom ratu izborili za nezavisnost.

Nakon što je prijetnja Francuza nakon Sedmogodišnjega rata (1763.) bila uklonjena, engleski kolonisti u Americi su smatrali da više ne trebaju englesku zaštitu. Počeli su žudjeti za nezavisnošću. Britanska je vlada željela zauzeti bivša francuska područja i njima upravljati. Okupacijska je vojska trebala mnogo novca te su Britanci pokušali Amerikancima nametnuti više poreze. Kolonijalne su skupštine prosvjedovale tvrdeći da nije pošteno od Britanije nametati poreze Americi jer oni nisu imali pravo utjecati na britansku vladu. Bilo je to «oporezivanje bez predstavnika».

U prosincu 1773. godine prosvjedujući protiv britanskih poreza, kolonisti, prerušeni u Indijance, ukrcali su se na britanske brodove u bostonskoj luci i pobacali teret čaja preko palube.

Godine 1775. izbio je američki rat za nezavisnost kada su britanske snage napale

Bostonska čajanka, 16. prosinca 1773. Odjeveni kao Indijanci, pobunjenici su pobacali čaj u bostonskoj luci u znak prosvjeda protiv nepravednih poreza.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Deklaracija nezavisnosti, 1776.

pobijedila američka vojska pod zapovjedništvom Georgea Washingtona. Britanci su priznali američku nezavisnost 1783. godine.

Za vrijeme rata kolonisti su, predvođeni Thomasom Jeffersonom (1743. - 1826.), sastavili američku Deklaraciju nezavisnosti. U njoj je stajalo: «Smatramo ove istine očitima: da su ljudi stvoreni jednakima, da im je Stvoritelj dao neka neotuđiva prava, a među njima su život, sloboda i traganje za srećom.»

Uspjeh ove borbe za političku slobodu u Americi naišao je na snažan odjek u Francuskoj gdje je ubrzo izbio revolucija. Američki je ustav usvojen 1789.; u njemu je pisalo kako će Amerika biti unija i demokracija, ali da će svaka država imati svoju skupštinu.

američke vojnike u Bitki kod Bunker Hilla. Britanci su isprva bili uspješni, ali su Amerikanci imali prednost borbe na domaćem terenu. Britanska se vojska predala kod Yorktowna u Virginiji 1781. godine nakon što ju je

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1774. - 1783. g.

20. listopada 1774. g.

Kongres odlučuje prestati trgovati s Britanijom.

1775. g.

Izbija američki rat za nezavisnost.

3. srpnja 1775. g.

George Washington preuzima zapovjedništvo u Cambridgeu u Massachusettsu.

15. svibnja 1776. g.

Skupština Virginije predlaže nezavisnost za američke kolonije.

4. srpnja 1776. g.

Potpisana američka Deklaracija nezavisnosti u Philadelphiji.

19. rujna 1777. g.

Prva bitka kod Saratoge; pat-pozicija.

7. listopada 1777. g.

Druge bitke kod Saratoge; General Gates (Amerikanac) odlučno pobjeđuje generala Burgoynea (Britanac).

19. listopada 1781. g.

Britanska se vojska predaje kod Yorktowna u Virginiji.

1783. g.

Britanija priznaje američku nezavisnost.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1775. g.

1900. g.

2000. g.

Francuska revolucija

1789. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Gospodarska kriza i izrabljivanje ljudi doveli su do Francuske revolucije u kojoj su revolucionari, uglavnom iz srednjega staleža, zbacili monarhiju, pogubili kralja i kraljicu, Luja XVI. i Mariju Antoanetu, te utemeljili republiku.

Krajem 18. stoljeća Francusku je zahvatila društvena i gospodarska kriza. Ljudi su imali vrlo nizak životni standard s malo prava, dok su svećenstvo i aristokracija živjeli u raskoši. Nedostajalo je hrane, cijene su bile visoke, a vlada je probila državni proračun. Mogla je pozajmiti novac ili raspisati poreze, ali najprije je

trebalo sazvati Generalne staleže, staru skupštinu koja se nije okupila 175 godina. Nezadovoljstvo srednjega staleža pretvorilo je Generalne staleže u Narodnu skupštinu koja je zahtijevala reformu. Luj XVI. je pogriješio poslavši vojsku da rastjera skupštinu. Kad je narod Pariza čuo za ovo, izašao je na ulice prosvjedujući protiv kralja i njegove vlade. Nemiri su se proširili cijelom Francuskom.

Dana 14. srpnja 1789. godine svjetina je napala Bastillu, parišku utvrdu i zatvor, koja je simbolizirala ugnjetavanje «staroga režima». Otvorene su ćelije, pušteni zatvorenici, a sama je zgrada uništena. Luj XVI. je izabrao Versailles kao sigurno mjesto izvan Pariza, ali su sada onamo umarširale pariške žene i uhvatile kralja i njegovu ženu Mariju Antoanetu koju su svi prezirali uglavnom zato što je bila Austrijanka te ih odveli u Pariz.

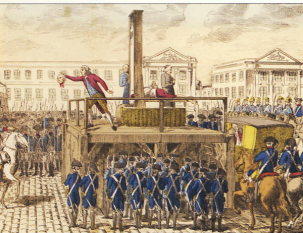
Godine 1791. skupština je formirala novu vladu. Kraljevska je obitelj pokušala

Pogubljenje Luja XVI. za vrijeme Francuske revolucije, 21. siječnja 1793.

pobjeći i gotovo u tome uspjela, no njihova je kočija zaustavljena kod Varennesa te su zajedno s mnogim aristokratima završili u tamnici. Nova je vlada odlučila očistiti Francusku od ljudi koji su je uništili pa je čak 40 000 ljudi osuđeno na smrt giljotiniranjem, a među njima bili su i Luj XVI. i Marija Antoaneta.

Vlade ostalih europskih zemalja bojale su se da se revolucija ne proširi pa su objavile rat Francuskoj republici. U doba »vladavine terora« (1793. - 1794.) mnogo je ljudi pogubljeno kao »neprijatelji države« te je u Francuskoj zavladao strah. Kad je »vladavina terora« završila u srpnju 1794. godine pogubljenjem jakobinskoga vođe Robespierrea, došlo je do općega slavlja. Francuska se ipak nije vratila staroj apsolutističkoj monarhiji s aristokracijom i svećenstvom prevelikih povlastica.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1789. - 1794. g.

14. srpnja 1789. g.

Pad Bastille.

4. kolovoza 1789. g.

Skupština ukida feudalni poredak.

25. lipnja 1791. g.

Luj XVI. i njegova obitelj uhićeni kod Varennesa u pokušaju bijega i odvedeni u tamnicu.

10. kolovoza 1792. g.

Parižani jurišaju na palaču Tuileries.

21. rujna 1792. g.

Narodni konvent ukida monarhiju.

21. siječnja 1793. g.

Giljotiniran Luj XVI.

16. listopada 1793. g.

Giljotinirana Marija Antoaneta.

ožujak 1794. g.

Robespierre pobjeđuje suparnike; šalje Dantona na giljotinu.

26. srpnja 1794. g.

Robespierre drži dugi vatreni huškački govor u Nacionalnom konventu.

27. srpnja 1794. g.

Urota umjerenjaka dovodi do Robespierreova uhićenja.

28. srpnja 1794. g.

Robespierre giljotiniran; kraj terora.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1789. g.

1900. g.

2000. g.

DEVETNAESTO
STOLJEĆE

Promet: parobrodi i parne lokomotive

1800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Ljudi su brzo shvatili golemi potencijal parnoga stroja u prometu. Početkom 19. stoljeća izumljene su parne lokomotive za putovanje kopnom, a parobrodi za plovidbu morem.

Parne lokomotive

Godine 1803. Richard Trevithick je izumio parni stroj za pokretanje lokomotive što je vukla wagone po tračnicama u rudniku ugljena. Bila je to prva parna lokomotiva, a počela je voziti 1804. godine. George Stephenson prilagodio je lokomotivu za vuču putničkih wagona. Dana 27. rujna 1825. linija između Stocktona i Darlingtona postala je prvom javnom putničkom željeznicom na svijetu. Vlak koji je označio doba željeznica vukla je Stephensonova Lokomotiva br. 1, kako ju je on nazvao. Do 1855. godine Britaniju su prekrile tisuće kilometara tračnica: započelo je veliko doba željeznica.

Parobrodi

Početkom 19. stoljeća gradili su se maleni parobrodi koji su rabili parne strojeve za pokretanje lopatastih kotača, poput broda »Charlotte Dundas« (1801.), ali konzervativnost je priječila njihovu širu uporabu. Koristili su se uglavnom kao riječni brodovi na Mississippiju i nije ih se smatralo pogodnima za putovanja po otvorenome moru. U prvoj

Raketa koju je konstruirao George Stephenson 1829. godine.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

generaciji parobrodi su imali jarbole i jedra u slučaju da parni stroj zakaže. Mnogi su vjerovali kako brodovi od željeza ne mogu ploviti. Atlantski je ocean parobrodom prvi put preplavljen 1819., ali redovite su plovidbe uvedene tek 1834. godine «Sirijusom» tvrtke *British and American Steam Navigation* te nakon nekoliko sati mnogo većim brodom «Great Western». Charles Dickens je prešao Atlantik 1842. godine brodom «Britannia».

U srpnju 1843. godine u more je porinut «Great Britain» Isambarda Kingdoma Brunela. Bio je to najnapredniji brod toga vremena sa željeznim trupom na vijak i s velikim jedrima na šest jarbola. Kad se nasukao na hridi kod Dundrum Baya u Irskoj i ostao ondje gotovo godinu dana u jednom komadu, ljudi su shvatili koliko su željezni brodovi snažni. Godine 1857. Brunelov «Great Eastern», dotad daleko najambiciozniji brod, preplavio je Atlantski ocean. Sa svojih 211 metara dužine bio je dvostruko duži od broda «Great Britain». Napokon je bilo jasno da parobrodi mogu putovati bilo kamo te su ubrzo uspostavljene linije između Europe, Južne Amerike i Indije.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1801. - 1857. g.

1801. g.

Porinut prvi parobrod «Charlotte Dundas».

1803. g.

Richard Trevithick izumljuje parni stroj za pokretanje lokomotive koja po pruzi vuče vagone.

1819. g.

Parobrod prvi put preplavljuje Atlantik.

1829. g.

Stephensonova *Raketa* pobjeđuje na natjecanju lokomotiva Liverpoola i Manchestera.

1834. g.

Počinje redovita plovidba parobrodima po Atlantiku - «Sirius» i «Great Western».

1842. g.

Charles Dickens prelazi Atlantik «Britannijom».

1857. g.

«Great Eastern» preplavljuje Atlantik.

Lokomotiva 9F 2-10-0 br. 92220, danas dio Nacionalne zbirke, jedna je od posljednjih parnih lokomotiva projektiranih u Velikoj Britaniji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Napoleon i napoleonski ratovi

1799. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Odvažan i darovit general Napoleon uspio se nametnuti Francuzima te je preuzeo vlast 1799. godine. U Francuskoj je proveo brojne prosvjetiteljske reforme, ali je njegova agresivna vanjska politika oslabila i Francusku i njegovu vlast. Konačno je poražen u Bitki kod Waterlooa 1815. godine.

Napoleon Bonaparte, Korzikanac, bio je izvrstan vojnik koji je u vojsci strelovito napredovao te je u 26. godini postao generalom. Francuska vlada, Direktorij, smatrala je da je on svojim uspjehom u osvajanju sjeverne Italije za Francusku 1797. godine postao opasno popularnim. Predlagalo se da napadne Englesku, ali je Napoleon iznio plan za osvajanje Egipta kako bi time presjekao britanski trgovački put s Indijom. Taj je plan propao kad je Nelson uništio francusku flotu 1798. godine. Napoleon se iznenada vratio u Francusku 1799. i preuzeo vlast na odvažan način. Umarširao je u vladinu zgradu s osobnim čuvarima, raspustio Vijeće pet stotina te postavio tri

Bitka kod Waterlooa, 18. lipnja 1815.

Napoleon među svojim ljudima suočen s porazom pred kraj bitke: kočija čeka da ga odvede s bojnoga polja.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

konzula koji su vodili Francusku. On je bio prvi konzul.

Napoleon je vladao Francuskom 15 godina, a 1804. godine okrunio se za cara. U Francuskoj je proveo brojne reforme uključujući poboljšanje obrazovnog sustava, reorganizaciju vlade te je donio mnoge nove zakone. Agresivna vojna politika koju je vodio protiv

Napoleon Bonaparte
1769. - 1821.

ostatka Europe bila je manje konstruktivna i odnijela je mnoge živote. Napoleon je u to vrijeme skupio golemu vojsku od dva milijuna ljudi. Trajni rat s Britanijom, borbe u srednjoj Europi (porazio je Austriju i Rusiju kod Austerlitz 1805. godine), kontinentalna blokada (trgovačka blokada Britanije), napad na Španjolsku 1808. i katastrofalan pohod na Rusiju 1812. godine, oslabili su Francusku i pridonijeli Napoleonovu konačnom padu. Zbog gubitka Španjolske i Portugala Napoleon je u Francuskoj postao nepopularan.

Britanska pobjeda kod Trafalgara 1805., koju je osmislio lord Nelson (1758. - 1805.), spasila je Britaniju od francuske invazije. Godine 1813. Napoleon je poražen kod Leipziga. Nakratko se vratio na vlast 1815. godine prije konačnog poraza kod Waterlooa od prusko-britanske vojske pod zapovjedništvom Blüchera i Wellingtona. Nakon toga je abdicirao. Prognan je na daleki otok Sv. Helenu u južnom dijelu Atlantskoga oceana gdje je i umro 1821. godine (možda je otrovan).

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1769. - 1821. g.

1769. g.

Napoleon rođen na Korzici.

1797. g.

Napoleon osvaja sjevernu Italiju.

1798. g.

Nelson uništava francusku flotu.

1799. g.

Napoleon raspušta Vijeće pet stotina i preuzima vlast. Imenovan je »prvim konzulom«.

1804. g.

Napoleon se okrunio za cara.

1805. g.

Bitka kod Trafalgara spašava Britaniju od francuske invazije.

listopad 1813. g.

Napoleon poražen kod Leipziga.

11. travnja 1814. g.

Napoleon abdicira, prognan je na Elbu.

20. ožujka 1815. g.

Napoleon se nakratko vraća na vlast.

18. lipnja 1815. g.

Bitka kod Waterlooa; Napoleonov konačan poraz.

22. lipnja 1815. g.

Napoleon abdicira.

15. srpnja 1815. g.

Napoleon se predaje Maitlandu, kapetanu broda *Bellerophon* kod Rocheforta; prognan na Sv. Helenu.

5. svibnja 1821. g.

Napoleon umire.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1799. g.

1900. g.

2000. g.

Izumi: električna struja i fotografija

1831. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Novi izumi uključuju dinamo (stroj što proizvodi istosmjernu električnu struju), električnu rasvjetu te hidroelektrane. Jeftin se čelik mogao masovno proizvoditi, što je omogućilo izgradnju učinkovitijih vrsta brodova. Fotografijama se moglo bolje informirati, a umjetnici su se oslobodili »realizma«.

Druga faza industrijske revolucije, ona iz 19. stoljeća, donijela je poplavu izuma. Engleski znanstvenik Michael Faraday (1791. - 1867.) 1831. godine izumio je dinamo koji je proizvodio prvu istosmjernu struju. To je utrlo put uporabi struje. Thomas Edison (1847. - 1931.) je proizveo prvu električnu žarulju (1879.) što je prvi put upotrijebljena 1880. za rasvjetu parobroda. Ljudi su se isprva bojali žarulja u javnim zgradama strahujući da će im žarko svjetlo oštetiti oči. Do 1900. godine taj je otpor počeo jenjaviti te je nekoliko domova dobilo električne svjetiljke koje su bile pričvršćene na zidovima poput plinskih svjetiljka.

Edison je izumio i fonograf ili gramofon 1877. godine. Glazba se snimala na cilindre koji su se morali okretati rukom, a zvuk se pojačavao velikim rogom. Tako su ljudi mogli slušati glazbu više puta i bolje je razumjeti.

Prva hidroelektrana sagrađena je 1882. godine. Njome se struja stvara iz sile vode na ekonomičan način pa se njihova uporaba proširila u planinskim zemljama poput Norveške i Švicarske.

Godine 1856. Henry Bessemer je izumio takozvani Bessemerov postupak kojim se dobivao čelik iz rastaljenog sirovog željeza, što je smanjilo

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

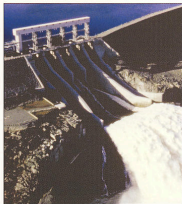
4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Hidroelektrana snagom vode golemim turbinama stvara struju.

cijenu proizvodnje čelika; on je bio mnogo čvršći i primjenjiviji od željeza. Prvi željezni brodovi bili su opasni i teški, dok su čelični trupovi bili mnogo lakši; do 1900.

godine većina je brodova imala čelične trupove.

Drugi veliki industrijski izum bio je siguran i lakouporabiv oblik nitroglicerina zvan dinamit (1866.). Izumio ga je švedski kemičar Alfred Nobel (1833. - 1896.) kako bi se povećala proizvodnost u rudarskoj industriji, ali je uzrokovao dalekosežne posljedice i u industriji streljiva.

Izum što se isprva činio beznačajnim i razmjerno beskorisnim, izazvao je goleme društvene, umjetničke i obrazovne promjene: to je fotografija. Prve fotografije (dagerotip ili «fotogenični crtež») snimili su Louis Daguerre i William Fox Talbot 1838. godine. Snimalo se i za vrijeme Američkoga građanskog rata. Ljudi su tako mogli vidjeti kako izgleda rat. Kad je George Eastman izumio prvi fotografski aparat s filmom, bilo tko je mogao fotografirati. Umjetnici su se oslobodili obveze slikanja «realističkih» slika i time je bio otvoren put novim tipovima umjetnosti: impresionizmu, ekspresionizmu i apstraktnoj umjetnosti.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1831. - 1888. g.

1831. g.

Engleski znanstvenik Michael Faraday izumio dinamo.

1838. g.

Louis Daguerre i William Fox Talbot snimili prve fotografije.

1856. g.

Henry Bessemer izumio tzv. Bessemerov postupak.

1866. g.

Alfred Nobel izumio dinamit.

1877. g.

Thomas Edison izumio fonograf ili gramofon.

1879. g.

Edison izumio električnu žarulju.

1880. g.

Električne se žarulje prvi put rabe za rasvjetu na parobrodilu.

1882. g.

Sagrađena prva hidroelektrana.

1888. g.

George Eastman izumio prvi fotografski aparat s filmom.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1831. g.

1900. g.

2000. g.

Kraj ropstva

1863. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

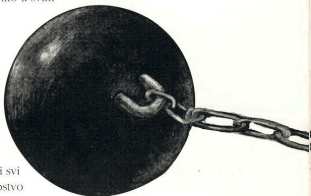
Rousseauova ideja (1764.) da je »čovjek rođen slobodan, ali je posvuda u lancima« nadahnula je pokret za oslobođenje robova. Pobune robova u francuskim kolonijama i na američkim plantažama surovo su ugušene. William Wilberforce je uspio ishoditi zabranu trgovine robljem u cijelom britanskom kolonijalnom carstvu 1807. godine. No, u Americi je ropstvo ukinuto tek 1863. godine.

Pobuna robova na Karibima

Francuska se revolucija proširila na Karibe 1791. godine kada je francuska Narodna skupština dala pravo glasa robovima na današnjem Haitiju. Vlasnici plantaža blokirali su tu mjeru te su se robovi pobunili, uništili kuće i plantaže, a vlasnike pobili. Pobunu je vodio rob Pierre Toussaint L'Ouverture (1743. - 1803.) koji se proglasio vladarem Santo Dominga 1801. godine. Francuske su postrojbe ponovo preuzele nadzor 1802. godine. Toussaint je uхваćen i odveden u Francusku gdje je umro u zatvoru 1803. godine. Te je godine ropstvo ponovo postalo zakonito u svim francuskim kolonijama.

Rousseau i Društveni ugovor

Francuska se bogatila porezima na proizvodnju u kolonijama - kao i Španjolska i Britanija. Većina njihova bogatstva zasnivala se na radu robova. Između 1450. i 1870. godine čak je 15 milijuna ljudi dopremljeno iz Afrike u Novi svijet. Mnogi su u Europi bili protiv trgovine robljem, ali svi su prigovori bili zanemareni jer je ropstvo

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

smatrano jednim ekonomičnim načinom vođenja plantaža. S robovima su vlasnici često surovo i okrutno postupali te su ih bičevali ako nisu dovoljno radili. Vrlo se malo Europljana zauzimalo za dobrobit robova.

Godine 1764. Rousseau je u svojem *Društvenom ugovoru* zapisao: «Čovjek se radi slobodnim, ali je posvuda u lancima» nadahnivši time francusku i američku revoluciju te pokret za oslobađanje robova.

Nakon pobune robova u Virginiji 1831. godine, južnjačke su države donijele represivne zakone kako bi ih obuzdale.

William Wilberforce i kraj ropstva

U Britaniji je 1784. godine William Wilberforce (1759. - 1833.) započeo vlastiti pokret protiv trgovine robljem. Uspio je ishoditi njezinu zabranu u cijelom Britanskom Carstvu 1807. godine što je bio golem korak.

Kmetstvo je u Rusiji ukinuto 1861. godine, a u SAD-u, «Zemlji slobodnih» ropstvo je ukinuto tek nakon Američkoga građanskog rata 1863. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1764. - 1863. g.

1764. g.

Rousseauov *Društveni ugovor*: «Čovjek se radi slobodnim, ali je posvuda u lancima».

1784. g.

William Wilberforce počinje svoj pokret protiv trgovine robljem.

1791. g.

Francuska Narodna skupština daje pravo glasa robovima na današnjem Haitiju.

1807. g.

Trgovina robljem zabranjena je u cijelom Britanskom Carstvu.

1808. g.

Jefferson zabranjuje uvoz robova u SAD.

1831. g.

Južnjačke države SAD-a donose zakone kojima žele obuzdati robove.

1834. g.

Ropstvo je zabranjeno u cijelom Britanskom Carstvu. Na dan oslobođenja od ropstva (1. kolovoza) oslobođeno 750 000 robova.

1861. g.

U Rusiji je ukinuto kmetstvo.

1863. g.

U SAD-u je ukinuto ropstvo.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1863. g.

1900. g.

2000. g.

Put suza: stradanja američkog domorodačkog stanovništva

1800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Bujica Europljana što je stizala u Ameriku nakon nezavisnosti stvorila je golemu potrebu za zemljom. Domorodački američki narodi koji su živjeli na istočnoj obali nasilno su protjerani na zapad u prerije. Potom su bijeli doseljenici poželjeli i prerije. Do kraja 19. stoljeća indijanski način života gotovo je zatrt.

Europski doseljenici iz mnogih zemalja sjatili su se u Ameriku nakon proglašenja nezavisnosti SAD-a 1776. godine. Mnogi su od njih živjeli u bijedi i siromaštvu te su se nadali boljem životu. Godine 1790. američko stanovništvo brojalo je 4 milijuna; do 1830. taj se broj popeo na 23 milijuna, a do 1880. na 50 milijuna. Ta golema bujica ljudi stizala je uglavnom kroz New York te se u početku smještala u sjeveroistočnim državama. Kako je vrijeme prolazilo, doseljenici su kretali prema jugu i zapadu prelazeći gorje Appalachians te su stigli u dolinu Mississippija.

Na velikim područjima koja su bijeli doseljenici željeli kolonizirati već su živjeli domorodački Amerikanci. Domovina Indijanaca Čerokeza bila je Sjeverna Carolina i Georgija, zemlja koju je vlada SAD-a željela naseliti bijelcima. Čerokezima je vlada

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. pos. Kr.

200. g.

400. g.

Newyorška luka.

Većina doseljenika u Sjevernu Ameriku 19. stoljeća u svoju su novu domovinu došli kroz New York.

ponudila 5,7 milijuna dolara da se isele, ali većina je taj prijedlog odbila. Vlada je na to odgovorila slanjem vojske koja ih je istjerala silom. Čerokezi su otišli na zapad i naselili novonastale rezervate u prerijama koje su bile suhe sa hladnim zimama. Indijanci plemena Creek, Seminole i Choctaw slično su natjerani na -put suza- u preriju, put koji mnogi nisu preživjeli. Nama je teško i zamisliti njihovu tugu što su morali napustiti zemlju uz koju su bili posebno vezani.

Američka je vlada 1803. godine od Francuza kupila prerije, golemo područje između Mississippija i Stjenjaka. Ta transakcija, zvana -kupnja Louisiane-, udvostručila je teritorij SAD-a. Nažalost, i ta je zemlja bila nastanjena Indijancima, no vlada je većinu te zemlje prodala farmerima i rančerima bez obzira na domorodačke narode.

Uništavanje tradicionalnog načina života domorodačkih Amerikanaca nastavilo se tijekom 19. stoljeća. Danas mnogi ubijanje Indijanaca i uništenje njihova načina života smatraju zločinom protiv čovječnosti.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1776. – 1890. g.

1776. g.

Proglašenje američke nezavisnosti.
Početak doseljavanja Europljana u velikom broju.

1790. g.

Američko stanovništvo broji
4 milijuna.

1803. g.

-Kupnja Louisiane-; vlada SAD-a kupuje prerije od Francuza.

1830. g.

Američko stanovništvo doseže brojku od 23 milijuna. Zakon o uklanjanju Indijanaca ozakonjuje raseljavanje domorodačkih Amerikanaca.

1835. g.

Vlada nudi Čerokezima 5,7 milijuna dolara da se isele iz Georgije, ali većina to odbija.

1876. g.

Bitka kod Little Big Horna. Postrojbe SAD-a ne uspijevaju istjerati Indijance iz prerija u njihove rezervate.

1880. g.

Američko stanovništvo popelo se na 50 milijuna.

1890. g.

Bitka kod Wounded Kneeja. Američke su snage poklale 300 Siouxa u Južnoj Dakoti skršivši time indijanski otpor bjelačkom naseljavanju u Sjevernoj Americi.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

1848. - europska revolucionarna godina

1848. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Godine 1848. u mnogim je europskim zemljama izbio revolucija. Ljudi su bili nezadovoljni načinom vladavine, a pogotovo nedostatkom demokracije. U Britaniji čartisti nisu uspjeli, no zato su revolucionari u Francuskoj uspjeli zamijeniti svojega monarha »princom-predsjednikom«, Napoleonovim nećakom. U Njemačkoj i Italiji nacionalizam je bio pokretač revolucija.

Godine 1848. nemiri, ustanci i prave revolucije izbili su u mnogim europskim zemljama. Ljudi nisu bili zadovoljni svojim vladama. Iz istih je razloga izbio Francuska revolucija prije 60 godina. Nezadovoljstvo ljudi načinom vladavine tinjalo je još od 1815. godine, a bilo je pobuna i 1830-ih godina. I prosvjetiteljstvo i romantizam odigrali su važnu ulogu u stvaranju mišljenja da narod treba imati veće pravo glasa od države u onome što mu se događa. Monarhija je kao oblik postala prilično omražena.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Gore i dolje lijevo:
Francuski prikaz događaja u veljači 1848. g.

Razlozi za nezadovoljstvo varirali su od države do države. U nekim je zemljama nacionalizam (sastavnica romantičarskoga pokreta) naveo ljude da zahtijevaju ujedinjenje ili pak nezavisnost. U Njemačkoj i Italiji nacionalistički je pokret bio posebno snažan. Iako su te dvije države danas jedinstvene, tada su bile razjedinjene u mnogo zasebnih kraljevina i kneževina.

Ljudi su zahtijevali i pravo glasa želeći glasovati na demokratskim izborima. U Britaniji su čartisti tražili niz reforma koje su su uključivale i pravo glasa za sve muškarce. Predali su peticiju parlamentu 1842. godine, no ona je odbijena. Održane su velike čartističke demonstracije u Londonu, ali bez nasilja.

Diljem Europe dizali su se ustanci u središtima poput Londona, Pariza, Berlina, Frankfurta, Praga, Varšave, Beča, Budimpešte, Milana, Venecije i Rima. U Francuskoj je revolucija izbila osobito žestinom. Pariški su revolucionari napali vladine zgrade, svrgnuli monarhiju, proglasili Drugu Republiku i postavili Napoleonova nećaka, Louisa Napoleona, kao «princa-predsjednika».

U Austriji je car Ferdinand abdicirao u korist Franje Josipa, a u većini je zemalja vladajuća elita našla način da ostane na vlasti.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1848. g.

2. veljače

Ferdinand II. Napuljski proglašava liberalan ustav.

24. veljače

Francuski kralj Luj Filip abdicira u korist svojega unuka, vojvode od Pariza, ali je utemeljena republika pod Lamartineom.

14. ožujka

Papa nevoljko odobrava ustav za Papinsku Državu.

17. ožujka

U Berlinu (Pruska) izbija revolucija.

26. ožujka

U Španjolskoj su zahtjevi za reformama brzo ugušeni.

25. travnja

Austrijski car Ferdinand I. odobrava ustav.

7. rujna

U Austriji je ukinuto kmetstvo.

2. prosinca

Austrijski car Ferdinand I. abdicira u korist svojega nećaka Franje Josipa.

10. prosinca

Louis Napoleon izabran za predsjednika Francuske.

27. prosinca

Njemačka Narodna skupština u Frankfurtu proglašava temeljna prava političke i nacionalne slobode.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1848. g.

1900. g.

2000. g.

Književnost: Stendhal, Dickens i Tolstoj

1800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Velike književne osobnosti 19. stoljeća bile su kao i sve velike osobnosti, kako je to izrekao Tolstoj, proizvodi okolnosti. Stendhal i Tolstoj su se kao mladići našli u ratnome vihoru, što je promijenilo njihov način razmišljanja te im pružilo sjajne teme za romane. Dickens je strastveno reagirao na velike društvene boljke svojega vremena: siromaštvo, oskudicu, pohlepu i izrabljivanje ljudi.

Stendhal

Henri Beyle, čiji je pseudonim Stendhal, (1783. - 1842.) rodio se u Grenobleu. U svojoj bohemskoj mladosti pisao je kazališna djela. Ponudeno mu je mjesto u ministarstvu rata te je od 1800. godine pratio Napoleonove vojne pohode u Europi. Nakon Napoleonova pada povukao se u Italiju i počeo pisati knjige. Godine 1821. Austrijanci su ga protjerali iz Italije te se vratio u Francusku. Njegova su remek-djela romani *Crveno i Crno* (1830.) te *Parmski kartuzijanski samostan* (1839.). Iako nisu prihvaćeni za njegova života, naknadno su se pokazali kao veoma utjecajni francuski romani 19. stoljeća.

Charles Dickens

Charles Dickens (1812. - 1870.) je rođen u Portsmouthu. Njegov je otac bio otpušten s posla, a potom poslan u dužnički zatvor Marshalsea. Mladi se Dickens zaposlio u tvornici laštila za cipele u Hungerford Marketu gdje je cijeli dan lijepio etikete na bočice. To je

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

500. g.

400. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

iskustvo oskudice i siromaštva na njega gorko djelovalo te ga navelo na pisanje romana sa snažnim opisima okrutnosti i društvene nepravde koje su on i ostali mladi ljudi morali podnositi u viktorijskoj Engleskoj. Bio je i glumac, a njegova javna čitanja vlastitih romana bila su veoma popularna.

Lav Tolstoj

Lav Tolstoj (1828. - 1910.) je vodio raskalašen život u gradu prije nego što je pristupio jednoj topničkoj postrojbici na Kavkazu (1851.). Njegova je književna karijera započela autobiografskom trilogijom, što je bilo prilično neobično. Kada je izbio Krimski rat, zapovijedao je bitnicom u obrani Sevastopolja. Nakon strašnih iskustava u ratu, skrasio se na svojem imanju na Volgi i proveo šest godina pišući *Rat i mir* (1869.) koji mnogi smatraju najboljim ikad napisanim romanom. U njemu prikazuje -velike muževe- kao proizvode okolnosti, a pobjedu u ratu kao rezultat slučajnosti. Tolstoj je živio jednostavnim seljačkim životom. Njegov je utjecaj golem; dopisivao se s Gandhijem koji je prihvatio njegovu doktrinu jednostavnoga života i pasivnoga otpora.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1822. - 1882. g.

Stendhal

1822. *Armansa*

1830. *Crveno i crno*

1839. *Parmski kartuzijanski samostan*

Dickens

1843. *Martin Chuzzlewit*

1850. *David Copperfield*

1853. *Hladna kuća*

1861. *Velika očekivanja*

1865. *Naš zajednički prijatelj*

Tolstoj

1869. *Rat i mir*

1876. *Ana Karenjina*

1882. *Ispovijest*

Lijevo: Lav Tolstoj, 1828. - 1910.

Lijeva stranica, gore:

Stendhal, 1783. - 1842.

Lijeva stranica, dolje:

Charles Dickens, 1812. - 1870.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Glazba: Beethoven i Wagner

1800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U 19. stoljeću jezik glazbe se razvio na neobičan način zahvaljujući naglasku romantičarskoga pokreta na istraživanju uma pojedinca te kultu umjetnika kao junaka. Beethoven je, boreći se sa svojom gluhoćom, bio savršeni romantičarski junak. Wagner je, svojim glazbenim genijem i beskrupuloznim »posuđivanjem« novca i žena, bio savršen romantičarski antijunak.

Ludwig van Beethoven

Ludwig van Beethoven (1770. - 1827.) se rodio u Bonnu. Njegov neuravnotežen, ambiciozan otac prisiljavao ga je da postane novi Mozart što, začudo, nije uništilo dječakovu ljubav prema glazbi. Godine 1787. kada je imao 17 godina, posjetio je Beč, svirao za Mozarta te ga je ovaj možda i podučavao. Godine 1792. Haydn je pristao podučavati Beethovena. Do 1802. godine skladao je tri klavirska koncerta i dvije simfonije, ali je već patio od depresije zbog sve veće nagluhosti. Treća simfonija, *Eroica*, skladana 1803. godine, posvećena je utjelovljenju romantičarskoga ideala junaka. Beethovenova jedina opera *Fidelio* razvija jednostavne teme vjernosti, osobnoga oslobođanja i simboličnoga puta iz tame u svjetlo.

Njegova najveća djela kasnog razdoblja, *Missa solemnis* i *Deveta simfonija*, dosežu nove visine. To su ambiciozna vizionarska djela u kojima je sâm skladatelj, sada već potpuno gluhi, junak.

Beethoven je obilježio prijelaz iz klasicizma u potpuno uvjereni romantizam. Kao i Goethe, Beethoven je bio divovska kreativna snaga: proširio je postojeće oblike koncerta, simfonije i gudačkog kvarteta te redefinirao ono što glazba može izraziti.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

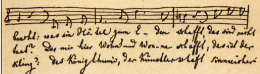
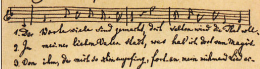
500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Adel Danksagen, Liebhaftigkeit.

Wagnerova glazba za duhovitu pjesmu posvećenu Louisu Kraftu, vlasniku hotela Prusse u Leipzigu, u znak zahvalnosti na ugodnu boravku.

Richard Wagner

Richard Wagner (1813. - 1883.) je rođen u Leipzigu. Njegova se prva djela nisu isticala. *Ukleti Holandez* (1843.) je zrelije i kvalitetnije djelo. Wagner je pogriješio miješajući se u politiku te bi zbog svoje uloge u revoluciji 1848. u Dresdenu završio u zatvoru na deset godina da nije pobjegao iz Saske. U progonstvu je planirao svoj povratak u Njemačku te je radio na vlastitom projektu *Prsten Nibelunga* koji je napokon izveden 1876. godine uz potporu bavarskoga kralja Ludviga II.

Wagnerove opere pokazuju izvanredan razvoj od oponašanja Webera i Meyerbeera do nove „umjetnosti budućnosti“, psihološkoga pristupa operi u kojoj glazba isprepliće teme koje predstavljaju nekoliko ideja ili osjećaja odjednom. Ta uporaba lajtmotiva ili glazbenih arhetipova otvara se idejama psihoanalize 20. stoljeća Carla Gustava Junga (1875. - 1961.). Wagner predstavlja romantičarsku glazbu u najvećem procvatu.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1770. - 1883. g.

Beethoven

1770. Rođen u Bonnu.

1795. Drugi klavirski koncert

1799. Patetična sonata

1800. Prva simfonija

1803. Treća simfonija, *Fidelio*

1808. Peta i Šesta simfonija

1810. *Uvertira Egmont*

1824. *Missa solemnis*; Deveta simfonija

1827. Umire u Beču.

Wagner

1813. Rođen u Leipzigu.

1843. *Ukleti Holandez*

1845. *Tannhäuser*

1850. *Lohengrin*

1865. *Tristan i Izolda*

1870. *Siegfried*

1876. *Prsten Nibelunga*

1882. *Parsifal*

1883. Umire u Veneciji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

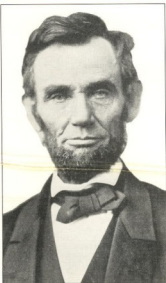
2000. g.

Američki građanski rat

1861. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Južnjačke države SAD-a ovisile su o radu robova na plantažama pamuka i drugih kultura, a do 1860. godine Jug je već bio u sukobu sa Sjeverom (gdje nije bilo robova) poglavito zbog toga što su Južnjaci smatrali da se Washington previše upliće u njihove poslove. Taj je sukob riješen pobjedom Sjevera u građanskom ratu (1861. - 1865.) nakon kojega su robovi oslobođeni. Gorčina između Sjevera i Juga osjećala se još desetljećima nakon rata.

Abraham Lincoln, predsjednik SAD-a
1860. - 1865. g.

Abraham Lincoln i Sjever

Sjever Sjedinjenih Američkih Država bio je visoko industrijaliziran i ondje više nije postojalo ropstvo. Jug je pak bio pretežito poljoprivredan, a na brojnim farmama radili su robovi. Južnjačko se gospodarstvo zasnivalo na pamuku, a vlasnici plantaža su ovisili o radu robova. Godine 1860. predsjednikom je postao Abraham Lincoln. On se protivio širenju ropstva na zapadna područja. Bojeći se da će on ukinuti ropstvo u cijelom SAD-u, južne su se države odcijepile od Unije i formirale Konfederaciju. U travnju 1861. godine snage Konfederacije napale su snage Unije kod Fort Sumtera u Južnoj Carolini. Lincoln je pozvao dobrovoljce u obranu SAD-a. Dvije su se države zaratile.

Daroviti južnjački vođe

Isprva su južnjački generali poput Jacksona zvanog «Stonewall» (kameni zid) izvojevali pobjede. Sjever je

imao bolja sredstva, veću i bolje opremljenu vojsku, ali je Jug imao neke od najvećih zapovjednika stoljeća. «Stonewall» Jackson, J. E. B. Stuart, Jubal Early i njihov vrhovni zapovjednik Robert E. Lee održali su Jug mnogo dulje nego što je realno bilo moguće. Međutim, Jug se postupno iscrpio. Početkom travnja 1865. godine Robert E. Lee se predao nakon bitke za Sjevernu Virginiju u kojoj je život izgubilo 600 000 ljudi.

Svi su ljudi stvoreni jednakima

Krajem 1865. godine Kongres je odobrio Lincolnov proglas iz 1863. godine prema kojem se svi robovi trebaju osloboditi. Nakon rata bivši su robovi dobili zemlju, ali zbog nedostatka sredstava njihovi životni uvjeti bili su jedva malo bolji od ropstva. Neki su Južnjaci odbili prihvatiti oslobađanje robova pa su 1866. godine osnovali tajno društvo Ku Klux Klan koje je trebalo ponovo nametnuti bjelačku nadmoć, a zlostavljanje crnaca nastavilo se i tijekom 20. stoljeća.

Gettysburg. Napad južnjačkoga generala Picketta i njegovih ljudi nije uspio istisnuti Sjevernjake s njihovih položaja.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1860. - 1865. g.

1860. g.

Abraham Lincoln postaje predsjednikom SAD-a.

12. travnja 1861. g.

Konfederacijske snage pod zapovjedništvom generala Beauregarda napale su snage Unije kod Fort Sumtera; izbiju građanski rat.

2. listopada 1861. g.

Bitka kod Ball's Bluffa; pobjeda Konfederacije.

8. ožujka 1862. g.

Prva pomorska bitka oklopnača. Konfederacijski *Merrimac* potopio *Cumberland*.

30. kolovoza 1862. g.

Druga bitka kod Bull Runa; pobjeda Konfederacije.

1.-3. srpnja 1863. g.

Bitka kod Gettysburga; Sjevernjaci pobjeđuju u najvećoj bitki rata.

19. studenoga 1863. g.

Govor kod Gettysburga; Lincoln proglašava oslobađanje svih robova.

23.-25. studenoga 1863. g.

Bitka kod Chattanooga; poraz Konfederacije.

3. travnja 1865. g.

General Grant zauzima Richmond, glavni grad Juga.

9. travnja 1865. g.

General Robert E. Lee predaje se generalu Ulyssesu Grantu, čime završava građanski rat.

14. travnja 1865. g.

Lincoln ubijen u Washingtonu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1861. g.

1900. g.

2000. g.

Revolucija u prometu i komunikacijama

1885. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Krajem 19. stoljeća došlo je do nekih važnih promjena i u razvoju prijevoznih sredstava (bicikli, automobili, tramvaji i avioni) i u sustavu prenošenja informacija (pošta, pisači stroj, telefon i radio).

Prijevozna sredstva

Prvi su bicikli bili neudobni za vožnju jer su imali metalne kotače. Do kraja 19. stoljeća oblik bicikla se uvelike promijenio te su oni postali mnogo privlačnijim prijevoznim sredstvom. Visoki bicikl sa svoja dva kotača različite veličine konstruiran je 1883. godine. Njegova je prednost bila u kotačima s punom gumom, ali mu je nedostatak bio što je vozača uzdizao prilično visoko iznad zemlje.

Proizvođači su se brzo opredijelili za »sigurnosni bicikl« s dva kotača jednake veličine. Pneumatska guma (na napuhivanje) omogućila je ugodniju vožnju. Motocikl je izumljen ubrzo nakon toga, a prvi je prodan 1894. godine.

Visoki bicikl

Model T Henryja Forda

Otrpilike u isto vrijeme izumljen je i automobil, ponovo najprije s punim, a potom s pneumatskim gumama. Prvi motorni automobili ručno su proizvedeni u Njemačkoj 1885. godine. Tramvaji na strujni pogon izumljeni su u Berlinu 1881. godine. Masovna proizvodnja motornih automobila započela je 1908. godine Modelom T Henryja Forda.

Kao dio istog nevjerovatnog skoka u tehnološkom razvoju u Europi i Sjevernoj Americi, u istom su se desetljeću odvijali prvi letovi motornih aviona. Braća-Wright uspješno su letjela svojim avionom 1903. godine.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

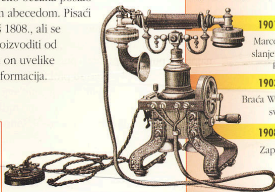

Orville Wright, američki zrakoplovni pionir, i njegov biplan

Prijenos informacija

Prijenos ideja i informacija unaprijedio se izumima poštanske marke, telefona i radija. Kuriri i poštanske službe u Engleskoj razvijale su se već više od jednoga stoljeća, ali do velikoga iskoraka došlo je 1840. godine kada je uvedena unaprijed plaćena marka što ju je plaćao pošiljatelj pisma. Potom je 1875. godine Alexander Graham Bell izumio telefon koji je omogućio ljudima iz različitih gradova da razgovaraju, iako je malo ljudi posjedovalo telefon do 1920-ih godina. Radiovalove je 1888. godine otkrio Heinrich Hertz, a 1901. godine iskoristio Marconi kako bi preko oceana poslao poruku Morseovom abecedom. Pisaci stroj izumljen je još 1808., ali se masovno počeo proizvoditi od 1873. godine te je i on uvelike olakšao prijenos informacija.

Ericssonov stolni telefon, 1892. Radi na principu elektromagnetske indukcije uz pomoć dva magnetna generatora, a induksijska zavojnica je u postolju.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1840. - 1908. g.

1840. g.

Uvode se unaprijed plaćene poštanske marke.

1873. g.

Pisaci stroj se počinje masovno proizvoditi.

1875. g.

Alexander Graham Bell izumio telefon.

1881. g.

U Berlinu izumljen tramvaj na strujni pogon.

1883. g.

Konstruiran visoki bicikl.

1884. g.

Izumljen bicikl za dame bez prečke.

1885. g.

John Starley izumio »sigurnosni bicikl«. Karl Benz ručno izradio prve motorne automobile. Daimler i Maybach proizvode prototipe prvih motocikala.

1901. g.

Marconi izumio radio za slanje poruka Morseovim kodom.

1903. g.

Braća Wright uspješno lete svojim avionom.

1908. g.

Započinje masovna proizvodnja motornih automobila.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1885. g.

1900. g.

2000. g.

Utrka za Afriku: imperijalizam i stradanja Afrikanaca

1850. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Misionari, istraživači i trgovci nenamjerno su utemeljili područja europskog utjecaja što je imalo dalekosežne posljedice. Do kraja stoljeća sedam europskih sila se natjecalo za kontrolu nad što većim dijelom afričkoga teritorija i pri tom su krojili zemljovid s malo ili nimalo obzira prema Afrikancima koji su ondje živjeli.

Europljani su o Africi znali vrlo malo, a razumjeli nisu ništa. Vjerovali su da će domorodačkim Afrikancima koristiti nametanje kršćanstva i tržišnih kultura. Putovanja misionara poput Mary Kingsley i Davida Livingstonea uvelike su proširila zanimanje Europljana za Afriku. Britanski i sjevernoamerički istraživači poput Burtona, Spekea i Stanleya istraživali su tokove velikih rijeka uglavnom kako bi unijeli ispravke u zemljovide.

Europske su zemlje postupno utvrdile kontrolu nad određenim područjima. Do 1850. godine Portugalci, Francuzi, Nizozemci i Britanci su na obalama utemeljili «mostobrane». Velika muslimanska carstva u unutrašnjosti, poput Sokota, tada su još ostala nezavisnima, ali je 200

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

godina trgovine robljem već ozbiljno narušilo strukturu afričkog društva.

Između europskih sila izbio je suparništvo zbog težnje da zauzmu što više kolonija. Ono se naziva «utrkom za Afriku». Njemačka, Španjolska, Italija i Belgija pridružile su se Francuskoj, Portugalu i Britaniji u otimanju za teritorije, čime bi se stvorilo kolonijalno carstvo. Vrlo brzo su se rasplamsali sukobi između Francuske i Britanije zbog njihovih pretenzija u zapadnoj Africi i Egiptu. Godine 1884. poglavari umiješanih europskih država prisustvovali su konferenciji u Berlinu na kojoj se podijelila Afrika.

Afrikanci nisu imali pravo glasa, a njihove se gospodarske i kulturne potrebe gotovo i nisu uzimale u obzir. Prema domorodačkim Afrikancima postupalo se kao i prema domorodačkim Amerikancima. Europljani su ugovorili granice koje nisu imale veze s plemenskim područjima i resursima o kojima su ovisili domorodački narodi. Europski kolonisti koji su se doselili u Afriku zauzeli su većinu plodnoga područja, a prema Afrikancima su se uglavnom odnosili kao prema nižoj vrsti. Posljedice imperijalizma u Africi bile su razorne i dugotrajne, iako za bijele doseljenike povoljne.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1849. - 1895. g.

1849. g.

Livingstone postaje prvi Europljanin koji je prešao pustinju Kalahari.

1855. g.

Livingstone otkriva Viktorijine slapove.

1856. g.

Livingstone dovršava svoje putovanje preko Afrike i stiže do obale Mozambika.

1857. g.

Speke otkriva Viktorijino jezero i zaključuje da je to izvor Nila.

1860. g.

Speke slijedi Bijeli Nil od Viktorijina jezera.

1867. g.

U dolini rijeke Vaal u južnoj Africi otkriveni dijamanti.

1868. g.

Livingstone otkriva jezera Mweru i Bangweulu.

1880. g.

Otad pa do 1914. više od pola milijuna četvornih kilometara afričke zemlje pada u ruke europskim kolonizatorima.

1884. g.

Berlinska konferencija na kojoj su riješeni sukobi oko pretenzija europskih sila na Afriku.

1893. g.

Prvo putovanje Mary Kingsley u zapadnu Afriku.

1895. g.

Drugo putovanje Mary Kingsley u zapadnu Afriku.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1850. g.

1900. g.

2000. g.

Britansko Carstvo

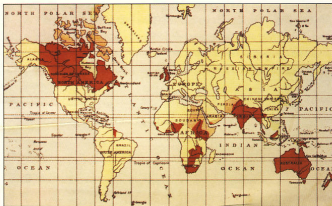
1850. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Britanija je stekla golemi teritorij u nadmetanju za kolonije s ostalim europskim silama. Bilo je znakova da domorodački narodi ne žele da njima vladaju Britanci, ali na njih se nije obraćala pozornost. Britansko je Carstvo bilo divovska trgovačka organizacija: Britanija je iz kolonija izvlačila jeftine sirovine, a zatim se carstvom koristila kao zatvorenim tržištem za gotove proizvode.

Do 1850. godine nad 200 milijuna ljudi na indijskom potkontinentu vladala je privatna Britanska istočnoindijska kompanija. Ona je izgubila trgovački monopol, ali ga je nadoknadila ubiranjem poreza, baš kao da je državna vlada. Indijska pobuna 1857. godine protiv njezine vladavine, kao i opće nezadovoljstvo britanskim uplitanjem u indijski način života, veoma su iznenadili Britance koji, tipično, nisu vidjeli ništa loše u svojoj imperijalističkoj strategiji.

Kad je pobuna završila 1858. godine, vlast nad Indijom formalno je predana britanskoj vladi. Sjeme indijskoga nacionalizma je posijano, a težnja za nezavisnošću u prvoj polovini 20. stoljeća je ojačala, ne samo u Indiji, nego u cijelom Carstvu.

Zemljovid Britanskoga Carstva oko 1880. godine.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Britanski su posjedi u Africi obuhvaćali Zlatnu Obalu (Ganu), Nigeriju te golemi teritorij od južne Afrike do Egipta. Ambicija Cecil Rhodesa bila je stvoriti Afriku «od Kaapa do Kaira» britanskom.

Australija i Kanada bila su još dva golemu područja pod britanskom vlašću. Iako je Kanada dobila samoupravu 1867., a Australija nezavisnost 1901. godine, obje su ostale dijelom Carstva. Do kraja viktorijanskoga doba Britansko je Carstvo bilo globalno poduzeće, a obuhvaćalo je četvrtinu zemlje i svjetskog stanovništva.

Vladao je opći ponos Carstvom. Svaka je učionica imala kartu svijeta na kojem je Britansko Carstvo bilo ucrtano crvenom bojom.

Carstvo je bilo golemu komercijalna i upravna organizacija: kolonije su davale jeftine sirovine, a također su bile i zatvoreno tržište za robu proizvedenu u Britaniji. Carstvo je otvorilo i mnogo radnih mjesta za činovnike i vojnike. U sve je to bio uključen i misionski vid: Britanci su sebe uvjerali kako pomažu razvoju kolonija. Istodobno, Britanija se na Carstvu bogatila.

Lord Frederick Sleigh Roberts, britanski vojnik koji je služio u Indiji, Afganistanu i Južnoj Africi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1850. - 1901. g.

1850. g.

Indijskim potkontinentom i dalje vlada Britanska istočnoindijska kompanija.

1857. g.

Početak indijske pobune protiv vladavine spomenute kompanije.

1858. g.

Kraj pobune. Vlast nad Indijom prelazi u ruke britanske vlade.

1867. g.

Kanada dobiva samoupravu i ostaje u Carstvu.

1875. g.

Britanija dobiva kontrolu nad Sueskim kanalom te skraćuje morski put do Indije za 8050 km.

1884. g.

Cecil Rhodes dobiva kao protektorat Bechuanu (Bocvanu).

1889. g.

Rhodes dobiva ovlasti za Britansku južnoafričku kompaniju (na čijem će teritoriju nastati Zambija i Zimbabve).

1890. g.

Rhodes postaje premijerom kolonije Kaap.

1901. g.

Australija dobiva nezavisnost i ostaje u Carstvu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1850. g.

1900. g.

2000. g.

Znanost i medicina

1800. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Otkrića nevidljivih mikroba i bakterija utrla su put postupcima pasterizacije i imunizacije koji su spasili nebrojene živote. Charles Darwin, Louis Agassiz i Sigmund Freud iznijeli su nove revolucionarne modele stvarnosti kako bi objasnili svijetove oko nas i u nama.

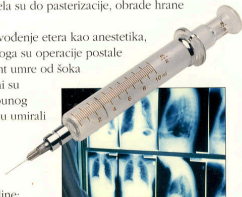
Medicina

Velik napredak u medicini postigao je Louis Pasteur (1822. - 1895.) otkrićem mikroba i bakterija kao uzročnika zaraza i bolesti 1840-ih te Robert Koch (1840. - 1910.) 1880-ih godina. Više od dvadeset bolesti sada se moglo spriječiti imunizacijom. Pasteurova otkrića dovela su do pasterizacije, obrade hrane

kako bi se spriječila zaraza bakterijama.

Još je jedan golem napredak 1840-ih bio uvođenje etera kao anestetika, najprije u zubarstvu, potom u kirurgiji; zbog toga su operacije postale bezbolne, a smanjila se vjerojatnost da pacijent umre od šoka tijekom teške operacije. Godine 1865. uvedeni su antiseptici koji su znatno uvećali izgled potpuno oporavka nakon operacije; prije toga mnogi su umirali od infekcije.

Nov je izum bio i potkožna injekcija. Precizno inženjerstvo je omogućilo izradbu takvih instrumenata. Još je radikalnije bilo otkriće x-zraka Wilhelma Röntgena 1895. godine; njima se moglo gledati unutar tijela i postavljati preciznije dijagnoze.

Potkožna injekcija izumljena je 1853., a rendgenske zrake 1895. godine.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Znanost

Velik je napredak u teorijskoj znanosti nastao objavom *Podrijetla vrsta* Charlesa Darwina (1809. - 1882.). Teorija prirodne selekcije ponudila je objašnjenje kako su životinje evoluirale od postanka života. Bio je to alternativni model biblijskomu »stvaranju u sedam dana«, u što je sve više obrazovanih ljudi teško moglo vjerovati nakon objave rezultata mnogih znanstvenih istraživanja. Objava Darwinova izravnog pobijanja toga modela ipak je izazvala oluju kontroverza.

U isto vrijeme prirodoslovac i glaciolog Louis Agassiz (1807. - 1873.) u svojem je djelu *Système glaciaire* (1847.) iznio svoju jednako revolucionarnu teoriju da je postojalo ledeno doba kada su velika područja Europe bila prekrivena ledenjacima.

Krajem stoljeća Sigmund Freud (1856. - 1939.) je utemeljio novu znanost: psihoanalizu. Istraživao je bolesti koje nisu imale fizičke uzroke te je došao do zaključka da im je izvoriste u nesvjesnom dijelu uma.

Teorija evolucije Charlesa Darwina pobila je biblijsku priču o nastanku svijeta.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1833. - 1900. g.

1833. g.

Charles Lyell: *Principi geologije*

1847. g.

Louis Agassiz: *Système glaciaire*

1859. g.

Charles Darwin: *Podrijetlo vrsta*

1863. g.

Charles Lyell: *The Antiquity of Man*

1864. g.

Louis Pasteur postavlja teoriju infekcije mikrobita koji se prenose zrakom.

1865. g.

Joseph Lister uvodi uporabu antiseptika prilikom zavijanja rana.

1880. g.

Pasteur otkriva cjepivo protiv kolere peradi.

1882. g.

Robert Koch osniva bakteriologiju izolirajući bacil tuberkuloze.

1885. g.

Pasteur otkriva cjepivo protiv bjesnoće.

1888. g.

Utemeljen Pasteurov institut.

1895. g.

Wilhelm Röntgen otkriva x-zrake.

1896. g.

Koch otkriva lijek protiv govede kuge.

1900. g.

Sigmund Freud:
Tumačenje snova

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

davoralfa@warezhr.org

DVADESETO STOLJEĆE

Utrka u naoružanju

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Na prijelazu u 20. stoljeće imperijalizam i natjecanje za kolonije uzrokovali su sukob između nekoliko nacija, što je prouzročilo utrku u naoružanju. Vojske su se povećale, a flote modernizirale dok su se nacije pripremale za sukob širokih razmjera.

Natjecanje u prikupljanju kolonijalnih posjeda širom svijeta zaoštrilo je dugotrajno suparništvo između velikih imperijalističkih sila. Kolonizirani svijet je sada obuhvaćao 560 milijuna ljudi. Izbili su ograničeni sukobi: između SAD-a i Španjolske (1898.), između Britanije i Francuske (1898.), između Britanije i Bura u južnoj Africi (1899. - 1902.), između Njemačke i Francuske oko Maroka (1911.). Uskoro će između nekoliko zemalja izbiti rat širokih razmjera.

U Europi se razvila velika vojna industrija sa sve savršenijim oružjem. Izumljene su nove automatske puške što su mogle pucati mnogo brže nego što je to prije bilo moguće. Kako se utrka u naoružanju zahuktavala, a rat se činio vjerojatnijim, nacionalne su se vojske povećavale te su izgrađene i flote bojnih brodova zvanih «drednot». Dvije su se strane utrkivale u proizvodnji smrtonosnih oružja poput otrovnih plinova.

Drednot je bio najnapredniji pomorski
bojni brod te se taj model još godinama
kopirao.

Jedno od osobito problematičnih europskih područja bio je Balkan. Srbija je bila uspješna u balkanskim ratovima te je njezina nova snaga bila prijetnja Austro-Ugarskoj Monarhiji. Austro-Ugarska se bojala da će se Srbija proširiti i stvoriti slavensko carstvo, a u Austro-Ugarskoj je živjelo mnogo Slavena. Rusija, slavenska država, sigurno bi u tom slučaju stala na stranu Srbije. Drugi je problem bila novoujedinjena Njemačka pod vodstvom Pruske koja je također postala vrlo snažnom te je predstavljala prijetnju svojim susjedima.

Nijemci su bili odlučni ući u utrku za afričke kolonije (iako su u tome zakasnili) te je izbio sukob s Francuskom oko Maroka. I Britanija se osjetila ugrožena njemačkim aspiracijama na otvorenim morima gdje je imala prevlast. Rusiju su pak zabrinjavale njemačke pretenzije na istoku, a postojala je i opasnost da će ruski put prema Sredozemlju preko Crnoga mora biti odsiječen.

Ti razni nacionalni interesi doveli su do stvaranja dviju suparničkih skupina europskih država.

Francuska i Britanija su 1904. sklopile *Entente*

Cardiale («srdačni sporazum»), a 1907.

godine pridružila im se i Rusija te je stvoren Trojni sporazum ili Velika antanta. U međuvremenu Italija, Njemačka i Austro-

Ugarska sklopile su Trojni savez. Polarizacija u dva velika bloka značila je da bi gotovo svaki sukob

neizbježno upleo sve zemlje, jednu po jednu.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1895. - 1913. g.

1895. g.

Otvoren Kielski kanal koji je omogućio njemačkim brodovima da slobodno prolaze iz Baltičkog u Sjeverno more.

1898. g.

Španjolsko-američki rat.

1898. g.

Diplomatski incident između Britanije i Francuske oko pretenzija prema Egiptu.

1899. g.

Počine Burski rat. Predsjednik Burske republike Kruger pokušava spriječiti Britance da se domognu rudnika zlata u Transvaalu.

1902. g.

Kraj Burskoga rata. Britanija dobiva Južno-afričku Republiku. Njemačka, Austro-Ugarska i Italija obnavljaju svoj savez iz 1882. g.

1904. g.

Francuska i Britanija sklapaju *Entente Cordiale* («srdačni sporazum»).

1906. g.

Drednot, prvi iz nove generacije bojnih brodova s deset 305 milimetarskih topova, porinut u Britaniji.

1907. g.

Rusija ulazi u entente cordiale i time je stvoren Trojni sporazum (Velika antanta). Trojni savez je obnovljen.

1913. g.

Kraj Prvoga balkanskog rata. Odmah izbija Drugi balkanski rat.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Prvi svjetski rat (1)

1914. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Mreža saveza je omogućila da samo jedan incident, ubojstvo austro-ugarskoga prijestolonasljednika, izazove rat na cijelome kontinentu (1914. - 1918.). Vodio se uglavnom na kopnu i to na dvjema frontama: istočnoj i zapadnoj. Vodio se samo jedna velika pomorska bitka, kod Jylland. Njemačka blokada podmornicama bila je pogreška koja je u rat uvukla i Ameriku.

Nadvojvoda Franjo Ferdinand

Početak Prvoga svjetskog rata

Kada je prijestolonasljednik Austro-Ugarske Monarhije nadvojvoda Franjo Ferdinand ubijen u atentatu u Sarajevu u Bosni i Hercegovini (28. lipnja 1914.), Austro-Ugarska je objavila rat Srbiji (28. srpnja 1914.). Ruska je vojska pritekla u pomoć Srbiji. Trojni savez prisilo je Njemačku, austro-ugarsku saveznicu, da objavi rat Rusiji (1. kolovoza) i Francuskoj, ruskoj saveznicu (3. kolovoza). Kako bi došla do Francuske, njemačka je vojska prešla preko Belgije, a ta je invazija na neutralnu zemlju navela Britaniju da objavi rat Njemačkoj (4. kolovoza).

Bitke

Na zapadnoj fronti (sjevernoistočna granica Francuske) vodile su se mnoge krvave bitke poput onih kod Passchendaele, Verduna, Marne, Ypresa i Somme. Milijuni ljudi su izgubili živote. Saveznici (francuske, britanske, australske, kanadske, novozelandske i južnoafričke snage) borile su se u sustavima prljavih rovova duž poteza zvanog "ničija zemlja".

Istočna je fronta (od Baltika do Crnog mora) također bila puna rovova gdje su Rusi uzmaknuli pred Nijemcima u rujnu 1914. godine. Prema loše izrađenom planu britanske, australske i novozelandske snage poslane su 1915. godine kao

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

pojačanje Rusima na istok, gdje su pokušale zauzeti Dardanele, ulaz u Crno more. Nadjačala ih je snažna i odlučna turska vojska te su saveznici pretrpjeli goleme gubitke.

Rat na moru

U Prvome svjetskom ratu vodila se samo jedna velika pomorska bitka: Bitka kod Jylland 1916. godine. Ishod je bio neriješen, a stradalo je više britanskih nego njemačkih brodova. No, njemačka je flota bila primorana ostati u lukama do kraja rata, dok je britanska premoć na moru ostala nepobitnom.

Francuska i Britanija oslanjale su se na hranu i oružje koje se dopremalo iz Kanade i Amerike. Nijemci su se služili podmornicama da bi potapali brodove što su prelazili Atlantik. Od 1917. godine potapali su sve brodove u vodama oko Britanije. Nijemci su znali da će to natjerati Ameriku u rat, ali su se nadali da će se Britanija i Francuska prije toga predati. Do toga nije došlo jer je uveden sustav konvoja u kojem su nenaoružani trgovački brodovi plovili u skupinama praćeni ratnim brodovima.

Ranjeni vojnici vraćaju se iz Bitke na Sommi, srpanj 1916.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1914. - 1916. g.

28. srpnja 1914. g.

Nadvojvoda Franjo Ferdinand ubijen u atentatu u Sarajevu u Bosni i Hercegovini. Austro-Ugarska objavljuje rat Srbiji.

1. kolovoza 1914. g.

Njemačka objavljuje rat Rusiji.

3. kolovoza 1914. g.

Njemačka objavljuje rat Francuskoj te upada u Belgiju.

4. kolovoza 1914. g.

Britanija objavljuje rat Njemačkoj.

5.-12. rujna 1914. g.

Bitka na Marni.

30. listopada - 24. studenoga 1914. g.

Bitka kod Ypresa.

2. prosinca 1914. g.

Bitka kod Krakova.

25. travnja 1915. g.

Britanske, australske i novozelandske snage iskrcavaju se na poluotok Galipolje, ali ostaju priključene zbog turskoga topništva.

siječanj 1916. g.

Britanske se snage povlače iz Galipolje nakon pretrpljenih teških gubitaka.

21. veljače - 9. rujna 1916. g.

Bitka za Verdun.

31. svibnja - 1. lipnja 1916. g.

Bitka kod Jylland.

1. srpnja. - 13. studenoga 1916. g.

Bitka na Sommi. Najveća i najkrvavija bitka na zapadnoj fronti: poginulo 420 000 britanskih vojnika.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1914. g.

2000. g.

Prvi svjetski rat (2)

1918. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Povlačenje Rusije iz rata oslobodilo je golem broj njemačkih snaga koje su prešle na zapadnu frontu. Ondje su ih dočekale tek pristigle američke snage. Dvije su strane bile izjednačene, ali se Njemačka pritisnuta glađu morala predati 1918. godine. Prema Versailleskim mirovnim ugovorima Njemačka je morala platiti golemu ratnu štetu, a oduzete su joj i sve kolonije.

Zapadna fronta

Dolazak američkih snaga na zapadnu frontu 1917. godine omogućio je saveznicima da poduzmu nove napade na Nijemce. Godine 1918. Rusija je izašla iz rata pa su njemačke snage mogle s istočne fronte prijeći na zapadnu. Sada se na zapadnoj fronti nalazilo 3,5 milijuna njemačkih vojnika te su u ožujku bili spremni za proboj prema Parizu. U kolovozu su britanski tenkovi (koji su se prvi put pojavili kod Somme u rujnu 1916.) presjekli njemačku liniju kod Amijensa te su se Nijemci povukli. Iza zapadne fronte Nijemci su počeli gladovati zbog pomorske blokade te su se morali predati.

Kraj rata i njegove posljedice

Dana 11. studenoga Njemačka se predala, njemački je car abdicirao, a borbe su prestale. U ratu je poginulo 10 milijuna vojnika, a 20 milijuna ih je ranjeno, što je velika tragedija. Nakon rata žene su dobile veće slobode i jednakosti zbog svojega doprinosa u ratu.

Versailleski mirovni sporazumi (1919. -1923.) osmišljeni su da kazne Njemačku. Ona je

Britanski i američki vojnici slave savezničku pobjedu u Njemačkoj.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. post. Kr.

200. g.

400. g.

Slavlje na Piccadilly Circusu u Londonu nakon kraja
Prvog svjetskog rata.

izgubila nešto od svojega teritorija i svoje kolonije te je morala platiti golemu ratnu odštetu saveznicima. Njemačko se gospodarstvo urušilo, a novac je vrlo brzo gubio na vrijednosti; nastupila je hiperinflacija.

Liga naroda

Prema Versailleskim mirovnim ugovorima utemeljena je Liga naroda koja je trebala održavati mir u svijetu. Nesuglasice bi se rješavale raspravama, a ne ratovima. Suparništvo među članicama toliko je oslabilo Ligu naroda da je 1930-ih godina na nju malo tko obraćao pozornost. Nakon Drugoga svjetskog rata zamijenili su je Ujedinjeni narodi.

Liga naroda je izdala mandate (sporazume prema kojima jedna zemlja dobiva kontrolu nad drugom), zapravo podijelila njemačke kolonije između saveznika. Britanija je dobila Irak (1920. - 1932.), Palestinu (1922. - 1948.) i Tanganjiku (Tanzaniju - do njezine nezavisnosti 1961.). Južnoafrička Republika postala je odgovorna za Njemačku Jugozapadnu Afriku (Namibiju), a Francuska za Siriju (1920. - 1946.). Ti su mandati stvorili novi niz kolonijalnih problema.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1917. - 1920. g.

17. siječnja 1917. g.

Nijemci provode -neograničeno podmorničko ratovanje- usmjereno prema konvojima sa zalihami koji su prelazili Atlantik.

ožujak 1917. g.

Nijemci prodiru prema Parizu.

6. travnja 1917. g.

SAD objavljuju rat Njemačkoj.

9. travnja 1917. g.

Bitka kod Arrasa. Kanadske snage zauzimaju prijevoj Vimy.

31. srpnja - 10. studenoga 1917. g.

Bitka kod Passchendaele. Poginulo 400 000 britanskih vojnika.

kolovoz 1918. g.

Bitka kod Amiens. Britanski su tenkovi zaslužni za povlačenje Nijemaca.

8. studenoga 1918. g.

Njemački car abdicira.

11. studenoga 1918. g.

Njemačka se predaje. Kraj rata.

18. siječnja 1919. g.

Otvorena mirovna konferencija u Versaillesu. Od Njemačke zatražena golemu novčana ratna odšteta.

25. siječnja 1919. g.

Na mirovnoj konferenciji izglasano je osnivanje Lige naroda.

15. studenoga 1920. g.

Prvi put sazvana sjednica Lige naroda.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1918. g.

2000. g.

Ruska revolucija

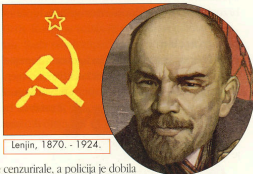
1917. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Reforme u Rusiji krajem 19. stoljeća prekasno su nastupile da bi spriječile revoluciju. Revolucija iz 1905. godine je ugušena, a revolucionari su napustili Rusiju i čekali svoj trenutak u inozemstvu. Prvi svjetski rat je zaokupio rusku vladu i oslabio gospodarstvo. Februarska revolucija 1917. godine svrgnula je monarhiju, ali je umjerenjačka vlada predsjednika Kerenskoga zbačena u Oktobarskoj revoluciji 1917. godine kada se Lenjin vratio iz progonstva da bi utemeljio komunistički režim. Između komunističkih Crvenih i umjerenjačkih Bijelih izbio je građanski rat u kojem su pobjedu odnijeli Crveni 1921. godine.

Nakon Krimskoga rata car Aleksandar II. uvidio je kako je njegovoj, uglavnom poljoprivrednoj zemlji, potrebna modernizacija. Jedna od značajnih provedenih reforma bilo je oslobađanje kmetova, seljaka koji su bili vezani za zemlju i imali vrlo malo prava. Druga reforma omogućila je demokratizaciju uprave. No, radikali nisu bili zadovoljni te su izbili nemiri i štrajkovi. Godine 1881. Aleksandar II. je ubijen u atentatu te je njegov nasljednik Aleksandar III. opozvao sve reforme svojega prethodnika. Knjige i novine su se cenzurirale, a policija je dobila šire ovlasti. Godine 1905. na radnike koji su štrajkali pucala je vojska. Potom je novi car Nikola II. obećao građanska prava i Dumu (parlament), no nije održao obećanja, a izbori su bili namješteni kako reformisti ne bi ušli u Dumu. Vladini protivnici su uhićeni, a vodeći revolucionari su izbjegli iz zemlje.

U Prvome svjetskom ratu rusko se gospodarstvo počelo urušavati. Mnogi su Rusi gladovali. Nemiri su izbili u Petrogradu (Sankt Peterburgu) u ožujku 1917. godine (veljači prema julijanskom kalendaru, op. prev.). Vojsci je naredeno da rastjera prosvjednike, no ona im se pridružila. Car je abdicirao, a privremenu je vladu formirao knez Ljvov, kojega je ubrzo naslijedio Aleksandar Kerenski kao glavni ministar. No, ruska revolucija nije završila. Boljševički se vođa Lenjin vratio u Petrograd kako bi Rusiju

Lenjin, 1870. - 1924.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

pretvorio u komunističku državu. Boljševici su preuzeli vlast u studenome 1917. godine (ta se revolucija naziva Oktobarskom jer se Rusija služila julijanskim kalendarom). Lenjinova je vlada sklopila mir s Njemačkom, glavni grad je postala Moskva, a veliki plemićki posjedi podijeljeni su seljacima. Crkvi je oduzeta imovina, a banke su nacionalizirane.

Bijeli Rusi (antikomunisti) protivili su se tim mjerama te je izbio građanski rat. Bjele je napokon porazila boljševička Crvena armija 1921. godine. Država je promijenila ime u Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR).

Do kraja revolucije poginulo je 100 000 ljudi uključujući i kraljevsku obitelj, a dva milijuna ljudi napustilo je Rusiju. Lenjin je ostao vođom do svoje smrti 1924. godine kada je izbio borba za prevlast između Leona Trockog (1879. - 1940.) i Josifa Staljina (1879. - 1953.). Nemilosrdni Staljin je pobijedio i postao surovim diktatorom. Vladao je SSSR-om do svoje smrti 1953. godine, a Trockoga je dao ubiti u progonstvu u Meksiku 1940. godine.

Katedrala Vasilija Blaženoga, Crveni trg, Moskva

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1905. - 1921. g.

9. siječnja 1905. g.

U Sankt Peterburgu izbija revolucija.

17. listopada 1905. g.

Pobuna na oklopnjaci *Potenkin* u Odesi.

9. prosinca 1905. g.

Car guši revoluciju.

24. ožujka 1906. g.

Car Nikola II. uvodi opće pravo glasa.

1. rujna 1911. g.

Premijer Stolipin ubijen u atentatu.

15. ožujka 1917. g.

Car abdicira. U Petrogradu izbijaju neredi.

16. ožujka 1917. g.

Veliki knez Mihail abdicira u korist privremene vlade.

travanj 1917. g.

Lenjin se vraća iz progonstva.

6. studenoga 1917. g.

Oktobarska revolucija. Po Lenjinovim naredbama vojska upada u Zimsku palaču u Petrogradu.

7. studenoga 1917. g.

Vlada Kerenskoga pada. Lenjin formira novu vladu. Izbija građanski rat između komunističkih Crvenih i umjerenih Bijelih.

16. srpnja 1918. g.

Crveni ubijaju cara i njegovu obitelj.

14. studenoga 1920. g.

Kraj građanskoga rata, vojska Bijelih povlači se u Istanbul.

1921. g.

Komunistička država mijenja ime u Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR).

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1917. g.

2000. g.

Arhitektura

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Uporaba armiranoga betona i čelika omogućila je nove oblike. Art nouveau je i dalje bio popularan. Nove čiste linije internacionalnoga stila i škole Bauhaus stvorile su specifičan izgled 20. stoljeća, kao i neboderi što su ih projektirali Frank Lloyd Wright i Mies van der Rohe.

Za mnoge nove zgrade rabili su se čelik i armirani beton koji su omogućili sasvim nove oblike. Internacionalni stil koji se pojavio u prvoj polovini 20. stoljeća koristio se velikim staklenim plohamo što su počivale na čeličnim strukturama. Jednostavne linije i pravokutnici bili su uobičajene značajke, a bijela je boja naglašavala tu jednostavnost. Klasičan rani primjer ovoga stila je projekt velikoga francuskog arhitekta Le Corbusiera (Charles Jeanneret, 1887. - 1965.). To je Villa Savoye u Poissyju u Francuskoj, zgrada na stupovima koji su gotovo Le Corbusierov potpis s prozorima postavljenima u dugačke nizove te s ravnim krovom na kojemu je vrt. Škola arhitekture Bauhaus koju je 1919. godine utemeljio Walter Gropius (1883. - 1969.) bila je grana internacionalnoga stila.

U gradskim središtima postojala je velika potražnja za prostorom što je dovelo do izgradnje sve viših zgrada.

Jedan od velikih pionira novih nebodera bio je Mies van der Rohe. Projektirao je blokove s metalnim okvirima i tankim zidovima od stakla i metala. Drugi pionir izgradnje nebodera bio je Frank Lloyd Wright (1867. - 1959.). On je projektirao i neke revolucionarne male zgrade poput svoje kuće Taliesin (1911.) u Wisconsinu te Kuće slapova blizu Pittsburgha.

Usporedno s internacionalnim stilom postojao je art nouveau. Bilo je to zapravo podsjećanje na posljednje desetljeće

Neboderi su specifična značajka arhitekture 20. stoljeća.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

19. stoljeća, no uporaba betona omogućila je protočne organske linije razvijene iz prirodnih oblika.

Art deco je bio iznimno dekorativan stil 1920-ih i 1930-ih s mnogo detalja, no služio se geometrijskim oblicima. Najljepši primjer je zgrada Chrysler u New Yorku.

Neki veliki projekti imaju vlastiti retro-stil. Hooverova brana izgrađena na rijeci Colorado 1936. godine jednostavna je betonska struktura koja se vraća na svojevrzni minimalistički art nouveau stil. Most u luci Sydney sagrađen 1932. godine izgleda kao da su ga projektirali Telford ili Brunel.

Zgrada Chrysler u New Yorku sagrađena u stilu art decoa

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1900. - 1943. g.

1900. g.

C. H. Townsend:
muzej Horniman u Londonu.

1909. g.

Napoleon LeBrun: Metropolitan Life Insurance Tower u New Yorku sa svoja 42 kata najviša je zgrada na svijetu do 1913. godine.

1913. g.

Cass Gilbert: zgrada Woolworth u New Yorku sa svojih 60 katova najviša je zgrada na svijetu do 1931. g.

1919. g.

Walter Gropius utemeljio Bauhaus, školu arhitekture.

1930. g.

William Van Allen: zgrada Chrysler u New Yorku. Najviša zgrada na svijetu načinjena od cigle.

1931. g.

Lamb i Harmon:
Empire State Building u New Yorku.

1932. g.

Most u luci Sydney.

1936. g.

Hooverova brana na rijeci Colorado.

1936. g.

Joseph Strauss:
most Golden Gate u San Franciscu.

1943. g.

Pentagon u Virginiji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

davoralfar@warrior.chi.org

Promet i veze

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Masovna proizvodnja automobila uzrokovala je revoluciju u prometu. Bogati su i dalje putovali polagano, luksuznim brodovima što su postajali sve većima. Dirizabl je bio manje uspješan te je pao u nemilost nakon nekoliko spektakularnih katastrofa. Polovinom stoljeća javila se ideja odmora u paket-aranžmanu s letovima. Radio, kino, a potom i televizija donijeli su nove oblike zabave.

Automobili su početkom stoljeća i dalje bili igračke bogataša, ali je masovna proizvodnja omogućila sve većemu broju ljudi da kupi auto. Godine 1937. Ferdinand Porsche je dizajnirao Volkswagen, njemački auto za običnoga čovjeka. Za one koji si nisu mogli priuštiti automobile, proizvedeni su motocikli. Mnogi su se i dalje u svojim putovanjima oslanjali na vlakove, tramvaje i autobuse.

Brodovi su postajali sve veći, a uporaba čeličnih trupova postala je univerzalnom. Titanic, koji je potonuo nakon što je udario o ledenjak 1912. godine, bio je dulji od 269 m. Do 1930-ih prekoceanski brodovi poput *Queen Elizabeth* i *Queen Mary* bili su dulji od 300 m. Ti su luksuzni ploveći hoteli prelazili Atlantik za četiri dana i bili su omiljeni među bogatašima koji su imali vremena za duga putovanja.

Dirizabli (izumljeni 1900. godine) također su putovali polagano, ali zrakom. Pokazalo se da su veoma opasni i skloni nesrećama, a nakon nekoliko katastrofa velikih razmjera, primjerice pada

Queen Elizabeth,
porinut 1938. g.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. post. Kr.

200. g.

400. g.

Dirižabl Zeppelin kojega je izumio i lansirao grof Ferdinand von Zeppelin 1900. godine.

Hindenburga 1937. godine, eksperiment s takvim oblikom prometa došao je do svojega kraja. Avioni su uvelike postali popularni. U Prvome svjetskom ratu imali su malu ulogu, ali zato su u Drugom imali veliku. Nakon Drugoga svjetskog rata, kada je ostatak Europe gospodarski izopćio fašističku Španjolsku, izumljeni su jeftini paket-aranžmani koji su uključivali i letove. Nekadašnji vojni avioni i bivši vojni piloti omogućili su jeftino putovanje avionima do Sredozemlja čime su utemeljili turističku industriju koja će cvjetati sljedećih 50 godina.

U gradovima su i dalje postojali varijetei gdje su se prikazivale zabavne predstave. Radio ih je postupno istisnuo kao novi veliki medij obiteljske zabave, a pristup su imali ljudi kako u gradovima, tako i u zabačenim seoskim sredinama. Kino je bilo još jedan novi oblik zabave, kao i medij za širenje vijesti.

Televiziju je 1926. godine izumio John Logie Baird, ali su tek nakon 20 godina tehnologija i sustav prijenosa opravdali kupnju televizora u Sjevernoj Americi i Europi.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1900. - 1955. g.

1900. g.

Izumljeni dirižabli.

1919. g.

Američka Radijska Korporacija preuzima Marconijevu kompaniju.

1922. g.

Utemeljen BBC (British Broadcasting Company). Počinje se prodavati Austin sedam, jeftin obiteljski auto. Broj telefonskih pretplatnika u Britaniji premašuje jedan milijun.

1926. g.

John Logie Baird izumljuje televiziju.

1930. g.

Blizu Beauvaisa srušio se dirižabl *R101*; poginule su 44 osobe.

1934. g.

Porinut luksuzni putnički brod *Queen Mary*.

1937. g.

Nesreća dirižabla *Hindenburg*; poginulo 36 osoba. Ferdinand Porsche dizajnira Volkswagen.

1938. g.

Porinut luksuzni putnički brod *Queen Elizabeth*.

1947. g.

Javljaju se jeftini turistički paket-aranžmani koji uključuju letove.

1955. g.

Prva televizijska emisija u boji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Uspon fašizma

1920. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

U vrijeme velike gospodarske krize 1930-ih godina jednostavna politička rješenja koja je nudio fašizam privukla su mnoštvo u mnogim zemljama.

Italija i Njemačka su imale najvatrenije i najistaknutije diktatore Mussolinija i Hitlera. No, i druge su zemlje imale svoje diktatore. Iznjedrili su ih nezadovoljstvo, nacionalni ponos, militarizam, primitivne predrasude, rasna mržnja, a obično su proganjali manjinske skupine.

U 1930-ima u nekoliko su zemalja na vlast došli fašisti. Fašizam se često hranio rasnim predrasudama, određivanjem skupina koje se moglo zlostavljati i progoniti kao žrtvene jarce za državne nedaće. Bio je to i agresivno - rodoljubni pokret koji je snagu crpio iz kulta ličnosti, vode - uvijek diktatora. Najistaknutiji su među njima bili Benito Mussolini (1883. - 1945.), talijanski diktator, te Adolf Hitler (1889. - 1945.), njemački diktator. Ljudi su podupirali fašističke režime jer se činilo da nude izlaz iz gospodarskih teškoća; bilo je to vrijeme velike gospodarske krize.

Fašisti su u Italiji na vlast došli 1922. godine s Mussolinijem kao premijerom. Godine 1925. postao je diktator poznat kao «voda», Il Duce. Lukavo je dobio potporu Rimokatoličke crkve tako što je Vatikanu dao nezavisnost 1929. godine. Mussolini je zakašnjelo pokušao stvoriti imperijalno carstvo u Africi te je napao Etiopiju 1935. i zauzeo je do 1941. godine. Njegovi su se sljedbenici službeno zvali Fasci de Combatimento, ali su se neformalno zvali «crnokošuljašima».

Hitler je 1933. godine na vlast u Njemačkoj doveo sličnu skupinu, Nationalsocijalističku stranku, nakon što je zamalo izbjegao smrt kada je policija pucala strojnicama na nacistički marš u Münchenu 1923. godine. Göring je tada teško ranjen, a 16 je jurišnika poginulo. Hitlera je njemački narod obožavao jer je obećao da će Njemačku ponovo učiniti velikom nakon teškoga poraza i poniženja nakon Prvoga svjetskog rata.

Godine 1923. u Španjolskoj je Primo de Rivera (1878. - 1930.) utemeljio sličan pokret,

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

stranku Falanga. Između falangista i republikanaca izbio je žestok građanski rat (1936. - 1939.) koji je privukao pristaše obiju strana iz drugih zemalja, uključujući i Britaniju.

Fašističkim su režimima bili skloni i u drugim zemljama, primjerice Portugalu. Čak je i u Britaniji bilo pristaša Britanske unije fašista Oswalda Mosleya.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1922. - 1945. g.

1922. g.

U Italiji na vlast dolaze fašisti s Benitom Mussolinijem kao premijerom.

1923. g.

Adolf Hitler i Hermann Göring izbjegli smrt kada je policija strojnica zapucala po nacističkom maršu u Münchenu.

1925. g.

Mussolini postaje diktator.

1929. g.

Mussolini daje Vatikanu nezavisnost.

1933. g.

Hitler na vlast u Njemačkoj dovodi Nationalsocijalističku stranku.

1935. g.

Mussolinijeve snage osvajaju Etiopiju.

1939. g.

Izbija Drugi svjetski rat: Sile osovine (Njemačka i Italija) i Japan protiv saveznika (Velika Britanija, Francuska i SAD).

1945. g.

Kraj Drugoga svjetskog rata: poraz Sile osovine. Mussolini je strijeljan. Hitler je počinio samoubojstvo.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1920. g.

2000. g.

Dugi marš: Čang Kai-šek i predsjednik Mao

1925. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Carski je režim u Kini svrgnut 1911. godine te je utemeljena nacionalistička republika kojoj je na čelu bio predsjednik Sun Jat-sen. Njegov je nasljednik Čang Kai-šek vodio građanski rat s kineskim komunistima čiji je vođa bio Mao Ce-tung (Zedong) koji je 1949. godine utemeljio Narodnu Republiku Kinu.

Sun Jat-sen i nacionalisti

Još početkom 20. stoljeća obrazovani Kinezi planirali su svrgnuti carski režim. Godine 1905. Sun Jat-sen (1866. - 1925.) je utemeljio Kinesku nacionalističku stranku. Pobune i urote nacionalista i ostalih skupina potkopale su vladu dinastije Mandžu. Yuan Shih-kai, utjecajni general, podupro je nacionalističku pobunu 1911. godine. Vlada dinastije Mandžu je pala te je proglašena republika sa Sun Jat-senom kao predsjednikom. Kada je 1925. umro, na čelu države i Nacionalističke stranke naslijedio ga je Čang Kai-šek.

Slika Sun Jat-sena (1866. - 1925.)
na vratima grada Taipeija na
Tajvanu

Kineski građanski rat

Kineska komunistička stranka je isprva pomagala Čang Kai-šeku, ali je 1927. godine između komunista i nacionalista izbio građanski rat. Do 1931. godine komunisti su u južnoj Kini formirali suparničku vladu pod imenom Sovjet Kiangsija. Čang Kai-šek je poveo nekoliko napada protiv njih s namjerom da ih potpuno uništi. Komunisti su odolijevali napadima godinu dana prije nego što su napustili pokrajinu Kiangsi i krenuli na Dugi marš.

Mao Ce-tung (Zedong, 1893. - 1976.) je bio predsjednik Sovjeta Kiangsija i predvodio je Dugi

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. poslije Kr.

200. g.

400. g.

marš na zapad, a zatim na sjever dok nisu doprijeli do Yan'ana u sjevernoj Kini u listopadu 1935. godine. Samo je 20 000 od 100 000 ljudi koliko ih je bilo na početku došlo do Yan'ana, ali je Dugi marš (dug 11 265 km) prešao u legendu i osigurao Mao Ce-tungu vodstvo nad Kineskom komunističkom partijom.

Narodna Republika Kina i Misli predsjednika Mao Ce-tunga

Japanci su 1937. godine napali Kinu te se Kineska Republika urušila. Godine 1949. Mao je proglasio Narodnu Republiku Kinu i organizirao je kao komunističku državu. Iste su godine Čang Kai-šek i njegovi pristaše pobjegli na Tajvan gdje su utemeljili Republiku Kinu. Gradanski je rat osiromašio Kinu. Mnogi su skapavali od gladi. Sljedećih 25 godina Mao je nastojao unaprijediti zemlju. Kolektivna poljoprivredna dobra bila su temelj gospodarstva; «bosonogi doktori» pružali su liječničku skrb stanovnicima u seoskim područjima. Crvena knjižica, *Misli predsjednika Maoa*, postala je kineskom Biblijom.

No, za kulturne revolucije 1960-ih godina kada se osjetio ugrožen kritikama, Mao je postao okrutan i nesnošljiv. Progonio je sveučilišne profesore, pogubio svoje protivnike, a milijuni su umrli od gladi.

Čang Kai-šek je umro 1975., a Mao Ce-tung sljedeće godine.

Kip predsjednika Maoa

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1905. - 1976. g.

1905. g.

Sun Jat-sen osniva Kinesku nacionalističku stranku.

1911. g.

U Kini svrgnut carski režim. Utemeljena nacionalistička republika sa Sun Jat-senom kao predsjednikom.

1925. g.

Sun Jat-sen umire. Nasljeduje ga Čang Kai-šek kao vođa Kine i Nacionalističke stranke.

1927. g.

Izbija gradanski rat između nacionalista i komunista koje predvodi Mao Ce-tung.

1931. g.

Komunisti formiraju suparničku vladu, Sovjet Kiangsija u južnoj Kini.

1935. g.

Dugi marš.

1937. g.

Japan napada Kinu te Kineska Republika propada.

1949. g.

Mao Ce-tung utemeljuje Narodnu Republiku Kinu. Čang Kai-šek i njegovi pristaše bježe na Tajvan.

1975. g.

Umire Čang Kai-šek.

1976. g.

Umire Mao Ce-tung.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1925. g.

2000. g.

Velika gospodarska kriza i početak globalizacije

1929. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Neumjerene špekulacije na američkoj burzi dovele su do nagloga pada cijena dionica u trenutku kada su ih svi odjednom htjeli prodati. Bio je to slom burze na Wall Streetu. Mnogi su ulagači izgubili sve. Nije bilo novca za ulaganje, pa je veliki broj tvrtka propao, a mnogi su ljudi ostali bez posla. Velika se gospodarska kriza proširila i u Europu. Velika nezaposlenost vladala je u SAD-u, Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu. Zbog ove negativne posljedice globalizacije mnogi su potražili utočište u nacionalizmu, pogotovo u Njemačkoj, što je dovelo do izbijanja Drugoga svjetskog rata.

Slom burze na Wall Streetu

Nesmotrene špekulacije na američkoj burzi 1920-ih godina povisile su cijene dionica mnogo iznad njihovih realnih vrijednosti. Odjednom su u listopadu 1929. godine ljudi su počeli prodavati svoje dionice. Ulagачi su htjeli biti sigurni da će dobiti najvišu cijenu za svoje dionice pa su sve više prodavali, a cijene dionica su naglo pale. U jednom je danu prodano 13 milijuna dionica na newyorškoj burzi na Wall Streetu. Cijene dionica su tako naglo pale da su mnogi izgubili sav svoj

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

novac. Taj je događaj ostao zapamćen kao slom burze na Wall Streetu.

Velika gospodarska kriza

Banke i tvrtke su propale jer nije bilo sredstava koja bi se ulagala u posao, a ljudi nisu imali novca kojim bi kupovali. Nezaposlenost je vrtoglavo rasla. Do 1932. godine u SAD-u je bilo 12 milijuna nezaposlenih. Američko se gospodarstvo nalazilo u ozbiljnoj krizi. Situaciju je pogoršala katastrofa na Srednjem zapadu. Suša u prerijama pretvorila je

zemlju u prašinu što ju je odnio vjetar. Neke su farme ostale bez zemlje, a druge su prekrili nanosi prašine. Mnogi su farmeri i radnici otišli u Kaliforniju tražeći posao.

Međunarodne posljedice

Za ratne reparacije koje je Njemačka i dalje plaćala postojao je sustav međunarodnih zajmova. Slom burze na Wall Streetu prouzročio je kolaps i toga sustava. Njegove posljedice nisu bile ograničene samo na Ameriku i Europu. Teško su pogodile i europske kolonije jer je većina njihove trgovine ovisila o prodaji sirovina i hrane Americi i Europi. Budući da je došlo do sloma tih tržišta, mnogi su proizvođači u kolonijama izgubili svoj posao.

Bila je to jedna od prvih negativnih posljedica globalizacije. Kako se nemir povećavao, rastao je nacionalizam, posebice u Njemačkoj gdje je 1933. godine bilo 6 milijuna nezaposlenih. To je utrljalo put Drugom svjetskom ratu.

Britansko je gospodarstvo zapalo u krizu. Godine 1935. čak je 200 ljudi marširalo iz Jarrowa na sjeveru Engleske do Londona kako bi svratili pozornost na nezaposlenost na sjeveroistoku.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1929. - 1935. g.

24. listopada 1929. g.

Crni četvrtak: početak sloma burze na Wall Streetu.

29. listopada 1929. g.

Crni utorak: industrijski indeks Dow Jones pao je za 30 bodova u jednome danu.

studeni 1929. g.

Prekid američkih zajmova Europi.

1932. g.

Američko gospodarstvo je u ozbiljnoj krizi. U SAD-u je 12 milijuna nezaposlenih. Kancelar Brüning objavljuje da Njemačka više ne može i neće plaćati ratne reparacije.

1933. g.

U Njemačkoj je 6 milijuna nezaposlenih. Nacionalizam raste. Hitler postaje njemački kancelar.

1935. g.

U Engleskoj marš iz Jarrowa svraća pozornost na visoku nezaposlenost.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1929. g.

2000. g.

Kina protiv Japana

1905. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Nagla industrijalizacija omogućila je Japanu uspješan rat protiv neindustrijalizirane Kine 1930-ih godina. Kinezi su 1937. godine pokušali istjerati Japance iz Mandžurije, kineske pokrajine, koja je bila pod japanskim utjecajem još od 1905. godine, na što su Japanci odgovorili napadom na Kinu i okupacijom njezina istočnog dijela. Borbe su se nastavile sve do kraja Drugoga svjetskog rata.

Siječanj 1932.: dok Japanci bombardiraju Shanghai, građani bježe u panici.

U prva tri desetljeća 20. stoljeća stanovništvo Japana ubrzano je raslo kako se zemlja industrijalizirala. Ta je industrijalizacija ovisila o sposobnosti Japana da prodaje svoje proizvode. S velikom gospodarskom krizom nestala su inozemna tržišta; mnoge su japanske tvornice morale prekinuti proizvodnju.

Kina je izabrala taj trenutak kako bi pokušala vratiti Mandžuriju, kinesku pokrajinu koju je Japan zauzeo 1905. godine. Pokušaj uništavanja željezničke pruge u Mandžuriji doveo je do japanske okupacije mandžurijskoga grada Mukdena 1931. godine. Sljedeće su godine Japanci ondje stvorili državu pod imenom Mandžuko. Službeno, njome je vladao posljednji kineski car Pu-Yi, ali je on bio samo marioneta.

Kineski građanski rat između nacionalista i komunista i dalje je bjesnio, ali su se dvije strane udružile u trenutku izbijanja Kinesko-japanskoga rata 1937. godine. Japan je napao niz kineskih gradova: Shanghai, Peking, Tientsin i Nanching. Budući da su Japanci bili industrijalizirani, mogli su proizvoditi naprednije oružje od Kineza zahvaljujući čemu su razmjerno lako pokorili golema područja. Među ostalim inovacijama, Japanci su imali oklopljena vozila, nešto između automobila i tenka. Za godinu dana Japan je preuzeo nadzor nad većim dijelom istočne Kine, a Čang Kai-šek je morao napustiti Nanching i preseliti glavni grad u Ch'ungch'ing u pokrajini Szechuan. Ondje su dobivali pomoć iz Britanije i Amerike.

Mao Ce-tung i njegove komunističke snage nadzirali su sjeverozapadnu Kinu koja nije bila pod japanskim utjecajem. Sovjetske su snage zaustavile japanske u njihovu kretanju prema zapadu.

Kinesko-japanski rat postao je dijelom općega rata na Tihom oceanu do potpunoga prekida borba na kraju Drugoga svjetskog rata 1945. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1905. - 1945. g.

1905. g.

Japan zauzima Mandžuriju i proglašava Koreju japanskim protektoratom.

1931. g.

Japanci okupiraju mandžurijski grad Mukden. Liga naroda raspravlja o japanskoj agresiji. Protukineski nemiri u Koreji.

1932. g.

Japanci stvaraju državu Mandžuko u Mandžuriji s bivšim kineskim carem kao poglavarom.

7. srpnja 1937. g.

Kinesko-japanski rat započinje upadom Japana u sjeveroistočnu Kinu.

28. srpnja 1937. g.

Japanske snage zauzimaju Peking i Tientsin.

11. studenoga 1937. g.

Japanske snage zauzimaju Shanghai.

5. prosinca 1937. g.

Japanci zauzimaju Nanching ubivši 250 000 Kineza.

1. lipnja 1938. g.

Kinezi uništavaju nasipe duž Žute rijeke i tako zaustavljaju Japance.

1945. g.

Kinesko-japanski rat završava općim prekidom na kraju Drugoga svjetskog rata.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1905. g.

2000. g.

Znanost i tehnologija 1900.-1960.

1900. g.

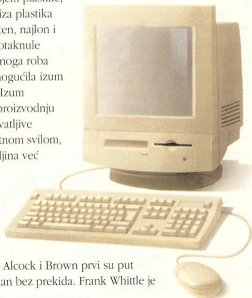
PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Plastika je omogućila da niz jeftinih proizvoda, uključujući odjeću, postane dostupan velikomu broju ljudi. Razvoj u prometu obuhvaća letove na velike udaljenosti, izum mlaznoga motora te početke raketne znanosti. Tranzistori postaju sve manji pa omogućuju sve snažnija računala.

Do velikog tehnološkog skoka dolazi razvojem plastike, najprije bakelita koji je bio krut, a potom niza plastika različitih svojstava uključujući alkatenu, politen, najlon i poliester. Njihov nastanak djelomično su potaknule nestašice u Drugom svjetskom ratu te se mnoga roba počela izradivati od plastike. Plastika je omogućila izum kemijske olovke Lazla Biroa 1938. godine. Izum sintetičnih vlakana omogućio je masovnu proizvodnju odjeće po nižim cijenama koje su bile prihvatljive većem broju ljudi. Rejon, isprva zvan umjetnom svilom,

radio se za izradbu haljina već 1920-ih godina. Prve najlonske čarape prodane su u SAD-u 1939. godine.

U prometu su nastupali golemi pomaci. Godine 1919. Alcock i Brown prvi su put preletjeli Atlantski ocean bez prekida. Frank Whittle je

Silicijski čip

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

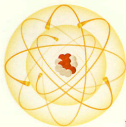
4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

1919. godine Ernest Rutherford je otkrio mogućnost cijepanja atoma. Njegova su otkrića korištena u konstruiranju atomske bombe.

1937. godine konstruirao prvi motor na mlazni pogon.

Godine 1926. u SAD-u je lansirana prva raketa s tekućim gorivom, što obilježava početak dugog procesa koji je doveo do slijetanja na Mjesec.

Izum tranzistora 1948. godine telefonske tvrtke Bell bio je veliki napredak u mnogim granama tehnike zvuka; omogućio je pojačavanje zvuka malenim uređajem. To je dovelo do revolucije u elektronici, do finijih radija, kasetofona i televizora.

Razvila su se i računala. Prvo potpuno elektroničko računalo koristilo se 1940. godine za razbijanje njemačkih šifra. Tranzistori su omogućili konstruiranje manjih i snažnijih računala nakon 1948. godine. Do 1960-ih godina postali su jako sofisticirani, ali još nisu ušli u široku uporabu. Razvoj silicijskoga čipa omogućio je pakiranje složenih elektroničkih sklopova u vrlo mali prostor te su računala postajala sve manja, što je dovelo do prve generacije osobnih računala.

Godine 1919. Ernest Rutherford je otkrio da je moguće podijeliti atom, što je radom Enrica Fermija 1930-ih godina dovelo do izuma atomskih bomba koje su bačene na Hiroshimu i Nagasaki da bi se završio Drugi svjetski rat. To je također ubrzo dovelo do izgradnje nuklearnih elektrana.

Za atomsku bombu iskorišten je i rad na području fizike Alberta Einsteina.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1919. - 1981. g.

1919. g.

Alcock i Brown prvi su put preletjeli Atlantski ocean bez prekida. Robert Goddard konstruirao prvu raketu s tekućim gorivom. Ernest Rutherford otkriva da je nuklearna fizika moguća.

1926. g.

Lansirana prva raketa s tekućim gorivom.

1935. g.

Wallace Carothers izumio najlon.

1937. g.

Enrico Fermi testira nuklearnu fisiju. Frank Whittle konstruirao prvi avion na mlazni pogon.

1938. g.

Lazlo Biro izumio kemijsku olovku.

1939. g.

SAD: počinje prodaja najlonskih čarapa.

1940. g.

Prvo potpuno elektroničko računalo upotrebljava se za razbijanje njemačkih šifra.

1948. g.

Telefonska tvrtka Bell izumila tranzistor.

1954. g.

Prva nuklearna elektrana kraj Obninska blizu Moskve počinje proizvoditi struju. Tvrtka Texas Instruments proizvela je prve primjenjive silicijske tranzistore.

1959. g.

Računala se koriste u uredima.

1981. g.

Prva generacija osobnih računala IBM-a.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Drugi svjetski rat (1): početak rata

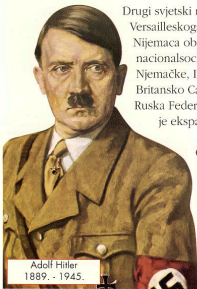
1939. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Glavni uzroci Drugoga svjetskog rata bili su militaristički fašistički režimi u Njemačkoj i Italiji te poniženje Njemačke prema odredbama Versailleskoga mirovnog sporazuma. Te su zemlje, kao i Japan, željele povećati svoje teritorije. Hitlerovi munjeviti napadi na susjedne zemlje bili su veoma uspješni, a za nekoliko mjeseci između 1939. i 1940. godine većina je Europe bila pod fašističkom vladavinom.

Drugi svjetski rat neizravno su uzrokovale stroge odredbe Versailleskoga mirovnog sporazuma zbog kojih je mnogo Nijemaca objeručke prigrllilo agresivni militarizam nacionalsocijalizma. Rat se vodio između Sila osovine: Njemačke, Italije i Japana te savezničkih sila koje su uključivale Britansko Carstvo, Francusku, Ameriku i Sovjetski Savez (danas Ruska Federacija). Nacistička Njemačka, kao i Italija i Japan, bila je ekspanzionistička: željela je još teritorija.

Prvi važan korak bila je njemačka invazija na Čehoslovačku (danas Češka i Slovačka). Italija je već zauzela istočnu Afriku i Albaniju, a Japan istočnu Kinu. Njemački vođa Hitler je mislio da može osvojiti i Poljsku jer je ostatak Europe zažmirio na njegovo zauzimanje Čehoslovačke. No, kad je to izveo 1. rujna 1939. godine, intervenirale su Britanija i Francuska te su 3. rujna objavile rat Njemačkoj. Sovjetski vođa Josif Staljin (1879. - 1953.), još jedan militaristički diktator ali komunističke države,

Adolf Hitler
1889. - 1945.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Njemačke postrojbe ulaze u zapaljenu šumu tijekom «Blitzkriega».

sklopio je s Njemačkom pakt o nenapadanju. Međutim, 17. rujna 1939. godine odmah je naredio napad na Poljsku s istočne strane.

Poljska je imala golemu vojsku, ali nije bila opremljena suvremenim oružjem; zemlja je brzo pokorena i podijeljena između Njemačke i Rusije. Hitler je stvorio novu tehniku ratovanja zvanu «Blitzkrieg», munjeviti rat. On je uključivao iznenadni napad s mnogo tenkova kako bi se nadjačao svaki otpor. Zrakoplovstvo bi bombardiralo preostalu obranu, a tada bi ušlo pješništvo koje bi uništilo svaki otpor. Taktika Blitzkriega bila je uspješna protiv mnogih zemalja.

Sljedeći je Hitlerov korak bio pokušaj zauzimanja Skandinavije. Nakon Staljinove invazije na Finsku u studenome 1939. godine, Hitler je naredio invaziju na Dansku i Norvešku u ožujku 1940. godine. U svibnju njemačke su snage ušle u Belgiju, a potom i u Francusku. Budući da je toliki dio Europe bio pod fašističkom vlašću, a kako su SAD bile izvan rata, Hitler je smatrao da je vrijeme za napad na Britaniju.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1935. - 1940. g.

1935. g.

Italija osvaja Etiopiju.

14. ožujka 1938. g.

Hitler anektira Austriju.

29. rujna 1938. g.

Njemačke snage ulaze u Sudete.

1. rujna 1939. g.

Nijemci napadaju Poljsku.

3. rujna 1939. g.

Britanija i Francuska objavljuju rat Njemačkoj.

27. rujna 1939. g.

Varšava pada pod njemačku vlast.

28. svibnja 1940. g.

Belgija pada pod njemačku vlast.

1. lipnja 1940. g.

Njemačke snage ulaze u Pariz.

17. lipnja 1940. g.

Francuska je pod njemačkom vlašću.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1939. g.

2000. g.

Drugi svjetski rat (2): kraj rata u Europi

1945. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Hitlerov plan invazije na Britaniju nije dao rezultata zahvaljujući pobjedi Britanaca u zračnoj Bitki za Britaniju 1940. godine. Hitler je potom lakomisleno otvorio istočnu frontu s Rusijom. Ulazak SAD-a u rat zbog neizazvanoga japanskog napada na Pearl Harbour odlučio je ishod rata te su dani velikih diktatora bili odbrojeni.

Bitka za Britaniju započela je 10. srpnja 1940. godine. Britaniji je uvelike pomoglo što je u Winstonu Churchill (1874. - 1965.) imala poticajnoga ratnog vođu, kao i činjenica što je otočna država. Hitler nije uspio iskrcati veliki broj tenkova u Britaniju jer nije bilo kopnenoga puta kojim bi došli. Britanske su obale bile pune protutenkovske zaštite. Napad koji je povela Luftwaffe, njemačko ratno zrakoplovstvo, naišao je na snažan otpor RAF-a, britanskoga zrakoplovstva, iznad Kenta i Sussexa tijekom cijeloga ljeta. Dana 31. listopada, nakon što je izgubio više od 1700 aviona nad jugoistočnom Engleskom, Hitler odustaje od svojega plana da osvoji Englesku. Umjesto toga, u travnju 1941. godine Njemačka je osvojila Grčku i Jugoslaviju kako bi pomogla Talijanima.

Japanski napad na Pearl Harbour na Havajima 1941. godine uveo je Amerikance u rat, ne samo na Tihom oceanu, nego i u Europi, što je zapečatilo sudbinu diktatorâ. Nakon toga Hitleru je sreća

Sir Winston Churchill, 1874. - 1965.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Let u znak sjećanja na Bitku za Britaniju.

prestala biti sklona. Lakomisleno je napao Sovjetski Savez bez objave rata 1941. godine i otvorio frontu na istoku. Cilj su mu bila nalazišta nafte kod Bakua na Kaspijskome moru. Njemačku je vojsku odbio jedino žestok otpor u Bitki kod Staljingrada 1943. godine. Gubici su znatno oslabili njemačku vojsku.

Savezničke postrojbe na Bliskom istoku i u Africi uspjele su osvojiti Irak, Iran, Siriju, Libanon i Etiopiju. U sjevernoj Africi pobijedili su u Bitki kod El Alameina zajedničku vojsku Nijemaca i Talijana.

Saveznici su napali Italiju početkom 1944. godine i malo-pomalo, napredujući s juga, oteli je fašistima. U međuvremenu su saveznici planirali oslobađanje Francuske. Iskrcavanje savezničkih snaga u Normandiji započelo je na Dan D, 6. lipnja 1944. godine. Njemačka je pokrenula protuofenzivu u prosincu 1944., ali je prisiljena na uzmak u siječnju 1945. godine. Ruske su snage napredovale s istoka i naposljetku stigle u Berlin gdje je Hitler počinio samoubojstvo 30. travnja 1945. godine ubrzo nakon što je saznao da je Mussolini strijeljan.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1940. - 1945. g.

10. srpnja 1940. g.

Početak Bitke za Britaniju.

31. listopada 1940. g.

Kraj Bitke za Britaniju; RAF porazio njemačku Luftwaffe. Hitler odustaje od svojih planova za invaziju na Britaniju.

22. lipnja 1941. g.

Operacija Barbarossa. Hitler napada Rusiju i lakomisleno otvara frontu na istoku.

13. rujna 1942. - 2. veljače 1943. g.

Bitka za Staljingrad. Teški njemački gubici.

23. listopada - 4. studenoga 1942. g.

Bitka kod El Alameina.

3. rujna 1943. g.

Talijani se predaju nakon što su britanske snage stigle na talijansko kopno. Njemačke se snage i dalje bore.

6. lipnja 1944. g.

Dan D: početak iskrcavanja u Normandiji.

28. siječnja 1945. g.

Njemačka protuofenziva. Nijemci uzmiču.

30. travnja 1945. g.

Hitler počinio samoubojstvo u svojem bunkeru u Berlinu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1945. g.

2000. g.

Drugi svjetski rat (3): rat na Tihom oceanu

1941. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Amerikance je u Drugi svjetski rat uveo iznenadan japanski napad na Pearl Harbour u prosincu 1941. godine. Japan je zauzimao sve više teritorija u jugoistočnoj Aziji i uskoro zagospodario cijelim područjem. Amerikanci su pobijedili u nizu bitaka 1942. godine, a potom polako oslobađali teritorij što su ga zauzeli Japanci. Japanci se nisu htjeli predati pa su Amerikanci bacili atomsku bombu najprije na Hiroshimu, a potom i na Nagasaki, što je natjeralo Japance na predaju.

Atomske su bombe naglo zaustavile rat na Pacifiku.

Japanski napad na američku pomorsku bazu Pearl Harbour na Havajima otvorio je rat na Tihom oceanu. U iznenadnome napadu uništena su četiri ratna broda, mnogi drugi su onesposobljeni, a 3000 vojnika je poginulo, što je toliko šokiralo Ameriku da je odlučila stupiti u Drugi svjetski rat. Istoga dana, 7. prosinca 1941. godine, Japan je izvršio invaziju na Tajland. Za nekoliko mjeseci Japan je zauzeo Burmu, Singapur, Malajski poluotok, Nizozemsku Istočnu Indiju (danas Maleziju i Indoneziju), Filipine, Novu Gvineju i Hong Kong.

Činilo se da će Japan zauzeti cijeli bazen Tihog oceana uključujući Australiju. Amerikanci su žestoko odgovorili 1942. godine i odnijeli važne pobjede u Bitki u

Koraljnome moru (svibanj), Bitki za Midway (lipanj) i Bitki kod Guadalcanala (kolovoz), što je zaustavilo japansku ekspanziju.

Godine 1943. i 1944. Amerikanci su počeli oslobađati teritorij što su ga zauzeli Japanci. Najprije su oslobodili Gilbertove, Maršalove, Karolinske i Marijanske otoke. Tada su te otoke pretvorili u baze odakle su mogli pokrenuti napad na sam Japan.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

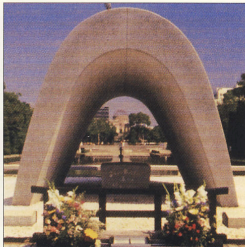
200. g.

400. g.

Krajem 1941. godine Amerikanci su počeli oslobađati Filipine. U isto su vrijeme britanske snage počele oslobađati Burmu.

Saveznici su planirali napasti Japan krajem 1945. godine. No, Amerikanci su se bojali da će Japanci ubiti stotine tisuća ratnih zarobljenika te su odlučili naglo završiti rat sredstvom koje je i danas kontroverzno - bombardiranjem dvaju japanskih gradova atomskim bombama. Dana 6. kolovoza prva je atomska bomba bačena na Hiroshimu. U udaru poginulo je 100 000 ljudi, a još ih je tisuće umrlo od rana i zračenja. Čak ni ta strahota nije izazvala trenutnu predaju pa je tri dana nakon toga bačena druga bomba na Nagasaki sa sličnim posljedicama. Nakon pet dana Japan se predao.

Drugi svjetski rat formalno je završio kada su japanski vođe potpisali predaju 2. rujna 1945. godine.

Japanski memorijalni spomenik u čast stotinama tisuća žrtava koje su poginule u nuklearnim napadima 1945. godine.

7. prosinca 1941. g.

U japanskom iznenadnom napadu na Pearl Harbour, mornaričku bazu SAD-a, uništena su četiri bojna broda; poginulo je 3000 vojnika.

8. prosinca 1941. g.

SAD i UK objavljuju rat Japanu.

4.-5. lipnja 1942. g.

Bitka za Midway. Američki avioni potapaju 4 japanska nosača aviona.

7. kolovoza 1942. g.

Početak Bitke za Guadalcanal.

1. studenoga 1942. g.

Američke se snage iskrcavaju na Solomonske otoke.

29. siječnja 1944. g.

Američke snage pokreću niz ofenziva u Tihom oceanu i oslobađaju otok po otok od japanske vlasti.

17.-25. listopada 1944. g.

Bitka u zaljevu Leyte. Najveća pomorska bitka u povijesti u kojoj su Amerikanci počeli oslobađati Filipine. Amerikanci su uništili 4 nosača aviona, 3 bojna broda, 10 krstarica i 9 razarača.

6. kolovoza 1945. g.

SAD bacaju prvu atomsku bombu na Hiroshimu.

9. kolovoza 1945. g.

Druga atomska bomba bačena na Nagasaki.

2. rujna 1945. g.

Japan se formalno predaje.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1941. g.

2000. g.

Kraj Britanskoga Carstva

1947. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Britanske su kolonije željele neovisnost. Neke su je postigle početkom 20. stoljeća, a druge su dobile status poluzavisnih dominiona kao polovično rješenje. Neovisnost Indije - traumatična epizoda iz 1947. godine - utrla je put neovisnosti većini britanskih kolonija 1960-ih i 1970-ih godina. Mnoge su kolonije zamijenile politički kolonijalizam gospodarskim.

Mnogi su domorodački narodi u britanskim kolonijama oduvijek željeli neovisnost. Do početka 20. stoljeća britanska im je vlada bila prisiljena to priznati te se odnos Britanije prema vlastitim kolonijama počeo mijenjati; neke su kolonije dobile poluovisni status dominiona. Kanada, Australija i Novi Zeland postale su neovisne države prije Prvoga svjetskog rata, ali su ostale odane Carstvu i poslale vojsku u borbu rame uz rame s Britancima u oba svjetska rata. Irska Slobodna Država postala je dominionom 1921. godine. Do carske konferencije 1926. godine dominioni su zahtijevali širu nezavisnost: željeli su voditi vlastitu vanjsku politiku. Godine 1931. Westminsteri statut redefinirao je dominione kao "autonomne zajednice unutar Britanskoga Carstva... slobodno ujedinjene kao članice Britanskoga commonwealtha nacija".

Godine 1945. Attleejeva vlada odlučila je dati Indiji punu nezavisnost unutar britanskoga Commonwealtha. To je bilo teško postići zbog političke i vjerske rascjepkanosti indijskoga potkontinenta.

Muslimani nisu pristajali na oblik vladavine koji bi ih stavio pod vlast hinduista. Muslimanski je vođa Mohammed Ali Jinnah (1876. - 1948.) zahtijevao zasebnu muslimansku državu, a 14. kolovoza 1947. godine Britanci su pristali na podjelu. Stvorena je muslimanska država Pakistan, ali je bila podijeljena na Zapadni i Istočni Pakistan, dok je Jinnah bio prvi generalni guverner. Milijuni muslimana preselili su se iz Indije u Istočni ili Zapadni Pakistan; milijuni hinduista preselili su se iz Pakistana u Indiju. U tim vjerskim neredima poginulo je milijun ljudi. Velikog borca za indijsku

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

nezavisnost, samoga Mahatmu Gandhija, ubio je hinduistički ekstremist 1948. godine.

Sljedeće dvije kolonije koje su dobile punu nezavisnost bile su Cejlon (danas Šri Lanka) i Burma, a većina preostalih kolonija svoju nezavisnost dobila 1960-ih i 1970-ih godina.

Za mnoge bivše kolonije put do slobode bio je pun teškoća. Neke su samo zamijenile politički kolonijalizam gospodarskim.

Gandhi prkosi nasilju britanskoga lava sjedeći na indijskome slonu čije je kljove otupila politika nenasilja.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1926. - 1966. g.

1926. g.

Carska konferencija. Dominioni zahtijevaju širu nezavisnost.

1931. g.

Uveden izraz «Britanski commonwealth nacija».

15. kolovoza 1947. g.

Indija dobiva punu nezavisnost. Podijeljena je na Indiju te Zapadni i Istočni Pakistan.

30. siječnja 1948. g.

Hinduistički ekstremist ubio Mahatmu Gandhija.

1948. g.

Cejlon (danas Šri Lanka) i Burma dobivaju punu nezavisnost.

1957. g.

Ghana postaje nezavisnom.

1959. g.

Singapur postaje nezavisnim.

1959. g.

Tanganjika i Sierra Leone postaju nezavisnima.

1962. g.

Jamajka i Uganda postaju nezavisnima.

1964. g.

Malta, Malawi i Zambija postaju nezavisnima.

1965. g.

Gambija postaje nezavisnom.

1966. g.

Lesotho postaje nezavisnim.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1947. g.

2000. g.

Hladni rat

1950. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Nakon kraja Drugoga svjetskog rata saveznici su postali neprijatelji u ratu bez otvorenih borba - propagandnome ratu. Sovjetski je savez ojačao svoj utjecaj u Istočnoj Europi stvarivši komunističko carstvo. Amerika i Sovjetski Savez međusobno su si prijetili nagomilanim nuklearnim naoružanjem. Kriza oko Kube 1962. godine obilježila je trenutak kada su se dvije sile najviše približile otvorenome ratu, ali je Sovjetski Savez odstupio. Hladni je rat završio kada je 1989. godine nakon gospodarske propasti Sovjetski Savez pristao povući svoje nuklearne projekte. Sovjetski Savez se kao politički entitet raspao 1991. godine.

U Drugome svjetskom ratu Sovjetski Savez, Britanija i Amerika borili su se rame uz rame protiv Sila osovine, ali su nakon rata postali neprijatelji. Ta podjela - rat bez borba - naziva se hladnim ratom. Britanija je morala stati uz Ameriku jer joj je ona pomogla pobijediti Hitlera. U Istočnoj Europi Sovjetski je Savez preuzeo nadzor nad državama, jednom po jednom, na način kako je to prije deset godina učinila Njemačka, no ovaj je put intervencija izostala. Prijetnja nuklearnim ratom bila je prevelika.

Dvije su strane prijetile jedna drugoj održavajući nagomilane zalihe nuklearnog oružja. Zapad je utemeljio NATO, Sjevernoatlantski vojni savez protiv komunističkih sila. Sovjetski je Savez osnovao Varšavski pakt, savez istočnoeuropskih komunističkih država. Postojao je otpor Sovjetima unutar Istočne Europe, u Mađarskoj 1956. i Čehoslovačkoj 1968. godine, no Moskva je poslala vojsku da uguši pobune i učvrsti vlast.

Često se činilo da će rat riječima između velikih sila prerasti u otvoreni rat, ali se to nikada nije dogodilo. Rat je bio najbliži 1962. godine kada su Sovjeti poslali svoje projekte na Kubu. Američki je

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

predsjednik John F. Kennedy (1917. - 1963.) zahtijevao da se sovjetski vođa Nikita Hruščov povuče, što je ovaj i učinio.

Utrka u naoružavanju bila je vrlo skupa, ali i opasna pa su 1969. godine počele rasprave o razoružavanju. Godine 1989. kada je Sovjetski Savez bio suočen s gospodarskom propašću, dvije su se strane dogovorile da će uništiti nuklearne projekte srednjega dometa. Hladni je rat završio kada se Sovjetski Savez politički raspao. Predsjednik Jeljcin (1931.) svrgnuo je s vlasti Komunističku partiju u kolovozu 1991. godine nakon 74 godine vladavine. U rujnu je priznata nezavisnost Litve, Latvije i Estonije, a uskoro su se odcijepile i ostale republike napuštajući nekomunističku Rusku Federaciju.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1946. - 1991. g.

5. ožujka 1946. g.

Churchill održao govor u kojem spominje 'željezna zavjesa'; formalni početak hladnoga rata.

4. travnja 1949. g.

Zapad formira NATO savez protiv komunističkih sila.

14. svibnja 1955. g.

Sovjetski Savez formira Varšavski pakt, savez istočnoeuropskih komunističkih država.

17. kolovoza 1961. g.

Sagrađen Berlinski zid.

22.-28. listopada 1962. g.

Kubanska nuklearna kriza.

1969. g.

Počinju rasprave o razoružanju.

10. studenoga 1989. g.

Počinje rušenje Berlinskoga zida.

2. prosinca 1989. g.

Predsjednici Bush i Gorbacov proglašavaju kraj hladnoga rata.

29. kolovoza 1991. g.

Predsjednik Jeljcin prekida vlast Komunističke partije u Rusiji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1950. g.

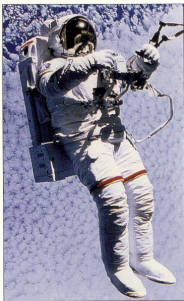
2000. g.

Svemirska utrka

1957. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Raketna tehnika iz Drugoga svjetskog rata razvila se kako bi omogućila putovanje u svemir, što je prije bio samo san pisaca znanstvene fantastike. »Svemirsku utrku« pothranjivao je hladni rat između Sovjetskoga Saveza i SAD-a. Isprva su Sovjeti bili uspješniji: lansirali su satelite i mjesečeve sonde, ali su na Mjesec ljude poslali Amerikanci. Nedavni projekti usredotočili su se na sonde bez posade koje mogu skupljati podatke iz cijeloga Sunčeva sustava i izvan njega.

Raketnu znanost razvili su u Drugom svjetskom ratu poglavito Nijemci koji su konstruirali rakete V-2 te su sada znanstvenici i političari mogli razmišljati o putovanju u svemir s ljudskom posadom. Bio je to san pisaca znanstvene fantastike poput Julesa Vernea i H. G. Wellsa, ali sada je bio ostvariv. Poticaj ostvarenju pružilo je hladnoratovsko suparništvo između Sovjeta i Amerikanaca; uspjeh bi bio propagandni trijumf, a nova bi tehnologija poboljšala naoružanje.

Sovjetski su znanstvenici isprva bili spektakularno uspješni: 1957. godine lansirali su maleni satelit *Sputnik 1*. *Sputnik 2* lansiran je iste godine, a u njemu je bio pas Lajka. Pas se nije mogao vratiti na Zemlju pa je humano otrovan posljednjim obrokom. To se pokazalo lošim propagandnim potezom jer je mnogim ljudima bilo žao psa. Sonda *Luna 2* bila je uspješnija jer je

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

pokazala da Rusi mogu doći na Mjesec. Jurij Gagarin, ponovo Rus, postao je prvi čovjek u svemiru 1961. godine.

Te je godine predsjednik Kennedy najavio kako će do kraja desetljeća SAD poslati čovjeka na Mjesec. Pokazalo se da je imao pravo. Godine 1969. Neil Armstrong i Edwin Aldrin spustili su se na Mjesec (*Apollo 11*). Sovjetski su znanstvenici uspjeli nadmašiti to postignuće poslavši dvije sonde na Mars 1971. godine.

Do nagovještaja da bi hladni rat mogao okončati došlo je 1975. godine kada su se američki brod *Apollo* i sovjetski *Sojuz* spojili u orbiti. Sovjetska svemirska postaja lansirana je 1986. godine te su je posjećivali i nesovjetski znanstvenici.

Nedavni su se projekti usredotočili na sonde bez posade poslane u različite dijelove Sunčeva sustava kako bi prikupljali podatke o ostalim planetima. Godine 1986. letjelica *Pioneer* napustila je Sunčev sustav. Jedan od posljednjih pothvata bio je lansiranje svemirskoga teleskopa *Hubble* 1990. godine. On je uspio prikupiti mnogo novih astronomskih podataka o svemiru izvan naše galaksije neometan Zemljinom atmosferom.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1957. - 1990. g.

4. listopada 1957. g.

Lansiran *Sputnik 1*, prvi umjetni satelit.

12. travnja 1961. g.

Jurij Gagarin postaje prvi čovjek u svemiru.

18. listopada 1967. g.

Sovjetska *Venera 4* sletjela na Veneru.

21.-27. prosinca 1968. g.

Apollo 8 prva misija na Mjesec; 10 puta je obišao orbitu prije nego što se vratio na Zemlju.

16.-24. srpnja 1969. g.

Apollo 11: Neil Armstrong i Edwin Aldrin sletjeli su na Mjesec.

13. travnja 1970. g.

Apollo 13 otkazano slijetanje na Mjesec zbog eksplozije u komandnom modulu.

1971. g.

Sovjetski su znanstvenici poslali dvije sonde na Mars i lansirali svemirsku postaju *Salyut 1*.

1975. g.

Američki brod *Apollo* i Sovjetski *Sojuz* spajaju se u orbiti.

28. siječnja 1986. g.

Eksplozija svemirskoga broda *Challenger* dovela do zabrane letova tim letjelicama.

19. veljače 1986. g.

Lansirana sovjetska svemirska postaja *Mir*.

24. travnja 1990. g.

Lansiran svemirski teleskop *Hubble*.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1957. g.

2000. g.

Jugoistočna Azija: područje lokalnih ratova

1950. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kolonijalne sile u Europi očekivale su da će ponovo uvesti predratno stanje u zemljama koje su osvojili Japanci. Domorodačke je narode promijenilo iskustvo Drugoga svjetskog rata i oni više nisu bili spremni prihvatiti dominaciju drugih država. Borili su se za neovisnost. Borci za slobodu su se i međusobno borili, komunisti protiv kapitalista. To je u sukobe uvuklo velike sile - Kinu, Sovjetski Savez, SAD - i uvelike povećalo nevolje domorodačkih naroda.

Jugoistočna je Azija 1950. godine gospodarski teško stradala zbog japanske invazije. Tvrtnke i poljoprivredna dobra bile su u ruševinama. Borbe su se nastavile djelomično zbog toga što su domorodački narodi željeli biti slobodni od stranih utjecaja i starih kolonijalnih gospodara. Francuska, Britanija i Nizozemska željele su zadržati ta bogata područja i nadale su se da će ponovo uvesti stanje od prije Drugoga svjetskog rata. No, ratno je iskustvo promijenilo stavove mnogih ljudi, i u Aziji i u Europi.

Odvojeni ratovi izbili su u Indoneziji, Maleziji, Burmi, Filipinima, Vijetnamu, Laosu, Tajlandu i Kambodži. Te su ratove za neovisnost

često zamrsile unutrašnje
borbe suparničkih
struja boraca za
slobodu. Neke su
bile komunističke,
neke kapitalističke.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Vijetnamski seljaci sade rižu (dolje lijevo) dok američki vojnik postavlja mine (desno).

Koreja se podijelila na komunistički sjever i kapitalistički jug.

Situacija se dodatno zakomplicirala kada su Sovjetski Savez i Amerika ušli u rat koji im se učinio dobrim poligonom za testiranje oružja i sigurnim načinom provjere stvarne snage neprijatelja. Godine 1950. u rat je ušla i Kina pomažući komunističkoj Sjevernoj Koreji vlastitom vojskom pa su Amerikanci poslali svoje ljude u pomoć Južnoj Koreji. Do kraja rata 1953. godine tri je milijuna Koreanaca izgubilo ili život ili dom. U Korejskome su se ratu prvi put značajno koristili helikopteri za prijevoz vojnika preko neprohodnoga terena poput planina ili šuma.

Najveći i najkontroverzniji rat u jugoistočnoj Aziji bio je Vijetnamski rat (1964. - 1975.). Kao i u Koreji, sjever su podupirali komunisti, a jug Amerikanci koji su onamo stigli 1965. godine. Bio je to okrutan rat u kojem su počinjena mnoga zvjerstva, a neka su počinili američki vojnici. Šume su se prskale kemikalijama kako bi se uništila vegetacija što je neprijatelju pružala zaštitu. Postavljeno je mnogo pješačkih mina. Stradalo je mnogo nedužnih civila u unakrsnoj vatri. Mnogi su izgubili domove i pobjegli preko granice u susjedne zemlje. Vijetnamski se rat 1971. godine proširio na Laos. Američka se vlada napokon odlučila povući iz Vijetnamskoga rata 1975. godine uglavnom zbog pritiska prijatelja i obitelji poginulih američkih vojnika. Komunističke su snage zauzele cijeli Vijetnam; snage pokreta Pathet Lao zauzele su Laos.

Nažalost, uplitanje velikih sila u ratove samo ih je produžilo i uvelike pridonijelo bijedi ljudi jugoistočne Azije.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1950. - 1975. g.

28. lipnja 1950. g.

Sjeverna Koreja zauzima Južnu. Južnokorejska je vojska uništena.

1. srpnja 1950. g.

U Koreju stižu prve snage UN-a.

26. rujna 1950. g.

Snage UN-a oslobađaju Seul.

27. srpnja 1953. g.

Kraj Korejskoga rata.

1964. g.

Izbiја Vijetnamski rat.

1965. g.

U Vijetnam stiže vojska SAD-a podupirući Južni Vijetnam.

29. lipnja 1966. g.

SAD počinju bombardirati Hanoi. Britanija osuđuje bombardiranje gradova.

1971. g.

Vijetnamski rat širi se na Laos.

1975. g.

Amerika se povlači iz Vijetnamskoga rata. Komunističke snage zauzimaju cijeli Vijetnam. Kraj Vijetnamskoga rata.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1950. g.

2000. g.

Umjetnost

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Fotografija je oslobodila umjetnike 20. stoljeća pa su oni mogli istraživati svoje unutarnje vizije i služiti se bojom, kamenom i drugim materijalima da izraze sebe umjesto da predstavljaju stvarnost. Ekspresionizam je uslijedio nakon impresionizma, a apstraktna umjetnost nakon kubizma. Reakcija je bilo i na apstraktnu umjetnost; većina je ljudi željela znati što umjetničko djelo predstavlja. Prije svega, postojala je neopisiva raznolikost osobnoga stila koja mnogo duguje prethodnom, romantičarskom pogledu na umjetnika.

Pablo Picasso (1881. - 1973.) je bio jedna od ključnih osobnosti u umjetnosti 20. stoljeća. Godine 1907. uveo je kubizam u kojemu je predmet sveden na geometrijske oblike. Prva je kubistička slika bila je *Gospođice iz Avignona*. Njegova slika *Guernica* iz 1937. godine prikazuje bezobzirnu surovost uništavanja grada njemačkim bombarderima te do danas ostaje najsnažnijom antiratnom slikom.

Marc Chagall (1889. - 1985.) je slikao veoma intimna djela koja prikazuju razne životinje, predmete, ljude i snove iz Chagalove prošlosti. Riječ »nadrealist« skovana je da se objasni njegov rad.

Paul Klee (1879. - 1940.) je također nazivan nadrealistom, ali njegove male i nestvarne slike još su vrckavije. Bio je duhovit i samozatajan umjetnik. Činilo se kao da želi ostaviti dojam kako njegove slike, poput *Cerkutavoga stroja*, nisu ništa više od crčkarija.

Henry Moore (1898. - 1986.) je bio jedan od najsnažnijih i najoriginalnijih kipara svojega

Gore: Picassova *Žena koja plače*, listopad, 1937.

Desno: brončana skulptura Henryja Moorea *Kralj i kraljica*, 1952. - 1953.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. poslije Kr.

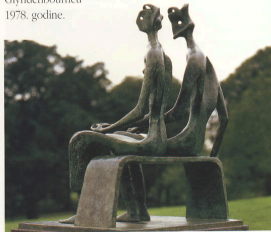
200. g.

400. g.

doba. Klesao je figure i skupine figura u poluapstraktnome stilu koji je odražavao bujanje oblika engleskoga pejzaža. Na njega je utjecala i primitivna afrička umjetnost. Najpoznatija skulptura mu je *Bogorodica s djetetom* u Crkvi Sv. Mateja u Northamptonu.

Jackson Pollock (1912. - 1956.) je bio prvi predstavnik *«action paintinga»* (slikarstva akcije). Godine 1947. proizveo je svoju prvu sliku *drippingom* razvijajući tu tehniku sa sve više nasilja i u sve većim razmjerima. Njegove su slike osjećajno gotovo animalne; neki misle da su ih mogle naslikati i čimpanze.

David Hockney (1937.) umjetnost 20. stoljeća vraća reprezentativnoj umjetnosti na način koji osvježava pojednostavljujući slike u plosnate oblike. Hockneyeve slike odišu jednostavnošću i nevinošću koja je veoma popularna. Također stvara maštovitu i živopisnu scenografiju poput one za *Čarobnu frulu* u Glyndenbourneu 1978. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1907. - 1978. g.

- 1907. Pablo Picasso: *Gospođice iz Avignon*
- 1912. Picasso: *Violina*
- 1914. Paul Klee: *Stvoritelj*
- 1919. Marc Chagall: *Bilo gdje izvan svijeta*
- 1919. Klee: *Price iz snova*
- 1922. Klee: *Čvrkutavi stroj*
- 1929. Chagall: *Ljubavna idila*
- 1930. Chagall: *Ljubavnici u ljetnjima*
- 1936. Henry Moore: *Dva oblika*
- 1937. Picasso: *Guernica*
- 1938. Moore: *Naslonjene figure*
- 1943. Jason Pollock: *Vučica*
- 1945. Moore: *Obiteljska skupina*
- 1946. Picasso: *Faun s frulom*
- 1947. Pollock: *Full Fathom Five*
- 1950. Pollock: *Jesenji ritam*
- 1950. Picasso: *Jarac*
- 1953. Moore: *Kralj i kraljica*
- 1961. David Hockney: *Typhoo Tea*
- 1970. Hockney: *G. Ossie Clark, njegova supruga i Percy*
- 1971. Hockney: *Gumeni prsten pluta u bazenu*
- 1978. Hockney: *Scenografija za Čarobnu frulu*

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Šezdesete i društvene promjene

1960. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Šezdesete su bile razdoblje studentskih prosvjeda i vrijeme bojazni zbog ubrzanoga rasta svjetskog stanovništva te produbljivanja jaza između bogatih i siromašnih zemalja. Ženski je pokret povećao ravnopravnost između muškaraca i žena glede plaća, zapošljavanja i napredovanja na poslu. No, i dalje je bilo zemalja u kojima su postojale nepravde, primjerice Južnoafrička Republika sa svojom apartheidskom doktrinom (različitim razvojem za bijelce i crnce).

Mnogi su mladi ljudi sudjelovali u prosvjednim pokretima 1960-ih godina. Neki su pozivali na društvenu revoluciju temeljenu na miru, slobodi, čak i slobodnoj ljubavi. Neki su željeli veći utjecaj na strukturu sveučilišnih kolegija; neki su protestirali protiv američke taktike zastrašivanja Sovjetskog Saveza za vrijeme kubanske krize.

Prosvjedne pjesme bile su veoma popularne, a pjevači poput Boba Dylana i Joan Baez postali su kultnima. Bilo je i dalekosežnih promjena. Sve veći rast stanovništva, posebice u siromašnim zemljama, uzbunio je ljude i popularizirao širenje kontracepcije. Jaz između bogatih i siromašnih zemalja se produbio. U bogatim se zemljama povećala moć novinstva i televizije, kao i moć reklama. Razvilo se potrošačko društvo opsjednuto modom, stilom i kvalitetom života.

U bogatim su se zemljama ljudi počeli više seliti mijenjajući poslove. U novim liberalnim društvima ljudi su češće mijenjali partnere, a rastave brakova postale su

Tipična djevojka iz šezdesetih u bijeloj minici i sa sunčanim naočalama razgledava izloge u ulici Carnaby.

Letak objavljen u Engleskoj koji potrošače poziva na bojkot južnoafričke robe kao izraz protivljenja apartheidskom režimu u Južnoafričkoj Republici.

učestalije. Položaj žena se također poboljšao: sve je više mladih žena radilo, čak su i izgrađivale profesionalne karijere umjesto da budu kućanice poput svojih majka. Žene su zahtijevale jednaku plaću kao i za muškarce te prekid spolne diskriminacije. Novi zakoni osigurali su ispunjenje zahtjeva za emancipaciju žena.

Sve su se više razmatrala prava djece. Ljudi su uvidjeli kako djeca moraju imati ista prava kao i odrasli koliko je to moguće. U školama je ukinuta tjelesna kazna što je dotad bilo uobičajeni dio obrazovnog procesa u mnogim zemljama. Priznalo se da nitko nema pravo zlostavljati djecu.

Usporedo s tim kretanjima, i dalje su postojale zemlje u kojima su razorne rasne predrasude bile čvrsto ukorijenjene. Apartheid, doktrina različitog razvoja za bijelce i crnce, i dalje je bio snažan u Južnoafričkoj Republici. Crnci nisu smjeli koristiti iste javne zahode kao i bijelci. U svim aspektima života bili su odvojeni jedni od drugih. Ostale su zemlje vršile snažan pritisak na Južnoafričku Republiku da napusti tu razornu i ponižavajuću doktrinu, ali je apartheid ukinut tek 1990. godine.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1960. - 1970. g.

1960. g.

Kontracepcijska pilula postaje dostupnom u SAD-u, a u Britaniji nakon godine dana.

1963. g.

U Britaniji *Robbins Report* obilježava početak desetogodišnje ekspanzije u višem obrazovanju.

1964. g.

Američki borac za prava crnaca Martin Luther King dobiva Nobelovu nagradu za mir.

1965. g.

Prosvjedi protiv rata u Vijetnamu na sveučilištu Michigan.

1966. g.

Utemeljena Nacionalna organizacija žena SAD-a. U Britaniji osnovano sedam novih sveučilišta i 30 politehničkih škola. U Vatikanu ukinuta služba inkvizitora i popis zabranjenih knjiga.

1967. g.

Rasni nemiri u 70 američkih gradova. U Britaniji legaliziran homoseksualni spolni čin između dviju odraslih osoba.

1968. g.

Nasilni studentski prosvjedi u Francuskoj, Britaniji i SAD-u. Južnoafričko Vijeće crkava osuđuje rasnu segregaciju kao "protivnu kršćanstvu".

1969. g.

U Britaniji dopuštena rastava braka nakon 2 godine odvojenog života uz pristanak obje strana.

1970. g.

U Britaniji zabranjena razlika u plaćama na temelju spolne diskriminacije.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1960. g.

2000. g.

Književnost

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

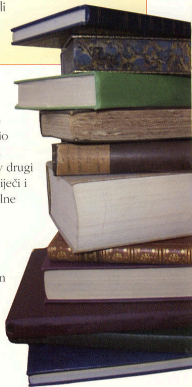
U književnosti na početku 20. stoljeća možemo primijetiti postupan pomak od realističnoga i konzervativnoga stila romanopisaca i dramatičara 19. stoljeća prema smjelijem pristupu pisanju. James Joyce i D. H. Lawrence u svojim su romanima promijenili tradicionalne pretpostavke pišući o osjetljivim temama na izravan i provokativan način. Neka njihova djela bila su cenzurirana ili zabranjivana.

James Joyce (1882. - 1941.)

Na Joycea su uvelike utjecali Ibsen, s kojim se dopisivao, te Dante i Yeats. Uživao je ugled velikoga pisca i prije nego što je objavljen njegov ključni roman *Uliks* (1922.). Gradu je crpio iz područja psihologije, a izazvao je snažne reakcije te pravu revoluciju u razvoju romana. Godine 1939. pojavio se njegov drugi veliki roman, *Finnegan's Wake*, koji je pun duhovitih igara riječi i nejasnih referenca na najrazličitije teme od Wagnera do lokalne povijesti.

George Bernard Shaw (1856. - 1950.)

Shaw je, poput svojih suvremenika Ibsena i Čehova, želio pisati realistična kazališna djela i baviti se velikim društvenim problemima svoga vremena. Čitajući Karla Marxa postao je socijalist. Pisao je i duhovite i opake glazbene kritike za novine. Napisao je mnoga djela poput filozofske komedije *Man and Superman* (1902.). Najpoznatiji je po svojoj «antiromantičnoj komediji» *Pigmalion* (1913.) koja je 1956. godine adaptirana u musical *Moja draga gospo.*

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

Thomas Mann (1875. - 1955.)

Mann je 1924. godine za svoj roman o sanatoriju za tuberkulozu u Davosu, *Čarobni brijeg*, dobio Nobelovu nagradu. Njegovo najveće djelo je *Doktor Faustus* (1947.) koje se bavi tragičnim životom izmišljenoga skladatelja i dezintegracijom Njemačke između dvaju svjetskih ratova.

Samuel Beckett (1906. - 1989.)

Beckett je jedno vrijeme bio Joyceov tajnik i dijelio je njegovo zanimanje za jezik.

Njegovo inovatorsko djelo *U očekivanju Godota* (1956.) bilo je izrazito popularno unatoč depresivnom pogledu na čovjeka s uzaludnim nadama, filozofijama i nastojanjima.

D. H. Lawrence (1885. - 1930.)

Lawrence je u svojim romanima poput *Duge* (1915.) i *Zaljubljenim ženama* (1921.) istraživao bračnu i izvanbračnu ljubav. Bio je gorljiv protivnik viktorijanskih stavova i želio je da ljudi budu iskreniji u pogledu svoje tjelesne prirode. U njegovim knjigama nema humora, ali je opisivanje izvanredno.

John Updike (1932.)

Updike je karijeru izgradio kao novinar, ali si je ugled priskrbio romanima.

Najpoznatiji je po svojim knjigama o životu prodavača automobila: *Rabbit, Run* (1960.), *Rabbit Redux* (1971.), *Rabbit is Rich* (1981.) i *Rabbit at Rest* (1996.).

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1900. - 1995. g.

1900.	Anton Čehov: <i>Ujak Vanja</i>
1904.	Anton Čehov: <i>Višnjik</i>
1912.	George Bernard Shaw: <i>Androklo i lav</i>
1913.	Thomas Mann: <i>Smrt u Veneciji</i>
1915.	D. H. Lawrence: <i>Duga</i>
1919.	George Bernard Shaw: <i>Hearbreak House</i>
1921.	D. H. Lawrence: <i>Zaljubljene žene</i>
1922.	James Joyce: <i>Uliks</i>
1923.	George Bernard Shaw: <i>Saint Joan</i>
1924.	W. B. Yeats: <i>A Vision</i>
1924.	Thomas Mann: <i>Čarobni brijeg</i>
1939.	James Joyce: <i>Finnegan's Wake</i>
1947.	Thomas Mann: <i>Doktor Faustus</i>
1954.	Thomas Mann: <i>Ispovijesti varalice Felixa Krulla</i>
1956.	Samuel Beckett: <i>U očekivanju Godota</i>
1957.	Samuel Beckett: <i>Seršetak igre</i>
1960.	John Updike: <i>Rabbit, Run</i>
1995.	John Updike: <i>Rabbit at Rest</i>

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

Ekološka svijest

1970. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Krajem 20. stoljeća došlo je do snažnoga buđenja odgovornosti prema okolišu. Ljudi su postali svjesni da poljoprivreda i industrija uzrokuju zagađenja velikih razmjera te da se prirodni izvori iscrpljuju. Pokrenute su velike kampanje za zaštitu prašuma u Brazilu te za zaštitu kitova - i jednima i drugima prijetilo je izumiranje.

Ljudi su stoljećima vjerovali kako je priroda njihovo vlasništvo te da je čovjek treba pripitomiti. Priroda je postojala da bi je ljudi iskorištavali. Krajem 20. stoljeća taj se stav promijenio te se počelo smatrati kako ljudski rod uništava planet. Poljoprivredne površine i industrija

uzrokuju zagađenja velikih razmjera, a prirodni se izvori toliko iscrpljuju da će uskoro nestati.

Interesne skupine i lobiji poput *Greenpeacea* počeli su se zalagati za okoliš, a 1970-ih godina snimatelji dokumentarnih filmova redovito su upozoravali na činjenicu da su određena područja ugrožena. Neke su zemlje 1980-ih godina donijele zakone da spriječe štetu, ali neki su smatrali da je već prekasno.

Zbog pretjeranog izlova mora su ostala bez ribe, a kitovima prijeti istrebljenje.

Ubrzano uništavanje tropskih prašuma, posebice u Južnoj Americi, pobudilo je mnoge bojazni. Šume su se

Kiselim kišama uzrok su toksične tvari atopljene u vlazi u zraku. One uništavaju vegetaciju i ubijaju organizme koji se njome hrane.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Sječa šuma - preko polovine svjetskih šuma posječeno je u 20. stoljeću.

sijekle zbog vrijednoga drva te da bi se gradile prometnice kojima bi kolonisti mogli ulaziti u šumu i kretati se za podizanje novih poljoprivrednih imanja. Tlo se na mnogim mjestima pokazalo neplodnim pa je trebalo raskrčiti još više šuma. Brazilska je vlada stvorila veliki međunarodni dug i htjela ga je isplatiti iskorištavajući mineralne izvore prekrivene šumama te hidroelektričnim potencijalom sustava tamošnjih rijeka.

Velike katastrofe poput one na otoku Three Mile u SAD-u 1979. te u Černobilju u Rusiji 1986. godine pokazale su ljudima koliko nova tehnologija može biti opasna.

Otkriće rupe u Zemljinu ozonskom omotaču upozorilo je mnoge ljude na činjenicu da industrijsko zagađivanje može imati globalne posljedice.

U mnogim se zemljama pokazalo kako je recikliranje nekih materijala, poput stakla, limenka i papira ekološki korisno i ekonomično.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1961. - 1989. g.

1961. g.

Osnovan *World Wildlife Fund*.

1971. g.

Osnovan *Greenpeace*.

1976. g.

Oslobađanje dioksina iz tvornice pesticida kod Sevesa ubilo je domaće životinje. Profjedan ozonski omotač iznad Antarktike.

1979. g.

Katastrofa nuklearne elektrane na otoku Three Mile u SAD-u.

1985. g.

Otkrivena ozonska rupa iznad Antarktika.

1986. g.

Katastrofa nuklearne elektrane u Černobilju u Rusiji.

1987. g.

Međunarodni sporazum ograničenja uporabe CFC-a.

1989. g.

Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama potpuno zabranjuje trgovinu bjelokosti.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1970. g.

2000. g.

lavralfa@vrt.hr.org

Raspad Sovjetskoga Saveza i kraj hladnoga rata

1991. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Do 1980-ih Sovjetski Savez je znatno oslabila hladnoratovska utrka u naoružanju. Predsjednik Sovjetskog Saveza Mihail Gorbačov približio je svoju zemlju Zapadu i proveo program reforma, što je osnažilo dugo potiskivane zahtjeve za slobodom u nekih zemalja članica Varšavskog pakta te dovelo do raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine. Time je završen hladni rat.

Sovjetski Savez je 1980-ih godina bio gospodarski slab. Djelomično ga je oslabila svemirska utrka u hladnome ratu. U narodu je jačalo nezadovoljstvo. Kada je Mihail Gorbačov postao sovjetskim vođom 1985. godine, pokušao je pokrenuti zemlju. Priznao je da su kolektivna gospodarstva neučinkovita te je potaknuo privatizaciju.

Krilatice njegove politike bile su »glasnost« (otvorenost) i »perestrojka« (gospodarska reforma). Sovjetski Savez si više nije mogao priuštiti golemu zalihu naoružanja pa je Gorbačov odlučio okončati hladni rat.

Te je reforme pozdravila većina građana Sovjetskoga Saveza, ali one su potaknule i neočekivane zahtjeve za slobodom. Baltičke države - Latvija, Litva i Estonija - zatražile su nezavisnost od vlasti Komunističke partije. Isto je tražila i Gruzija. Gorbačovljeve reforme vodile su prema raspadu Sovjetskoga Saveza pa je 1991. godine skupina moćnih političara pokušala preuzeti vlast, ali nije uspjela. Umjesto

Mihail
Gorbačov,
sovjetski vođa
1985. - 1991.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

Stražar pomaže djevojci koja sjedi na Berlinskome zidu sa svoje dvije prijateljice.

toga, stari je Sovjetski Savez ukinut krajem 1991. godine, a zamijenio ga je labav savez neovisnih država. Gorbačov je podnio ostavku te ga je naslijedio Boris Jeljcin.

Brzo urušavanje Sovjetskoga Saveza izazvalo je potrese u cijeloj Istočnoj Europi koja je desetljećima bila pod dominacijom Moskve. Berlinski zid podignut 1961., srušen je 1989. godine. On je simbolizirao podjelu Njemačke na kapitalistički Zapad i komunistički Istok. Dva su se dijela Njemačke ponovo ujedinila 1990. godine. Iako je većina Nijemaca to dočekala s odobravanjem, zapadni su Nijemci morali platiti veliku cijenu za modernizaciju Istočne Njemačke.

U Istočnoj Europi komunističku su vlast uglavnom zamijenili liberalni režimi nalik onima na Zapadu. U Poljskoj je već 1980. godine utemeljena organizacija *Solidarnost* koja se zalagala za prava radnika i slobodu od kontrole Komunističke partije. Isprva je bila zabranjena, a njezin je vođa Lech Walesa bio uhićen. No do 1989. godine *Solidarnost* je službeno priznata, a Walesa je postao predsjednikom Poljske.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1989. - 1991. g.

2. prosinca 1989. g.

Predsjednici Bush i Gorbačov proglašavaju kraj hladnoga rata.

11. veljače 1990. g.

Litva objavljuje namjeru da se odčijepi od Sovjetskoga Saveza.

25. veljače 1990. g.

Gorbačov šalje tenkove u Vilnius, glavni grad Litve, da suzbije zahtjeve za neovisnošću.

4.-8. svibnja 1990. g.

Latvija i Estonija objavljuju namjeru da se odčijepi od Sovjetskoga Saveza.

lipanj-srpanj 1990. g.

Uzbekistan proglašava neovisnost. Ukrajinska vlada izglasala neovisnost.

14. kolovoza 1990. g.

Gorbačov vraća državljanstvo disidentima u prognostvu.

2. listopada 1990. g.

Njemačka se formalno ujedinjuje.

9. veljače - 3. ožujka 1991. g.

Litva, Estonija i Latvija izglasale neovisnost.

12. siječnja 1991. g.

Boris Jeljcin postaje prvim predsjednikom Ruske Federacije.

29. kolovoza 1991. g.

Predsjednik Jeljcin okončao vlast Komunističke partije u Rusiji.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1991. g.

2000. g.

Eksplוזija stanovništva: neutemeljeni strahovi?

1970. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Broj ljudi na Zemlji u posljednjih 200 godina sve brže i brže raste. Ta je činjenica 1960-ih godina mnoge zabrinula. Neki smatraju da će svijet uskoro postati prenapučen te da će nastupiti glad pa će se broj stanovnika naglo smanjiti. No, ljudi su snalažljivi te su otkrili nove sorte riže i pšenice, kao i nove poljoprivredne metode kako bi se proizvodnja hrane povećala brže od rasta stanovništva. Strah od eksplozije stanovništva pokazao se neutemeljenim.

Svjetsko stanovništvo vrtoglavo raste već 200 godina. Bila je potrebna cijela povijest čovječanstva da ono dostigne jednu milijardu 1810. godine. Do 1930. godine ono se udvostručilo, a do 1975. učetverostručilo na 4 milijarde. Taj ubrzani rast zabrinjava mnoge ljude.

Zahvaljujući poboljšanoj ishrani, higijeni i zdravstvenoj skrbi, mnogo više djece preživi rano djetinjstvo. Stalna visoka stopa nataliteta i smanjenje smrtnosti uzrokovali su ubrzano

povećanje broja stanovnika u mnogim zemljama, pogotovo u Latinskoj Americi, Africi i Aziji.

Kada su se 1960-ih godina u Indiji poklopili glad i ubrzani porast stanovništva, stanfordski biolog Paul Ehrlich brzopleto je zaključio kako su te dvije pojave povezane. Upozorio je na opasnost od nagloga pada stanovništva.

Ekonomist Julian Simon smatrao je kako Ehrlich pretjeruje te se kladio s njime da će cijene nekih resursa zapravo pasti. Dobio je okladu 1980. godine. Ehrlich se držao svojih uvjerenja

Kina je najmnogoljudnija zemlja na svijetu. U njoj živi više od milijarde ljudi, odnosno jedna šestina svjetske populacije.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

da će svjetsko stanovništvo premašiti Zemljine kapacitete. Budući da je bio biolog, usporedio je ljude (pogrešno) s vinskim mušicama. Kada mušice nađu na snop banana, one se prežderavaju i množe, a kada nestane banana, one umiru.

Ehrlich je previdio činjenicu da su ljudi prilagodljivi i domišljati. Mogu izumiti nove tehnologije pomoću kojih se može doći do više hrane. Proizvedene su nove sorte pšenice i riže koje daju i pet puta veću žetvu. Svjetska populacija možda i raste naglo, ali isto tako raste i proizvodnja hrane. Godine 1950. žetva je u cijelome svijetu iznosila je 631 milijun tona. Do 1986. godine ta je količina narasla na 1650 milijuna tona. Stanovništvo je u to vrijeme naraslo 1,9 puta, a proizvodnja žita 2,6 puta - više nego što je potrebno za prehranu ljudi. U posljednjem desetljeću 20. stoljeća proizvodnja hrane povećala se za još 24 posto ponovo premašivši rast stanovništva. Tako postoji više hrane nego što je potrebno.

U 1990-im godinama primijećeno je da su u zemljama s većom stopom pismenosti žena stope nataliteta niske. Ključni problem u smanjivanju prirodnoga prirasta jest edukacija žena. To je otkriće navelo mnoge da se nadaju kako svjetsko stanovništvo ipak neće biti prebrojno za sto godina.

Potraga za poslom i mogućnosti zapošljavanja dovodi sve veći broj ljudi u gradove koji postaju prenapučeni.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1810. - 1990. g.

1810. g.

Svjetsko stanovništvo doseže 1 milijardu.

1930. g.

Svjetsko stanovništvo doseže 2 milijarde.

1950. g.

Svjetski urod žitarica iznosi 631 milijun tona.

1968. g.

Glad u Biafri u Nigeriji. Knjiga Paula Ehrlicha *The Population Bomb* upozorava na opasnost od naglog pada stanovništva.

1975. g.

Svjetsko stanovništvo doseže 4 milijarde.

1986. g.

Svjetski je urod žitarica narastao na 1650 milijuna tona i nadmašio porast stanovništva.

1990-e g.

Otkriveno je kako zemlje s visokom stopom pismenosti žena imaju nisku stopu nataliteta.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1970. g.

2000. g.

davoralfo@warrior.hr.org

Rasizam i genocid

1933. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Najpoznatiji slučaj genocida je ubojstvo 6 milijuna Židova u nacističkoj Njemačkoj. Međutim, u povijesti su mnoge zemlje popustile pred rasnom mržnjom i masovnim ubojstvima ove vrste u različitim razdobljima. Režim Crvenih Kmera u Kambodži bio je odgovoran za 1,7 milijuna ubijenih Kambodžana 1970-ih godina. Najgori je genocid u povijesti izvršio Staljinov režim pobivši 62 milijuna ljudi različitih etničkih i nacionalnih skupina u Sovjetskom Savezu.

Plakat za film *Vječni Židov*, propagandni dokumentarni film koji je Goebbels dao snimiti, a izazvao je antisemitsko nasilje.

Genocid je sustavno masovno ubijanje nacionalne ili etničke skupine. Postao je najvećim zločinom 20. stoljeća, iako je, ukorijenjen u rasnoj mržnji, postojao tijekom cijele ljudske povijesti. Najjesticaniji je primjer progon Židova u nacističkoj Njemačkoj koji je počeo 1930-ih, a rasplamsao se u Drugome svjetskom ratu. Konačna faza Holokausta, kako se naziva masovno ubijanje Židova, počela je u prosincu 1941. godine kada je ubijanje Židova u logorima smrti organizirano na birokratski način. Cilj »konačnoga rješenja« židovskoga pitanja bio je potpuno istrebljenje europskoga židovstva. Do 1945. godine Nijemci su pobili 6 milijuna Židova.

U Kambodži je 1970-ih godina živote izgubilo 1,7 milijuna ljudi ili 21 posto stanovništva. Kao i u nacističkoj Njemačkoj, Istočnom Timoru, Gvatemali, Jugoslaviji i Ruandi, režim Crvenih Kmera koji je

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posl. Kr.

200. g.

400. g.

predvodio Pol Pot spojio je ideologiju s rasnom mržnjom, što je dovelo do okrutnosti i ubojstva golemih razmjera.

Turci su pobili više od milijun Armenaca između 1880. i 1915. godine. Kao kršćani u pretežito muslimanskoj regiji Armenci su se isticali te su stoga privukli progone. Osmansko je Carstvo planiralo njihovo masovno preseljenje i istrebljenje.

Do najvećega democida ili ubijanja ljudi došlo je za vrijeme Staljinove vladavine Sovjetskim Savezom. On je odgovoran za smrti 62 milijuna ljudi. Neki su pripadali pogrešnoj klasi, neki pogrešnoj političkoj struji, neki pogrešnoj naciji ili etničkoj skupini. Staljin je odgovoran za namjerno izgladnjivanje i smrt 5 milijuna ukrajinskih seljaka 1932. -1933. godine. Staljinov je zločin veći od Hitlerova: 62 milijuna naprama 21 milijun ubijenih. Bio je odgovoran za gotovo jednak broj ubijenih kao i svi ratovi 20. stoljeća zajedno.

Genocid drukčije vrste bilo je ubijanje domorodačkih Afrikanaca u trgovini robljem. Procjenjuje se da je 37 milijuna crnaca umrlo u ropstvu od 16. do 19. stoljeća.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1500. - 1975. g.

1500.-1850. g.

37 milijuna Afrikanaca umire u ropstvu.

1880.-1915. g.

Turci pobili više od milijun Armenaca.

1920-e - 1950-e g.

U Sovjetskome Savezu u Staljinovo vrijeme pobijeno 62 milijuna ljudi.

1930-e - 1945. g.

Genocid nad 6 milijuna Židova diljem Europe pod Hitlerovim režimom.

1932. - 1933. g.

Staljin je odgovoran za namjerno izgladnjivanje do smrti 5 milijuna Ukrajinaca.

1970-e g.

Za vrijeme režima Pola Pota u Kambodži pobijeno 1,7 milijuna Kambodžana.

prosinac 1975. g.

Indonezijske postrojbe započinju genocid u Istočnome Timoru.

Josif Staljin, 1879. - 1953., odgovoran za smrt više od 62 milijuna ljudi.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1933. g.

2000. g.

Glazba: eksperimentiranje stilovima

1900. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Dvadeseto je stoljeće započelo sa smjelim eksperimentima u glazbi: skladatelji su stvarali nove glazbene ljestvice te istraživali nove mogućnosti u harmonijama i orkestralnoj boji. Veliki dio glazbe još se okretao nacionalizmu 19. stoljeća crpeći nadahnuće iz narodnih pjesama i plesova. Novi su dometi postignuti i u simfoniji. Zadivljujući je raspon nove glazbe što su je napisali veliki skladatelji poput Debussyja, Mahlera, Stravinskoga, Bartóka, Puccinija, Rahmanjinova, Brittena, Messiaena, Henzea i Tippetta.

Gustav Mahler 1860. - 1911.

Na početku 20. stoljeća skladatelji su tražili nove načine izražavanja. Arnold Schönberg (1874. - 1951.) je istraživao neobične harmonije; čak je odbacio i ključeve u korist atonalne glazbe koja se u stvaranju melodija služila sa svih 12 tonova ljestvice. Claude Debussy (1862. - 1918.), koji je napisao *La Mer*, istraživao je mogućnosti istočnjačke glazbe i stvorio je glazbeni stil koji se naziva impresionizam prema pokretu u francuskom slikarstvu kojemu je nalikovao. Béla Bartók (1881. - 1945.) i Ralph Vaughan Williams (1872. - 1958.) nastavili su snažnu nacionalističku težnju 19. stoljeća pa

su se služili narodnom glazbom svojih zemalja. Igor Stravinski (1882. - 1971.) je također crpio iz narodne glazbe te je njegovo *Posvećenje proljeća* toliko preobrazilo rusku narodnu melodiju kaleidoskopskim ritmovima i zornim orkestralnim bojama da se gotovo i nije mogla prepoznati. Edgar Varèse (1885. - 1965.) više je istraživao mogućnosti ritma nego melodijskih i harmonijskih odnosa. Jazz je doveo crnačku tradiciju u glavne tokove; mnogi su se klasični skladatelji služili idiomima jazz-a.

Simfonija je nekako preživjela ovo eksperimentalno razdoblje, iako je često bila transformirana. Gustav Mahler

Sergej Rahmanjinov 1873. - 1943.

VRIJEME

40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

(1869. - 1911.) je pokušao četiri tradicionalna stavka pretvoriti u pet, dodajući ne samo zbor završnomu stavku, poput Beethovena, već i vokalne soliste u prethodnim stavicama.

Giacomo Puccini 1858. - 1924.

Mnogi od najvećih skladatelja 20. stoljeća ostali su vjerni tradicionalnim oblicima poput Giacoma Puccinija (1858. - 1924.) i Sergeja Rahmanjinova (1873. - 1943.): obojica su bili ustrajni romantičari. Benjamin Britten (1913. - 1976.), autor *Petera Grimesa*, i Hans Werner Henze (1926.), autor *Die Bassariden*, okrenuli su se svijetu opere 19. stoljeća. Michael Tippett (1905. - 1998.) je bio najutjecajniji sredinom stoljeća. Možda je najviše pridonio oslobađanju skladatelja 20. stoljeća od često sterilnih eksperimentalnih oblika s početka stoljeća. Našao je lukav novi način razvijanja melodije mijenjajući ključeve tako često da je nestao smisao jednoga glavnoga ključa u kojem je djelo skladano. Tippett je također našao nove načine proširivanja melodije tehnikom zvanom "aditivni ritam" koja zvuči slobodno poput improvizacije *jazza*. Njegovo je remek-djelo opera *Ljetno vjenčanje*.

Drugi skladatelji, poput Oliviera Messiaena (1908.) i Torua Takemitsua (1930. - 1996.), nadahnjivali su se zvukovima iz prirode ili jednostavnijom prošlošću kada je u središtu svijeta bila religija poput Johna Tavenera (1943.). U Americi se John Adams (1947.) vratio dobu kada je glazba bila jasna, snažno oblikovana i otprve privlačna. Philip Glass (1937.) je razvio minimalistički stil koji uključuje beskonačno ponavljanje uz samo postupne varijacije.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1905. - 1993. g.

- 1905. Claude Debussy: *La Mer*
- 1905. Gustav Mahler: *Šesta simfonija*
- 1908. Sergej Rahmanjinov: *Druga simfonija*
- 1913. Igor Stravinski: *Posvećenje proljeća*
- 1922. Ralph Vaughan Williams: *Pastoralna simfonija*
- 1926. Giacomo Puccini: *Turandot*
- 1927. Edgar Varèse: *Arcana*
- 1932. Arnold Schönberg: *Četiri orkestralne pjesme*
- 1933. Béla Bartók: *Drugi klavirski koncert*
- 1945. Benjamin Britten: *Peter Grimes*
- 1955. Michael Tippett: *Ljetno vjenčanje*
- 1958. Olivier Messiaen: *Egzotične ptice*
- 1966. John Tavener: *Kit*
- 1978. John Adams: *Shaker Loops*
- 1982. Toru Takemitsu: *Rain Coming*
- 1992. Philip Glass: *Putovanje*
- 1993. Hans Werner Henze: *Requiem*

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

davoralfa@warezhr.org

DVADESET I PRVO STOLJEĆE

Scenarij sudnjega dana

2000. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

Kako se približavalo novo tisućljeće, mnoge je ljude obuzimao sve veći strah da će doći do smaka svijeta. Omiljeni scenariji sudnjega dana bili su globalno zatopljenje i uništenje asteroidima.

Globalno zatopljenje

Godina 2002. bila je toplija nego ijedna druga u posljednjih 120 godina i prema povjesničarima meteorologije vjerojatno najtoplija u posljednjih 1200 godina. Svjetska se prosječna temperatura povećala za jedan stupanj, od 14°C na 15°C u 20. stoljeću. Neki klimatolozi predviđaju da će se u 21. stoljeću povisiti za još dva stupnja.

Pretpostavlja se da su za to globalno zatopljenje odgovorni ljudi.

Rašireno je tumačenje da sve veće količine ugljičnog dioksida što ga

ispuštaju industrija i osobni automobili stvaraju »efekt staklenika« i zarobljavaju Sunčevu toplinu.

No, ako je industrijski rast doista tomu uzrok, zašto je u vrijeme industrijalizacije

1880-ih i 1970-ih godina došlo do globalnoga zahlađenja? Očito se tu radi i o drugim čimbenicima poput razlika u vulkanskoj aktivnosti i Sunčevu zračenju na koje nemamo nikakav utjecaj.

Postoje bojazni da će doći vrijeme kada će Sunce biti prevruće da bi se na Zemlji mogao održati život.

Globalno ledeno doba

Sadašnje toplo razdoblje traje već 10 000 godina i vjerojatno je pri kraju. Možda će ubrzo početi novo ledeno doba koje će ledom prekriti Sjevernu Ameriku,

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

500. g.

4000. g.

500. g.

1. g. post. Kr.

200. g.

400. g.

Sudar s asteroidom mogao bi prouzročiti katastrofalnu štetu na Zemlji. Astronomi znaju da postoji vrlo malen rizik takvoga sudara u veljači 2019. godine.

sjevernu Europu i Sibir. Studije klimatskih promjena pokazuju da takve promjene mogu nastupiti vrlo brzo.

Globalno zatopljenje moglo bi izazvati kontinentalno zahlađenje. Ako se otopi ledena kapa na Arktiku, hladna voda u sjevernom dijelu Atlantika mogla bi ohladiti Golfsku struju. Sjevernu Europu više ne bi oplakivala topla struja. Temperature bi u Britaniji mogle pasti za 8°C, a planine bi prekrrio led.

Sudar s asteroidom

Astronomi nas upozoravaju da postoji i do 1000 svemirskih tijela u Zemljinoj blizini čiji je promjer veći od 1 km. Te su krhotine premalene da bismo ih mogli vidjeti, ali su dovoljno velike da prouzroče katastrofalnu štetu ako se sudare sa Zemljom. Vlada opće mišljenje kako bi Zemlju u svakom trenutku mogao pogoditi asteroid.

Svemirsko tijelo N17 ima promjer od 2 km i dovoljno je veliko da prouzroči uništenje cijeloga jednog kontinenta. Njegova će putanja biti najbliža Zemlji 1. veljače 2019. Astronomi tvrde da je rizik od sudara veoma malen, premda postoji.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1880. - 2019. g.

1880-e g.

Desetljeće globalnoga zahlađenja.

1900. g.

Prosječna svjetska temperatura iznosi 14°C.

30. lipnja 1908. g.

Asteroid ili glava kometa eksplodirala u nenastanjenom šumovitom području kraj Tunguske u Sibiru.

1970-e g.

Još jedno desetljeće globalnog zahlađenja; javlja se strah od mogućega novog ledenog doba.

1985. g.

Otkrivena «ozonska rupa» iznad Antarktike.

1993. g.

Ledena jezgra na Grenlandu pokazuje kako su nagle klimatske promjene uobičajene, a da je sadašnja stabilnost zapravo abnormalna.

1994. g.

Jedan asteroid prošao je između Zemlje i Mjeseca. Komet Shoemaker-Levy sudario se s Jupiterom.

2000. g.

Prosječna svjetska temperatura iznosi 15°C.

2002. g.

Toplije je nego prije 120, a vjerojatno i prije 1200 godina.

2019. g.

Asteroid promjera 2 km proći će kraj Zemlje. Postoji malen rizik od sudara.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2000. g.

11. rujna: globalni terorizam

2001. g.

PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED ♦ PREGLED

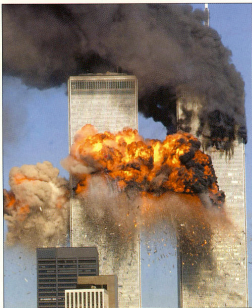
Napad Al-Qa'ide na Washington i New York 11. rujna 2001. godine u kojem je poginulo više od 6 000 ljudi bio je izraz frustracije muslimanskih ekstremista zbog globalizacije na Zapadu. Globalizacija zamjenjuje stari način života potrošačkim mentalitetom i utrkom za bogatstvom, čemu se opiru mnogi konzervativni muslimani. Zapad želi riješiti taj problem »ratom protiv terorizma«, no u pozadini svega je sukob civilizacija.

11. rujna i njegove posljedice

Dana 11. rujna 2001. godine malena skupina muslimanskih ekstremista, pripadnika organizacije Al-Qa'ida, izvršila je teroristički napad na Ameriku, najveći u povijesti. Teroristi su oteli tri zrakoplova i namjerno se zaletjeli u zgradu Pentagona u Washingtonu i tornjeve blizance Svjetskog trgovačkog centra u New Yorku. Napad je organizirao Osama bin Laden, tada u svojoj bazi u Afganistanu. Uslijedili su i drugi nepredvidivi teroristički napadi. Dana 12. listopada 2001. godine Al-Qa'ida je napala

američki
vojni brod:
poginulo je
17 američkih

Više od 6000 ljudi različitih
nacionalnosti poginulo je u
terorističkome napadu
11. rujna 2001. godine.

VRIJEME 40 000. g. pr. Kr.

10 000. g.

5000. g.

4000. g.

500. g.

1. g. posli. Kr.

200. g.

400. g.

vojnika. Na Baliu 12. listopada 2002. godine auto-bomba je usmrtila gotovo 200 turista, uglavnom mladih Australaca.

Odgovor američke vlade na napade je bio objava rata terorizmu. Pokušaj da se napadom na Afganistan Osama bin Laden uhvati nije uspio.

Sukob civilizacija

Hladni rat je naslijedio opasniji sukob civilizacija. Islam zagovara viziju društva temeljenog na religiji. Zapad je napustio svoja vjerska uvjerenja u korist individualnih sloboda i demokracije. Čak su 70 posto svjetskih izbjeglica muslimani koji bježe od represije u muslimanskim zemljama. No, ironija je što mrze potrošački mentalitet zapadnjačkih društava u kojima danas žive.

Mnogi muslimani smatraju kako je njihova kultura ugrožena agresivnošću globalizacije.

Politika Zapada na Bliskom istoku već nekoliko desetljeća sve više frustrira muslimane. Način na koji je međunarodna zajednica dopustila Izraelcima da zauzimaju palestinsku zemlju bila je prava provokacija, no palestinski vođa Yasser Arafat odbacuje tvrdnje Osame bin Ladena kako je palestinski cilj ujedno i cilj Al-Qa'ide. Optužuje bin Ladena za oportunizam.

Rat protiv terorizma nastavio se u ožujku 2003. savezničkim napadom na Irak na čelu s Amerikom i Ujedinjenim Kraljevstvom. Deklarirani je cilj bio naći oružje za masovno uništenje za koje se vjerovalo da ga Saddam Hussein posjeduje. Napadom na Irak zbačen je Saddamov okrutni režim te je time promijenjen politički zemljovid Bliskoga istoka. Teroristički napadi i dalje prijetu svijetu.

KRONOLOGIJA DOGAĐAJA

1990. - 2003. g.

2. kolovoza 1990. g.

Iračke snage zauzimaju Kuvajt.

19. kolovoza 1990. g.

Irak protjeruje strane državljane iz Kuvajta i koristi ih kao "živi štit" u vojnim zgradama u Iraku očekujući napad.

16. siječnja 1991. g.

Operacija Pustinjska oluja: počinje Zaljevski rat. Deklarirani američki cilj je oslobađanje Kuvajta.

28. veljače 1991. g.

Predsjednik Bush (stariji) proglašava kraj rata u Kuvajtu i Iraku.

11. rujna 2001. g.

Napad Al-Qa'ide na Pentagon (Washington) i Svjetski trgovački centar u New Yorku u kojem je poginulo više od 6000 ljudi.

12. listopada 2001. g.

Al-Qa'ida napala američki bojni brod: poginulo 17 američkih vojnika.

12. listopada 2002. g.

Bali: auto-bomba ubila gotovo 200 turista.

2002. g.

Palestinski vođa Yasser Arafat odbacuje tvrdnju bin Ladena kako je palestinski cilj ujedno i cilj Al-Qa'ide. Optužuje bin Ladena za oportunizam.

veljača 2003. g.

Predsjednik Bush (mlađi) naređuje napad na Irak izazivajući bojazni od novih terorističkih napada na Zapadu.

600. g.

800. g.

1000. g.

1200. g.

1400. g.

1600. g.

1800. g.

1900. g.

2001. g.

KAZALO

A

Abraham 30, 31
Afrika 186, 187
Agamemnon 25, 36
Agassiz, Louis 190, 191
Akhar 90, 91, 148, 149
Alarik 46, 47
Aklrin, Edwin 227
Aleksandar II., car 200, 201
Aleksandar III., car 200, 201
Alfred, kralj 57
Al-Qa'ida 250, 251
Amenofis IV. 17
američka nezavisnost 160, 161, 174, 175
američki doseljenici 114, 115
Američki građanski rat 171, 182, 183
Amytis 21
anestetik 190, 191
Angkor Tom 68, 69
Angkor Vat 68, 69
Angli 56, 57
Anglosasi 56, 57
Anu 19
Anubis 18
apanheid 232, 233
Apollo 227
apsolutizam 130, 131
Arafat, Yasser 251
Arhimed 5
arhitektura 124, 125, 202, 203
Arijci 28, 29
Aristotel 34, 35
Armstrong, Neil 227
art nouveau 202, 203
Artur 56, 57
Arundel, dvorac 110
Asirci 21, 31
asteroidi 248, 249
Atahualpa 63, 93
Atena 32, 33, 34, 35, 36, 37
Aton 17
Aurangzeb 148, 149
automobili 184, 185, 204, 205
Azteci 62, 63, 92, 93

B

Baber 90, 91
Babilon 20, 21, 30, 31
Bacon, Francis 135

Bakenwell, Robert 143
Ball, John 65
bakoni 152, 153
barbani 46, 47
Bastille 163
Bauhaus 202, 203
bazilika Sv. Petra u Rimu 84, 124, 125
Beckett, Samuel 235
Beck 59
Beethoven, Ludwig Van 180, 181, 244
Bell, Alexander Graham 185
Berlinski zid 239
Bemini, Gian Lorenzo 124, 125
Bessemer, Henry 170, 171
Biblija 96, 97, 132, 133, 191
bicikl 184, 185
Bin Laden, Osama 250, 251
Biro, Lázlo 214, 215
bitke: Agincourt 74, 75
Ball's Bluff 183
Bosworth 86, 87
Britanija 218, 219
Bull Run 183
Chattanooga 183
Crecy 74, 75
Culloden 145
Edgehill 123
El Alamein 219
Gettysburg 183
Gilboa 31
Jylland 197
Maraton 31
Mama 196, 197
Mount Badon 56, 57
Nagashino 108
Naseby 122, 123
Panipat 90, 91
Passchendaele 196, 197
Plassey 149
Pointers 74, 75
Prestonpans 145
Salamina 31
Saratoga 161
Sheriffmuir 144, 145
Sluis 74
Soname 196, 197
Stalingrad 219
Temopili 33
Tewkesbury 87
Trafalgar 169

Verdun 196, 197
Waterloo 168, 169
Worcester 123
Ypres 196, 197

Bizant 47, 52, 53, 72
Bonaparte, Napoleon 6, 168, 169
Borromini, Francesco 124, 125
Bostonska čajanka 160
Boticelli 84, 85
Boyle, Robert 135
Brahma 29
Bretanja 15
Britanski commonwealth nacija 222, 223
Britansko Carstvo 188, 189, 222, 223
Brimers, Benjamin 244, 245
Brunel, Isambard Kingdom 167
Budna 29
budizam 28, 29, 48, 49, 69
Burski rat 194, 195
Bush, predsjednik George (mlađi) 251
Bush, predsjednik George (stariji) 225, 239

C

Caboto, Giovanni 79
Cade, Jack 65
Carigrad 47, 52, 53, 72, 73, 77, 82, 83
Carlyle, Thomas 6
Cartwright, Edmund 141
Caxton, William 81
cepelin 205
Ce-tung, Mao 208, 209
Cezar, August 39
Cezar, Julije 39, 41
Chagall, Marc 230
Churchill, Winston 218, 219
Coke, Thomas 143
Colbert, Jean 130, 131
Coleridge 7
Cook, kapetan James 158, 159
Coméz, Hernán 63, 92, 93
Covendale, Miles 132, 133
Cromwell, Oliver 122, 123
Cromwell, Richard 123
Crveni Kmeri 242

Č

Černobilj 237

D

Da Gama, Vasco 78, 79

Da Vinci, Leonardo 7, 42, 43, 82, 83, 84, 85, 94, 95

Daguerre, Louis 171

Dan zahtjevnosti 115

Darwin, Charles 190, 191

David 31

Debussy, Claude 241, 245

Dee, John 150, 151

Deklaracija nezavisnosti 161

Descartes, René 135

Deset zapovijedi 30, 31

Diaz, Bartholomeo 78, 79

Dickens, Charles 167, 178, 179

Diderot, Denis 154, 155

Dijamantra sutra 80, 81

Dioklecijan, car 46, 47

dirizabli 204, 205

doba razuma 100, 101, 126, 134, 135

Drake, Francis 106, 107

drednot 194, 195

Drugi svjetski rat 199, 200, 205, 207, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228

Duma 200, 201

Du Plessis, Amand, *riđi* Richelieu

E

Eastman, George 171

Edison, Thomas 170, 171

Eduard III. 74, 75, 86, 87

Eduard IV. 86, 87

Eduard V. 86, 87

efekt staklenika 248, 249

Egipat 16, 17, 18, 19, 30, 31

Egipt 25

Ehnaton, *riđi* Amenofis IV

Ehrlich, Paul 240, 241

Einstein, Albert 215

ekološka svijest 236, 237

eksplozija populacije 230, 241

Elizabeth I. 99, 106, 107

Engleska istočnoindijska kompanija 120, 121

Engleski građanski rat 122, 123

Enki 9

Enkidu 19

Enli 19

Entante cordiale 194, 195

Ericsson 185

Eshil 36, 37

Etrurci 38, 39

Euklid 36

F

Faraday, Michael 170, 171

faraziti 16, 17

Faizizam 206, 207, 216, 217, 218, 219, 242, 243

Filip II. 99, 106, 107

Filip VI. 74, 75

Ford, Henry 184, 185

fotografija 170, 171

Francuska 116, 117, 162, 164

Francuska revolucija 7, 162, 163, 172

Franjo Ferdinand, nadvojvoda 196, 197

Freud, Sigmund 190, 191

fronda 130, 131

Fujizawa 48, 49

G

Gagarin, Jurij 227

Galileo Galilei 100, 101, 134, 137

Galipolje 197

Gandhi, Mahatma 223

genocid 242, 243

George I. 144

Gilgameš 19

Gizeh 16, 19

glazba 146, 147

globalizacija 210, 211, 251

globalno zagrijavanje 248, 249

Gorbačov, Mihail 225, 238, 239

gotička umjetnost 66, 67

Grčka 32, 33, 34, 35, 36, 37

Greenpeace 236, 237

Gropius, Walter 202, 203

Gutenberg, Johannes 80, 81

H

Hadrian 39, 41

Hadrian VI., papa 98, 99

Halley, Edmond 137

Hardouin-Mansart, Jules 124, 125

Hargreaves, James 140, 141

Harvey, William 134, 135

Hawkesmoor, Nicholas 124, 125

Hebreji 30, 31

Henrik IV. 116, 117

Henrik Pomorac 76, 77

Henrik V. 74, 75

Henrik VI. 75, 86, 87

Henrik VII. (Tudor) 86, 87

Henrik VIII. 96, 97

Hertz, Heinrich 185

Hideyoshi, Toyotomi 108, 109

Hiniko 48, 49

hinduizam 28, 29, 91

Hiroshima 215, 220, 221

Hitler, Adolf 206, 207, 216, 217, 218, 219, 224, 242, 243

hladni rat 224, 225, 226, 238, 239, 251

Hockney, David 231

Hokusai, Katsushika 146

Holokaust 242, 243

Homar 25

homo erectus 10

homo habilis 10

homo sapiens 10

Horus 18

Hruščov, Nikita 225

Huascar 63, 93

Huayna Kapak 63

Humayan 91

Humbab 19

Hussein, Saddam 251

I

imperijalizam 186, 187, 194, 195

Inara 19

Indija 28, 29, 90, 91, 98, 148, 149, 188, 189, 222, 223

industrijska revolucija 7, 140, 141

Inke 62, 63, 92, 93

inkvizicija 98, 99

Irak 251

islam 54, 55

Isus iz Nazareta 42, 43

isusovci 98, 99

Ivan Grozni, *riđi* Ivan IV.

Ivan III. 104, 105

Ivan IV. 104, 105

Ivana Orleanska (Jeanne d'Arc) 75

Izrael 31

J

Jackson, Stonewall 182, 183

jacquerie 65

Jahangir 146, 147

jakobitska pobuna 144, 145

Jakov I. (engleski) 101, 132, 133

Jakov II. 144, 145

Jakov Stuart 144, 145

Jakov VI. (škotski), *riđi* Jakov I. (engleski)

Jamestown u Virginiji 114, 115

Japan 48, 49, 108, 109, 212, 213, 220, 221

Jan-sen, Sun 208, 209

Jeanneret, Charles 202, 203

Jefferson, Thomas 154, 155, 161

Jelcin, Boris 225, 239

Jerusalem 21, 31, 42, 43

Jinnah, Mohammed Ali 223

Jiti 56, 57

Jones, Inigo 124, 125

Joyce, James 234, 235

Juda 31
 judaizam 30, 31
 jugoistočna Azija 228, 229
 Justinijan I. 52, 53

K
 Kari-šek, Čang 208, 209
 Kambodža 68, 69
 Kanaan 30, 31
 kanali 152, 153
 kapucini 98, 99
 Karlo I. 122, 123
 Karlo II. 122, 123
 Karlo IV. (francuski) 74, 75
 Karlo Veliki 58, 59
 Karlo VI. (francuski) 74, 75
 Karlo VII. (francuski) 75
 katedrala Sv. Pavla 124, 125
 katedrala u Wellsa 66, 67
 Kay, John 141
 kazalište Globe 101
 Kennedy, J. F. K. 225, 227
 Keneski, Aleksandar 200, 201
 Kihmsko carstvo 68, 69
 Kina 26, 27, 48, 80, 81, 108, 109, 146, 212, 213
 Kineski zid 26, 27
 Kinesko-japanski rat 212, 213
 Kingsley, Mary 186, 187
 kiao 205
 Klee, Paul 230
 Klenipatra 16, 17
 Knosos 22, 23, 24, 25
 Knox, John 96, 97
 knjige 80, 81
 književnost 146, 147, 234, 235
 Koch, Robert 190, 191
 Kolosej 41
 Kolumbo, Kristof 6, 79, 114
 Kopernik, Nikola 100, 101
 Koreja 109, 229
 Kremij 104, 105
 Kreta 22, 23
 Krinski rat 200
 kršćanstvo 42, 43, 58, 59, 108, 186, 187
 Ku Klux Klan 183
 Kuzan 54, 55

L
 L'Œuvre, Pierre Toussaint 172
 Lascaux 11
 Lawrence, D. H. 234, 235
 Le Corbusier, *riđi*: Jeanneret, Charles
 Lenin 200
 let 152, 153, 184, 185, 205, 213, 215
 Liga naroda 198, 199
 likovne umjetnosti 146, 147

Lincoln, Abraham 182, 183
 Livingstone, David 186, 187
 Luj XIII. 116, 117, 130
 Luj XIV. 124, 125, 130, 131
 Luj XVI. 162, 163
 Loyola, Ignacije 98, 99
 Luther, Martin 96, 97, 133

Lj
 Ljvor, knez 200

M
 Machu Picchu 63
 Magellan, Ferdinand 78, 79
 Mahler, Gustav 244, 245
 Majet 19
 makadamske ceste 152, 153
 Malta 15
 Mann, Thomas 235
 Manatus, Aklus 81
 Marija Antonača 162, 163
 Marija de Medici 116, 117
 Marija I. 99
 Marija Stuart, škotska kraljica 106, 107
 Maryflower 134, 135
 Mazarin, kardinal 130, 131
 McAdam, John 153
 medicina 190, 191
 megalići 14
 Mehmed I. 72, 73
 Mehmed II. 72, 73
 Meka 54, 55
 Menes 17
 Messiaen, Olivier 244, 245
 Mezopotamija 20, 21, 30
 Michelangelo 84, 85, 94, 95
 Mikena 24, 25
 Minoji 22, 23, 24, 25
 Mogulsko carstvo 90, 91, 148, 149
 Mojsije 30, 31
 Montezuma II 63, 92, 93
 Montgolfier, barzi 153
 Moore, Henry 231
 More, Thomas 133
 Morseova abeceda 185
 Mosley, Oswald 207
 motocikli 184, 185
 Moubet 13
 Mozart, Wolfgang Amadeus 146
 Muhamed 54, 55
 munjeviti rat 216, 217
 Mussolini, Benito 206, 207, 219

N
 Nagasaki 215, 220, 221
 napoleonski ratovi 168, 169

NATO (Sjeveratlantski vojni savez) 224, 225
 neandertalac 10
 Nebokadnezar II. 21
 Nelson, admiral lord 169
 Neron 39
 Newcomen, Thomas 140, 141
 Newton, Isaac 134, 136, 137
 Nikola II., car 200, 201
 Nintu 21
 Nizozemska istočnoindijska kompanija 120, 121
 Nizozemska zapadnoindijska kompanija 120, 121
 Nizozemsko carstvo 120, 121
 Nobel, Alfred 171
 Novi Zeland 50, 51, 158, 159
 novine 118, 119

O
 Oda Nobunaga 108, 109
 Oktobarska revolucija, *riđi*: Ruska revolucija
 olimpijske igre 37
 oslikane spilje 11
 Osmansko Carstvo 72, 73, 90, 243
 otok Three Mile 237
 Oziris 18

P
 Paine, Tom 155
 parne lokomotive 166, 167
 parabodi 166, 167
 Partenon 32, 33, 37
 Pasteur, Louis 190, 191
 Pavao III., papa 98, 99
 pax romana 41
 Pearl Harbour 218, 220, 221
 Peloponeski rat 33
 Peru 93
 Picasso, Pablo 230
 piramide 6
 piscići stroj 184, 185
 Pitagora 36
 Pizano, Francisco 63, 93
 Plantageneti 86, 87
 Platon 34, 35
 Plodni polumjesec 13
 Plymouth u Novoj Engleskoj 114, 115
 Polimezija 50, 51
 Pollock, Jackson 231
 poljoprivredna revolucija 142, 143
 pošta 118, 119, 184, 185
 potkožna injekcija 190, 191
 prijevaz 118, 119, 184, 185, 204, 205, 214, 215
 progoni vještica 126, 127
 promet i veze 118, 119, 152, 153, 166, 167, 184, 185, 204, 205

prosvjetiteljstvo 154, 155
protestantizam 96, 97, 98, 99, 106, 107, 116,
117
protureformacija 98, 99
Prvi svjetski rat 196, 197, 198, 199, 200, 205
Ptah 19
Protomej 78, 83
Puccini, Giacomo 244, 245

Q
Qin 26, 27
Quetzalcoatl 92

R
računala 214, 215
radio 184, 185, 205, 215
Rafael 84, 85
Rahmaninov, Sergej 244, 245
Rat ruža 86, 87
ratarstvo 12
reformacija 96, 97
rendgenske zrake 190, 191
renesansa 81, 82, 83, 84, 85, 100, 102
renesansni čovjek 82
restauracija 123
Rhodes, Cecil 189
Richelieu, kardinal 116, 117
Rikard III. 86, 87
Rim 38, 39, 40, 41, 46, 47, 52, 53
Rimokatolička crkva 96, 97, 98, 99
Roberts, Lord Frederick Sleigh 189
Robespierre 163
romantizam 156, 157
Röntgen, Wilhelm 190, 191
rotacija usjeva 142, 143
Rousseau, Jean-Jacques 154, 155, 172, 173
Rusija 104, 105, 200, 201
Ruska revolucija 200, 201
Russel, Bertrand 134
Rutherford, Ernest 215

S
Salomon 3
samuraj 108, 109
Sasi 56, 57
sateliti 226, 227
Saül 31
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
(SSSR) 200, 201, 238, 239
Sedmogodišnji rat 150, 151, 160
Sekmet 19
seljački ustanci 64, 65
senator 152, 153
Sennedjem 12
Shakespeare, William 7, 102, 103
Shang 26, 27

Shaw, George Bernard 234, 235
Shih Huang Ti 27
Shih-kai, Yuan 208, 209
Sikhhartha Gautama, princ, viđi: Budha
Simon, Julian 240, 241
slanje poruka 152, 153, 184, 185
Smith, Adam 154, 155
Sofoklo 36, 37
Sokrat 34, 35
Sparta 32, 33
Spotnik 227
Staljin, Josif 201, 216, 217, 242, 243
Stendhal (Henri Beyle) 178, 179
Stephenson, George 166, 167
Stogodišnji rat 64, 74, 75
Stonehenge 14, 15
struja 170, 171
Stukeley, William 154, 155
Sumerani 18, 20, 21
Sv. Sofija (Aja Sofija) 52, 53, 73
svemirska utrka 226, 227
Svjetski trgovački centar 250, 251

Š
Šah Jahan 148, 149
šezdesete 232, 233
šintoizam 48, 49
Šiva 28, 29
španjolska armada 99, 106, 107

T
Tajland 69
Taj Mahal 148, 149
Tallbot, William Fox 171
Tang 26
Tasman, Abel 158, 159
telefon 184, 185
telegraf 153
teleskop Hubble 227
televizija 205
Tenochtitlan 62, 63, 92, 93
Teodora, carica 52, 53
teroristički napad 11. rujna 250, 251
terorizam 250, 251
Tih ocean 50, 51
tiskarska djelatnost 80, 81
Tolstoj, Lav 178, 179
Townshend, Charles zvan «Bepa» 142, 143
Trajan 39, 41
Trevithick, Richard 166
trgovina robljem 128, 129, 172, 173
Tridentinski koncil (Koncil u Trentu) 98, 99
Trocki, Leon 201
Trojanski rat 24, 25
Trojni savez 194, 195
Tukidid 36

Tumer, J. M. W. 156, 157
Tutankhamon 17
Tyler, Wat 64, 65
Tyndale, William 152, 153

U
Ujedinjeni narodi 199
umjetnost 230, 231
Updike, John 235
Ur 20, 30, 31
Uskašnji otoci 51
Utnapištim 19
utrka u noružanju 194, 195

V
Van der Rohe, Mies 202, 203
Van Guenike, Otto 135
Vanbrugh, John 124, 125
Vandali 46, 47
Varševski pakt 224, 225
Vasilij III. 105
velika gospodarska kriza 206, 207, 210, 211
Versailles 124, 125, 130, 162
Versailleski mir 198, 199, 216
Vijetnamski rat 229
Vikinzi 57, 60, 61
Vilim III. 137
Višeu 29
Vizigoti 46, 47
vladavina terora 162, 163
Voltaire 154, 155

W
Wagner, Richard 156, 157, 180, 181
Walesa, Lech 239
Wall Street 210, 211
Watt, James 6, 140, 141
Whittle, Frank 215
Wilberforce, William 172, 173
Winfrith 59
World Wildlife Fund 237
Wren, Christopher 124, 125
Wright, braća 185
Wright, Frank Lloyd 202, 203
Wycliffe John 65

Y
Yamato 48, 49

Z
zigurat 20
znanost 190, 191, 214, 215
Zwingli, Ulrich 96, 97

Ž
Židovi 31, 42, 43